

STORTINGET

Dokument 12

(2019–2020)

Grunnlovsforslag

Grunnlovsforslag fremsatt på det 163. og 164. storting
samt Norges grunnlov

Innhold

Side

Grunnlovsforslag 1 fra Bjørnar Moxnes om endring i § 75 og ny § 79 a (om at folk kan fremme borgerforslag for behandling i Stortinget)	1
Grunnlovsforslag 2 fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad om endring i § 96 første ledd (om påtalemyndighetens uavhengighet)	3
Grunnlovsforslag 3 fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett)	5
Grunnlovsforslag 4 fra Roy Steffensen om endring i § 59 (sperregrense på fem prosent for utjevningsmandater)	7
Grunnlovsforslag 5 fra Nicholas Wilkinson, Solfrid Lerbrekk, Terje Breivik og Solveig Schytz om endring i § 2, § 4, § 9, § 16, § 44, § 99 og tittel på kapittel B (om å fullføre skillet mellom staten og Den norske kirke)	9
Grunnlovsforslag 6 fra Hans Fredrik Grøvan, Jorunn Gleditsch Lossius, Geir Sigbjørn Toskedal, Steinar Reiten og Torill Selsvold Nyborg om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til naturlig død)	13
Grunnlovsforslag 7 fra Solveig Horne og Terje Halleland om opphevelse av § 117 (om opphevelse av odels- og åsetesretten)	15
Grunnlovsforslag 8 fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om ny § 111 (grunnlovsfesting av allemannsretten)	17
Grunnlovsforslag 9 fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser)	21
Grunnlovsforslag 10 fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Hans Fredrik Grøvan, Freddy André Øvstegård, Terje Breivik, Nils T. Bjørke, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om endring i § 108 (samene som urfolk)	23
Grunnlovsforslag 11 fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Solveig Horne, Terje Breivik og Ulf Leirstein om endringer av Grunnloven §§ 14, 50, 53 til 64, 71 og 72 (Valgløvtvalgets forslag i NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – ny valglov)	25
Grunnlovsforslag 12 fra Karin Andersen, Kari Elisabeth Kaski, Petter Eide, Lars Haltbrekken, Solveig Schytz, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om endring i § 93 (om grunnlovsfesting av retten til asyl)	41
Grunnlovsforslag 13 fra Freddy André Øvstegård, Mona Fagerås, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski og Solfrid Lerbrekk om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder)	45
Grunnlovsforslag 14 fra Audun Lysbakken og Freddy André Øvstegård om endring i § 68 (om at Stortinget trer sammen tidligere)	49
Grunnlovsforslag 15 fra stortingsrepresentantene Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny § 107 (rett til bolig)	53

Grunnlovsforslag 16 fra Bjørnar Moxnes om endring i § 59 (om lavere sperregrense for utjevningsmandater)	57
Grunnlovsforslag 17 fra Erlend Wiborg om ny § 85 a (om innbyggerinitierte folkeavstemninger)	59
Grunnlovsforslag 18 fra Nils T. Bjørke og Per Olaf Lundteigen om endring i § 14 (forbud mot å utnevne stortingsrepresentanter til statssekretærer)	63
Grunnlovsframlegg 19 Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Sigbjørn Gjelsvik, Per Olaf Lundteigen og Emilie Enger Mehl om endring i § 120 a (om pengeeining)	65
Grunnlovsforslag 20 fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Per Olaf Lundteigen, Michael Tetzschner og Nils T. Bjørke om endring i §§ 17 og 49 (retting av språklige feil etter grunnlovsendringene i 2014)	67
Grunnlovsframlegg 21 Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark)	71
Grunnlovsforslag 22 fra Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Petter Eide, Lars Haltbrekken, Arne Nævra, Karin Andersen og Nicholas Wilkinson om endring i § 25 (om mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet)	73
Grunnlovsforslag 23 fra Freddy André Øvstegård om endring i § 57 (om valgdistrikt)	77
Grunnlovsforslag 24 fra Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski, Torgeir Knag Fylkesnes, Solfrid Lerbrekk og Nicholas Wilkinson om endring i § 49 og ny § 75 a (om folkeforslag og folkeavstemninger)	79
Grunnlovsforslag 25 fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven)	87
Grunnlovsforslag 26 fra Himanshu Gulati om endring i §§ 54, 68 og 121 (om å tillate nyvalg midt i en stortingsperiode)	89
Grunnlovsforslag 27 fra Anniken Huitfeldt, Martin Kolberg, Marianne Marthinsen, Jette F. Christensen, Trine Skei Grande, Terje Breivik og Geir Sigbjørn Toskedal om endringer i §§ 25 og 26 (om forsvarsmakten og utenriksstyret)	93
Grunnlovsforslag 28 fra Petter Eide, Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Karin Andersen, Lars Haltbrekken, Mona Fagerås og Nicholas Wilkinson om endring i § 25 (om forbud mot atomvåpen på norsk jord)	101
Grunnlovsforslag 29 fra Svein Harberg, Silje Hjemdal, Freddy André Øvstegård, Geir Jørgen Bekkevold, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om opphevelse av § 116 første punktum (bestemmelsen om Opplysningsvesenets fond)	105
Grunnlovsframlegg 30 Grunnlovsframlegg frå Trygve Slagsvold Vedum, Sigbjørn Gjelsvik og Nils T. Bjørke om endring i § 75 eller § 120 a (grunnlovsfesting av Noregs Banks representantskap)	107
Grunnlovsforslag 31 fra Michael Tetzschner om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene)	109

Grunnlovsforslag 32 fra Michael Tetzschner, Peter Frølich og Morten Wold om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetssfære)	111
Grunnlovsforslag 33 fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen)	119
Grunnlovsforslag 34 fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande om ny § 113 b (derogasjon fra menneskerettighetene)	121
Grunnlovsforslag 35 fra Ola Elvestuen, Kari Elisabeth Kaski og Nicholas Wilkinson om ny § 110 a (om rett til tilfredsstillende levestandard og helse)	123
Grunnlovsforslag 36 fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensning i menneskerettighetene)	125
Grunnlovsforslag 37 fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon)	127
Grunnlovsforslag 38 fra Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Torstein Tvedt Solberg, Anette Trettebergstuen, Åsmund Aukrust, Heidi Nordby Lunde, Sivert Bjørnstad, Jon Gunnes, Ketil Kjenseth og Trine Skei Grande om endring i §§ 1, 3 til 9, 11 til 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86 og 121 (om republikk)	129
Grunnlovsforslag 39 fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsværn for domstolene)	137
Grunnlovsforslag 40 fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)	141
Kongeriket Norges Grunnlov/Kongeriket Noregs grunnlov	145

STORTINGET

Grunnlovsforslag 1

(2018–2019)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes

Dokument 12:1 (2018–2019)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes om endring i § 75 og ny § 79 a (om at folk kan fremme borgerforslag for behandling i Stortinget)

Til Stortinget

Bakgrunn

Det norske demokratiet har blitt utviklet og utvidet over tid på en rekke områder. Trinnvis utvidelse av stemmeretten og innføring av parlamentarisme er viktige milepæler. En rekke steder i verden har også mekanismer for mer direkte folkelig deltakelse blitt innført, som et supplement til det representative demokratiet.

Ordninger som tillater befolkningen å fremme forslag til behandling i den folkevalgte forsamling, kan bidra til økt folkelig deltakelse i demokratiet. Det vil minke avstanden mellom folket og de folkevalgte og sikre at saker som er viktige for befolkningen, ikke forbigås av de folkevalgte. Flere land har innført slike ordninger for behandling av innbyggernes forslag i sine respektive folkevalgte forsamlinger. I Norge har en slik utvidelse av demokratiet blitt innført på kommunalt nivå og fylkesnivå, men det finnes ingen etablert ordning for at befolkningen fremmer forslag til behandling på Stortinget.

Utvidelse av demokratiet

Med grunnlovsfesting av borgerforslag ønsker forslagsstiller å utvide demokratiet ved å bringe inn et element av direkte folkelig deltakelse i landets øverste folkevalgte organ, innenfor ordnede og håndterbare ram-

mer. Forslaget er at befolkningen skal kunne fremme foreslag stortingsbeslutninger i form av borgerforslag, som så behandles i Stortinget, dersom gitte vilkår om tilkjennegitt støtte for forslaget, utforming og innlevering med mer er oppfylt.

De nærmere vilkårene for at et borgerforslag skal behandles, fastsettes av Stortinget. Vilråene vil i hovedtrekk gå ut på hvor stor andel av befolkningen med stemmerett i stortingsvalg som må tilkjenne sin støtte til forslaget, hvilke formmessige krav som stilles til forslaget, spesifisering av prosedyre for innlevering og hvilke tidsrammer som må overholdes for at et borgerforslag skal behandles i Stortinget. Representantforslag om en prøveordning som gir folk mulighet til å stille borgerforslag til behandling i Stortinget, Dokument 8:171 S (2018–2019), fremsatt 19. juni 2019, går nærmere inn på problemstillinger knyttet til vilkårene for behandling av borgerforslag. Ut over dette må borgerforslaget tilfredsstillende de samme krav til form og innhold som forslag til stortingsbeslutning fremmet av stortingsrepresentanter.

Den norske Grunnloven av 1814 dannet et grunnlag for det norske demokratiet. I medhold av Grunnloven § 66 regulerer Stortinget sin virksomhet i Stortingets forretningsorden. Verken Grunnloven eller Stortingets forretningsorden er til hinder for at andre enn stortingsrepresentanter og regjeringen kan sende forslag om stortingsbeslutninger til Stortinget som Stortinget kan vedta å ta opp til behandling, men det er ikke etablert noen egne, formelle rammer for hvordan Stortinget skal håndtere slike forslag.

Presedens for at borgerne fremmer forslag for behandling i folkevalgte organer

Det finnes likevel politisk presedens for at borgerne kan fremme forslag som så behandles av folkevalgte organ. I Norge eksisterer dette i form av innbyggerforslag i henhold til kommuneloven § 39 a, som tillater innbyggerne i landets kommuner og fylker å fremme forslag til vedtak, som så behandles av henholdsvis kommunestyret og fylkestinget, dersom vilkårene i loven er oppfylt.

I Danmark, Sveits og EU finnes liknende ordninger for de øverste folkevalgte organer. I Danmark ble en prøveordning for borgerforslag innført i 2018 etter at Folketinget året før vedtok et tverrpolitisk forslag fra partiene Enhedslisten, Socialdemokratiet, Venstre, Liberal Alliance og Dansk Folkeparti som ga Folketingets president juridisk grunnlag for å utarbeide en slik prøveordning.

Borgerforslag om lovendring

§ 76 i Grunnloven fastslår at det er stortingsrepresentantene og regjeringen som har rett til å foreslå lover på Stortinget. Ordningen for borgerforslag skal ikke omfatte lovforslag eller grunnlovsforslag. Det vil imidlertid være mulig å fremme forslag til stortingsbeslutning om at Stortinget instruerer regjeringen om å starte utarbeidelsen av en ny lov, lovendring eller oppheving av eksisterende lov.

På den måten opprettholder man den gjeldende lovforberedelsesprosess og sikrer at de som blir berørt av en lovendring, blir hørt.

Å innføre borgerforslag strider ikke mot gjeldende grunnlov. Det vil likevel være riktig å forankre en permanent ordning for dette i Grunnloven, og slik sikre folks rett til å fremme forslag til stortingsbeslutninger, Stortingets plikt til å motta slike forslag og at ordningen legges i faste og ordnede rammer.

Det foreslås på denne bakgrunn en ny bokstav n) i Grunnloven § 75 som fastslår Stortingets plikt til å be-

handle borgerforslag. Bestemmelsen kan suppleres med en ny § 79 a som uttrykker retten til å fremsette borgerforslag slik det fremgår av alternativ 2.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 75 bokstav m) og ny bokstav n) skal lyde:

- m) å naturalisere fremmede;
- n) å behandle borgerforslag fremsatt på vilkår fastsatt i lov.
-
- m) å gje innføddsrett;
- n) å behandle borgarframlegg som blir sette fram på vilkår fastsette i lov.

Alternativ 2:

§ 75 bokstav m) og ny bokstav n) skal lyde:

- m) å naturalisere fremmede;
- n) å behandle borgerforslag.
-
- m) å gje innføddsrett;
- n) å behandle borgarframlegg.

Ny § 79 a skal lyde:

Alle som har stemmerett ved stortingsvalg kan, på vilkår fastsatt i lov, fremsette borgerforslag om stortingsbeslutning.

–

Alle som har røysterett ved stortingsval kan, på vilkår fastsette i lov, setje fram borgarframlegg om stortingsvedtak.

19. juni 2019

Bjørnar Moxnes

Referert i Stortingets møte 20. juni 2019.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 2

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad

Dokument 12:2 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Terje Breivik og Carl-Erik Grimstad om endring i § 96 første ledd (om påtalemyndighetens uavhengighet)

Til Stortinget

Bakgrunn

Ved lov 1. november 2019 nr. 71 ble det i straffeprosessloven inntatt en ny bestemmelse om at påtalemyndigheten er uavhengig ved behandlingen av den enkelte straffesak, og at ingen kan instruere påtalemyndigheten i enkeltsaker eller omgiøre en påtaleavgjørelse. Samtidig ble bestemmelsen om Kongens adgang til å gi regler og bindende pålegg om Riksadvokatens utførelse av sitt verv opphevet. Bakgrunnen for å lovfeste den uavhengighet som påtalemyndigheten har i praksis, var å tilfredsstille vilkåret i avtalen mellom EU, Island og Norge om overleveringsprosedyre art. 9 nr. 1 om at utsteder av den europeiske arrestordren må oppfylle kravene til å være en «judicial authority». Lovendringen var basert på forslag fra Straffeprosessutvalget (NOU 2016: 24).

Straffeprosessutvalget har også fremmet forslag om å endre Grunnloven § 96 første ledd slik at ingen kan dømmes uten etter «uavhengig anklage». Forslaget innebærer for det første en grunnlovsfesting av anklageprinsippet, dvs. at domstolene ikke trer i virksomhet før den utøvende myndighet har tatt initiativ til straffeforfølgning ved å ta ut tiltale for domstolene. Dessuten innebærer forslaget en grunnlovsfesting av at den myndighet som har kompetanse til å ta ut tiltale, påtalemyndigheten, er uavhengig fra andre deler av den utøvende makt.

Straffeprosessutvalgets forslag til ny straffeprosesslov er fortsatt under behandling i Justis- og beredskapsdepartementet. Forslagsstillerne mener imidlertid at grunnlovsfesting av påtalemyndighetens uavhengighet er en naturlig oppfølging av lovendringen fra 2019, og at det ikke er grunn til å avvente departementets behandling av forslaget til ny straffeprosesslov. Endringen vil være en viktig garanti mot at politiske myndigheter gjennom flertallsvedtak i Stortinget forsøker å gripe inn i påtalemyndighetens vurderinger og beslutninger knyttet til straffeforfølgning i enkeltsaker.

Straffeprosessutvalgets grunnlovsforslag innebærer som nevnt i tillegg en grunnlovsfesting av anklageprinsippet, som det også er alminnelig enighet om at er et hovedprinsipp i norsk straffeprosess. Ved at domstolen ikke har innflytelse på utformingen av en strafferettslig anklage, vil domstolens ansvarsområde være klart avgrenset mot og uavhengig av den utøvende makt representert ved påtalemyndigheten. En grunnlovsfesting av anklageprinsippet vil derfor underbygge prinsippet om kompetanseforholdet mellom den dømmende og den utøvende myndighet som landets forfatning hviler på. Grunnloven sier imidlertid ikke noe i dag om hvorvidt anklagefunksjonen må ligge til den utøvende myndighet.

Det vises ellers til Straffeprosessutvalgets vurdering og begrunnelse i NOU 2016:24 s. 201–202.

En grunnlovsfesting vil i tilfelle medføre at det må gjøres unntak dersom man ønsker å opprettholde dagens ordning med rettergangsstraff som kan idømmes av domstolen «uten særskilt søksmaal eller tiltale», jf. domstolloven §§ 213 og 214. Det er tatt hensyn til dette ved utformingen av forslaget til endring av Grunnloven § 96 første ledd.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 96 første ledd skal lyde:

Ingen kan dømmes uten etter lov og uavhengig anklage eller straffes uten etter dom. Det kan i lov gjøres unntak fra kravet om uavhengig anklage for rettergangsstraff som ilegges av domstolene.

-

Ingen kan dømmast utan etter lov og uavhengig påtale eller straffast utan etter dom. Det kan i lov gjerast unntak frå kravet om uavhengig påtale for rettargangsstraff som domstolane gjev.

5. mai 2020

Solveig Schytz

Terje Breivik

Carl-Erik Grimstad

Referert i Stortingets møte 7. mai 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen
president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 3

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg

Dokument 12:3 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om endring i §§ 21 og 91 (Stortingets samtykke ved utnevning av dommere til Høyesterett)

Til Stortinget

Bakgrunn

En sikkerhetsmekanisme for maktfordelingsprinsippet

Maktfordelingsprinsippet sikrer demokratiet gjennom kontrollmekanismer mellom den lovgivende, dømmende og utøvende makt. Det er i dag regjeringens prerogativ å utnevne dommere til Høyesterett. At den utøvende makt ensidig har makt til å utnevne den dømmende makt, er en konstitusjonell utfordring.

Stipendiat Jon Kåre Skiple og professor Gunnar Grendstad ved universitetet i Bergen har gjennomgått dissensdommer fra Høyesterett i perioden 1996–2016 i saker der staten var part. Et av deres funn var at dommere utnevnt av rød-grønne (alt: sosialistiske) regjeringer i større grad stemmer til fordel for staten i dissensaker, mens dommere utnevnt av borgerlige regjeringer i større grad stemmer i favør av borgerne.

Skal rettsstaten bli politikk?

I en rekke land er utnevning av dommere politikk, og utnevning av nye dommere til Høyesterett spiller eksempelvis en stor rolle i amerikansk politikk generelt, og i amerikanske presidentvalg spesielt. Kontroll over rettsapparatet er en prioritert oppgave for regjeringer i ikke-demokratiske stater, og vi har de senere år sett en utvikling der også regjeringer i europeiske, demokratis-

ke stater har tatt en sterkere kontroll over rettssystemet og utnevnelser til domstolene.

Det finnes heldigvis ingen eksempler fra norsk historie der regjeringer har misbrukt sin makt og ikke fulgt innstillingsrådets anbefalinger. At norske regjeringer så langt ikke har tatt seg til rette og åpnet for rene politiske ansettelser, skyldes ren kutyme og ingen rettslige eller konstitusjonelle skranker. Dette gjør systemet sårbart. Erfaringer fra andre land viser at domstolene gjerne er en av de første institusjonene som angripes når demokratiet forvitrer.

Stortinget har de senere år løftet en rekke grunnleggende menneskerettigheter opp til grunnlovs rang. Dommerne som skal være disse rettighetenes portvoktere, bør ha den samme tillit. I dag kan en ny regjering fritt utnevne dommere som kan undergrave både demokratiet og rettsstaten. Forslagsstilleren mener at det er behov for at Stortinget, som lovgivende makt og i rollen som et sistelinjeforsvar mot udemokratiske strømninger, gir sin tilslutning før regjeringen utnevner nye dommere til Høyesterett, og at dette stadfestes i Grunnloven.

Nærmere om forslaget

Forslaget vil opprettholde regjeringens rett til utnevning av dommere til Høyesterett, men vil gi Stortinget en kontrollmulighet før dommere til Høyesterett formelt sett utnevnes og tiltrer. Dette kan skje ved at regjeringens forslag til utnevning fremlegges som sak for Stortinget, og at nasjonalforsamlingen med minst 2/3 flertall må gi sitt samtykke. Deretter foretas utnevning på vanlig måte i statsråd.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 21 nytt fjerde punktum skal lyde:

For beskikkelse til medlem av Høyesterett gjelder § 91 første punktum.

–

For utnemning til medlem av Høgsterett gjeld § 91 første punktum.

§ 91 første punktum skal lyde:

Beskikkelse til medlem av Høyesterett krever samtykke fra Stortinget med minst to tredjedeler av stemmene.

–

Utnemning til medlem av Høgsterett krev samtykke fra Stortinget med minst to tredjedelar av røystene.

§ 91 nåværende første punktum blir nytt annet punktum.

15. juni 2020

Erlend Wiborg

Referert i Stortingets møte 18. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 4

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Roy Steffensen

Dokument 12:4 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Roy Steffensen om endring i § 59 (sperregrense på fem prosent for utjevningsmandater)

Til Stortinget

Bakgrunn

Siden systemet med utjevningsordningen i valglovgivningen ble vedtatt innført i Grunnloven 10. mai 1988, har sperregrensen for utjevningsmandater ligget fast på 4 prosent. Slik forslagsstilleren ser det, bør Stortinget vurdere å heve sperregrensen til 5 prosent. I store deler av tiden siden det nye systemet ble innført, har Norge hatt mindretallsregjeringer, og små partier har fått en langt større makt og betydning enn velgeroppslutningen skulle tilsi.

Et konkret eksempel på stor makt til et lite parti er perioden 1985–1989, da Fremskrittspartiet med to mandater satt i såkalt vippeposisjon. Slik forslagsstilleren ser det, kan det også i fremtiden bli problemer med dannelse av regjeringer og at små partier kan få for stor makt i forhold til oppslutningen fra folket ved valg.

Mange kan komme til å stemme taktisk for å få et parti over sperregrensen, noe som igjen tilsier at de minste partiene får uforholdsmessig stor innflytelse, særlig hvis de avgjør regjeringsspørsmålet.

Man ser også at små partier får en form for «vetorett» i enkelte saker, selv om de bare representerer et lite mindretall av folket. Dette er med på å svekke tilliten til politikerne. En heving av sperregrensen til for eksempel

fem prosent, slik Tyskland og Island har, vil kunne bidra til et mer stabilt og legitimt styringssystem.

For å sikre styringsdyktige regjeringer bør sperregrensen for utjevningsmandater heves – ikke senkes – som blant annet foreslått i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov.

Forslaget fremsettes i to alternativer, tilpasset både dagens utforming av § 59 og endringen av § 59 som er foreslått i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 59 femte ledd skal lyde:

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 5 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

–
Ingen parti kan få utjenningsmandat utan å ha fått minst 5 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Alternativ 2:

§ 59 tredje ledd skal lyde:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene og har fått minst fem prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–

Utjammingsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst fem prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

15. juni 2020

Roy Steffensen

Referert i Stortingets møte 18. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 5

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Nicholas Wilkinson, Solfrid Lerbrekk, Terje Breivik og Solveig Schytz

Dokument 12:5 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Nicholas Wilkinson, Solfrid Lerbrekk, Terje Breivik og Solveig Schytz om endring i § 2, § 4, § 9, § 16, § 44, § 99 og tittel på kapittel B (om å fullføre skillet mellom staten og Den norske kirke)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget har gjennom grunnlovsendringene etter stat–kirke-forliket i 2008 og gjennom arbeidet med en ny felles lov for tros- og livssynssamfunn tatt flere viktige skritt i riktig retning når det gjelder å avvikle statskirkeordningen i Norge. Men det gjenstår å fullføre skillet mellom stat og kirke og sikre reell likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn.

Grunnloven § 6, vedtatt i 2012, er nærmest identisk med den danske grunnlov av 1849 og er, sammen med § 2 første ledd og kongens bekjennelsesplikt i § 4, med på å befeste inntrykket av at det moderne Norge fortsatt holder seg med en statskirkeordning.

Den norske kirke ble for første gang skrevet inn i Grunnloven i 2012, som Norges folkekirke, og paragrafen slår fast at kirkens ordning skal fastsettes ved lov. Det er vanskelig å hevde at vi ikke fortsatt har en statskirkeordning så lenge disse formuleringer står i Grunnloven:

«Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov.»

«Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskippinga den blir fastsette i lov.»

Samtidig slås prinsippet om likebehandling fast i samme paragraf. Det er uvegerlig en spenning mellom å gi Den norske kirke en særstilling og å realisere likebehandlingsprinsippet. FNs spesialrapportør for tros- og livssynsfrihet, Ahmed Shaheed, minner om statenes ansvar for å opptre som en upartisk garantist for alle innbygges tros- og livssynsfrihet, og advarer mot å innføre et hierarki som gir en religiøs tradisjon en særlig privilegert stilling i forhold til andre.

§§ 2, 4 og 16 medfører også at Norge fikk kritikk fra FNs menneskerettighetskomité da staten i 2018 redegjorde for sin oppfyllelse av FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter. Komiteen kritiserte Den norske kirkes og kristne verdiers særstilling, og pekte på at begge deler utfordrer den likeverdige retten til tros- og livssynsfrihet konvensjonen skal sikre. Komiteen uttrykte videre bekymring over at trosfriheten ikke var hjemlet i Grunnlovens menneskerettighetskapittel. § 16 står i dag under kapittel B. Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie og om religionen/B. Om den utøvende makta, om kongen og den kongelege familien og om religionen. Det logiske ville være å flytte paragrafen som hjemler tros- og livssynsfrihet, til kapittelet som omhandler menneskerettighetene.

Etter at menneskerettighetene ble tatt inn i et eget kapittel i Grunnloven i 2014, blir det mer påfallende hvor lite særstillingen til Den norske kirke passer inn i en moderne grunnlov. Det er dermed på tide å gjøre de nødvendige endringene for å fullføre skillet mellom stat og kirke.

Religions- og livssynsfrihet og likebehandlingsprinsippet

En moderne stats konstitusjon må sikre en lik og rettferdig behandling av alle innbyggere, uavhengig av tro eller livssyn. Dagens situasjon er at Den norske kirke på den ene side favoriseres som «Norges folkekirke», og på den annen side underlegges politisk styring ved at Stortinget fastsetter kirkens ordning. Dette utfordrer både likebehandlingsprinsippet og Den norske kirkes religionsfrihet. Den norske kirke er etter 1. januar 2017 etablert som selvstendig rettssubjekt og må fullt og helt anerkjennes som selvstendig trossamfunn med plikter og rettigheter på linje med øvrige tros- og livssynssamfunn. Dermed kan kapitlet om Den norske kirke i den nye felles loven om tros- og livssynsfrihet forenkles, og staten kan ivareta likebehandling på en langt bedre måte.

Statens verdigrunnlag

Grunnlovens «verdiparagraf», § 2, har i dag følgende ordlyd:

«Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.»

«Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.»

En moderne stats konstitusjon er samlet sett en verdierklæring og et politisk grunnlagsdokument. I dag er det en spenning mellom de oppdaterte menneskerettsbaserte delene av Grunnloven og forankringen av statens verdigrunnlag i majoritetens religiøse tradisjon.

Statens verdigrunnlag må uttrykke fellesverdier innbyggerne kan slutte opp om, uavhengig av egen livssynsmessig tilhørighet. Fellesverdiene bør forankres i de grunnleggende ideene om demokrati, rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter, slik de kommer til uttrykk i paragrafens andre ledd. Dette er mer enn tilstrekkelig.

En verdiparagraf for en nasjon eller allmenne institusjoner bør nettopp ikke referere til eller forankres i spesifikke religioner eller livssyn. FNs tidligere spesialrapportør for tros- og livssynsfrihet, Heiner Bielefeldt, advarer mot å knytte nasjonal identitet til religion, fordi det vanskelig kan oppfattes på en annen måte enn at noen dermed ekskluderes.

Begrepet «vår kristne arv» er både mangetydig og i liten grad inkluderende overfor de borgere som ikke har sine røtter i den evangelisk-lutherske kirken. Grunnloven § 16 konstituerer som Norges folkekirke. Formuleringene «forblir» og «vår» tydeliggjør ytterligere det eks-

kluderende ved dagens utforming av verdigrunnlaget. Også begrepet «den humanistiske arv» er problematisk fordi dette dels kan oppfattes som et spesifikt livssyn og dels som en bred filosofisk tradisjon.

Grunnloven § 2 annet ledd angir grunnleggende rettigheter og verdier både Grunnloven og staten er pålagt å sikre. Dette signaliserer i seg selv et tydelig verdigrunnlag for den norske stat som innbyggerne kan slutte opp om, uansett egen livssynsmessig tilhørighet.

I en demokratisk, menneskerettsbasert rettsstat er det urimelig at statsoverhodet skal pålegges bekjennelsesplikt. At statens overhode må høre til et bestemt trossamfunn, sender et uheldig signal om hva det innebærer å være norsk borger, og legger også en urimelig binding på nåværende monarks etterfølgere. I og med at kongens rolle som kirkestyre er opphevet, er § 4 i tillegg en overflødig bestemmelse.

Edsavleggelses

Grunnloven § 9 første ledd lyder som følger:

«Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

«Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Tilsvarende lyder § 44 første ledd, slik:

«Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

«Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Ved opphevelse av øvrige bestemmelser som knytter staten til en spesiell religion og bestemmer monarkens religiøse tilknytning, er det naturlig at også den ed som avlegges, bare forholder seg til konstitusjonen og lovene, og slik er en ed knyttet til troskap til folkestyret og folkeviljen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 2 skal lyde:

Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

–

Denne grunnlova skal trygge demokratiet, rettsstaten og menneskerettene.

Kapittel B overskriften skal lyde:

B. Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie

–

B. Om den utøvande makta, om kongen og den kongelige familien

§ 4 oppheves.

§ 9 første ledd skal lyde:

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover.»

–

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene.»

§ 16 oppheves.

§ 44 første ledd skal lyde:

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene.»

–

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene.»

§ 99 skal lyde:

Alle innbyggere i riket har fri religions- og livssynsutøvelse. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

–

Alle innbyggjarane i riket har fri religions- og livssynsutøving. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

17. juni 2020

Nicholas Wilkinson

Solfrid Lerbrekk

Terje Breivik

Solveig Schytz

Referert i Stortingets møte 18. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 6

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Jorunn Gleditsch Lossius,
Geir Sigbjørn Toskedal, Steinar Reiten og Torill Selsvold Nyborg

Dokument 12:6 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Hans Fredrik Grøvan, Jorunn Gleditsch Lossius, Geir Sigbjørn Toskedal, Steinar Reiten og Torill Selsvold Nyborg om endring i § 93 (vern av liv fra unnfangelse til naturlig død)

Til Stortinget

Bakgrunn

Respekten for liv og menneskeverd er et av de grunnleggende prinsipper i vår kulturarv og preger vårt samfunn både gjennom lovgivning og etiske normer.

Retten til liv, frihet og personlig sikkerhet er fastslått i Verdenserklæringen om menneskerettighetene av 10. desember 1948 (art. 3). Retten til liv er videre slått fast i Den europeiske menneskerettskonvensjonen (art. 2), FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (art. 6) og FNs barnekonvensjon (art. 6), som alle er ratifisert av Norge og er gjort til norsk lov gjennom menneskerettsloven.

Vern om menneskelivet og personlig frihet er så grunnleggende prinsipper at de også bør komme til uttrykk i Grunnloven. Retten til liv og retten til frihet er to av grunnpilarene i vår vestlige kulturkrets. Etter denne tradisjon er det et mål for ethvert samfunn å trygge det enkelte menneskes liv og gi det mulighet for livsutfoldelse.

Hensikten med en grunnlovsbestemmelse er å understreke at den grunnleggende respekt for liv og menneskeverd fortsatt skal prege vårt samfunn.

Menneskeverdet er ikke avhengig av det enkelte menneskets egenskaper og mulighet for livsutfoldelse. Alle mennesker har samme verdi.

Menneskeverdet er ikke betinget av kjønn, rase, utseende, alder, seksuell legning, helse eller funksjonsdyktighet. Mennesket oppnår ikke sin egenartede verdi i kraft av en bestemt utrustning eller som følge av bestemte prestasjoner. Retten til liv er den mest grunnleggende av alle menneskerettigheter.

Den medisinske utvikling har ført til en situasjon hvor mennesker i større grad enn tidligere kan velge mellom liv og død. Vi står overfor nye problemstillinger både ved livets begynnelse og avslutning og trenger en sterkere bevisstgjøring av de etiske vurderinger i disse sammenhenger. Dette aktualiserer et klart grunnlovsmessig utgangspunkt når lovgivning på til dels nye områder skal utformes.

Flere problemstillinger reiser seg omkring svangerskapsavbrudd og fosterdiagnostikk. Stadig flere sykdommer og misdannelser kan diagnostiseres allerede på fosterstadiet. Vi står derfor ikke lenger bare overfor spørsmål om svangerskapsavbrudd av hensyn til andre enn fosteret, for eksempel moren, men i økende grad spørsmål om svangerskapsavbrudd som innebærer kvalitative vurderinger av menneskeverdet.

Forslagsstillerne viser her til debatten om «sorteringsamfunnet» og de sterke reaksjonene på at det nå er mulig ved hjelp av ulike former for fosterdiagnostikk selektivt å fjerne fostre med for eksempel uønsket kjønn, eller med funksjonshemninger som Downs syndrom.

Utviklingen innen bio- og genforskning reiser ytterligere spørsmål om vern av fosteret, bruk av fostervev mv. Den raske utvikling innen moderne reproduksjonsteknologi for å avhjelpe barnløshet reiser også spesielle etiske spørsmål.

Den medisinske utviklingen har også ført til at en ved livets avslutning oftere enn før står overfor vanskel-

ge etiske avveininger. Hvor lenge skal den medisinske behandlingen fortsette eller kunstig liv opprettholdes? Det har i stor utstrekning vært overlatt til legene å vurdere å ta standpunkt i disse spørsmålene. Det er imidlertid også et samfunnsansvar å sørge for en gjennomdrøfting av dette. Det er rimelig å grunnlovfeste at retten til liv gjelder til en naturlig død.

Som en konsekvens av det menneskesyn forslagsstillerne har gitt uttrykk for, mener forslagsstillerne at menneskelivet er ukrenkelig fra begynnelse til slutt. Retten til liv og legemlig integritet må omfatte hele livsspennet fra den første begynnelse ved befruktning til døden inntreffer.

Hvordan vern av livet skal utformes og hvilke nødsituasjoner som skal kunne begrunne unntak fra det prinsipielle utgangspunkt, må avklares i forbindelse med lovgivningsarbeidet på de enkelte felter.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 93 første ledd annet punktum skal lyde:

Menneskeverdet skal være ukrenkelig, og enhver har rett til legemlig integritet fra unnfangelse til naturlig død.

–

Menneskeverdet skal vere ukrenkjeleg, og kvart menneske har rett til lekamleg integritet frå det blir unnfanga, til det døyr ein naturleg død.

§ 93 første ledd nåværende annet punktum blir nytt tredje punktum.

19. juni 2020

Hans Fredrik Grøvan

Jorunn Gleditsch Lossius

Geir Sigbjørn Toskedal

Steinar Reiten

Torill Selsvold Nyborg

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 7

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Horne og Terje Halleland

Dokument 12:7 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Horne og Terje Halleland om opphevelse av § 117 (om opphevelse av odels- og åsetesretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer i dette dokumentet forslag om opphevelse av Grunnloven § 117, slik at det blir mulig å oppheve odels- og åsetesretten.

Odels- og åsetesretten har lange tradisjoner i Norge, men samfunnsforholdene og landbruket har blitt betydelig endret siden grunnlovsbestemmelsen ble vedtatt. Bruksstrukturen i landbruket er tilpasset en annen tid.

Den teknologiske utviklingen i landbruket har ført til at dagens bruksstruktur ikke er rasjonell og tilstrekkelig lønnsom. Landbruket står i dag overfor store omstillinger hvor kravene til effektivitet vil være styrende for hvordan utviklingen i landbruket vil være i årene som kommer. I dag er det få gårdbrukere som har utkommet fra gården som hovedinntektskilde. Forslagsstillerne ønsker at flere gårdsbruk får en bruksstruktur og størrelse som sikrer tilstrekkelig lønnsomhet til å skape fulltids arbeidsplasser.

Myndighetenes viktigste bidrag til en fremtidsrettet utvikling i landbruket er å bidra til en avbyråkratisering av landbrukssektoren og forenkling av det regelverk som setter rammene for næringen. Dersom man skal få den ønskede utviklingen i landbruket, må alle lover og forskrifter som unødvendig hindrer en riktig utvikling i landbruket, oppheves. Odelsinstituttet er en betydelig

hindring for å sikre trygge arbeidsplasser i landbruksnæringen.

Forslagsstillerne mener det er unaturlig at vi i dagens samfunn skal ha et regelverk som gir enkeltpersoner en fortrinnsrett til å overta en eiendom på grunn av slektskap. Videre er det ikke hensiktsmessig at eieren av en eiendom ikke har friheten til å kunne selge eiendommen til hvem han måtte ønske.

Odelsinstituttet gjør det også svært vanskelig for nykommere å etablere seg innen landbruksnæringen selv om de har de nødvendige faglige kvalifikasjonene, interessen for faget og næringen og kapital til å kjøpe en eiendom. Med dagens odelslovgivning er det nærmest praktisk umulig å få kjøpt en landbrukseiendom i det frie markedet.

I det regjeringsoppnevnte Odelslovutvalgets innstilling fra 2003 var det et mindretall som gikk inn for opphevelse av odelsloven. I en høringsuttalelse om Odelslovutvalgets innstilling til Landbruksdepartementet uttaler Statens landbruksforvaltning følgende:

«På bakgrunn av de erfaringer SLF har med odelsretten og dennes betydning for utnyttningen av landbruksressursene, mener vi at en god del argumenter taler for å oppheve instituttet. Tilsvarende tilsier vår erfaring at det ikke eksisterer noen argumenter for å beholde odelsretten som er så tungtveiende at det er formålstjenlig å videreføre rettsinstituttet. SLF anbefaler derfor at odelsretten avskaffes.»

Etter forlagsstillerens oppfatning er dette en rimelig klar anbefaling fra en av de viktigste faginstansene innen norsk landbruk. Statens landbruksforvaltning vektlegger i sin høringsuttalelse i hovedsak de samme synspunkter som forlagsstillerne i dette dokumentet.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 117 oppheves.

19. juni 2020

Solveig Horne

Terje Halleland

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 8

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes

Dokument 12:8 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Svein Harberg, Magne Rommetveit, Eva Kristin Hansen, Bente Stein Mathisen, Freddy André Øvstegård, Karin Andersen, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om ny § 111 (grunnlovsfesting av allemannsretten)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven gir grunnleggende regler om vårt statsstyre og om grenser for myndighetenes handlefrihet. I tillegg til de menneskerettighetene som opprinnelig fremgikk av Grunnloven, har Stortinget etter hvert innarbeidet bestemmelser om en rekke andre rettigheter samt bestemmelser om plikt for staten til å sikre at vi kan livnære oss av vårt arbeid, vern av miljøet mv. I dag uttrykker Grunnloven viktige verdier som samfunnet bygger på.

Allemannsretten ivaretar både retten til å drive friluftsliv og andre formål. I eldre tid var nytteformålet viktigst, og fortsatt benyttes allemannsretten som grunnlag for å sanke sopp og bær, å drive undervisning og visse typer av næringsvirksomhet mv.

Allemannsretten springer ut av århundregammel sedvane i Norge. Ordet betegner retten for enhver til å oppholde seg i naturen uavhengig av hvem som eier grunnen. Allemannsrettens tre hovedelementer er ferdsels-, oppholds- og høstingsrett. Turer til fots og på ski, ridning, sykling, teltning, bading, båtliv, plukking av bær og sopp er viktige eksempler. Retten gjelder primært i

utmark, men vinterstid også på dyrket mark, inkludert regulerte områder.

Slik den nå er regulert i blant annet frilufsloven, har allemannsretten bidratt til å forme oss som samfunn og som enkeltmennesker og til å konstituere vår kultur og vårt hverdagsliv. Bevisstheten om at retten til å bruke naturen gjelder uavhengig av eiendomsrett, forsterker også folks oppfatning av at landet er for alle. De muligheter til ferdsel, opplevelse og høsting som allemannsretten legger til rette for, er svært viktige for mange av oss. Alles rett til å bruke naturen uavhengig av eiendomsrett fremstår som umistelig.

Allemannsretten har bidratt til å utjamne økonomiske forskjeller. For fattigfolk kunne den såkalte uskylidige nyttesretten bety forskjellen mellom liv og død. I vår tid er den et viktig symbol for landets innbyggere som likeverdige. Den bygger på fellesskapet og gir mulighet til å binde folk sammen i gode opplevelser.

Erfaringen viser at allemannsretten godt kan eksistere side om side med eiendomsretten. Mange brukere av allemannsretten er også selv grunneiere og vil derfor ha både forståelse for og stor nytte av den. Men når eiendomsretten har hatt grunnlovens beskyttelse helt siden 1814 (senere også supplert av internasjonale regler), bør også allemannsretten komme til uttrykk i Grunnloven. I Sverige har kap. 2 § 15 tredje ledd i Regeringsformen (den sentrale grunnloven) siden 2010 slått fast at «Alla ska ha tillgång till naturen enligt allemansrätten oberoende av vad som föreskrivits» i samme paragraf om eiendomsretten.

Naturgrunnlaget må forvaltes på sine egne premiser og med sikte på bevaring for etterslekten. Plikten til å sørge for et slikt vern følger av Grunnloven § 112, og allemannsretten må reguleres og utøves i lys av disse verdiene. Plassering av den foreslåtte bestemmelsen ved si-

den av § 112 vil bidra til å understreke at allemannsretten fortsatt må utøves hensynsfullt og med tilbørlig var-somhet. Allemannsretten vil fortsatt være begrenset av lovgivning og forskrifter om naturmangfold, vannresurser, motorferdsel og annet. Særregler om båndtvang, bålforbud og restriksjoner ved drikkevann er eksempler på begrensninger av mer lokal karakter.

Som verdi står allemannsretten fjellstøtt i Norge. Men de arealene som står til rådighet for å utøve den, er under press ikke bare i strandsonen og på fjellet, men også ved utviklingen av byer og tettsteder, vei- og jernbanebygging osv. til fellesskapets beste. Allemannsretten er heller ikke i seg selv til hinder for kommersiell bruk av utmark (f.eks. jakt og skogsdrift), og nye bruksmåter presser på.

Sett under ett er både det naturgrunnlaget som allemannsretten forutsetter, og muligheten til å utnytte den, under press. Tiden er derfor inne for å grunnlovfeste den. Grunnlovfesting vil verne mot raske og tilfeldige endringer av hovedreglene om allmennhetens ferdsels-, oppholds- og høstingsrett.

Forslaget vil først og fremst innebære en plikt for stat og kommuner til å sørge for at alle lov- og forvaltningsvedtak tar hensyn til allemannsretten og ligger innenfor de grenser som bestemmelsen etablerer. Bestemmelsen må tolkes med utgangspunkt i allemannsrettens sentrale innhold slik det følger av hovedreglene i frilufsloven og annen aktuell lovgivning på vedtakstidspunktet. Nye bestemmelser som vesentlig svekker

allemannsrettens innhold i forhold til dette, kan ikke vedtas.

Allemannsrettens detaljerte innhold og betydning har imidlertid variert over tid og som følge av skiftende samfunnsforhold. I Rt. 2005 s. 1985 godtok Høyesterett for eksempel nye bestemmelser om fri fiskerett i ferskvann for barn, men slik at det var en viss mulighet for å sette grenser av hensyn til grunneiere som kan dokumentere vesentlig økonomisk tap. Senere lovgivning vil fortsatt kunne justere allemannsrettens nærmere innhold ut fra skiftende sosiale og miljømessige forutsetninger.

Selv om hovedvekten vil ligge på plikten for stat og kommuner, vil en bestemmelse av denne karakter i siste instans også kunne påberopes for domstolene i tilfelle tvister med grunneiere om for eksempel omfanget av retten til gratis ferdsel eller sanking ikke lar seg løse på annen måte.

Forslagsstillerne mener en klar og enkel formulering som er lik på begge målformer vil være best.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 111 skal lyde:

Allemannsretten skal stå ved lag.

–

Allemannsretten skal stå ved lag.

19. juni 2020

Dag Terje Andersen

Svein Harberg

Magne Rommetveit

Eva Kristin Hansen

Bente Stein Mathisen

Freddy André Øvstegård

Karin Andersen

Terje Breivik

Une Bastholm

Bjørnar Moxnes

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 9

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik

Dokument 12:9 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Nils T. Bjørke og Terje Breivik om ny § 112 a (frittlevende marine ressurser)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at forslaget handler om å grunnlovfeste prinsippet i havressurslova § 2 sett i sammenheng med loven § 1. At de frittlevende marine ressursene tilhører fellesskapet, er en grunnleggende del av norsk sedvane og kultur. Grunnlovfesting vil gi en særlig juridisk stabilitet og et tilsvarende vern mot endringer som følge av skiftende politiske holdninger. Forslaget vil dermed følge et spor som Stortinget har fulgt for andre helt sentrale prinsipper.

Kystbefolkningen, derunder den kystsamiske befolkningen, er en viktig del av det nasjonale fellesskapet som grunnlovsforslaget sikter til. Dette vil forsterke betydningen av bestemmelsene om disse spørsmål i havressurslova § 1 og andre steder.

Kystbefolkningens høsting av fellesskapets ressurser i havet gir en viktig del av bakgrunnen for etableringen og dagens utstrekning av Norges økonomiske sone. Grunnlovsforslaget vil bidra til å bekrefte og forsterke tilknytningen mellom det nasjonale fellesskapet og de tilstøtende havområdene.

Det nasjonale fellesskapet går over generasjoner. På denne måten vil den foreslåtte bestemmelsen også bidra til å underbygge og forsterke kravet om bærekraftig forvaltning av fiskebestandene og andre marine ressurser. Det samme gjelder plasseringen av den foreslåtte bestemmelsen umiddelbart etter Grunnloven § 112 om langsiktig disponering av naturens ressurser.

Grunnlovfesting av fellesskapets eierskap til de viltlevende marine ressursene innebærer at den lovgivende og utøvende makt må vektlegge bestemmelsen, og at alle vedtak må ligge innenfor de rettslige grensene den setter. Grunnloven vil for det første sette grenser for hva Stortinget kan bestemme i lov, og regjeringen i forskrift. For det andre vil den legge føringer på innholdet i forvaltningsvedtak som treffes på grunnlag av havressurslova, deltakerloven og annen relevant lovgivning med tilhørende forskrifter.

Innenfor de rettslige grensene som grunnlovsforslaget vil etablere, må de viltlevende marine ressursene til enhver tid forvaltes slik stortingsflertallet finner best. Dette innebærer for eksempel at reguleringer av uttak av ressurser og kvoter for utøvelse av fiskerettigheter ikke vil være grunnlovsstridige i seg selv. Men slike ordninger må praktiseres slik at de ikke i realiteten privatiserer retten til å høste av havets ressurser. Grunnlovsforslaget hindrer privatisering av de viltlevende marine ressursene og sikrer at de kommer fellesskapet til gode.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 112 a skal lyde:

De viltlevende marine ressurser, og retten til å høste disse, hører fellesskapet til.

-

Dei viltlevande marine ressursane, og retten til å hauste desse, høyrer fellesskapen til.

19. juni 2020

Dag Terje Andersen

Eva Kristin Hansen

Magne Rommetveit

Svein Harberg

Bente Stein Mathisen

Nils T. Bjørke

Terje Breivik

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 10

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Hans Fredrik Grøvan, Freddy André Øvstegård, Terje Breivik, Nils T. Bjørke, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes

Dokument 12:10 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Hans Fredrik Grøvan, Freddy André Øvstegård, Terje Breivik, Nils T. Bjørke, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om endring i § 108 (samene som urfolk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at da Norge 20. juni 1990 ratifiserte ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stamfolk i selvstendige stater, var det forutsatt at konvensjonen skulle gjelde for samene i Norge. Tilslutningen bygde på at staten Norge er etablert på territoriet til både samer og nordmenn. Begge folk hadde utvilsomt tilknytning til Norges landområder før de nåværende statsgrensene ble etablert.

Ønsket om å synliggjøre samenes stilling som urfolk er fulgt opp gjennom Dokument 12:1 (2014–2015) og 12:28 (2015–2016) om forslag til endring i Grunnloven § 108. Ved behandlingen i Stortinget oppnådde ingen av forslagene grunnlovsmessig flertall. Flertallet uttrykte imidlertid et ønske om å finne en formulering som kan vedtas etter valget i 2021.

Forslagsstillerne vil understreke betydningen av at samenes status som urfolk kommer klart til uttrykk også i Grunnloven. En slik status er rettslig og politisk uomtvistet, og fastslått av Høyesterett. Siden 2000 har den vært fastslått i § 17 i Finlands grundlag.

Samtidig foreslås den endring at dagens uttrykk «den samiske folkegruppe» endres til «det samiske folk». En slik endring er nødvendig allerede som rent språklig konsekvens av det foreslåtte tillegget om same- ne som urfolk. Endringen vil ikke innebære at virkeom- rådet for bestemmelsen blir et annet enn i dag.

De foreslåtte endringene vil ikke på noe punkt gi § 108 et annet rettslig innhold enn paragrafen hadde før endringene trer i kraft.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 108 skal lyde:

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

-

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at det samiske folket, som urfolk, kan tryggje og utvikle språket sitt, kulturen sin og samfunnslivet sitt.

19. juni 2020

Dag Terje Andersen

Eva Kristin Hansen

Magne Rommetveit

Svein Harberg

Hans Fredrik Grøvan

Freddy André Øvstegård

Terje Breivik

Nils T. Bjørke

Une Bastholm

Bjørnar Moxnes

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 11

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra stortingsrepresentantene Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Solveig Horne, Terje Breivik og Ulf Leirstein

Dokument 12:11 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Dag Terje Andersen, Eva Kristin Hansen, Magne Rommetveit, Svein Harberg, Bente Stein Mathisen, Solveig Horne, Terje Breivik og Ulf Leirstein om endringer av Grunnloven §§ 14, 50, 53 til 64, 71 og 72 (Valglovutvalgets forslag i NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – ny valglov)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om endringer i Grunnloven §§ 14, 50, 53 til 64, 71 og 72 om valgordningen på bakgrunn av forslagene i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg – ny valglov.

Forslaget fremmes av en tverrpolitisk gruppe representanter for å gi Stortinget et bredest mulig vurderingsgrunnlag for behandlingen i neste periode. Det er gitt at ikke alle forslagsstillerne stiller seg bak samtlige paragrafer og/eller alternativer.

Regjeringen nedsatte 21. juni 2017 et bredt sammensatt offentlig utvalg for å fremme forslag til ny valglov. Utvalget har bestått av 18 medlemmer. Ni av dem er fra partiene som er representert på Stortinget, resten er personer med solid fagkompetanse innen jus, statsvitenskap, IT-sikkerhet og praktisk valggjennomføring.

Utvalgets utredning ble lagt frem 27. mai 2020, jf. NOU 2020:6.

Utvalget har hovedsakelig foreslått å videreføre dagens valgordning.

Det fremgår av utvalgets mandat at Stortinget har vedtatt en regionreform med sikte på å redusere antall fylker, og at dette medfører spørsmål om endring av

valgordningen. Valglovutvalget skulle etter mandatet vurdere om dagens inndeling av valgdistrikter skulle videreføres, eller om antall valgdistrikter skal reduseres i tråd med fylkesstrukturen.

Det fremgår videre av mandatet at utvalget skulle vurdere hvilke bestemmelser som bør ligge i Grunnloven, og hva som kan reguleres i valgloven. I tillegg til forslag til endringer i valgloven har Valglovutvalget derfor utarbeidet forslag til endringer i Grunnloven §§ 14, 50, 53 til 64, 71 og 72. For flere av bestemmelsene er det fremsatt alternative forslag. Forslagene er presentert i kapittel 26 i NOU 2020:6. Begrunnelsen under de enkelte forslagene er hentet direkte fra utredningens kapittel 27.

Grunnloven § 14 (forslag A og B)

Bestemmelsen omhandler beskikkelse av statssekretærer.

Første ledd

Et enstemmig valglovutvalg har foreslått språklige endringer i første ledd i bokmålsversjonen. «Beskikket» foreslås endret til «utnevne», som er mer i tråd med den reelle bruken av begrepet, se Dokument 19 (2011–2012) side 17. Videre er «vedkommende» foreslått endret til «dette medlemmet» for å tydeliggjøre hvem retten gjelder. Disse endringene vil føre til at det blir mer likhet mellom bokmålsversjonen og nynorskversjonen.

Andre ledd

Forslaget til nytt andre ledd, alternativ 1, støttes av flertallet i utvalget og innfører en begrensning på at stortingsrepresentanter ikke kan utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer. Det er de til enhver tid 169 stor-

tingsrepresentantene som ikke kan utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere. Vararepresentanter som ikke møter på Stortinget, kan fortsatt utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere. Bestemmelsen må sees i sammenheng med Grunnloven § 62 andre ledd. Etter denne bestemmelsen vil sittende statssekretærer og politiske rådgivere som velges til Stortinget, beholde stillingen, men ikke kunne møte på Stortinget før etter at de har trådt ut av stillingen. Dersom en sittende statssekretær eller politisk rådgiver velges inn som første vararepresentant og det blir behov for å hente inn en vararepresentant, må en hoppe over vedkommende og gå til neste vararepresentant.

Alternativ 2 støttes av et mindretall i utvalget og omfatter kun et forbud mot å ansette stortingsrepresentanter som politiske rådgivere.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020: 6 side 201 flg.

Grunnloven § 50 (forslag C til F)

Bestemmelsen regulerer de grunnleggende stemmerettsbetingelsene ved stortingsvalg.

Første ledd første punktum

Forslaget til endring av § 50 første ledd første punktum, alternativ 1, støttes av flertallet i utvalget og innebærer språklige endringer i bokmålsversjonen som gjør bestemmelsen mer i tråd med nynorsksversjonen. Den språklige endringen gjør også teksten mer presis, jf. Grunnlovspråkutvalgets begrunnelse i Dokument 19 (2011–2012) side 49, der det fremgår:

«Etter utvalgets mening er formuleringen 'senest i det Aar, Valgthinget holdes, have fyldt 18 Aar' i første ledd i praksis ikke til å misforstå, men den kunne vært mer nøyaktig formulert. Dersom man fyller 18 år i valgåret, men først etter valget, er det for tidlig å si at man 'har fylt 18 år' senest dette året idet man gjør bruk av stemmeretten. Utvalget har valgt en mer presis og litt mer utførlig uttrykksmåte: 'som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året [...]'.»

Alternativ 2 støttes av mindretallet i utvalget og innebærer at stemmerettsalderen ved stortingsvalg senkes til 16 år. Forslaget må sees i sammenheng med forslaget til § 61 alternativ 2, se under.

Første ledd andre punktum

Forslaget støttes av et annet mindretall og er et tillegg til alternativ 1 og 2. Dette forslaget innebærer at utenlandske statsborgere får stemmerett etter seks års botid.

Andre ledd

Forslaget til endring av § 50 andre ledd støttes av et enstemmig valglovutvalg og innebærer språklige endringer som må sees i sammenheng med de andre leddene i § 50.

Tredje ledd

Et enstemmig valglovutvalg foreslår at § 50 tredje ledd oppheves. Det innebærer at det ikke lenger vil være adgang til å fastsette særlige regler for å frata personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, stemmeretten. Det er i dag ikke fastsatt noen bestemmelser med hjemmel i § 50 tredje ledd. Utvalget mener det heller ikke er aktuelt å fastsette slike regler i framtiden.

Om den nærmere begrunnelse for forslagene vises det til NOU 2020: 6 kapittel 9.

Grunnloven § 53 (forslag G)

Bestemmelsen omhandler tap av stemmerett.

Valglovutvalgets forslag til endring av Grunnloven § 53 er fremsatt i to alternativer.

Alternativ 1 støttes av flertallet i utvalget og innebærer at § 53 foreslås opphevet.

§ 53 bokstav a gir i dag hjemmel til å fastsette regler om at stemmerett kan tapes ved domfellelse for straffbare handlinger. Straffeloven inneholder ikke lenger noen bestemmelse om å kunne fradømme en person stemmeretten, og det ansees heller ikke aktuelt å innføre slike bestemmelser.

Bokstav b slår i dag fast at stemmeretten tapes ved å gå i fremmed makts tjeneste uten samtykke fra regjeringen. Bestemmelsen er vanskelig å kontrollere, den er svært inngripende (omfatter for eksempel også sivil ansettelse i andre lands departementer) og kan ikke antas å fungere preventivt. Det er også nylig i større grad åpnet opp for å ha dobbelt statsborgerskap. Dobbelt statsborgerskap gjør det mer problematisk å ha denne bestemmelsen om tap av stemmerett. Etter den gjeldende bestemmelsen vil det å avtjene verneplikten i det andre landet medføre tap av stemmerett i Norge.

Innholdet i gjeldende § 53 forslås derfor opphevet.

Valglovutvalgets flertall foreslår samtidig å erstatte dagens innhold i § 53 med en bestemmelse som gjelder fradømmelse av vervet som stortingsrepresentant. Hensikten er å gi en klar hjemmel til straffeloven § 56, som åpner for å fradømme stortingsrepresentanter vervet.

Alternativ 2 støttes av et mindretall i utvalget og innebærer at § 53 oppheves uten at det samtidig innføres en hjemmel i lov til å fradømme en stortingsrepresentant vervet.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020:6 side 202 flg.

Grunnloven § 54 (forslag H)

Grunnloven § 54 regulerer valgperioden og tidspunktet for avholdelse av stortingsvalg. Forslagene om endringer i § 54 støttes av et enstemmig valglovutvalg.

Første ledd

Utvalget foreslår at bestemmelsen i første ledd videreføres, men med enkelte språklige endringer.

Andre til femte ledd

Forslagene til andre til femte ledd er nye og innfører en beredskapshjemmel til å forlenge eller utsette valgtinget, eller gjennomføre omvalg, som følge av ekstraordinære hendelser. Konstitusjonell nødrett og beredskapsloven vil fortsatt kunne komme til anvendelse, for eksempel i krigssituasjoner eller dersom det ikke er mulig å samle hverken et beslutningsdyktig storting eller en beslutningsdyktig regjering.

Andre ledd omtaler hovedregelen om at det er Stortinget som kan beslutte å forlenge eller utsette valgtinget. Slike beslutninger skal fattes med tilslutning fra to tredjedeler av Stortingets 169 medlemmer. Det er ikke nødvendig at alle Stortingets medlemmer er til stede, men det må være minst 113 representanter som stemmer for forslaget. Det nødvendige to tredjedels flertallet beregnes altså på grunnlag av det samlede antallet stortingsrepresentanter og ikke de oppmøtte representantene. Dette skiller seg dermed fra hvordan grunnlovsendringer vedtas, jf. Grunnloven § 73 tredje punktum og § 121.

Flere vilkår må være oppfylt for å kunne fatte vedtak etter andre ledd. Det første vilkåret for å kunne forlenge eller utsette valgtinget er at det har hendt noe ekstraordinært. Med begrepet ekstraordinært settes en høy terskel for hvilke alvorlige hendelser som omfattes av vilkåret. Videre er det et krav at det ekstraordinære er egnet til å hindre en vesentlig del av velgerne fra å stemme. Vilkalet egnet uttrykker at det i visse tilfeller kan være tilstrekkelig med en risiko eller et potensial for at velgerne hindres fra å stemme grunnet hendelsen. Vilkalet hindre inkluderer ulike konsekvenser av den ekstraordinære hendelsen som kan få velgerne fra å stemme.

Et videre vilkår er kvalifikasjonskravet om at en vesentlig del av velgerne potensielt må være forhindret fra å stemme grunnet hendelsen. Det er ikke tilstrekkelig at et begrenset antall velgere i én eller flere kommuner er rammet av en naturkatastrofe eller andre ekstraordinære hendelser selv om hendelsen er alvorlig. Derimot må et betydelig antall – en vesentlig del av velgerne – være potensielt forhindret fra å stemme grunnet hendelsen. Til grunn for vilkåret ligger også at det må dreie seg om velgere, med andre ord personer med stemmerett.

Å forlenge valgtinget på valgdagen kan enten skje ved at myndighetene avbryter stemmingen og åpner valgtinget på et senere tidspunkt, eller ved at det pågående valgtinget fortsetter over et lengre tidsrom enn opprinnelig fastsatt. Valgtinget kan kun forlenges med én dag.

Tredje ledd fastsetter en begrensning om at vedtaket om forlengelse eller utsettelse kan fattes bare så

langt det er nødvendig for å sikre velgerne mulighet til å stemme. Dette er et krav til forholdsmessighet mellom vedtaket om forlengelse eller utsettelse og formålet om å sikre velgerne mulighet til å stemme. Nødvendighetskravet retter seg for det første mot avgjørelsen om hvorvidt valgtinget overhodet skal forlenges eller utsettes. Nødvendighetskravet retter seg for det andre mot omfanget av forlengelsen eller utsettelsen. Valgtinget kan ikke forlenges eller utsettes i flere kommuner enn der det er nødvendig for å sikre velgerne mulighet til å stemme. Valgtinget kan heller ikke forlenges eller utsettes lenger enn nødvendig. Det er i tillegg ikke mulig å forlenge eller utsette valgtinget i mer enn én måned etter det opprinnelige fastsatte tidspunktet for valgtinget.

Fjerde ledd lovfester adgang for Kongen i statsråd til å forlenge eller utsette valgtinget dersom et beslutningsdyktig storting ikke kan samles. En slik beslutning medfører også at samtlige statsråder som er til stede, i ettertid kan holdes konstitusjonelt ansvarlig dersom bestemmelsen misbrukes. Kongen i statsråd kan kun utsette valgtinget i sju dager. For øvrig gjelder de samme begrensningene som følger av andre og tredje ledd.

Femte ledd åpner for at Stortinget på samme vilkår som følger av andre og tredje ledd, kan vedta omvalg. Myndigheten til å vedta omvalg er lagt til det utgående Stortinget. Dette innebærer at vedtak om omvalg må fattes før det nye Stortinget trer sammen. Denne bestemmelsen kommer i tillegg til de ordinære omvalgsreglene. Heller ikke omvalg kan vedtas for flere kommuner eller holdes senere i tid enn det som er nødvendig. Femte ledd siste punktum slår også fast at de valgte representantene blir sittende i vervet til omvalget er endelig godkjent. Dette tilsvarer de generelle regler om omvalg som følger av utkast til ny valglov § 16-5.

Sjette ledd

Sjette ledd er også nytt og slår fast at et nyvalgt storting ikke kan omgjøre vedtaket til et tidligere storting om at det skal holdes omvalg.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020:6 kapittel 22.

Grunnloven § 55 (forslag I)

Gjeldende bestemmelse omhandler gjennomføringen av valget.

Et enstemmig valglovutvalg har foreslått en språklig omarbeidelse av bestemmelsen, og begrepet «valgtingene» er erstattet med «valget». Det er ikke lenger tilstrekkelig å ha regler for valgtinget, siden en stor del velgere stemmer under forhåndsstemmeperioden.

Andre punktum i gjeldende bestemmelse foreslås fjernet, noe som innebærer at Stortinget ikke lenger skal avgjøre klager som angår stemmerett. Det foreslås i stedet i valgloven § 14-9 at riksvallstyret, også skal be-

handle klager knyttet til stemmerett. Om den nærmere begrunnelsen vises det til NOU 2020:6 kapittel 20.

Grunnloven § 56 (forslag J og K)

Grunnloven § 56 ble opphevet i 1972 og er i dag tom.

Valglovutvalgets forslag til en ny § 56 i Grunnloven tilsvarer det som i dag er regulert i Grunnloven § 57 andre ledd og delvis siste ledd. Bestemmelsen regulerer antall valgdistrikter og gir hjemmel for i lov å fastsette bestemmelser om grensene mellom disse. Bestemmelsen foreslås skilt ut som en egen paragraf for å skille dette fra fordelingen av mandater mellom valgdistriktene.

Systemet som foreslås av Valglovutvalget, er at § 56 skal regulere antall valgdistrikter og inndelingen av disse, § 57 skal regulere fordelingen av de 169 mandatene mellom valgdistriktene, og § 59 skal regulere selve valgoppjøret, hvordan stemmene omgjøres til mandater.

Første ledd

Forslaget til § 56 første ledd fremsettes i fire alternativer.

Forslagene under alternativ 1a til 1d støttes av flertallet i utvalget og innebærer å ta inn antall valgdistrikter i Grunnloven.

Valglovutvalget er delt i synet på hvor mange valgdistrikter det skal være. Flertallet i utvalget går inn for 19 valgdistrikter, jf. dagens § 57 andre ledd. I tråd med synet til mindretallet i utvalget fremmes det også forslag der tallet 19 er byttet ut med annet ønsket tall.

Alternativ 2 innebærer at antall valgdistrikter ikke lenger skal fremgå av Grunnloven. Forslaget er støttet av mindretallet i utvalget.

Det foreslås at antall valgdistrikter reguleres i lov, men det stilles tilsvarende krav for å endre antall valgdistrikter fastsatt i lov som ved grunnlovsendring. Kravet om to tredjedels flertall tilsvarer kravet i Grunnloven § 121, og kravet om at to tredjedeler av Stortingets medlemmer må være til stede, tilsvarer kravet i Grunnloven § 73 tredje punktum. Det er imidlertid ikke krav om et mellomliggende valg.

Tidsbegrensningen i tredje punktum knytter seg til at det må være et visst tidsrom før et valg for å gjøre mulig nødvendige tilpasninger. Dette henger også sammen med at det i § 57 foreslås at beregningen av mandater skal gjøres hvert fjerde år.

Andre ledd

Forslaget til § 56 andre ledd, alternativ 1, støttes av flertallet i utvalget og innebærer at grensene mellom valgdistriktene fastsettes ved lov. Dette er en videreføring av gjeldende rett, jf. dagens § 57 sjette ledd.

Etter alternativ 2, som foreslås av mindretallet i utvalget, skal det i andre og tredje punktum stilles særskilte krav for å endre grensene mellom valgdistriktene.

Kravet om to tredjedels flertall tilsvarer kravet i Grunnloven § 121, og kravet om at to tredjedeler av Stortingets medlemmer må være til stede, tilsvarer kravet i Grunnloven § 73 tredje punktum. Det er imidlertid ikke krav om et mellomliggende valg. Tidsbegrensningen i tredje punktum knytter seg til at det må være et visst tidsrom før et valg for å gjøre mulig nødvendige tilpasninger. Dette henger også sammen med at det i § 57 foreslås at beregningen av mandater skal gjøres hvert fjerde år.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020:6 kapittel 5.

Grunnloven § 57 (forslag L til N)

Gjeldende bestemmelse regulerer antallet representanter som skal velges til Stortinget.

Første ledd

Valglovutvalget har ikke fremmet forslag til endring av antall stortingsrepresentanter, jf. bestemmelsens første ledd, men et enstemmig utvalg foreslår språklige endringer i bokmålsversjonen.

Andre ledd

Forslaget til endring i andre ledd, alternativ 1, støttes av flertallet i utvalget. Det innebærer at mandatene skal fordeles mellom valgdistriktene ved å først tildele alle distriktene ett mandat hver. De resterende mandatene fordeles på bakgrunn av innbyggertall i valgdistriktet, etter Sainte-Laguë-metoden. I denne fordelingen er det den rene Sainte-Laguë-metoden med første delings-tall 1. Noen av utvalgsmedlemmene mener denne fordelingsmetoden bør benyttes uavhengig av hvor mange valgdistrikter landet deles inn i. Enkelte andre medlemmer mener denne fordelingsmetoden fungerer med dagens valgdistrikter, men at den ikke tar tilstrekkelige distriktmessige hensyn ved færre og større valgdistrikter. Dersom valgdistriktene deles inn etter de nye fylkene, vil disse medlemmene derfor beholde dagens arealfaktor på 1,8, se alternativ 2.

Alternativ 2 støttes av et mindretall i utvalget og innebærer å videreføre dagens metode for å fordele mandatene mellom valgdistriktene, det vil si på grunnlag av antall innbyggere og areal, jf. gjeldende § 57 femte ledd. Det er gjort noen språklige endringer i bokmålsversjonen.

Tredje ledd

Forslaget til tredje ledd støttes av et enstemmig valglovutvalg. Tredje ledd er et unntak fra andre ledd og fastsetter at alle valgdistriktene skal ha minst fire mandater. Dersom et valgdistrikt etter fordelingen i andre ledd har fått færre enn fire mandater, skal dette valgdistriktet likevel få tildelt til sammen fire mandater. Deretter tas dette valgdistriktet og de fire mandatene det har fått, ut av beregningen, og det gjøres en ny mandatfor-

deling etter andre ledd for de resterende valgdistrikterne.

Fjerde ledd

Forslaget til fjerde ledd støttes av et enstemmig valglovutvalg. Fjerde ledd slår fast at mandatfordelingen nå skal gjøres hvert fjerde år, før hvert stortingsvalg. Dette innebærer en endring fra gjeldende rett, der mandatene kun fordeles på nytt hvert åttende år.

Femte ledd

Forslaget til femte ledd støttes av et enstemmig valglovutvalg. Femte ledd fastslår at det kan fastsettes nærmere regler om dette i valgloven.

Nåværende sjette ledd foreslås opphevet.

Grunnloven § 58 (forslag O)

Det fremgår av gjeldende bestemmelse at valg møtene skal holdes særskilt for hver kommune.

Endringene i bestemmelsen foreslås av et enstemmig valglovutvalg. Forslaget innebærer at begrepet «valgtinget» endres til «valget» for å reflektere at valget ikke bare består av valgtinget, men også av forhåndsstemmeperioden. At valgene skjer i hver kommune, er et sentralt element i hvordan valgene gjennomføres, og det foreslås derfor å videreføre dette i Grunnloven.

Andre punktum i gjeldende bestemmelse om at det på valgtinget stemmes direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet, foreslås fjernet. Bakgrunnen er at innføringen av utjevningsmandatene har endret valgordningen. Velgerne stemmer ikke lenger bare direkte på stortingsrepresentanter fra valgdistriktet. Velgernes stemmer avgjør også fordelingen av utjevningsmandater i et nasjonalt oppgjør, jf. Grunnloven § 59.

Grunnloven § 59 (forslag P til V)

Gjeldende bestemmelse regulerer partifordelingen av mandater. Det fremgår av bestemmelsen at det er forholdsmessighet mellom valglistenes stemmetall som skal være retningsgivende for valgoppgjøret. Paragrafen har videre bestemmelser om utvelgelsen av utjevningsrepresentantene.

Den foreslåtte bestemmelsen viderefører i stor grad dagens § 59, men det er gjort språklige endringer, og noen elementer av valgordningen er flyttet til andre paragrafer. Systemet som foreslås av Valglovutvalget, er at § 56 skal regulere antall valgdistrikter og inndelingen av disse, § 57 skal regulere fordelingen av de 169 mandatene mellom valgdistriktene, og § 59 skal regulere selve valgoppgjøret, hvordan stemmene omgjøres til mandater.

Første ledd

Alternativ 1 til § 59 første ledd støttes av flertallet i utvalget.

Forslaget viderefører gjeldende rett. Det slår fast at ett mandat i hvert valgdistrikt skal velges gjennom utjevningsmandatorordningen på grunnlag av stemmetallet i hele landet. Resten av mandatene i hvert valgdistrikt er direktemandater og velges gjennom stemmetallet i valgdistriktet.

Alternativ 2 støttes av mindretallet i utvalget og regulerer valg og kåring av utjevningsmandater i en ordning der utjevningsmandatene føres opp på en nasjonal liste.

Andre ledd første punktum

Forslag til endring av § 59 andre ledd første punktum er fremsatt i flere alternativer.

Alternativ 1a støttes av flertallet i Valglovutvalget. Andre ledd regulerer hvordan direkte mandatene velges. Det viderefører innholdet i første og andre ledd i gjeldende § 59 og innebærer at de direktevalgte representantene velges fra hvert valgdistrikt ved forholdstallsvalg etter Sainte Lagüe-metoden med 1,4 som det første delingstallet.

Alternativ 1b støttes av et mindretall i utvalget. Forslaget er likt med alternativ 1 a, bortsett fra at første delingstall er redusert til 1,2.

Andre ledd andre punktum

Alternativ 2a støttes av åtte av utvalgets medlemmer, som mener at det uansett distriktsstørrelse bør innføres en slik sperregrense. Forslaget kommer i tillegg til forslagene under alternativ 1.

Alternativ 2b fremsettes av seks av utvalgsmedlemmene og innebærer å innføre en sperregrense på fire prosent for distriktsmandatene. Forslaget kommer i tillegg til forslagene under alternativ 1.

Om den nærmere begrunnelse for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2002:6 kapittel 5.

Tredje ledd

Når det gjelder § 59 tredje ledd, har Valglovutvalget delt seg i mange ulike fraksjoner. Uenigheten knytter seg til 1) nivået på sperregrensen (tre, fire eller fem prosent), 2) om det skal stilles krav til at partiene må ha stilt liste i alle valgdistrikter for å kunne få utjevningsmandater, og 3) om partier som får minst ett direkte mandat, skal kunne få utjevningsmandat selv om de ikke er over sperregrensen.

Etter alternativ 1a skal tredje ledd erstatte femte ledd i gjeldende § 59. Det foreslås to sentrale endringer i gjeldende rett ved at kravet for å kunne få utjevningsmandater foreslås senket fra fire til tre prosent av de godkjente stemmene i hele landet. Med godkjente stemmer menes stemmer som er gitt til et parti eller en liste og teller med i valgoppgjøret. Blanke stemmer og

forkastede stemmer skal ikke regnes med. Her videreføres gjeldende rett. I tillegg foreslås det å innføre et krav om at partiet må ha stilt liste i alle valgdistriktene for å kunne få utjevningsmandater. Det er også tydeliggjort i ordlyden at det kun er registrerte politiske partier som kan få utjevningsmandater. Også dette er en videreføring av gjeldende rett. Dersom to registrerte politiske partier stiller liste sammen, vil denne listen kunne få utjevningsmandater så lenge de øvrige krav om å ha stilt liste i alle valgdistrikter og å ha fått over tre prosent av stemmene er oppfylt. Dersom et registrert politisk parti stiller liste sammen med en uregistrert liste, vil imidlertid ikke kravene i andre ledd være oppfylt. Dette er også videreføring av gjeldende rett.

Etter alternativ 1b foreslås sperregrensen videreført på fire prosent.

Etter alternativ 1c foreslås sperregrensen økt til fem prosent.

Alternativ 2 foreslås av ett medlem i Valglovutvalget.

Dette medlemmet mener det ikke bør være et krav om å stille liste i alle valgdistriktene for å kunne få utjevningsmandater. Bortsett fra dette er forslaget likt alternativ 1c.

Alternativ 3 støttes av to av utvalgets medlemmer. Disse medlemmene mener at partier som har fått minst ett direktemandat, skal kunne få utjevningsmandater selv om de ikke har fått minst tre prosent av de godkjente stemmene i hele riket. Bortsett fra dette er forslaget likt alternativ 1a.

Alternativ 4a støttes av tre av utvalgets medlemmer.

Også disse medlemmene mener at partier som har fått minst ett direktemandat, skal kunne få utjevningsmandater selv om de ikke har fått mer enn tre prosent av de godkjente stemmene i hele riket. Til forskjell fra alternativ 3 innebærer dette forslaget ikke et krav om at partiene må ha stilt liste i hele landet for å kunne få utjevningsmandater.

Alternativ 4b støttes av utvalgslederen. Forslaget har samme innhold som alternativ 4a, bortsett fra en sperregrense på fire prosent. Det har også samme innhold som alternativ 2, bortsett fra at partier som har fått minst ett direktemandat, også skal kunne få utjevningsmandater.

Fjerde ledd

Forslaget til endring av § 59 fjerde ledd er fremsatt i to alternativer.

Alternativ 1 støttes av flertallet i utvalget og viderefører innholdet i dagens § 59 fjerde ledd med visse språklige endringer.

Alternativ 2 støttes av mindretallet i utvalget. Forslaget er likt som alternativ 1, bortsett fra at første delingstall er redusert til 1,2.

Femte ledd

Forslaget til endring i § 59 femte ledd er fremsatt i to alternativer.

Alternativ 1 støttes av flertallet i utvalget og viderefører dagens § 59 sjette ledd med mindre språklige endringer.

Alternativ 2 støttes av mindretallet i utvalget og gir hjemmel til å fastsette bestemmelser i lov om kåring av utjevningsmandater ved en ordning der utjevningsmandatene velges fra nasjonale lister.

Sjette ledd

Forslaget til § 59 sjette ledd er enstemmig og innebærer at forbudet mot listeforbund videreføres, jf. dagens § 59 tredje ledd.

Grunnloven § 60 (forslag W)

Det fremgår av gjeldende bestemmelse at det overlates til lovgivningen å gi nærmere regler om adgangen til å utøve stemmeretten uten å møte frem personlig på valgtinget.

Et enstemmig valglovutvalg foreslår at Grunnloven § 60 oppheves.

Utvalget viser til at skillet mellom valgting og forhåndsstemmeperioden er endret vesentlig siden innholdet i denne bestemmelsen ble fastsatt. Det foreslås videre gjennomgående endringer i begrepsbruken knyttet til valgtinget, jf. forslag til ny § 55. § 60 vil dermed ikke lenger ha noen selvstendig betydning.

Grunnloven § 61 (forslag X)

Det er etter gjeldende bestemmelse en forutsetning for valgbarhet at man er stemmeberettiget.

Flertallet i Valglovutvalget foreslår at stemmerettsalderen og valgbarhetsalderen blir den samme, jf. forslagene til § 50 første ledd.

Det foreslås en mindre språklig endring i bokmålsversjonen. Det foreslås ingen endring i nynorskversjonen. Den foreslåtte endringen gjør at ordlyden blir lik på begge målformer.

Mindretallet i utvalget støtter alternativ 2. Forslaget må sees i sammenheng med forslaget om å redusere stemmerettsalderen til 16 år, jf. forslaget til § 50 første ledd alternativ 2.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020:6 side 175 flg.

Grunnloven § 62 (forslag Y og Z)

Det fremgår av gjeldende bestemmelse at visse personer er utelukket fra å kunne velges som stortingsrepresentant på grunn av sin stilling.

Første ledd

Det foreligger 2 alternative forslag til endringer i bestemmelsens første ledd.

Flertallet i utvalget (alle unntatt ett medlem) støtter alternativ 1 i forslaget.

Forslaget innebærer at kretsen av valgbare etter første ledd utvides. Dette innebærer at tjenestemenn ansatt ved statsrådets kontorer og tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet, nå er valgbare. Forbudet mot at Høyesteretts medlemmer kan velges til Stortinget, videreføres. Det er også gjort endring av ordlyden: «kan ikke velges til representanter» foreslås endret til «kan ikke stille til valg». Dette er gjort for å tydeliggjøre at medlemmer av Høyesterett heller ikke kan stå på en godkjent valgliste, og henger sammen med at reglene for fritak foreslås endret. For å kunne være valgbare og stille som kandidat på en valgliste må dommere i Høyesterett ha fratrudd stillingen sin før valglistene blir godkjent.

Alternativ 2 viderefører kretsen av personer som ikke er valgbare etter gjeldende § 62 første ledd. Det bør imidlertid for alle disse gjelde et vilkår om at de ikke kan stille til valg, slik det foreslås for medlemmer av Høyesterett i alternativ 1.

Andre ledd

Gjeldende § 62 andre ledd foreslås videreført av et enstemmig valglovutvalg, men bestemmelsen er språklig oppdatert.

Grunnloven § 63 (forslag Æ)

Gjeldende bestemmelse gjelder plikten til å motta valget som representant til Stortinget.

Første og andre ledd

Første og andre ledd i Valglovutvalgets forslag tilsvarende første ledd i gjeldende § 63, men det foreslås enkelte endringer. Det ble i 2020 vedtatt endringer i § 63 første ledd bokstav c som innførte rett til fritak fra å stå på valgliste for kandidater som ikke ønsker å stå på valglisten. I forlengelsen av dette foreslår et enstemmig valglovutvalg at fritaksgrunnene i bokstav a og b fjernes. Den generelle muligheten til å be om fritak etter bokstav c vil også dekke de forholdene som reguleres av bokstav a og b.

Det må søkes om fritak før valglistene godkjennes, slik at velgerne vet hvilke kandidater som stiller til valg. Som en oppfølging av dette har et enstemmig utvalg foreslått et nytt andre ledd som slår fast at de kandidatene som blir valgt, har en plikt til å ta imot valget.

Tredje ledd

Tredje ledd er en videreføring av andre ledd i gjeldende § 63 om situasjoner der en kandidat blir valgt inn fra to eller flere valgdistrikter. Her er det enstemmig kun foreslått språklige endringer.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020:6, kapittel 11.

Grunnloven § 64 (forslag Ø)

Det fremgår av gjeldende bestemmelse at Stortinget har det avgjørende ord i valgspørsmål.

Første ledd

Et enstemmig valglovutvalg foreslår at bestemmelsens første ledd viderefører gjeldende § 64. Det er gjort noen språklige endringer i bokmålsversjonen.

Andre og tredje ledd

Andre og tredje ledd er nye og er knyttet til den nye klageordningen som foreslås av et enstemmig valglovutvalg.

Andre ledd første punktum innfører en klagerett på Stortingets avgjørelse av hvorvidt valget er gyldig. Både beslutning om at valget er gyldig eller ugyldig, kan påklages. Det er bare de som har stilt liste ved stortingsvalget, som har klagerett etter denne bestemmelsen. Dette innebærer en begrensning sammenliknet med andre klager knyttet til valget. Nærmere bestemmelser om klagerett og klagegrunner fastsettes ved lov, jf. andre punktum. Her åpnes det for at det kan settes begrensninger i klagegrunner og nærmere krav til klageinteressen. Tredje punktum legger avgjørelsen av klager på Stortingets avgjørelse av hvorvidt valget er gyldig, til Høyesterett. For å klage etter denne bestemmelsen må det tas ut søksmål mot Stortinget, jf. utkast til ny valglov § 14-7.

Tredje ledd omhandler konsekvensene av at stortingsvalget kjennes ugyldig. Det skal da gjennomføres omvalg, og de valgte representantene blir sittende til omvalget er endelig godkjent.

Grunnloven § 71 (forslag Å)

Det fremgår av gjeldende bestemmelse at mandatperioden for stortingsrepresentantene er fire år.

Et enstemmig valglovutvalgs forslag til første ledd viderefører innholdet i dagens § 71. Det er foreslått enkelte språklige endringer i bokmålsversjonen.

Flertallet i utvalget foreslår nye bestemmelser i andre til fjerde ledd om adgang til permisjon fra Stortinget.

Andre ledd

I andre ledd foreslår flertallet en hjemmel for at Stortinget gir nærmere regler om velferdspermisjon og kortere permisjoner. Det antas at dette i praksis vil innebære en videreføring av gjeldende rett.

Tredje ledd

Tredje ledd åpner for at det kan gis lengre permisjoner. Her foreslår flertallet at dette kun kan gis dersom stortingsrepresentanten skal utføre oppgaver av nasjonal interesse.

Fjerde ledd

Fjerde ledd slår fast at representanten selv må søke om permisjon. Dette kravet gjelder permisjoner etter både andre ledd og tredje ledd.

Utvalgets mindretall viser til at spørsmålet om nærmere regulering av adgangen til fritak ligger innenfor Stortingets sfære, og mener det ikke er nødvendig å innføre regler om permisjon i Grunnloven.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020:6, kapittel 11.

Grunnloven § 72 (forslag A-1)

Bestemmelsen er ny og foreslås tatt inn i Grunnloven § 72, som i dag er tom. Bestemmelsen, som foreslås av et enstemmig valglovutvalg, omhandler oppnevning av riksvalegstyret. Dette riksvalegstyret har en annen funksjon og skal settes sammen på en annen måte enn riksvalegstyret etter gjeldende rett.

Første ledd

I første ledd slås det fast at det er Stortinget som oppnevner riksvalegstyret, og at dette skal gjøres etter hvert stortingsvalg. Det stilles krav til at tre av medlemmene skal være dommere. Lederen må være dommer. Dommere må være fast utnevnt. I tillegg gis det regler om oppnevning av varamedlemmer.

Andre ledd

Andre ledd regulerer funksjonstiden til riksvalegstyret. Det oppnevnes etter hvert stortingsvalg, jf. første ledd, og fungerer i fire år fra 1. januar det andre årsskiftet etter valget. Med en slik tidsperiode vil en være sikker på at riksvalegstyret er ferdig med å behandle det foregående stortingsvalget før det nye riksvalegstyret tar over. Det nyoppnevnte riksvalegstyret vil da først få ansvaret for klagen knyttet til fylkestings- og kommunestyrevalg i oppnevningens år og deretter to år senere for klager ved stortingsvalget.

Tredje ledd

Tredje ledd setter begrensninger på hvem som kan oppnevnes til riksvalegstyret. Dersom et medlem av riksvalegstyret stiller til valg i løpet av perioden som riksvalegstyremedlem, må vedkommende gå endelig ut av riksvalegstyret, jf. fjerde ledd.

Vedkommende kan likevel oppnevnes på nytt til det neste riksvalegstyret hvis han eller hun da er valgbar. Tidspunktet for når vedkommende senest må gå ut av riksvalegstyret, er når valglistene godkjennes.

Femte, sjette og sjuende ledd

Femte, sjette og sjuende ledd omhandler når og hvordan Stortinget kan løse et medlem fra vervet i riksvalegstyret. Dette kan gjøres dersom vedkommende selv ber om det av personlige grunner, eller dersom vedkommende grovt har krenket plikter som følger med

vervet. Hvis medlemmet selv ønsker å bli løst fra vervet, kan Stortinget fatte vedtaket med vanlig flertall. Hvis et medlem skal løses fra vervet mot sin vilje, kreves det imidlertid at vedtaket fattes med to tredjedeler av stemmene.

Varamedlemmer sidestilles med medlemmer, og de samme reglene gjelder for å løse et varamedlem fra vervet som for et medlem.

Åttende ledd

Etter åttende ledd kan det fastsettes nærmere bestemmelser om riksvalegstyret i lov.

Om den nærmere begrunnelsen for Valglovutvalgets forslag vises det til NOU 2020: 6, kapittel 20.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Forslag A

§ 14 første ledd skal på bokmål lyde:

Kongen kan utnevne statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres gjøremål utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning dette medlemmet bestemmer.

Forslag B

§ 14 nytt andre ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Storingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

–

Storingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærar eller tilsetjast som politiske rådgjevarar ved statsrådskontora.

Alternativ 2:

Storingsrepresentanter kan ikke ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

–

Storingsrepresentantar kan ikkje tilsetjast som politiske rådgjevarar ved statsrådskontora.

Forslag C

§ 50 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1 (endring kun på bokmål):

Stemmerett ved stortingsvalg har norske borgere som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget holdes.

Alternativ 2:

Stemmerett ved stortingsvalg har norske borgere som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget holdes.

–

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

Forslag D

§ 50 første ledd nytt andre punktum skal lyde:

Personer som ikke er norske borgere, har stemmerett på de samme vilkår hvis de har vært folkeregistrert som bosatt i Norge de siste seks årene før valgdagen.

–

Personar som ikkje er norske borgarar, har røysterett på dei same vilkåra dersom dei har vore folkeregistrerte som busette i Noreg dei siste seks åra før valdagen.

Forslag E

§ 50 andre ledd skal lyde:

I hvilken utstrekning norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller vilkårene foran, har stemmerett, fastsettes ved lov.

–

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette i utlandet, men som stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

Forslag F

§ 50 tredje ledd oppheves.

Forslag G

§ 53 skal lyde:

Alternativ 1:

En representant som dømmes for straffbare handlinger, kan fratras vervet i overensstemmelse med det som fastsettes i lov.

–

Ein representant som blir dømd for strafflagde handlingar, kan bli fråteken ombodet i samsvar med føresegnar om dette i lov.

Alternativ 2:

§ 53 oppheves.

Forslag H

§ 54 skal lyde:

Stortingsvalg holdes hvert fjerde år innen utgangen av september.

Hvis det har skjedd noe ekstraordinært som er egnet til å hindre en vesentlig del av velgerne fra å stemme, kan Stortinget med stemmene fra to tredjedeler av Stortingets medlemmer forlenge valtinget med inntil én dag eller utsette valtinget.

Forlengelse eller utsettelse kan vedtas bare så langt det er nødvendig for å sikre velgerne mulighet til å stemme. Valtinget skal være avsluttet innen én måned etter den dag Kongen i statsråd har fastsatt som valgdag.

Hvis Stortinget ikke kan samles, kan Kongen i statsråd forlenge valtinget med inntil én dag eller utsette valtinget i inntil syv dager på de samme vilkår som er nevnt i andre og tredje ledd.

Hvis det har skjedd noe ekstraordinært som har hindret en vesentlig del av velgerne fra å stemme, kan det sittende Stortinget med stemmene fra to tredjedeler av medlemmene bestemme at det skal holdes omvalg. Omvalg kan vedtas bare så langt det er nødvendig for å sikre velgerne mulighet til å stemme. De valgte representantene blir sittende i vervet til omvalget er endelig godkjent.

Et nyvalgt storting kan ikke omgjøre et tidligere stortingsvedtak om at det skal holdes omvalg.

–

Stortingsval blir halde kvart fjerde år innan utgangen av september.

Har det skjedd noko ekstraordinært som gjer at ein vesentleg del av veljarane kan bli hindra frå å røyste, kan Stortinget med røystene frå to tredjedelar av medlemmene forlengje valtinget med opp til éin dag eller utsetje valtinget.

Det kan berre gjerast vedtak om forlenging eller utsetjing i den mon det er naudsynt for at veljarane skal kunne få røyste. Valtinget skal vere avslutta innan éin månad etter den dagen Kongen i statsråd har fastsett som valdag.

Dersom Stortinget ikkje kan samlast, kan Kongen i statsråd forlengje valtinget med opp til éin dag eller utsetje valtinget i opp til sju dagar på dei same vilkåra som er nemnde i andre og tredje leddet.

Har det skjedd noko ekstraordinært som har hindra ein vesentleg del av veljarane frå å røyste, kan det sitjande Stortinget med røystene frå to tredjedelar av medlemmene vedta at det skal haldast omval. Det kan berre gjerast vedtak om omval i den mon det er naudsynt for at veljarane skal kunne få røyste. Dei valde representantane blir sitjande til omvalet er endeleg godkjent.

Eit nyvalt storting kan ikkje gjere om eit tidlegare stortings vedtak om at det skal haldast omval.

Forslag I

§ 55 skal lyde:

Valget skal gjennomførast på den måten som fastsettes ved lov.

–

Valet skal gjennomførast på den måten som blir fastsett i lov.

Forslag J

§ 56 første ledd skal lyde:

Alternativ 1a:

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

–

Riket blir inndelt i 19 valdistrikt.

Alternativ 1b:

Riket inndeles i 13 valgdistrikter.

–

Riket blir inndelt i 13 valdistrikt.

Alternativ 1c:

Riket inndeles i 12 valgdistrikter.

–

Riket blir inndelt i 12 valdistrikt.

Alternativ 1d:

Riket inndeles i 11 valgdistrikter.

–

Riket blir inndelt i 11 valdistrikt.

Alternativ 2:

Antall valgdistrikter fastsettes ved lov. Antall valgdistrikter skal vedtas med to tredjedels flertall, og minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer må vere til stede. Endringer i antall valgdistrikter må vedtas på første eller andre storting etter et valg om de skal få virkning ved neste stortingsvalg.

–

Talet på valdistrikt blir fastsett i lov. Talet på valdistrikt skal vedtakast med to tredjedels fleirtal, og minst to tredjedelar av medlemmene av Stortinget må vere til stades. Endringar i talet på valdistrikt må vedtakast på det fyrste eller andre stortinget etter eit val om dei skal få verknad ved det neste stortingsvalet.

Forslag K

§ 56 andre ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Grensene mellom valgdistriktene fastsettes ved lov.

–

Grensene mellom valdistrikta blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

Grensene mellom valgdistriktene fastsettes ved lov. Grensene mellom valgdistrikter skal vedtas med to tredjedels flertall, og minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer må vere til stede. Endringer av grensene mellom valgdistriktene må vedtas på første eller andre storting etter et valg om de skal få virkning ved neste stortingsvalg.

–

Grensene mellom valdistrikta blir fastsette i lov. Grensene mellom valdistrikta skal vedtakast med to tredjedels fleirtal, og minst to tredjedelar av medlemmene av Stortinget må vere til stades. Endringar av grensene mellom valdistrikt må vedtakast på det fyrste eller andre stortinget etter eit val om dei skal få verknad ved det neste stortingsvalet.

Forslag L

§ 57 første ledd skal på bokmål lyde:

Det skal velges 169 stortingsrepresentanter.

Forslag M

§ 57 andre ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Hvert valgdistrikt får ett mandat, og de resterende mandatene fordeles med Sainte-Laguës metode på grunnlag av innbyggertall.

–

Kvart valdistrikt får eitt mandat, og resten av mandata blir utdelte med Sainte-Laguë-metoden på grunnlag av innbyggjartal.

Alternativ 2:

Det antall stortingsrepresentanter som skal velges fra hvert valgdistrikt, beregnes på grunnlag av forholdet mellom distriktets antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt areal. I denne beregning gir hver innbygger 1 poeng og hver kvadratkilometer 1,8 poeng.

–

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng.

Forslag N

§ 57 tredje til femte ledd skal lyde:

Alle valgdistrikter skal ha minst fire mandater.

Mandatene skal fordeles mellom valgdistriktene hvert fjerde år.

Nærmere bestemmelser om hvordan mandatene skal fordeles mellom valgdistriktene, fastsettes ved lov.

–

Alle valdistrikt skal ha minst fire mandat.

Mandata skal delast mellom valdistrikta kvart fjerde år.

Nærare føresegner om korleis mandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

Nåværende sjettem ledd oppheves.

Forslag O

§ 58 skal lyde:

Valget holdes særskilt for hver kommune.

–

Vallet blir halde særskilt for kvar kommune.

Forslag P

§ 59 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

I hvert valgdistrikt skal én representant tildeles utjevningsmandat på grunnlag av stemmetallet i hele riket. De andre representantene i valgdistriktet tildeles direktemandater på grunnlag av stemmetallet i valgdistriktet.

–

I kvart valdistrikt skal éin representant få tildelt utjamningsmandat på grunnlag av røystetalet i heile riket. Dei andre representantane i valdistriktet får tildelt direktemandat på grunnlag av røystetalet i valdistriktet.

Alternativ 2:

Utjevningsmandatene skal velges på grunnlag av stemmetallet i hele riket. Kandidatene kåres i den rekkefølge de står i på partienes nasjonale lister.

–

Utjamningsmandata skal veljast på grunnlag av røystetalet for heile riket. Kandidatane blir kåra i den rekkjefølgja dei står i på dei nasjonale listene til partia.

Forslag Q

§ 59 andre ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1a:

De direktevalgte representantene velges fra hvert valgdistrikt ved forholdstallsvalg etter Sainte-Laguës metode med 1,4 som det første delingstallet.

–

Dei direktevalde representantane blir valde frå kvart valdistrikt med høvestalsval etter Sainte-Laguëmetoden med 1,4 som det fyrste delingstalet.

Alternativ 1b:

De direktevalgte representantene velges fra hvert valgdistrikt ved forholdstallsvalg etter Sainte-Laguës metode med 1,2 som det første delingstallet.

–

Dei direktevalde representantane blir valde frå kvart valdistrikt med høvestalsval etter Sainte-Laguëmetoden med 1,2 som det fyrste delingstalet.

Forslag R

§ 59 andre ledd andre punktum skal lyde:

Alternativ 2a:

Direktemandatene fordeles mellom de listene som har fått minst tre prosent av de godkjente stemmene i valgdistriktet.

–

Direktemandata blir delte mellom dei listene som har fått minst tre prosent av dei godkjende røystene i valdistriktet.

Alternativ 2b:

Direktemandatene fordeles mellom de listene som har fått minst fire prosent av de godkjente stemmene i valgdistriktet.

–

Direktemandata blir delte mellom dei listene som har fått minst fire prosent av dei godkjende røystene i valdistriktet.

Forslag S

§ 59 tredje ledd skal lyde:

Alternativ 1a:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene og har fått minst tre prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–

Utjamningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst tre prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

Alternativ 1b:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene og har fått minst fire prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–

Utjamningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst fire prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

Alternativ 1c:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene og har fått minst fem prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst fem prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

Alternativ 2:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har fått minst fire prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har fått minst fire prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

Alternativ 3:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktene, og som har fått minst tre prosent av de godkjente stemmene i hele riket eller har vunnet minst ett direktemandat.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta, og som har fått minst tre prosent av dei godkjende røystene i heile riket eller har vunne minst eitt direktemandat.

Alternativ 4a:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har fått minst tre prosent av de godkjente stemmene i hele riket eller har vunnet minst ett direktemandat.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har fått minst tre prosent av dei godkjende røystene i heile riket eller har vunne minst eitt direktemandat.

Alternativ 4b:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har fått minst fire prosent av de godkjente stemmene i hele riket eller har vunnet minst ett direktemandat.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har fått minst fire prosent av dei godkjende røystene i heile riket eller har vunne minst eitt direktemandat.

Forslag T

§ 59 fjerde ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Utjevningsmandatene fordeles på grunnlag av partienes samlede stemmetall i hele riket. Stemmer og mandater til lister som ikke oppfyller kravene i tredje ledd, holdes utenfor. Det gjennomføres en beregning ved hjelp av Sainte-Laguës metode med 1,4 som det første delingstallet. Utjevningsmandatene går til de partiene som har fått færre direktevalgte mandater enn det som følger av denne beregningen.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom partia på grunnlag av røystetala for heile riket. Røyster og mandat til lister som ikkje stettar krava i tredje leddet, blir haldne utanfor. Det blir gjort ei utrekning etter Sainte-Laguë-metoden med 1,4 som det fyrste delingstalet. Utjevningsmandata går til dei partia som har fått færre direktevalde mandat enn det som følgjer av denne utrekninga.

Alternativ 2:

Utjevningsmandatene fordeles på grunnlag av partienes samlede stemmetall i hele riket. Stemmer og mandater til lister som ikke oppfyller kravene i tredje ledd, holdes utenfor. Det gjennomføres en beregning ved hjelp av Sainte-Laguës metode med 1,2 som det første delingstallet. Utjevningsmandatene går til de partiene som har fått færre direktevalgte mandater enn det som følger av denne beregningen.

–

Utjevningsmandata blir delte mellom partia på grunnlag av røystetala for heile riket. Røyster og mandat til lister som ikkje stettar krava i tredje leddet, blir haldne utanfor. Det blir gjort ei utrekning etter Sainte-Laguë-metoden med 1,2 som det fyrste delingstalet. Utjevningsmandata går til dei partia som har fått færre direktevalde mandat enn det som følgjer av denne utrekninga.

Forslag U

§ 59 femte ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Nærmere bestemmelser om i hvilke valgdistrikter partiene skal få utjevningsmandatene, fastsettes ved lov.

–

Nærare føresegner om kva valdistrikt partia skal få utjevningsmandata i, blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

Nærmere bestemmelser om kåring av utjevningsmandater fra partienes nasjonale lister fastsettes ved lov.

–

Nærare føresegner om kåring av utjamningsmandat frå dei nasjonale listene til partia blir fastsette i lov.

Forslag V

§ 59 sjettede ledd skal lyde:

Listeforbund er ikke tillatt.

–

Listesamband er ulovleg.

Forslag W

§ 60 oppheves.

Forslag X

§ 61 skal lyde:

Alternativ 1 (endring kun på bokmål):

Ingen kan velges til representant uten å ha stemmerett.

Alternativ 2:

Ingen kan velges til representant uten å ha stemmerett og uten å ha fylt 18 år eller fylle 18 år i det året valtinget holdes.

–

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett og utan å ha fylt 18 år eller fylle 18 år i det året valtinget blir halde.

Forslag Y

§ 62 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Høyesteretts medlemmer kan ikke stille til valg.

–

Medlemmene av Høgsterett kan ikkje stille til val.

Alternativ 2:

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, bortsett fra statssekretærer og politiske rådgivere, kan ikke stille til valg. Heller ikke Høyesteretts medlemmer eller tjenestemenn som er ansatt i utenriksstjenesten, kan stille til valg.

–

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje stille til val. Heller ikkje medlemmene av Høgsterett eller tilsette i utanrikstenesta kan stille til val.

Forslag Z

62 andre ledd skal lyde:

Statsrådets medlemmer, statssekretærer og politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte som representanter på Stortinget.

–

Medlemmer av statsrådet, statssekretærer og politiske rådgjevarar ved statsrådskontora kan ikkje møte som representantar på Stortinget.

Forslag Æ

§ 63 skal lyde:

Alle plikter å la seg føre opp på en valgliste, med mindre de gir skriftlig melding om at de ikke ønsker å bli ført opp på den aktuelle valglisten. Regler for når og hvordan slik melding skal gis, fastsettes ved lov.

Alle som velges til representanter, plikter å motta valget.

De som velges til representanter for to eller flere valgdistrikter, skal gi melding om hvilket valg de vil motta. Regler for når og hvordan slik melding skal gis, fastsettes ved lov.

–

Alle har plikt til å la seg føre opp på ei valliste, med mindre dei melder skriftleg frå at dei ikkje vil stå på lista. Reglar for når og korleis meldinga skal gjevast, blir fastsette i lov.

Alle som blir valde til representantar, har plikt til å ta imot valet.

Dei som blir valde til representantar for to eller fleire valdistrikt, skal gje melding om kva val dei vil ta imot. Reglar for når og korleis meldinga skal gjevast, blir fastsette i lov.

Forslag Ø

§ 64 skal lyde:

De valgte representantene får tildelt fullmakter. Stortinget avgjør om fullmaktene er lovlige.

Alle som har stilt liste ved stortingsvalget, kan klage på Stortingets avgjørelse. Nærmere bestemmelser om klagerett og klagegrunner fastsettes ved lov. Høyesterett avgjør klagene.

Hvis Stortinget, Høyesterett eller riksvalgstyret kjenner valget ugyldig, blir de valgte representantene sittende i vervet inntil et omvalg er endelig godkjent.

–

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

Alle som har stilt liste ved stortingsvalet, kan klage på avgjerda frå Stortinget. Nærare føresegner om klagerett og klagegrunnar blir fastsette i lov. Høgsterett avgjer klagene.

Dersom Stortinget, Høgsterett eller riksstyret kjenner valet ugyldig, blir dei valde representantane sitjande til eit omval er endeleg godkjent.

Forslag Å

§ 71 skal lyde:

De valgte representantene er medlemmer av Stortinget i fire sammenhengende år.

Stortinget kan gi nærmere regler om velferdspermisjon og om kortvarig permisjon på annet grunnlag.

En representant kan bare få permisjon for resten av valgperioden hvis det er for å utføre andre oppgaver av nasjonal interesse.

Representanten må selv søke om permisjon.

–

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

Stortinget kan gi nærmere regler om velferdspermisjon og om kortvarig permisjon på anna grunnlag.

Ein representant kan berre få permisjon for resten av valperioden om det er for å utføre andre oppgåver av nasjonal interesse.

Representanten må sjølv søkje om permisjon.

Forslag A-1

§ 72 skal lyde:

Etter hvert stortingsvalg oppnevner Stortinget et riksstyre med fem medlemmer. Lederen og to andre medlemmer skal være dommere. Det skal oppnevnes tre felles varamedlemmer for de medlemmene som er dommere, og to felles varamedlemmer for de andre medlemmene.

Riksstyret fungerer i fire år fra 1. januar det andre årsskiftet etter stortingsvalget.

Følgende personer kan ikke oppnevnes til riksstyret:

- a) medlemmer av regjeringen
- b) medlemmer og varamedlemmer av Stortinget, fylkesting og kommunestyre
- c) statssekretærer og politiske rådgivere ved statsrådets kontorer og på Stortinget.

Medlemmer og varamedlemmer av riksstyret som stiller til valg til Stortinget, fylkestinget eller kommunestyret, går ut av riksstyret.

Stortinget kan løse et medlem eller varamedlem fra vervet når han eller hun ber om det av personlige grunner eller grovt har krenket plikter som følger med vervet.

I særlige tilfeller kan Stortinget løse ett eller flere medlemmer eller varamedlemmer fra vervet hvis det er nødvendig for at riksstyret skal ivareta sine oppgaver.

Vedtaket om å løse et medlem eller et varamedlem fra vervet fattes med to tredjedeler av stemmene, men med vanlig flertall når vedkommende selv ber om å bli løst fra vervet.

Nærmere bestemmelser om riksstyret fastsettes ved lov.

–

Etter kvart stortingsvalg nemner Stortinget opp eit riksstyre med fem medlemmer. Leiaren og to andre medlemmer skal vere dommarar. Det skal nemnast opp tre sams varamedlemmer for dei medlemmene som er dommarar, og to sams varamedlemmer for dei andre medlemmene.

Riksstyret sit i fire år frå 1. januar det andre årsskiftet etter stortingsvalet.

Desse kan ikkje nemnast opp til riksstyret:

- a) medlemmer av regjeringa
- b) medlemmer og varamedlemmer av Stortinget, fylkesting og kommunestyre
- c) statssekretærer og politiske rådgjevarar ved statsrådskontora og på Stortinget.

Medlemmer og varamedlemmer av riksstyret som stiller til val til Stortinget, fylkestinget eller kommunestyret, går ut av riksstyret.

Stortinget kan løse ein medlem eller varamedlem frå ombodet når ho eller han ber om det av personlege grunnar eller grovt har krenkt plikter som følgjer med ombodet.

I særlege høve kan Stortinget løse ein eller fleire medlemmer eller varamedlemmer frå ombodet dersom det må til for at riksstyret skal kunne ta seg av oppgåvene sine.

Vedtaket om å løse ein medlem eller varamedlem frå ombodet blir gjort med to tredjedelar av røystene, men med vanleg fleirtal når vedkommande sjølv ber om å bli løyst frå ombodet.

Nærmere føresegnar om riksstyret blir fastsette i lov.

II

Stortinget får fullmakt til ved alminnelig flertallsvedtak å redigere paragraf- og leddnummer, samt justere henvisninger, i bestemmelser som berøres av at ett eller flere alternativer i dette grunnlovsforslaget blir vedtatt.

Andre grunnlovsforslag fremsatt i sesjonen 2019–2020 som berøres av at ett eller flere alternativer i dette grunnlovsforslaget blir vedtatt, behandles ut fra bestemmelsenes nye ledd- og paragrafnummerering.

19. juni 2020

Dag Terje Andersen

Eva Kristin Hansen

Magne Rommetveit

Svein Harberg

Bente Stein Mathisen

Solveig Horne

Terje Breivik

Ulf Leirstein

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 12

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Kari Elisabeth Kaski, Petter Eide, Lars Haltbrekken, Solveig Schytz, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes

Dokument 12:12 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Karin Andersen, Kari Elisabeth Kaski, Petter Eide, Lars Haltbrekken, Solveig Schytz, Terje Breivik, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om endring i § 93 (om grunnlovsfesting av retten til asyl)

Til Stortinget

Bakgrunn

Retten til å søke tilflukt i et annet land er internasjonalt anerkjent. I 1948 vedtok FNs generalforsamling Verdenserklæringen om menneskerettigheter. Artikkel 14 lyder:

«Enhver har rett til i andre land å søke og ta imot asyl mot forfølgelse.

('Everyone has the right to seek and to enjoy in other countries asylum from persecution'.)

Asyl er ikke et presist juridisk begrep, men betegnes som et fristed for personer som har behov for beskyttelse mot forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Det er konvensjonen om flyktnings rettslige stilling av 28. juli 1951 (flyktningkonvensjonen) med tilleggsprotokoll fra 1967 som er den mest sentrale internasjonale avtalen om beskyttelse mot forfølgelse og overgrep. Konvensjonen inneholder bestemmelser om hvem som anses som flyktning, hvilke rettigheter en flyktning har, og hvilke forpliktelser statene har til å ta imot flyktnings. En av de mest sentrale bestemmelsene er retten til ikke å bli returnert til områder hvor ved-

kommendes liv eller sikkerhet er i fare, jf. konvensjonens artikkel 33 (non refoulement-prinsippet).

For at en asylsøker skal ha et krav på beskyttelse etter flyktningkonvensjonen, må risikoen for forfølgelse skyldes en av forfølgelsesgrunnene i flyktningkonvensjonens artikkel 1A (2): rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller politisk oppfatning. Personer som ikke oppfyller vilkårene i flyktningkonvensjonen, kan likevel ha rett til vern mot utsendelse etter andre menneskerettskonvensjoner. De mest sentrale bestemmelsene i denne sammenheng er Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3, FNs konvensjon mot tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff artikkel 3 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 7.

Disse bestemmelsene er i dag reflektert i lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven).

Forslagsstillerne viser til at Stortingets presidentskap den 18. juni 2009 besluttet å nedsette et utvalg til å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget ble gitt følgende mandat:

«Stortingets presidentskap oppnevner et utvalg som skal utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det mål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter Grunnlovs rang. Utvalgets arbeid inngår som en del av Stortingets forberedelser i anledning Grunnlovens 200-årsjubileum i 2014. Grunnloven regulerer enkelte grunnleggende menneskerettigheter. Dagens tradisjon med enkeltrevisjoner av bestemmelser gjør at både tema og innfallsvinkel kan virke nokså

tilfeldig. For behandling i kommende periode foreligger det flere grunnlovsforslag blant annet om diskriminering, retten til bolig og rett til asyl. Det er derfor nødvendig å se de ulike grunnlovsbestemmelsene om menneskerettigheter i en sammenheng med tanke på en opprydding i og tilpassing av Grunnloven til dagens forhold. Grunnloven § 110 c lyder: 'Det paaligger Statens myndigheter at respektere og sikre menneskerettighetene. Nærmere bestemmelser om gjennomførelsen af Traktater herom fastsættes ved lov. 'Norge har inkorporert en rekke internasjonale menneskerettskonvensjoner i sin lovgivning som i dag har forrang i forhold til annen lovgivning, hvis det er motsetning. Det er derfor viktig at det blir foretatt en prinsipiell og samlet vurdering av menneskerettighetenes plass i Grunnloven, hvor også forholdet til menneskerettslovens forrangsregel og spørsmålet om rettighetene skal kunne påberopes for domstolene, trekkes inn. Hensikten med gjennomgangen vil være å sikre de allmenngyldige menneskerettsprinsippene i Grunnloven, og ikke få en opplisting av enkeltrettigheter, som naturlig hører hjemme i ordinær lovgivning. Utvalget vurderer på dette grunnlag hvordan Grunnlovens vern av menneskerettighetene bør utformes. Det forutsettes at den politiske avtalen som ble inngått mellom de sju partiene på Stortinget 10. april 2008 om staten og Den norske kirke (jf. Innst. S. nr. 287 (2007–2008)) ligger til grunn for utvalgets arbeid. Forslag til nye bestemmelser skal ta utgangspunkt i norsk grunnlovstradisjon, og dagens grunnlov skal være retningsgivende med hensyn til tekstens omfang, utforming, struktur og inndeling. Utvalget kan foreslå nødvendige redigeringsmessige endringer som følge av de materielle endringer som foreslås. Utvalgets rapport avgis til Stortingets presidentskap innen 1. januar 2012.»

Som medlemmer i utvalget ble oppnevnt:

- Inge Lønning (leder), professor emeritus i teologi ved Universitetet i Oslo og tidligere president i Lagtinget.
- Carl I. Hagen, rådgiver og tidligere visepresident i Stortinget.
- Jan E. Helgesen, førsteamanuensis i rettsvitenskap ved Universitetet i Oslo.
- Hilde Indreberg, høyesterettsdommer.
- Kari Nordheim-Larsen, fylkesmann i Telemark.
- Pål W. Lorentzen, høyesterettsadvokat, Bergen.
- Janne Haaland Matlary, professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo.
- Kari Nordheim-Larsen erstattet tidligere utvalgsmedlem Grete Faremo etter at Faremo ble utnevnt til forsvarsminister høsten 2009.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget drøftet i punkt 34.3 om asylinstituttet burde grunnlovfestes. Utvalget mener det finnes gode argumenter for en grunnlovfesting, og skriver blant annet:

«Tar man utgangspunkt i at menneskerettighetsbestemmelsene i Grunnloven skal markere og konkretisere de verdier det norske samfunn er bygget på, kan det argumenteres for at retten til å søke asyl bør tas inn i Grunnloven. Asylretten er en del av vår kristne og humanistiske arv, som det vises til i Grunnloven § 2, ved at det gis beskyttelse til mennesker på flukt fra forfølgelse. Slik beskyttelse kan bare gis dersom disse menneskene også har en rett til å søke asyl.»

Utvalget mente imidlertid at det er vanskelig å regulere retten til asyl i Grunnloven, og viste til at en detaljert regulering av retten til asyl på grunnlovs nivå vil samtidig gjøre asylretten lite fleksibel for de faktiske endringer som fortløpende inntreffer på dette feltet. Utvalget mente også at retten til å søke asyl vil ha begrenset innhold. Menneskerettighetsutvalget konkluderte med at det ikke ville foreslå «grunnlovfesting av rett til asyl eller rett til å søke asyl».

Forslagsstillerne mener dette var en uheldig konklusjon, og deler ikke Menneskerettighetsutvalgets oppfatning. Forslagsstillerne viser blant annet til at kjernen i asylretten er tolket inn i EMK av Den europeiske menneskerettighetsdomstol. I likhet med mange andre sentrale rettigheter som Menneskerettighetsutvalget foreslo å grunnlovfeste, er asylretten ikke kommet til uttrykk i vestlige lands konstitusjoner. Forslagsstillerne ser på retten til å søke asyl, og å få asyl dersom man faktisk risikerer forfølgelse, som en menneskerett som bør lovfestes på et høyere konstitusjonelt nivå enn dagens utlendingslov. Forslagsstillerne mener derfor det er gode grunner for å synliggjøre asylretten i Grunnloven, og viser til at flere høringsinstanser har støttet en slik bestemmelse, blant annet Advokatforeningen, Dommerforeningens menneskerettighetsutvalg, Norsk senter for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo og Jussbuss.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Enhver har rett til å søke asyl. De nærmere vilkår for innvilgelse av asyl fastsettes ved lov.

–
Alle har rett til å søkje asyl. Dei nærare vilkåra for å gje asyl blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Flyktninger i riket har rett til asyl på vilkår fastsatt i lov.

–
Flyktninger i riket har rett til asyl på vilkår fastsette i lov.

Alternativ 3:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Den som blir forfulgt på grunn av sin innsats til forsvar for frihet, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–
Den som blir forfulgt for å ha forsvart fridommen, har rett til asyl i Noreg om det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 4:

§ 93 nytt femte ledd skal lyde:

Enhver som har en begrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet

eller politisk oppfatning, og som ikke kan påberope seg sitt hjemlands beskyttelse eller på grunn av slik frykt ikke vil gjøre det, har rett til asyl i Norge dersom tilfredsstillende beskyttelse ikke kan sikres i et annet land.

–
Alle som har grunn til å frykte forfølgning på grunnlag av rase, religion, nasjonalitet, sosial tilhørighet eller politisk syn, og som ikkje kan gjere krav på vern i heimlandet eller på grunn av frykta ikkje vil gjere det, har rett til asyl i Noreg dersom det ikkje finst godt nok vern å få i eit anna land.

Alternativ 5 til 8:

§ 106 nytt tredje ledd skal lyde:

[som alternativ 1 til 4]

19. juni 2020

Karin Andersen

Kari Elisabeth Kaski

Petter Eide

Lars Haltbrekken

Solveig Schytz

Terje Breivik

Une Bastholm

Bjørnar Moxnes

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 13

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Mona Fagerås, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski og Solfrid Lerbrekk

Dokument 12:13 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Mona Fagerås, Lars Haltbrekken, Kari Elisabeth Kaski og Solfrid Lerbrekk om endring i §§ 12, 50 og 61 (innføring av 16 års stemmerettsalder)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stemmeretten er blant demokratiets mest grunnleggende og beste borgerrettigheter. Gjennom avgitte stemmer i valg skal innbyggerne bestemme hvordan land, lokalsamfunn og egne liv skal styres og utvikles, hvilken retning man ønsker på samfunnsutviklingen, og hvilke muligheter ulike mennesker skal ha.

Dagens stemmerettsalder i stortingsvalg er 18 år. Det er et paradoks, når man vet at dagens 16- og 17-åring har en rekke plikter og rettigheter pålagt dem gjennom lov. Dette er lover som disse ungdommene ikke har samme muligheter til å påvirke gjennom valg som voksne har.

Den norske valgordningen står på skuldrene til en lang historie med stadig utvidelse av stemmeretten. Fra 1814 måtte man være mann på minst 25 år med eieendom for å anses som stemmeberettiget. I 1898 ble det innført stemmerett for alle menn over 25 år, i 1913 fikk Norge stemmerett for kvinner over 25 år, i 1920 ble stemmerettsalderen senket til 23 år, i 1946 til 21 år, deretter 20 år i 1967 og 18 år fra og med 1978.

Stemmerettsalderen er med andre ord ikke hugget i stein. Tvert imot har rammene for stemmeretten stadig vært under utvikling: ved at stadig flere mennesker får stemmerett, og ved at stemmerettsalderen stadig kryper

nedover. 16 års stemmerett er en naturlig fortsettelse av denne utviklingen.

Nærmere om begrunnelsen for forslaget

Det ligger to prinsipper bak ønsket om å senke stemmerettsalderen til 16 år. Det ene er at 16-års stemmerett innebærer en utvidelse av det deltakende demokratiet. Det er et viktig prinsipp, fordi det betyr at flere får stemmerett, flere lærer seg å bruke stemmeretten tidlig, og flere kan avgi sin mening i et velorganisert, stemmebasert demokrati.

Det andre er prinsippet om at den som er gammel nok til å ta voksne valg, også bør ha rett til å være med på å velge den lovgivende forsamling og dermed kunne påvirke de lovene de plikter å følge. I Norge er kriminell lavalder 15 år, seksuell lavalder er 16 år, retten til sjøl å velge utdanning kommer etter fylte 15 år, retten til å velge politisk og religiøst ståsted er 15 år, rett til abort er 16 år og retten til å motta (eller nekte) helsehjelp er 16 år. Alt dette peker mot at det er rimelig også å ha en stemmerettsalder i Norge på 16 år.

En rekke land i verden har derfor satt ned stemmerettsalderen til 16 eller 17 år. I Europa har Østerrike innført stemmerett for 16-åring for valg på alle nivåer – fra lokale til nasjonale valg og folkeavstemninger, vedtatt av den østerrikske nasjonalforsamlingen i 2007. Det første nasjonale valget der også 16-åring hadde stemmerett, var det østerrikske valget til Europaparlamentet i juni 2009.

Sju delstater i Tyskland har også senket stemmerettsalderen til 16 år ved kommunevalg, én av dem også ved delstatsvalg. Det første kommunevalget med en stemmerettsalder på 16 år ble gjennomført i 1996 i Niedersachsen. I Sveits er det 16-års stemmerett i delstaten Glarus ved lokal- og regionvalg.

Motargumenter

Det er tre motargumenter som gjerne trekkes fram i debatten om 16-års stemmerett. Det første er at ungdom under 18 år ikke er modne nok til å ta stilling i politiske spørsmål. Det andre er at 16-års stemmerett i praksis ikke bidrar til økt valgdeltakelse. Det siste er at både myndighetsalderen og valgbarhetsalderen er 18 år, og at disse to bør samsvare med stemmerettsalderen.

Umodenhet

«Valgundersøkelser fra Tyskland tyder på at ungdom skiller seg fra den øvrige velgerskaren først og fremst ved at de stemmer mer ideologisk og mindre realpolitisk. De stemmer altså mer på ideer enn på saker. Noen vil kalle det litt naivt, andre vil kalle det konsekvent og reflektert. Umodent er det i alle fall ikke.» (Hege Ulstein, Dagsavisen 30. juli 2012).

I debatter om 16-års stemmerett har det blitt hevdet at 16-åringene er for umodne til å delta i valg. Dette er en diskutabel påstand av tre årsaker. Først fordi modenhet er vanskelig å måle. Noen 16-åringene vil klart være umodne. Men objektive kriterier for modenhet ville nok raskt kunne føre til at også mange voksne og eldre ville vært å regne for umodne, uten at disse blir fratatt stemmeretten. I dag har som kjent også senile og umyndiggjorte mennesker stemmerett.

Den andre årsaken er at det er glidende overganger mellom modenhet og ikke-modenhet. Det er selvsagt ikke slik at før et visst antall år etter fødselen er man umoden, og etter denne datoen er man plutselig moden. Det vil alltid være snakk om glidende overganger, enten man velger 16- eller 18-års stemmerett.

Disse to årsakene gjør at modenhet i praksis også er en politisk vurdering, ikke bare en biologisk vurdering. Og – dette er den tredje årsaken – derfor har man tidligere for eksempel vurdert andre typer modenhet i Nor-

ge til en alder under 18 år, som strafferettslig modenhet til 15 år, seksuell modenhet til 16 år og religiøs modenhet til 15 år.

Valgdeltakelse

Det har blitt hevdet at å gi stemmerett til ungdom mellom 16 og 18 år vil bety lavere valgdeltakelse. Det er riktig at unge velgere har en lavere tilbøyelighet til å stemme, og at valgdeltakelse gjerne stiger med årene. Om det faktisk blir netto flere som stemmer, vil derfor andelen som stemmer, synke.

I 2011 ble det gjennomført en forsøksordning med stemmerett i kommune- og fylkestingsvalget for 16- og 17-åringene i 20 utvalgte kommuner. Tallene viser at 16- og 17-åringene hadde en lavere valgdeltakelse enn landet for øvrig. 57,3 prosent av 16- og 17-åringene som fikk mulighet til å stemme, brukte denne muligheten. Valgdeltakelsen i kommunevalget var samlet på rundt 65 prosent.

På den andre siden viste tallene at deltakelsen var langt høyere enn den pleier å være for førstegangselgere ellers. Tilsvarende tall for førstegangselgere har tidligere ligget så langt nede som på 33 prosent. I forsøket var deltakelsen altså 57 prosent, og blant 16- og 17-åringene i enkeltkommuner som Marker og Vågå var den på over 70 prosent. I Luster kommune var den høyest, med 82,2 prosent.

Myndighetsalder

Det blir stadig hevdet som et argument mot stemmerettsalder på 16 år at stemmerettsalderen bør følge myndighetsalderen. Myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder er alle i dag 18 år, slik det har vært siden 1979. I perioden 1948 til 1967 var alderen 21 år for alle tre. Den historiske utviklingen og forholdet mellom de tre aldersgrensene ser slik ut:

År	Stemmerett (stortingsvalg)	Valgbarhet	Myndighet
1898	25 år (menn)	30 år	21 år
1913	25 år (kvinner)	30 år	21 år
1919	25 år (fattige)	30 år	21 år
1920	23 år	30 år	21 år
1946	21 år	30 år	21 år
1948	21 år	21 år	21 år
1967	20 år innen valgdagen	20 år	21 år
1969	20 år innen valgdagen	20 år	20 år
1972	20 år i løpet av valgåret	20 år	20 år
1978	18 år	18 år	20 år
1979	18 år	18 år	18 år

Kilde: Guro Ødegaard og Jacob Aars: Ungdom, valgdeltakelse og stemmerett – en kunnskapsoversikt (2011), Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, og snl.no/myndig.

I et norsk historisk perspektiv er det altså intet sammenfall mellom stemmerettsalder, valgbarhetsalder og myndighetsalder. De fleste årene har det ikke vært noe sammenfall mellom de tre. I periodene 1814–1948, samt perioden 1967–1969 og 1978–1979, til sammen nærmere 140 av de 200 siste årene, har myndighetsalder, valgbarhetsalder og stemmerettsalder ikke vært identiske, mens i 60 av disse årene har de vært sammenfallende – inkludert perioden fra 1979 og fram til i dag.

Om man bare ser på valgbarhet og stemmerett, har disse sammenfalt i Norge siden 1948. Før dette var de ulike. Fram til 1948 var valgbarhetsalderen i Norge 30 år, mens stemmerettsalderen varierte mellom 21 og 25 år. Forslaget har på denne bakgrunn alternativer som sikrer at man kan stemme for at den enkelte kan velges som representant eller regjeringsmedlem både fra 16 og 18 år. Dersom forslaget til endring av § 50 vedtas, følger det av §§ 12 og 61 at stemmerettsalderen avgjør valgbarhet og mulighet til å utnevnes til regjeringsmedlem. Forslagsstillerne har derfor lagt inn forslag som gjør det mulig å senke stemmerettsalderen til 16 år, men samtidig opprettholde alder for valgbarhet og regjeringsdeltagelse på 18 år.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, fremmes forslaget om å endre § 12 i tre ulike alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 12 første ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–

Kongen vel selv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

Alternativ 2:

Regjeringa velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–
Regjeringa vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

Alternativ 3:

Presidenten velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere som har fylt 18 år.

–
Presidenten vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar som har fylt 18 år.

§ 50 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgttinget holdes, har fylt 16 år.

–
Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

Alternativ 2:

Stemmerett ved stortingsvalg har norske borgere som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valgttinget holdes.

–
Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 16 år eller fyller 16 år i det året valtinget blir halde.

§ 61 skal lyde:

Alternativ 1:

Den som skal velges til representant, må å ha fylt 18 år eller fyller 18 år det året valgttinget holdes.

–
Den som skal veljast til representant må ha fylt 18 år eller fyller 18 år det året valtinget blir halde.

Alternativ 2:

Ingen kan velges til representant dersom de ikke har stemmerett, eller dersom de ikke har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valgttinget holdes.

–
Ingen kan veljast til representant om dei ikkje har røysterett, eller om dei ikke har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

19. juni 2020

Freddy André Øvstegård

Mona Fagerås

Lars Haltbrekken

Kari Elisabeth Kaski

Solfrid Lerbrekk

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 14

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken og Freddy André Øvstegård

Dokument 12:14 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Audun Lysbakken og Freddy André Øvstegård om endring i § 68 (om at Stortinget trer sammen tidligere)

Til Stortinget

Bakgrunn

Stortinget trer hvert år sammen til ny sesjon den første virkedagen (inkludert lørdag) i oktober måned, slik det er slått fast i Grunnloven § 68:

«Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år...»

I dette forslaget foreslås det å endre Grunnloven slik at Stortinget trer sammen første virkedag i september, altså én måned tidligere enn i dag. Siden det er stortingsvalg i september hvert fjerde år, foreslås det at denne endringen ikke skal gjelde de årene det er stortingsvalg. Da skal Stortinget tre sammen på første virkedag i oktober, som i dag.

Behov for endring

Mange representanter velger å bruke sommerpauzen til gagns virksomhet, som å besøke sine fylker og lokallag, besøke bedrifter og skoler, eller ta sommerarbeid. Samtidig har Stortinget behov for en mer jevn fordeling av arbeidsmengden knyttet til saksbehandlingen i Stortinget. I dag er det slik at arbeidsmengden før jul og før sommeravslutningen ofte er ganske høy, med møter til langt over midnatt. En ordning med en noe lengre sesjon vil forhåpentligvis dermed kunne bidra til en noe jevnere arbeidsmengde i året sett under ett.

Aller viktigst; den lange perioden hvor Stortinget ikke er samlet, gir utfordringer for Stortingets kontroll med regjeringen og for nødvendig stortingsbehandling av saker som haster. Stortinget kan, når det ikke er samlet, etter Grunnloven § 69 sammenkalles av Kongen dersom hen finner det nødvendig. Etter Grunnloven § 80 forblir Stortinget samlet så lenge det finner det nødvendig, og kan igjen samles for å gjenoppta forhandlingene frem til senest siste hverdag i september. Likevel er den lange perioden fra Stortingets forretninger er tilendekommet i juni til Stortinget igjen trer sammen første virkedag i oktober problematisk, da terskelen i praksis er høy for å sammenkalle Stortinget i denne perioden. Dette gjelder både nødvendig behandling av saker som haster, og Stortingets løpende kontroll med regjeringen.

Under situasjonen med utbrudd av covid-19 i 2020 ble denne problemstillingen gjeldende med innføringen av midlertidig lov om forskriftshjemmel for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av covid-19 mv. (kornaloven), samt utstrakt bruk av smittevernloven § 7-12.

Hensynet til løpende kontroll med regjeringen og en politisk debatt på mest mulig likefot mellom regjering og opposisjon på Stortinget tilsier at Stortinget bør ha møter i en så stor del av året som mulig.

Andre praktiske konsekvenser

Den viktigste innvendingen mot å samle Stortinget tidligere enn første virkedag i oktober er at stortingsvalg avholdes andre eller tredje mandag i september (hvert fjerde år). Perioden fra valgdagen til første virkedag i oktober måned synes som en rimelig tid for å kontrolltelle stemmer og kvalitetssikre gjennomføringen av stortingsvalget. Forslaget bør derfor ta hensyn til at i de årene hvor det er stortingsvalg, bør Stortinget samles på

samme tidspunkt som i dag, det vil si første virkedag i oktober. Dette er ivaretatt i forslaget.

En annen praktisk konsekvens vil være at man måtte justere dagens praksis med at Stortingets høytidelige åpning i dag sammenfaller i tid med kongens trontale og regjeringens budsjettframleggelse. Dette er imidlertid ikke en uoverstigelig innvending. En framskynding av Stortingets høytidelige åpning ville på den ene siden bety at man vil foretrekke å framskynde trontalen og budsjettframleggelsen tilsvarende. Det vil ha noen praktiske, men ikke uoverstigelige, konsekvenser for regjeringas budsjettarbeid.

På den annen side ville en slik løsning kunne bidra positivt til å skille i tid trontalen, som er regjeringens visjoner for det kommende året, og budsjettframleggelsen, som er regjeringens budsjettmessige konkretisering av sine visjoner. Et slikt skille i tid vil være positivt, fordi det vil tydeliggjøre det skillet som i dag er utydelig mellom de to.

Som en konsekvens av å endre Grunnloven § 68 må også § 80 endres, som omtaler hvor lenge en sesjon kan vare (før den nye begynner).

Siden det i inneværende periode også fremmes forslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, til behandling i perioden 2021–2025, fremmes dette forslaget til endring av § 68 i tre alternativer, tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 68 skal lyde:

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i september måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i september kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg

åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

Alternativ 2:

§ 68 skal lyde:

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i september måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre regjeringen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i september kvart år, om ikkje regjeringa på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

Alternativ 3:

§ 68 skal lyde:

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i september måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre presidenten på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i september kvart år, om ikkje presidenten på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 80 annet ledd skal lyde:

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i august måned. På det siste storting før et stortingsvalg opphører forhandlingene likevel siste hverdag i september måned.

–

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har vedteke, kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvardagen i august. På det siste stortinget før eit stortingsval blir forhandlingane likevel avslutta siste kvardagen i september.

19. juni 2020

Audun Lysbakken

Freddy André Øvstegård

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 15

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra stortingsrepresentantene Freddy André Øvstegård,
Karin Andersen, Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken

Dokument 12:15 (2019–2020)

**Grunnlovsforslag fra stortingsrepresentantene
Freddy André Øvstegård, Karin Andersen,
Nicholas Wilkinson og Audun Lysbakken om ny
§ 107 (rett til bolig)**

Til Stortinget

Bakgrunn

I den norske rettsstaten har staten ulike plikter som skal legge til rette for at den enkelte borger skal inneha og ha tilgang til de mest fundamentale rettigheter, og som er avgjørende for å fungere som en likeverdig borger. Rettighetene som er fastlagt i Grunnloven, dreier seg både om demokratiske rettigheter slik som stemmerett, ytrings- og næringsfrihet, rettssikkerhet og materielle rettigheter som rett til arbeid og til et rent miljø som sikrer sunnhet og naturens produksjonsevne. I tillegg finnes bestemmelser om innskrenkninger i myndigheters rett til inngripen i enkeltmenneskers liv. Grunnloven pålegger staten å respektere menneskerettighetene.

Dette viser at mennesket og de menneskelige behovene står i sentrum for samfunnsbygging og de institusjoner Grunnloven fastsetter. Dette er et verdivalg for samfunnet, og dette nedfelles i Grunnloven gjennom de ulike bestemmelsene.

De ulike plikt- og rettighetsbestemmelsene som er fastsatt i Grunnloven, må anses som det samfunnet og myndighetene mener har avgjørende betydning for å kunne ivareta både samfunnets og enkeltmenneskets interesser, og er derfor grunnleggende og nødvendige

faktorer som må være på plass for å realisere målsettingene.

Bolig er et nødvendig gode ingen i Norge kan klare seg uten. Uten et sted å bo er en ikke sikret å kunne bruke sine demokratiske rettigheter, kunne gjøre seg nytte av skole og helsestell, eller ha noen form for privatliv. Bolig må ses på som en forutsetning både for å få og fungere i en jobb, ha mulighet til å stifte familie og til å kunne ta vare på helsa. I tillegg er klimaet så strengt i Norge at behovet for en bolig er udiskutabelt. Det er rett og slett livsfarlig ikke å ha et sted å bo.

Trygghet og likeverdighet for alle borgere i samfunnet forutsetter tilgang til en bolig av rimelig og nøktern kvalitet for alle. Et samfunn som ikke har nok boliger til borgere som enten varig eller i en fase av livet har dårlig råd, vil preges av store og økende sosiale forskjeller og av at økonomiske eller sosiale problemer forsterkes. Andelen personer som blir låst fast i en avmaktssituasjon med varig utestenging fra å kunne ta del i samfunnslivet på like vilkår, vil øke. Samfunnets innsats på områder som helse, omsorg og skole vil ikke fungere effektivt for personer uten bolig.

Det faktum at det i Norge i mange år har vært flere tusen bostedsløse, og at stadig flere verken har råd til å kjøpe eller leie bolig, viser at grunnleggende og elementære behov ikke blir dekket. Dette dreier seg både om et alvorlig velferdsproblem for den enkelte, et anstendighetsproblem i fordelingspolitikken og et demokratisk problem for samfunnet.

Det er uverdigg at mennesker i et av verdens rikeste og kaldeste land må bo på gata eller på hospits. Ut over samfunnets og fellesskapets ansvar for å legge forholdene til rette slik at den enkelte kan gjøre seg nytte både av sine demokratiske rettigheter og sine sosiale rettigheter,

ligger det en stor samfunnsinteresse i å hindre nød og uverdige levekår hos innbyggerne.

Økte forskjeller og mangel på elementære goder skaper store konflikter og sosial uro og bidrar til at samfunnets menneskelige ressurser ikke blir utnyttet.

Boligsektoren er en av de viktige infrastrukturene i samfunnet. Boligsektorens sammensetning, volum og pris bestemmer livskvalitet og levekår for den enkelte. I Norge er nesten hele boligsektoren overlatt til markedet og den enkelte. Markedet vil aldri kunne fremskaffe nok rimelige boliger til folk med dårlig råd, fordi det ikke vil være bedriftsøkonomisk lønnsomt å bygge eller leie ut til en tilstrekkelig lav pris. Markedet vil ikke avspeile den reelle etterspørsel, fordi ingen priser er lave nok for dem med lavest betalingsevne.

Skal en sikre at mennesker med dårlig råd eller liten egenkapital har en akseptabel bolig, må staten og myndighetene forpliktes til å føre en sosial boligpolitikk som sikrer bolig til alle.

Bolig er et grunnleggende og helt uunnværlig gode i Norge. Derfor er det riktig at retten til bolig nedfelles i Grunnloven. Grunnloven § 110 dreier seg om retten til arbeid, et annet grunnleggende gode som anses så viktig både for den enkelte og for samfunnet at det er inntatt i Grunnloven. Retten til arbeid er avgrenset gjennom ordlyden «ethvert arbeidsdyktig menneske». For å presisere hvem som skal ha en rett til bolig, må begrepet «enhver borger» forstås slik at retten gis til alle som har lovlig opphold, arbeids- og bosettingstillatelse i Norge.

I og med at bolig er en materiell ting, og en gjenstand som kan fremskaffes gjennom politiske vedtak, er det mulig for staten å organisere, gi lover og på annen praktisk måte sørge for å sikre alle en bolig. Det skulle derfor ikke være tungtveiende praktiske grunner som skulle tale imot et forslag om dette. En grunnlovfesting av retten til bolig vil være et viktig bidrag til å bygge ut og forsterke det norske velferdssamfunnet og gi enkeltmennesker et vern mot å bli bostedsløse. Ulike boligløsninger kan være aktuelle. I reglene for bostøtte står det at bostøtten skal gis til personer som fyller kriteriene i ordningen, og at bostøtten skal gjøre det mulig å anskaffe en god, hensiktsmessig og nøktern leie- eller eiebolig som vedkommende skal ha mulighet til å bli boende i.

Det vil derfor være aktuelt å gi begrepet «bolig» en definisjon som tilsvarer den en finner i reglene om bostøtten.

Forslagsstillerne fremmer to alternativer til ordlyd for den nye bestemmelsen, en som sier at hver borger har rett til en bolig, og en som sier at statens myndigheter skal sørge for at alle får oppfylt retten til en bolig. Begge formuleringer benyttes i Grunnlovens kapittel E om menneskerettighetene. Alternativ 3 og 4 dreier seg om alternative plasseringer av den nye bestemmelsen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 107 skal lyde:

Enhver borger har rett til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

Kvar borgar har rett til ein bustad. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

Ny § 107 skal lyde:

Statens myndigheter skal sørge for at alle får oppfylt retten til en bolig. Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av denne grunnsetning fastsettes i lov.

–

Dei statlege styresmaktene skal sørgje for at alle får oppfylt retten til ein bustad. Nærare føresegner om gjennomføringa av denne grunnsetninga blir fastsette i lov.

Alternativ 3 og 4:

Ny § 107 a skal lyde:

[Som alternativ 1 og 2]

19. juni 2020

Freddy André Øvstegård

Nicholas Wilkinson

Karin Andersen

Audun Lysbakken

Referert i Stortingets møte 19. juni 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 16

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes

Dokument 12:16 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Bjørnar Moxnes om endring i § 59 (om lavere sperregrense for utjevningsmandater)

Til Stortinget

Bakgrunn

Valglovutvalget (NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg) peker på at disproporsjonaliteten i den norske valgordningen i størst grad skyldes at partiene som ikke kommer over sperregrensa på fire prosent, er underrepresentert på Stortinget. Utvalgets flertall går derfor inn for å nedjustere sperregrensa som det mest hensiktsmessige tiltaket for å gjøre valgordningen mer proporsjonal.

Dagens valgordning favoriserer de største partiene, gjør det vanskelig å presentere nye alternativer for velgerne og fører til at urimelig mange stemmer ikke fører til representasjon. Frykten for fragmentering er ikke godt nok begrunnet til at det kan forsvare det som i realiteten er en svekkelse av det representative demokratiet.

I dagens storting har hver representant fra de seks største partiene i snitt om lag 16 000 velgere bak seg, mens Rødts ene representant har støtte fra 70 522 velgere og Miljøpartiet De Grønnes representant 94 788 velgere. Når veien blir lang fra avgitt stemme til representasjon på Stortinget, kan det bidra til å svekke oppslutningen om demokratiet.

Danmark har en valgordning med en sperregrense på to prosent, noe som bidrar vesentlig til at de jevnt over scorerer langt bedre enn Norge når proporsjonalitet

måles med det som kalles Gallaghers minste kvadraters metode. Jevnt over ligger Danmark de siste førti årene under to på denne målingen, mens Norge i snitt ligger mellom tre og fem.

Dette gir likevel ikke fragmentering – jevnt over har danskene ved de siste valgene valgt inn ett til to flere partier til Folketinget enn norske velgere har til Stortinget. Det nåværende Folketinget består av elleve partier (representantene fra Grønland og Færøyene ikke medregnet) mot Stortingets ni. Danmark har dessuten en ordning der også alle partier som har vunnet minst ett distriktsmandat, også kvalifiserer til utjevningsmandater.

Forslaget fremmes både i en form basert på endring av paragrafen iht. forslag i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov, og i en form som tar utgangspunkt i gjeldende lovtekst.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 59 femte ledd skal lyde:

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 2 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

–

Ingen parti kan få utjammingsmandat utan å ha fått minst 2 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Alternativ 2:

§ 59 tredje ledd skal lyde:

Utjevningsmandatene fordeles mellom de registrerte politiske partiene som har stilt liste i alle valgdistriktenene og har fått minst to prosent av de godkjente stemmene i hele riket.

–
Utjevningsmandata blir delte mellom dei registrerte politiske partia som har stilt liste i alle valdistrikta og har fått minst to prosent av dei godkjende røystene i heile riket.

30. september 2020

Bjørnar Moxnes

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 17

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg

Dokument 12:17 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Erlend Wiborg om ny § 85 a (om innbyggerinitierte folkeavstemninger)

Til Stortinget

Bakgrunn

Demokrati som styreform kjennetegnes ved at folket direkte eller indirekte har innflytelse på hva slags beslutninger som fattes. I tidligere tider var det gjerne snakk om direkte demokrati hvor de som hadde stemmerett, deltok på tingmøter. I dag har vi et indirekte representativt demokrati hvor representanter blir valgt hvert fjerde år.

Moderne demokratier har i tillegg et varierende innslag av direkte demokrati i form av folkeavstemninger, der folket blir bedt om å ta stilling i avgrensede saker, og der innbyggerne påvirker sine valgte representanter før, under og etter utformingen av et politisk vedtak.

Norge har hatt seks nasjonale folkeavstemninger: avstemningen om norsk selvstendighet i 1905 og om monarki samme år, innføring og oppheving av brennevinsforbudet i henholdsvis 1919 og 1926 og medlemskap i EF i 1972 og EU i 1994.

Det er Stortinget som kan bestemme om det skal avholdes en folkeavstemning eller ikke. Det står ingenting om folkeavstemninger i Grunnloven. Det er derfor opp til flertallet på Stortinget om det skal avholdes en folkeavstemning. Dessuten er folkeavstemninger ikke bindende. Det betyr at politikerne ikke er nødt til å ta hensyn til avstemningsresultatet.

Folkeavstemninger kan ses på som en sikkerhetsventil for at folkets vilje skal bli hørt. Særlig gjelder dette i saker som kommer opp i perioden mellom valg.

Spørsmålet om regulering av folkeavstemninger ble berørt av Valglovutvalget, som leverte sin NOU tidligere i 2020, se NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg kapittel 8. Om gjeldende rett uttaler utvalget (pkt. 8.1):

«Folkeavstemninger kan være juridisk bindende, eller de kan være rådgivende, og de kan holdes nasjonalt eller lokalt. I Norge har vi ikke bindende folkeavstemninger, hverken nasjonale eller lokale. I praksis blir rådgivende folkeavstemninger likevel ofte politisk bindende fordi politikerne i forkant av avstemningen gir sterke signaler om at de vil lytte til flertallet.»

Valglovutvalget vurderte om det er behov for en egen bestemmelse om hvordan rådgivende nasjonale folkeavstemninger skal gjennomføres, men behandlet ikke spørsmålet om innbyggerinitiativ. Utvalget viste likevel til to slike forslag som ble fremmet i 2016. Forslagene handlet henholdsvis om at en tredjedel av Stortingets representanter skulle kunne kreve at visse vedtak i Stortinget ble avgjort ved en folkeavstemning, og at minst 100 000 statsborgere kunne kreve at lov- og traktatvedtak ble avgjort gjennom folkeavstemning. Forslagene ble behandlet i Stortinget i januar 2020 og ble ikke vedtatt, se nærmere beskrivelse i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg, pkt. 8.3.1.

Grunnlovsforslaget her innebærer en ordning hvor innbyggerne kan kreve et spørsmål behandlet av de folkevalgte organer. Direkte innbyggerinitiativ innebærer at et visst antall velgere kan kreve at det gjennomføres en folkeavstemning, rådgivende eller bindende, om en sak, istedenfor eller i tillegg til at den behandles etter vanlige lovgivningsprosedyrer i landet. En rekke euro-

peiske land åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger på visse vilkår.

Hvordan dette gjøres i andre land

Sveits: Sveits har lang tradisjon for innbyggerdeltakelse i demokratiet, og sveitsiske borgere har adgang til å kreve folkeavstemninger om forfatningsendringer (grunnlovsendringer). Innbyggerinitiativ er regulert i den sveitsiske grunnloven artikkel 139. Kravet er at minst 100 000 sveitsiske velgere underskriver petisjonen. Underskriftene må samles inn i løpet av en periode på 18 måneder. Endringsforslaget kan omhandle tilnærmet alle temaer, og det gjennomføres vanligvis folkeavstemninger om helsepolitikk, skatt, velferd, innvandring og utdanning. Det er imidlertid to begrensninger: Petisjonen må oppfylle de formelle kriterier, og den kan ikke være innenfor områder som er i strid med internasjonal rett. Folkeavstemningen er bindende.

Mellom 1891 og 2016 har det blitt gjennomført 209 innbyggerinitierte folkeavstemninger i Sveits. Kun 22 har ført til reelle endringer. Blant disse finner man blant annet avstemningen om forbud mot minareter fra 2009 og en anti-innvandringsavstemning fra 2014.

Nordiske land: Blant de nordiske landene er det kun Finland som åpner for direkte innbyggerinitiativ til folkeavstemninger, men både Danmark og Island har et grunnlovfestet krav om folkeavstemninger i særskilte tilfeller.

Finland: Den finske grunnloven åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger i artikkel 53. Slik det følger av loven, kreves det at minst 50 000 velgere underskriver petisjonen. Folkeavstemningen er veiledende. Frem til nå er det kun gjennomført to folkeavstemninger i Finland, og ingen av dem var innbyggerinitierte.

Danmark: Av de nordiske landene er det kun Danmark som har regulert nasjonale folkeavstemninger i lovs form. Den danske grunnloven åpner for at det kan eller skal holdes en bindende folkeavstemning i følgende tilfeller:

- Dersom en ønsker å endre grunnloven, jf. Grundloven § 88.
- Dersom en ønsker å endre stemmerettsalderen, jf. Grundloven § 29 annet ledd.
- Dersom Danmark skal gi fra seg sin suverenitet, jf. Grundloven § 20 annet ledd.
- Dersom Danmark skal inngå visse internasjonale traktater – f.eks. EU-medlemskap, jf. Grundloven § 20 annet ledd.
- Dersom minst 2/3 av Folketingets medlemmer (60 medlemmer) ønsker at befolkningen skal stemme over et vedtatt lovforslag, jf. Grundloven § 42 første ledd.

Det er imidlertid ikke åpnet for direkte innbyggerinitiativ i lovgivningsprosessen eller innbyggerinitierte folkeavstemninger. Den danske Demokratikommisjonen foreslo i januar 2020 blant annet å «flytte beslutningene tettere på borgerne i kommunerne og fortsatt arbeide aktivt med borgerinndragelse», men synes ikke å behandle spørsmålet om et utvidet innbyggerinitiativ på nasjonalt nivå nærmere.

Sverige: I Sverige åpnes det ikke for innbyggerinitierte folkeavstemninger. Eventuelle folkeavstemninger initieres av Riksdagen.

Den svenske Demokratikommisjonen foreslo i SOU 2016:5 Låt fler forma framtiden å innføre «folkemotion», en form for innbyggerinitiert lovgivning utvalget mente at ville styrke det svenske demokratiet. Forslaget er kort presentert i sammendraget på s. 42, der det heter:

«För att vitalisera demokratin och stärka de enskilda medborgarnas inflytande över beslutsfattandet föreslår vi att en medborgerlig förslagsrätt i riksdagen, en s.k. folkmotion, ska införas. En folkmotion innebär att en enskild individ som har rösträtt till riksdagen får möjlighet att väcka ett förslag och om detta får stöd av en procent av de röstberättigade till riksdagen ska det tas upp som en motion i riksdagen. Folkmotionen ska kunna lämnas och stödjas över internet. Om motionen fått tillräckligt stöd väcks den i riksdagen på samma sätt som motioner av riksdagsledamöter och utskottsbehandlas. Beroende på vad motionen kräver kan ett bifall till motionen leda till ett utskottsinitiativ eller ett tillkännagivande till regeringen. Forslaget om folkmotion är inspirerat från det s.k. medborgarinitiativet som finns i Finland.

Med en möjlighet att väcka en folkmotion i riksdagen får alla individer tillgång till en formell kanal för att göra sin röst hörd. Detta skulle kunna innebära att det övertag som de resursstarka organisationerna har i opinionsbildningen kan vägas upp. Det skulle också skapa transparens i påverkansarbetet. Införandet av folkmotion kan också motiveras av de politiska partiernas försvagade ställning och de förändrade formerna för politiskt deltagande och engagemang. En sådan reform skulle innebära en ändring av riksdagsordningen. Vi föreslår därför att införandet av medborgerlig förslagsrätt, folkmotion, ska utredas i särskild ordning.»

Den svenske regjeringen har ikke foreslått å introdusere ordningen enda.

Island: Den islandske grunnloven åpner ikke for innbyggerinitierte folkeavstemninger, men folkeavstemninger er mulig i to tilfeller:

- Dersom tre fjerdedeler av parlamentet stemmer for å fjerne presidenten, jf. artikkel 11.
- Dersom presidenten bruker sin vetorett mot en lov som er vedtatt i parlamentet, jf. artikkel 26.

Italia: Italia åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger dersom 500 000 velgere underskriver petisjonen (kravet). Forutsatt at de formelle vilkårene er oppfylt, er folkeavstemningen bindende.

Folkeavstemningen kan ikke omhandle ethvert tema, men er begrenset til å oppheve («repeal») hele eller deler av en lov eller et tiltak som tilsvarer en lov. For at en folkeavstemning skal være gyldig, må minst halve den stemmeberettigede befolkningen delta. Folkeavstemningen fører frem dersom et flertall av velgerne stemmer for samme resultat.

De nærmere reglene for gjennomføring av innbyggerinitierte folkeavstemninger er regulert i en egen lov fra 1970. Her fremkommer det blant annet at italiensk høyesterett må godkjenne kravet før folkeavstemningen avholdes. Retten avgjør om kravet er i strid med internasjonale avtaler, konstitusjonelle regler, skatte- og budsjettregler og andre områder grunnloven forbyr at det avholdes folkeavstemninger om. Italiensk høyesterett har tradisjonelt tolket forbudsbestemmelsene strengt.

Forutsatt at de formelle vilkårene oppfylles, er slike folkeavstemninger rettslig bindende. Det innebærer at loven som har vært gjenstand for folkeavstemning, må oppheves. Det er imidlertid opp til det italienske parlamentet å avgjøre om loven skal erstattes – og eventuelt med hva.

New Zealand: New Zealand åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger dersom minst 10 prosent av velgerne underskriver petisjonen. Det utgjør om lag 300 000 mennesker. Det følger av loven at innbyggerne kan kreve at det gjennomføres en veiledende folkeavstemning om et hvilket som helst tema dersom petisjonen blir underskrevet av 10 pst. av alle landets stemmeberettigede i løpet av 12 måneder.

Slovenia: Slovenia åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger dersom 40 000 velgere underskriver petisjonen.

Serbia: Serbia åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger dersom 30 000 velgere underskriver petisjonen.

Ungarn: Ungarn åpner for innbyggerinitierte folkeavstemninger dersom 200 000 velgere underskriver petisjonen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 85 a skal lyde:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette krav om at det avholdes folkeavstemning om et forslag til stortingsvedtak. Dersom minst 300 000 stemmeberettigede slutter seg til kravet om folkeavstemning, skal slik avstemning avholdes. I folkeavstemningen stemmes det for eller mot forslaget. Folkeavstemningen er rettslig bindende for Stortinget.

Det kan ikke avholdes folkeavstemning om forslag som strider mot denne grunnlov eller Norges folkerettslige forpliktelser. Nærmere bestemmelser om vilkårene for og gjennomføringen av folkeavstemninger fastsettes ved lov.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsvalg, kan setje fram krav om at det skal haldast folkerøysting om eit framlegg til stortingsvedtak. Dersom minst 300 000 røysteføre sluttar seg til kravet om folkerøysting, skal slik røysting haldast. I folkerøystinga skal det røystast for eller mot framlegget. Folkerøystinga er rettsleg bindande for Stortinget.

Det kan ikkje haldast folkerøysting om framlegg som strir mot denne grunnlova eller Noregs folkerettslege skyldnader. Nærare føresegner om vilkåra for og gjennomføringa av folkerøystingar blir fastsette i lov.

30. september 2020

Erlend Wiborg

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 18

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Nils T. Bjørke og Per Olaf Lundteigen

Dokument 12:18 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Nils T. Bjørke og Per Olaf Lundteigen om endring i § 14 (forbud mot å utnevne stortingsrepresentanter til statssekretærer)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til Stortingets behandling av Innst. 126 S (2019–2020), jf. Dokument 12:40 (2015–2016). Ved Stortingets behandling oppnådde ikke forslaget om å utelukke at stortingsrepresentanter kan utnevnes som statssekretærer, det nødvendige antall stemmer for å bli vedtatt.

Forslagsstillerne mener forslaget, som første gang ble fremmet i Dokument 12:1 og 12:1B (2011–2012) av representanter for alle daværende partier representert på Stortinget, var godt begrunnet, og vil derfor fremme forslaget på nytt. Forslagsstillerne vil sitere fra Dokument 12:1 (2011–2012):

«Etter at ordningen med statssekretærer hadde vokst frem i praksis, fikk den uttrykkelig grunnlovsforankring gjennom § 14, som ble vedtatt i 1976. Samtidig ble § 62 endret for å gjøre det klart at statssekretærer – på samme måte som statsråder – ikke samtidig kan fungere som stortingsrepresentanter.

I de senere år har stortingsrepresentanter flere ganger blitt beskikket som statssekretærer. Eksempler finnes fra regjeringer med ulik politisk farge. Den som tiltrer som statssekretær, må automatisk tre ut av Stortinget og kan først gjeninntre dersom han eller hun får avskjed i løpet av valgperioden. På begge punkter innebærer ordningen at en annen statsmakt (regjeringen) får direkte innflytelse på Stortingets sammensetning.

Dermed blir den kontrollerte instans med på å bestemme hvordan kontrollinstansen skal settes sammen, og kan hypotetisk sørge for å få «opposisjonelle» elementer ut av Stortinget og inn i mer kontrollerte omgivelser i et departement.

Selv om ordningen potensielt gir regjeringsapparatet en vid tilgang til flere av deres dyktige og kompetente politikere,

innebærer den et praktisk sett ikke uvesentlig avvik fra den grunnlovfestede og prinsipielt sett grunnleggende ordning at det er velgerne, og ikke den utøvende makt, som skal bestemme Stortingets sammensetning.

Det samme problemet er selvfølgelig ikke til stede når en stortingsrepresentant blir utnevnt til statsråd. Her er vi på en helt annen måte i kjernen av det konstitusjonelle systemet, noe som ikke minst kommer til uttrykk ved at statsrådene siden 1884 har rett – og i praksis langt på vei plikt – til å møte i Stortinget og ved deres konstitusjonelle og parlamentariske ansvar for regjeringens og departementenes virksomhet.

På bakgrunn av den gjeldende ordningens betenkelighet i et demokratiperspektiv, tar forslaget sikte på å stenge den mulighet som i dag finnes for å hente statssekretærer fra Stortinget. Etersom endringer ikke er tilrettet på noe annet punkt, vil bl.a. reglene om valgbarhet (§ 62) bli stående urørt. Formålet realiseres enklest ved å endre Grunnloven § 14 om Kongens kompetanse til å beskikke statssekretærer (§ 14).

(...)

Regjeringen bør ikke ha større frihet til å gripe direkte inn i Stortingets sammensetning ved å tilsette rådgivere enn ved å beskikke statssekretærer.

Fast møtende vararepresentant regnes i denne sammenheng som «stortingsrepresentant» og vil dermed være uaktuell som statssekretær. Det samme gjelder for vararepresentanter som er innkalt til Stortinget under den faste representantens sykdom mv.

Forslaget vil derimot ikke stenge for at vararepresentanter kan beskikkes i perioder da de ikke er innkalt til Stortinget. Men så lenge de gjør tjeneste som statsse-

ekretær, vil den neste på listen over vararepresentanter måtte innkalles i stedet, jf. Grunnloven § 62 annet ledd. På samme måte vil vararepresentant måtte innkalles for statssekretær som blir innvalgt på Stortinget, men som ikke har tatt avskjed før den nyvalgte forsamlingen har trådt sammen.

Forslagsstillerne fremmer på dette grunnlag grunnlovsforslag om å utelukke at stortingsrepresentanter kan utnevnes til statssekretærer, i tre alternativer. Alternativ 2 omfatter i tillegg til statssekretærer også politiske rådgivere ved statsrådets kontorer. Alternativ 3 omfatter kun politiske rådgivere ved statsrådets kontorer. Det vises ellers til begrunnelsen for dette gjengitt ovenfor fra Dokument 12:1 (2011–2012).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

forslag:

I

§ 14 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Stortingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærar.

Alternativ 2:

Stortingsrepresentanter kan ikke utnevnes til statssekretærer eller ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje utnemnast til statssekretærar eller tilsetjast som politiske rådgjevarar ved statsrådskontora.

Alternativ 3:

Stortingsrepresentanter kan ikke ansettes som politiske rådgivere ved statsrådets kontorer.

–

Stortingsrepresentantar kan ikkje tilsetjast som politiske rådgjevarar ved statsrådskontora.

II

I trer i kraft fra det tidspunkt Stortinget trer sammen etter stortingsvalget i 2025.

30. september 2020

Nils T. Bjørke

Per Olaf Lundteigen

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 19

(2019–2020)

Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Sigbjørn Gjelsvik, Per Olaf Lundteigen og Emilie Enger Mehl

Dokument 12:19 (2019–2020)

Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Sigbjørn Gjelsvik, Per Olaf Lundteigen og Emilie Enger Mehl om endring i § 120 a (om pengeeining)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillarane viser til Stortinget si behandling av Innst. 261 S (2019–2020), jf. Dokument 12:39 (2015–2016). Ved Stortinget si behandling oppnådde ikkje framlegget om grunnlovsfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining, det nødvendige talet røyster for å bli vedteke.

Noregs grunnlov er den nest eldste i verda som har vore gjeldande utan avbrot. I novembergrunnlova av 1814 vart penge- og myntstellet grunnlovsfest i paragraf 110. Denne paragrafen lydde: «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen, hvilke Indretninger ved Lov bestemmes». Med denne føreseigna skulle Noreg sikrast eit sjølvstendig pengestell òg under personalunionen med Sverige. Paragrafen stod slik fram til 1911, då han vart endra for å grunnlovsfesta Statens Reservefond.

Stortinget vedtok 17. april 1875 Lov om Pengevæsenet, der § 1 (Pengeenheten og dens gullinnhold) fyrste ledd fyrste punktum lydde: «Grundlaget for Rigets Myntsystem er Guld og Pengeenheden skal være en Krone, som deles i 100 Øre». Noreg endra med dette eining frå spesidalar og skilling til kroner og øre. I dag er pengeeininga i Noreg lovsfest i sentralbanklova § 1-9.

Noregs Bank vart skipa ved lovsanksjon i Stortinget 14. juni 1816. Stortinget vedtok i Noregs Bank sitt 200-årsjubileum atter å grunnlovsfesta sentralbanken. Grunnlova § 120 a slår no fast at «Noregs Bank er sentralbanken i landet».

Forslagsstillarane viser til Grunnlova § 1 fyrste punktum: «Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleg og uavhendeleg rike». Det å ha ei eiga pengeeining er eit av kjenneteikna ved ein sjølvstendig nasjon. Forslagsstillarane meiner difor Grunnlova bør innehalda føresegn om at Noreg skal ha si eiga pengeeining. Forslagsstillarane meiner at Noreg har hatt god nytte av å ha si eiga pengeeining og vil vera tent med å halde på si eiga pengeeining i framtida for å ha full sjølvråderett over penge- og myntsystemet og kunna bruka det som nasjonalt styringsverkemiddel i økonomiske kriser.

Det er nærliggjande å grunnlovsfesta ei føresegn om at Noreg skal ha si eiga pengeeining, saman med grunnlovsføreseigna om sentralbanken. Forslagsstillarane gjer difor framlegg om at grunnlovsfesting av at Noreg skal ha si eiga pengeeining, blir teke inn i § 120 a som nytt andre, eventuelt tredje ledd. Forslagsstillarane framset òg eit alternativ med framlegg om plassering i ny § 120 b.

Forslagsstillarane ser det som grunnleggjande for ein suveren stat å ha råderett over sitt eige penge- og myntstell og tek til orde for å gje pengestellet konstitusjonelt vern ved å grunnlovsfesta at Noreg skal ha si eiga pengeeining. Sentralbanklova § 1-9 fortel kva denne pengeeininga er.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

f r a m l e g g :

Alternativ 1:

§ 120 a nytt andre ledd skal lyda:

Noreg skal ha si eiga pengeeining.

–

Norge skal ha sin egen pengeenhet.

Alternativ 2:

Ny § 120 b skal lyda:

Noreg skal ha si eiga pengeeining.

–

Norge skal ha sin egen pengeenhet.

Alternativ 3:

§ 120 a nytt tredje ledd skal lyda:

Noreg skal ha si eiga pengeeining.

–

Norge skal ha sin egen pengeenhet.

30. september 2020

Nils T. Bjørke

Sigbjørn Gjelsvik

Per Olaf Lundteigen

Emilie Enger Mehl

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 20

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Per Olaf Lundteigen, Michael Tetzschner og Nils T. Bjørke

Dokument 12:20 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Eivind Smith, vedtatt til fremsettelse av Per Olaf Lundteigen, Michael Tetzschner og Nils T. Bjørke om endring i §§ 17 og 49 (retting av språklige feil etter grunnlovsendringene i 2014)

Til Stortinget

Bakgrunn

I forbindelse med grunnlovsjubileet vedtok Stortinget i mai 2014 et stort antall grunnlovsendringer. Endringene omfattet både språkform (modernisering, likestilt nynorsktekst), struktur og innhold, med særlig vekt på menneskerettigheter.

På visse punkter medførte resultatet enkelte språkfeil eller utilsiktede endringer i Grunnlovens meningsinnhold før 2014. Grunnlovsforslagene her inviterer Stortinget til å rette opp grunnlovsteksten på noen av de punktene som gjenstår.

Forslagene er tidligere fremmet (Dokument 12:15 (2015–2016)). Forslagene om endring i §§ 50 og 109 som da var med, gjentas ikke her. Nynorskversjonen av § 75 bokstav b om statslån er allerede endret i samsvar med forslaget. Dermed gjenstår forslagene til endring i §§ 17 og 49.

I Innst. 255 S (2017–2018) avviser kontroll- og konsultasjonskomitéens flertall forslaget til endring i § 17 med en bemerkning om at det ville stride mot det forslaget til ordlyd som var utarbeidet av utvalget som la frem forslag til Grunnloven i nynorsk språkdrakt, men dette utvalget var neppe oppmerksom på de problemer som ordvalget på det aktuelle punktet representerte.

Flertallets avvisning av forslaget til endring i § 49 er ikke kommentert.

§ 17 («politi»)

Før den språklige moderniseringen i 2014 anga § 17 at Kongen kunne vedta midlertidige bestemmelser (anordninger) om handel, toll, næringsveier og politi. De tre førstnevnte kriteriene («handel, toll, næringsveier») var tilnærmet selvforklarende og ble (etter språklig modernisering) tatt uendret inn i begge versjoner av grunnlovsteksten.

Ordet politi hadde derimot et annet og langt mer omfattende meningsinnhold enn i dag, når ordet utelukkende brukes for å betegne de deler av ordensmakten som vi kaller politiet. Etter språkbruken omkring 1814 tok ordet grovt sagt sikte på samfunnsregulering i vid forstand (en betydning vi fortsatt finner spor av i f.eks. fransk forvaltningsrett). Det var derfor klart at ordet politi burde erstattes med ord som ga bedre uttrykk for bestemmelsens egentlige meningsinnhold, som det var meningen å videreføre, og dermed bidra til å realisere målet om å gjøre grunnlovsteksten mer forståelig.

De deler av den reviderte teksten som taler om «offentlig ... regulering» / «offentleg ... regulering») gir adekvat uttrykk for betydningen av 1814-uttrykket «politi».

Resten av den reviderte teksten på dette punkt er derimot misvisende. Tillegget om «[offentlig] forvaltning» / «[offentleg] forvaltning») er ikke bare historisk ukorrekt og derfor i strid med bestemmelsens meningsinnhold før den ble endret i 2014. Viktigere er det at forvaltningsapparatet i Norge, som i andre land, styres av den utøvende makt uten at det er nødvendig å bygge på midlertidig lovgivning etter Grunnloven § 17. Kongens og regjeringens overordnede posisjon i den hi-

erarkisk organiserte statsforvaltningen har helt siden 1814 fulgt av Grunnloven § 3 («Den utøvende makt er hos Kongen» / «Den utøvande makta er hos Kongen»). Overordningsforholdet gjelder fortsatt. Særbestemmelser om Kongens rådighet over embetsutnevnelser, militær kommandomyndighet, utenriksstyre mv. forsterker dette utgangspunktet.

Av dette følger for det første at dagens bestemmelse i § 17 om myndighet for Kongen til å gi bestemmelser om den utøvende makt, er fullstendig overflødig. Innenfor de rammene som følger av lovgivningen og vår parlamentariske styringsskikk, er regjeringens kompetanse til å organisere og lede den utøvende makt tvert imot et ubestridt grunntrekk i det statlige styringssystemet. Det er ikke påvist noe behov for generelt å utvide denne kompetansen.

Til dette kommer at bestemmelser om «offentlig forvaltning» som likevel måtte bli fastsatt av Kongen i statsråd med hjemmel i § 17, ville bli av midlertidig karakter fordi Grunnloven bestemmer det, ikke fordi regjeringen selv ønsker det. I motsetning til det som følger av Grunnloven § 3 mv., er jo anordninger/lover etter § 17 midlertidige (provisoriske) i den forstand at de bortfaller senest ved slutten av den umiddelbart påfølgende stortingssesjon. En slik løsning bryter radikalt med den etablerte konstitusjonelle orden i Norge. Potensielt ville den også kunne vise seg å få svært uheldige konsekvenser. Intet tyder på at en slik endring på dette punkt var tilsiktet.

Grunnloven § 17 gir heller ikke hjelp dersom regjeringen skulle se et behov for å fastsette bestemmelser om den offentlige forvaltningen som bryter med gjeldende lov. Paragrafen bestemmer uttrykkelig at provisoriske anordninger/lover ikke kan stå i strid med gjeldende lov. Den gir altså ikke mulighet til f.eks. å «overta» myndighet som ifølge lovgivningen er lagt til organer som ikke kan instrueres mv. etter reglene i det ordinære forvaltningshierarkiet (f.eks. Utlendingsnemnda eller Norges Bank).

På denne bakgrunn bør Grunnloven § 17 endres slik at ordene «forvaltning og» tas ut. Dermed vil bare ordene «offentlig/offentleg regulering» stå tilbake.

§ 49 første ledd (frie og hemmelige valg)

Helt siden 1814 har en av Grunnlovens nøkkelbestemmelser vært at folket utøver den lovgivende makt «ved Stortinget» (representativt demokrati). I 2014 fikk § 49 et betimelig tillegg om at Stortingets medlemmer utpekes gjennom frie og hemmelige valg.

Nynorskversjonen av § 49 angir – korrekt – at det er «stortingsrepresentantane» som skal utpekes gjennom frie og hemmelige valg.

I bokmålsversjonen heter det derimot at det er «Stortingets representanter» som skal utpekes på denne måten. Representanter for Stortinget er imidlertid noe annet enn personer som er valgt til å sitte i eller være medlemmer av Stortinget. Den fremste representanten for nasjonalforsamlingen er utvilsomt stortingspresidenten, som i visse sammenhenger kan la seg representere av en visepresident, Stortingets direktør mv. Kravet etter Grunnloven § 49 om frie og hemmelige valg gjelder imidlertid ikke for valget av stortingspresidenter, fordelingen av representanter mellom Stortingets komiteer mv.

Stortingets medlemmer er ikke representanter for Stortinget, men for velgerne.

Ønsket om å grunnlovfeste kravet om frie og hemmelige valg av folkets representanter får adekvat uttrykk i nynorskversjonen, der «stortingsrepresentantane» er skrevet i ett ord. Bokmålsversjonen bør endres i samsvar med dette.

Enklest vil det være å gi det tilsiktede meningsinnholdet uttrykk ved hjelp av bokmålsordet «stortingsrepresentantene» skrevet i ett ord. Da vil ikke nynorskteksten være berørt. Hvis det skulle være et ønske om å bevare den genitivsformen vi nå finner på bokmål, må både bokmåls- og nynorskversjonen endres.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 17 første punktum (på bokmål før semikolon) skal lyde:

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig regulering

–

Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentleg regulering.

§ 49 første ledd annet punktum skal lyde:

Alternativ 1 (endring kun på bokmål):

Stortingsrepresentantene velges gjennom frie og hemmelige valg.

Alternativ 2:

Stortingets medlemmer velges gjennom frie og hemmelige valg.

–

Medlemmene av Stortinget blir valde gjennom frie og hemmelege val.

30. september 2020

Per Olaf Lundteigen

Michael Tetzschner

Nils T. Bjørke

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 21

(2019–2020)

Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken

Dokument 12:21 (2019–2020)

Grunnlovsframlegg frå Nils T. Bjørke, Marit Knutsdatter Strand, Geir Pollestad, Arne Nævra, Karin Andersen og Lars Haltbrekken om endring i § 112 (vern av dyrka og dyrkande mark)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillarane viser til Stortinget si handsaming av Innst. 131 S (2018–2019), jf. Dokument 12:24 (2015–2016). Ved Stortinget si handsaming fekk ikkje forslaget om å grunnlovfesta vern av matjordressursane det naudsynte talet på røyster for å verta vedteke.

Forslagsstillarane meiner at god forvaltning av dyrka og dyrkande mark er grunnleggjande for matproduksjon og dermed for menneska sin eksistens. Desse areala utgjer ein knapp ressurs som treng sterkt vern. Jordbruksarealet utgjer berre 3,7 prosent av landarealet i Noreg. Den langsiktige og eksistensielle karakteren gjer at dyrka og dyrkande mark må verta nemde uttrykkeleg i Grunnlova. Forslagsstillarane gjer difor framlegg om eit tillegg i Grunnlova § 112 første ledd andre punktum om dette.

Matjorda her til lands er ein sårbar, men særns naudsynt ressurs. Store areal med matjord som det tek nokre timar å skubbe vekk med maskiner, tek fleire tusen år å opparbeide. Matjorda Noreg har, legg til rette for matproduksjon, busetjing og sysselsetjing over heile landet. Med andre ord; matjorda har ei særstilling fordi ho i tillegg til å styrkja mattryggleiken óg er avgjerande for anna samfunnsutvikling. Samanliknar ein Noreg med grannelanda, har Noreg klart mindre areal med dyrka jord.

Etter den andre verdskrigen har omdisponeringa av dyrka og dyrkbar jord vore på om lag 1,2 millionar dekar totalt. Det meste av dette er areal som har vore eigna til matkornproduksjon.

Omdisponeringa av matjord til utbyggingsformål og anna har minka dei seinare åra i tråd med auka bevisstgjerjing rundt vern av denne ressursen. Endelege tal frå SSB viser at det i 2019 vart omdisponert 3 617 dekar dyrka jord. I tillegg kjem omdisponeringa av 4 540 dekar dyrkbar jord i 2019.

Dei fleste byar og tettstadar i Noreg med befolkningsvekst er omkransa av dyrka jord. Mykje av den beste jorda ligg difor der utbyggingspresset er størst. Over halvparten av nedbygginga skjer i og omkring tettstadar. Kombinert med ynske om ei mest mogeleg samla utbygging rundt eksisterande byar og tettstadar skaper dette utfordringar i arbeidet med å ta vare på jordressursane for framtida. Det er om lag 10 millionar dekar jordbruksareal (fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite) i drift i Noreg i dag. I tillegg har Noreg om lag 12,5 millionar dekar dyrkbar jord eigna for nydyrking. Produksjonspotensialet til den dyrkande jorda er i sum monaleg mindre enn for dagens jordbruksareal. Det er difor viktig at formuleringa i grunnlovsteksten har med seg både dyrka og dyrkande mark.

Stortinget vedtok den 8. desember 2015 at det årlege målet for omdisponering av dyrka mark skulle settast til 4 000 dekar. Dette vart på nytt stadfesta ved handsaminga av eit representantforslag om strengare jordvernmål i Stortinget 4. juni 2020. Mange meiner at dette målet er altfor høgt og ynskjer seg ein nullvisjon for tap av dyrka mark.

Forslagsstillarane meiner matjorda er ein så viktig ressurs at den bør verta omtala særskilt i Grunnlova si føresegn i § 112 første ledd andre punktum om naturressursane.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

fr a m l e g g :

§ 112 første ledd andre punktum skal lyda:

Naturens ressurser, herunder dyrket og dyrkbar mark, skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

–

Naturressursane, medrekna dyrka og dyrkande mark, skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

30. september 2020

Nils T. Bjørke

Marit Knutsdatter Strand

Geir Pollestad

Arne Nævra

Karin Andersen

Lars Haltbrekken

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 22

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Petter Eide, Lars Haltbrekken, Arne Nævra, Karin Andersen og Nicholas Wilkinson

Dokument 12:22 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Petter Eide, Lars Haltbrekken, Arne Nævra, Karin Andersen og Nicholas Wilkinson om endring i § 25 (om mer åpenhet om norsk krigsdeltakelse i utlandet)

Til Stortinget

Bakgrunn

Å gå til krig er det mest alvorlige en stat kan foreta seg. I Norge er det etablert praksis at regjeringen vedtar om Norge skal delta i krigføring på fremmed territorium og slutte seg til internasjonale militære operasjoner, uten plikt til å involvere Stortinget i åpen debatt eller åpne vedtak. Konsultasjoner gjøres i hemmelige, lukkede møter med et utvalg av nasjonalforsamlingen. Beslutningsgrunnlaget er derfor ikke nødvendigvis kjent for allmennheten.

At regjeringen ikke trenger å konferere, ei heller ha flertall, i Stortinget for å gå til krig, er en praksis som har referanse i Grunnloven § 25, som sier at Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt, samt § 26, som sier at kongen har rett til å sammenkalle tropper og begynne krig til landets forsvar. I løpet av de siste tjue årene har norske tropper, med henvisning til Grunnloven §§ 25 og 26, blitt sendt til en rekke utenlandskriger og internasjonale operasjoner uten et aktivt vedtak i parlamentet bak seg.

Erfaringene fra disse tilsier at det er behov for en endret praksis og en sterkere demokratisk kontroll over beslutningen om å gå til krig, og at en grunnlovsendring er nødvendig for å oppnå dette.

Problematisk praksis

Praksisen som er blitt synlig gjennom de siste 20 årene, har en rekke problematiske sider. Den innebærer følgende:

I dag råder det hemmelighold om helt sentrale spørsmål knyttet til norsk krigsdeltakelse, blant annet knyttet til beslutningsgrunnlag, mulige innsigelser og fullstendige risikovurderinger. I praksis konsulteres Stortinget bare gjennom hemmelige (lukkede) møter i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen (DUUFK).

Det at sentrale deler av beslutningsgrunnlaget er hemmelig, gjør at vilkårene for en opplyst, reell demokratisk debatt i og utenfor parlamentet blir svekket.

Svekkede debattvilkår medfører en legitimitetsutfordring gjennom at befolkningen og folkevalgte har liten kunnskap om bakgrunnen og begrunnelsene for særlig viktige vedtak.

Mangel på åpen og bred kunnskapsinnhenting før beslutningen skal tas, medfører at viktige innsigelser og risikomomenter først blir åpenbare i etterkant av krigsdeltakelsen.

En mindretallsregjering kan også sende Norge ut i krig uten et flertall i parlamentet bak seg. Dette er i seg selv et fundamentalt demokratisk problem og innebærer betydelige utfordringer knyttet til legitimiteten til vedtakene.

Disse forholdene, samt ytterligere erfaringer fra det siste tiåret, taler for en endring av dagens praksis. En sentral lærdom fra Godal-utvalgets rapport fra 2016 om Norges bidrag til krigen i Afghanistan, (NOU 2016: 8 En god alliert – Norge i Afghanistan 2001–2014), var at den lukkede praksisen Norge nå har, ikke sikrer gode vilkår for debatt om bruk av norsk militærmakt:

«Åpenhet om regjeringens grunner til å delta er viktig. Disse må kunne kommuniseres tydelig. Dagens ordning med lukkede orienteringer for Den utvidede utenriks- og forsvarskomiteé og brede redegjørelser for Stortinget bør forbedres. Regjeringen bør ved internasjonale engasjementer i konfliktområder mer systematisk informere Stortinget om mål, midler, forventede resultater og erfaringer underveis. En systematisk tilnærming vil også gi bedre grunnlag for en informert debatt.»

Det har dessverre vært liten vilje til å revurdere denne praksisen. Dette var svært tydelig i debatten rundt Norges militære bidrag i Midtøsten, blant annet gjennom opptrening av syriske og irakiske soldater, til tross for at disse beslutningene kunne ha vidtrekkende konsekvenser for norsk sikkerhetspolitikk.

Konstitusjonell uklarhet

Den uheldige praksisen som preger Norges bruk av militærmakt, bunner i det konstitusjonelle grunnlaget, de ovennevnte §§ 25 og 26 første ledd. I etterkant av Norges deltakelse i krigen i Libya har det vært pekt på at paragrafene som hjemler bruk av forsvarsmakten, i seg selv skaper både uklarhet og potensial for tvetydige tolkninger. Petersen-utvalgets rapport fra 2018, (Evaluering av norsk deltakelse i Libyaoperasjonene i 2011, rapport fra Libya-utvalget), som evaluerte Norges deltakelse i Libya-krigen (2011), konkluderte med følgende:

«Utvalgets evaluering og den vedlagte utredningen viser at ordlyden i de to nevnte grunnlovsbestemmelsene reiser sammensatte tolknings spørsmål, som kan skape tvil om innholdet i de konstitusjonelle rammene for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner. Konstitusjonell praksis over flere tiår har ført til at Grunnlovens ordlyd på flere punkter ikke lenger gir et dekkende uttrykk for gjeldende rett.»

Bestemmelsene er kun blitt språklig revidert siden 1917 og speiler både en tid og en sikkerhetspolitisk situasjon som skiller seg radikalt fra den nåværende. Sentrale begreper i lovteksten er også foreldet.

Uklarheten i formuleringene skaper grobunn for tvil om hva som faktisk er den grunnlovsmessige forankringen for norsk bruk av militærmakt. Denne erkjennelsen bør imidlertid ikke lede til en revidering som institusjonaliserer den gjeldende praksisen ytterligere. Tvert imot bør anledningen benyttes til å styrke den sikkerhetsventilen som Stortinget bør være i bruk av norsk militærmakt.

Forslagets formål er derfor å sikre at praksisen endres gjennom en konstitusjonelt forankret konsultasjons- og samtykkeplikt. Dette innebærer følgende:

- At begrunnelser for fremtidige deltakelser i internasjonale operasjoner skal legges frem for Stortinget. Redegjørelsen skal inneholde en beskrivelse av

bidragets omfang, målene og betingelser for å trekke seg fra oppdraget.

- At beslutninger om å sende norske bidrag til internasjonale operasjoner legges frem som en sak til votering for Stortinget.

Denne praksisen vil ikke nødvendigvis erstatte, men komplementere eventuelle orienteringer i den utvidede utenriks- og forsvarskomiteen. Den vil bidra til å få belyst argumentene for og imot deltakelse og tydeliggjøre hvilke vurderinger de ulike partiene legger til grunn. Den vil også bidra til en bedre offentlig debatt knyttet til svært viktige beslutninger, og muliggjøre innspill fra stemmer med fag- og områdekunnskap som er sårt tiltrengt i vurderingen av internasjonale operasjoner.

En slik endring vil også muliggjøre en helhetlig vurdering av risikomomenter. Et eksempel på dette, en såkalt «sjekklister» til bruk for regjeringen og forvaltning for å etablere en felles forståelse, er drøftet i Libya-utvalgets rapport, og åpenhet rundt dette vil gi Stortinget en tydeligere funksjon i å kontrollere og kvalitetssjekke relevante rettslige og kontekstuelle momenter.

Lærdom fra våre naboland

I motsetning til Norge har regjeringene både i Sverige og Danmark en klart definert plikt til å innhente samtykke fra nasjonalforsamlingen, nettopp for å ivareta hensyn til kritisk åpenhet og legitimitet rundt beslutninger om deltakelse i krig. Disse konstitusjonelle sikkerhetsventilene har stor og tverrpolitisk støtte i våre naboland.

Den danske grunnloven § 19 andre ledd sier at Kongen (regjeringen) ikke kan anvende militære maktmidler mot fremmede stater uten Folketingets samtykke.

I Danmarks grunnlov, § 19 andre ledd, heter det at:

«Bortset fra forsvar mod væbnet angreb på riget eller danske styrker kan kongen ikke uden folketingets samtykke anvende militære magtmidler mod nogen fremmed stat. Foranstaltninger, som kongen måtte træffe i medfør af denne bestemmelse, skal straks forelægges folketinget. Er folketinget ikke samlet, skal det uopholdeligt sammenkaldes til møde.»

Formuleringen i den danske grunnloven er altså knyttet til angrep mot andre land, og ikke til hvorvidt tropper brukes utenlands, slik det er formulert i det foreliggende forslaget. Intensjonen er imidlertid svært sammenfallende, på den måten at landets parlament skal samtykke i at landets tropper brukes i krig mot andre land, unntatt til landets forsvar.

En liknende mekanisme, med samme formål, finnes i Sveriges grunnlov. I kapittel 15 § 1 heter det at:

«Kommer riket i krig eller krigsfara ska regeringen eller talmannen kalla riksdagen til sammanträde. Den

som utfærdar kallelsen kan besluta at riksdagen ska sammanträda någon annanstans än i Stockholm»,

og videre i kapittel 15 § 14 heter det at:

«Förklaring att riket er i krig får, utom vid ett väpnat angrepp mot riket, inte ges av regeringen utan riksdagens medgivande.»

Behovet for en ny praksis

Det er i dag etablert praksis å sende norske soldater til utlandet uten stortingsvedtak. Dette er en problematisk og omstridt praksis. Det er nødvendig å slå fast at det er Stortinget i åpent plenum, og ikke regjeringen, som skal gjøre vedtak om norsk krigsdeltakelse i utlandet – eller ikke.

Den foreslåtte grunnlovsendringen vil bidra til:

- en mer åpen, gjennomslutlig og demokratisk debatt i og utenfor parlamentet om svært vanskelige spørsmål
- å åpne det som i dag er lukket (i dag konfereres kun DUUFK i lukkede møter)
- å sikre at flere får kunnskap om bakgrunnen og begrunnelsene for viktige vedtak for Norge, inkludert alle stortingsrepresentantene
- å sikre at kunnskapsgrunnlaget, herunder sentrale risikomomenter og innsigelser, i større grad blir en del av debatten i forkant av viktige vedtak om militær maktbruk

Samtidig bør Grunnloven garantere regjeringens mulighet til å handle raskt – også utenfor landets grenser – om dette skulle være nødvendig i den eksplisitte hensikt å sikre forsvaret av Norge, slik det blant annet er ivarettatt i den danske grunnloven.

Siden det i inneværende periode også fremmes grunnlovsforslag om å innføre republikk og avvikle det arvelige monarkiet, til behandling i perioden 2021–2025, fremmes dette forslaget i tre alternativer tilpasset ulike mulige utfall av behandlingen av forslaget om republikk.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 25 første og annet ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig

overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke.

Rikets forsvarsmakt må heller ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

–

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Forsvarsmakta til riket må heller ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

Alternativ 2:

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke.

Rikets forsvarsmakt må heller ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

–

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Forsvarsmakta til riket må heller ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

Alternativ 3:

Presidenten har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Denne makt må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt tropper til hjelp mot fiendtlig overfall, må trekkes inn i riket uten Stortingets samtykke.

Rikets forsvarsmakt må heller ikke brukes utenfor rikets grenser uten Stortingets samtykke, med mindre det er tvingende nødvendig for å forsvare landet.

–

Presidenten har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i framande makters teneste, og ingen krigsfolk frå fra-

mande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Forsvarsmakta til riket må heller ikkje brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget, om det ikkje er tvingande naudsynt for å forsvare landet.

30. september 2020

Kari Elisabeth Kaski

Audun Lysbakken

Petter Eide

Lars Haltbrekken

Arne Nævra

Karin Andersen

Nicholas Wilkinson

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 23

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård

Dokument 12:23 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård om endring i § 57 (om valgdistrikt)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstilleren fremmer med dette forslag om endring av § 57 i Grunnloven om valgdistriktene i Norge. I Grunnloven er det slått fast at det er 169 medlemmer av Stortinget, og at disse fordeles i 19 valgdistrikter (ut fra tidligere fylkesinndeling) basert på areal og folketall og med ett utjevningsmandat per fylke.

Forslagsstilleren mener at Stortinget bør ha mulighet i neste periode til å justere Grunnloven § 57 slik at man i tilfeller der fylkene ønsker det selv, kan innrette valgkretsene ut fra ny fylkesstruktur. Forslagsstilleren fremmer flere alternative forslag, slik at Stortinget om ønskelig skal ha mulighet til å justere antall valgdistrikter fram mot stortingsvalget 2025. Forslagsstilleren tar altså ikke med dette forslaget stilling til hvorvidt noen valgdistrikter bør slås sammen eller ikke.

Forslagsstilleren fremmer også alternativer basert på at Valglovutvalgets flertallsforslag i NOU 2020:6 Frie og hemmelige valg om endring av Grunnloven §§ 56 til 59 blir vedtatt, jf. Dokument 12:11 (2019–2020).

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

Alternativ 1:

57 annet og tredje ledd skal lyde:

Riket inndeles i 18 valgdistrikter.

151 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 18 som utjevningsrepresentanter.

-

Riket blir inndelt i 18 valdistrikt.

151 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 18 som utjamningsrepresentantar.

Alternativ 2:

57 annet og tredje ledd skal lyde:

Riket inndeles i 17 valgdistrikter.

152 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 17 som utjevningsrepresentanter.

-

Riket blir inndelt i 17 valdistrikt.

152 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 17 som utjamningsrepresentantar.

Alternativ 3:

57 annet og tredje ledd skal lyde:

Riket inndeles i 16 valgdistrikter.

153 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 16 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 16 valdistrikt.

153 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 16 som utjamningsrepresentantar.

Alternativ 4:

57 annet og tredje ledd skal lyde:

Riket inndeles i 15 valgdistrikter.

154 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 15 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 15 valdistrikt.

154 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 15 som utjamningsrepresentantar.

Alternativ 5:

57 annet og tredje ledd skal lyde:

Riket inndeles i 14 valgdistrikter.

155 av stortingsrepresentantene skal velges som distriktsrepresentanter og 14 som utjevningsrepresentanter.

–

Riket blir inndelt i 14 valdistrikt.

155 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 14 som utjamningsrepresentantar.

Alternativ 6 til 10:

§ 56 første ledd og § 59 første ledd skal lyde:

[Som alternativ 1 til 5]

30. september 2020

Freddy André Øvstegård

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 24

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski, Torgeir Knag Fylkesnes, Solfrid Lerbrekk og Nicholas Wilkinson

Dokument 12:24 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Freddy André Øvstegård, Kari Elisabeth Kaski, Torgeir Knag Fylkesnes, Solfrid Lerbrekk og Nicholas Wilkinson om endring i § 49 og ny § 75 a (om folkeforslag og folkeavstemninger)

Til Stortinget

Bakgrunn

I dette forslaget til nye bestemmelser i Grunnloven ønsker forslagsstillerne å åpne for et mer deltakende folkestyre som supplement til det representative demokratiet. Forslaget innebærer at borgerne kan fremme forslag til behandling i Stortinget, samt at borgerne kan foreslå rådgivende folkeavstemning i saker til videre behandling i Stortinget.

Det representative demokratiet står sterkt i Norge. Likevel har valgdeltakelsen i stortingsvalg gått noenlunde jevnt nedover fra 85,4 pst. i toppåret 1965 til 78,2 pst. i 2017. Samtidig har andelen medlemmer og aktive medlemmer i politiske partier gått ned de siste 20 årene. Tilsvarende trender finnes i en rekke vestlige demokratier, hvor også den målte tilliten til politiske institusjoner går ned over tid. Samtidig er likevel trenden når det gjelder oppslutningen om demokratiske idealer, motsatt: oppslutningen styrkes. Dette kan derfor tyde på at borgernes demokratiske forventninger ikke innfris, og at det er institusjonene og systemene som ikke er demokratiske nok.¹

1. Norris, Pippa (2011) *Democratic Deficit*, Critical Citizens Revisited, Cambridge University Press

Forslagsstillerne mener at den beste måten å møte en slik farlig følelse av avmakt i befolkningen på er å gi mer makt. Utfordringer mot demokratiet må møtes gjennom et styrket demokrati. Dette kan løses gjennom et mer deltakende folkestyre som supplement til det representative demokratiet for å gi borgerne flere måter for selv å delta i demokratiet.

Forslagsstillerne ønsker å åpne for to nye former for folkelig deltakelse i det politiske demokratiet. Den første er borgerforslag. Slik som ved innbyggerinitiativ til kommunestyre og fylkesting vil forslagsstillerne at borgerne skal kunne reise sak til behandling for Stortinget ved tilstrekkelig folkelig tilslutning til forslag.

Den andre formen for ny folkelig deltakelse er folkeavstemninger nedenfra. Ved tilstrekkelig tilslutning til et forslag skal det avholdes folkeavstemning om forslaget, hvor resultatet behandles av Stortinget som sak. Folkeavstemningen vil være rådgivende for videre beslutning i Stortinget.

Spørsmålet om økt adgang til folkeavstemninger og deltakende demokrati har blitt utredet tidligere. Det ble drøftet blant annet av Den parlamentariske valgordningskommisjon, som avga Innstilling III: Oppløsningsrett og folkerøsting (referendum) 27. november 1952², og i NOU 2001: 3 Velgere, valgordning, valgte. Valglovutvalget, som leverte sin utredning 27. mai 2020, vurderte ikke spørsmålet, men tok bare stilling til om det burde lovreguleres hvordan rådgivende nasjonale folkeavstemninger skal gjennomføres, se NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov, punkt 8.3.3.

2. Oppløsningsrett og folkerøsting, Nasjonalbiblioteket: <https://www.nb.no/items/79ab877fel-be6319755049908a8e9773?page=31&searchTex=den%20parlamentariske%20valgordningskommisjon>

Ifølge NOU 2001: 3 har Stortinget drøftet grunnlovsfesting av folkeavstemning 25 ganger mellom 1897 og 1993, se s. 278. Noen nyere eksempler på at det har blitt foreslått økt adgang til folkeavstemninger, men uten at forslagene har oppnådd grunnlovsmessig flertall, er Dokument 12:14 (2015–2016), Dokument nr. 12:12 (2003–2004) og Dokument nr. 12:12 (1999–2000). Dette forslaget skiller seg fra disse forslagene på et grunnleggende vis: Den utvidede, grunnlovsfestede adgangen til å kreve folkeavstemning gis som en initiativrett til folket heller enn til flertall eller tilstrekkelig stort mindretall i Stortinget, og bindes heller ikke opp til bestemte temaer slik som suverenitetsavståelse. Grunnlovsfesting av en ordning med borgerforslag er også foreslått i Dokument 12:1 (2018–2019). Forslagsstillerne ønsker å gå grundigere til verks når det gjelder borgerforslag, og mener denne ordningen bør henge sammen med folkeavstemninger nedenfra slik dette forslaget også inkluderer.

Bestemmelsene som her foreslås, vil ikke påvirke muligheten for å avholde folkeavstemninger slik det hittil har blitt gjennomført i Norge, nemlig ved at Stortinget selv beslutter å avholde folkeavstemning.

I den videre bakgrunnsteksten viser forlagsstillerne til lignende modeller i andre land og vurderer ulike innretninger og avgrensninger for en slik utvidet adgang til borgerdeltakelse.

Eksempler fra andre land

Borgerforslag omtales gjerne internasjonalt som indirekte initiativrett, mens muligheten til å igangsette folkeavstemning ved tilstrekkelig støtte omtales som direkte initiativrett.

En rekke andre land har lignende ordninger som det forlagsstillerne ønsker. I Slovenia kan lovforslag fremmes av 5 000 velgere, i Italia kan innbyggerne initiere lovforslag ved støtte fra 50 000 velgere, i Storbritannia kan befolkningen fremme petisjoner til regjering og parlament der petisjoner med 100 000 underskrifter blir vurdert for debatt i parlamentet. Dette er bare noen av de mange eksemplene på borgerforslag i andre land. I tillegg har også EU en ordning med indirekte initiativrett. Ordningen er forankret i artikkel 11 nr. 4 i Traktaten om Den europeiske union (TEU) og artikkel 24 i Traktaten om Den europeiske unions virkemåte (TFEU). Den er gjennomført ved Europaparlamentets og Rådets forordning (EU) 2019/788 om det europeiske borgerinitiativ, som trådte i kraft 1. januar 2020 og avløste en tidligere forordning fra 2011.

Det mest nærliggende eksemplet når det gjelder direkte initiativrett til folkeavstemninger, er New Zealand, med Citizens Initiated Referenda Act fra 1993.¹

1. Nærmere beskrivelse av New Zealands modell, Citizens Initiated Referenda Act fra 1993, <http://www.legislation.govt.nz/act/public/1993/0101/latest/DIM317193.html>

Der kan borgerne fremsette forslag som utløser folkeavstemning ved tilstrekkelig støtte, og resultatet er rådgivende. For å utløse folkeavstemning må forslaget i løpet av tolv måneder underskrives av 10 pst. av alle registrerte velgere. Totalt har det blitt fremmet 48 petisjoner siden 1993 innen et stort spenn av temaer. Bare fem (én i 1995, to i 1999, én i 2009 og én i 2013) har kommet fram til en avstemning. De andre petisjonene lyktes ikke med å få nok underskrifter til å framtvinge en avstemning.

Overordnet om valg av reguleringsmodell

Forslagsstillerne legger opp til at prinsippet om borgerdeltakelse skal komme til uttrykk i den eksisterende fanebestemmelsen om demokratiet i § 49. I tillegg skal det vedtas en mer operativ bestemmelse i ny § 75 a, som inkluderer begge formene for borgerdeltakelse: borgerforslag og rådgivende folkeavstemning. I ny § 75 a legges det videre opp til at nærmere bestemmelser skal vedtas i alminnelig lovgivning.

Forslagsstillerne mener at en ordning med borgerdeltakelse bør forankres i Grunnloven, og ikke bare i alminnelig lov. Det er riktignok ikke gitt at dette rettslig sett er nødvendig. Når det gjelder rådgivende folkeavstemninger, er synspunktet i statsrettslitteraturen at dette fritt kan avholdes innenfor rammene av gjeldende grunnlov, se for eksempel Johs. Andenæs og Arne Fliflet, Statsforfatningen i Norge (11. utg. 2017) s. 172. Det rettslige grunnlaget for tidligere folkeavstemninger har vært ad hoc-lover vedtatt av Stortinget, se for eksempel lov av 24. juni 1994 nr. 42 om folkeavstemning over spørsmålet om Norge bør bli medlem av Den europeiske union. Ordningen med borgerforslag vil imidlertid muligens kunne ha en side mot § 76 om at et lovforslag skal foreslås enten av stortingsrepresentanter eller regjeringen ved en statsråd.

Når forlagsstillerne uansett mener en forankring på grunnlovsnivå vil være mest riktig, skyldes det at ordningen vil være av en så prinsipiell karakter at den bør komme til uttrykk i dokumentet som trekker opp rammene for vårt politiske system. Et sentralt poeng er at det er snakk om å innføre ordninger som vil styrke det deltakende demokratiet, mens utgangspunktet etter Grunnloven er representativt demokrati.

Under utarbeidelsen av forslaget er det også, for folkeavstemningers del, tatt hensyn til Veneziakommisjonens «Code of Good Practice on Referendums» fra 2007². Kommisjonen uttaler seg blant annet om hvilket nivå reglene om folkeavstemning bør vedtas på, og skriver på side 10 (punkt II 1):

«a. Apart from rules on technical matters and detail (which may be included in regulations of the executive), rules of referendum law should have at least the rank of a statute.

2. (CDL-AD(2007)008-rev-cor)

b. The fundamental aspects of referendum law should not be open to amendment less than one year before a referendum, or should be written in the Constitution or at a level superior to ordinary law.»

Som det fremgår av anbefalingen, er det ikke noe krav om at reglene om folkeavstemning vedtas på grunnlovsnivå. Men det anbefales at grunnleggende sider ved ordningen bør ha en større grad av stabilitet enn ordinær lovgivning. Forslagsstillerne mener denne anbefalingen i en norsk kontekst forutsetter at selve ordningen for rådgivende folkeavstemning forankres på grunnlovsnivå. Samtidig er det, ikke minst av hensyn til vår grunnlovstradisjon med forholdsvis knappe bestemmelser, ikke ønskelig med en detaljregulering i Grunnloven. Forslaget legger derfor opp til at de fleste spørsmål om nærmere gjennomføring skal vedtas i vanlig lov. For å ivareta Veneziakommisjonens anbefaling foreslås det en særordning – som vil bli forklart nærmere nedenfor – for grunnleggende sider ved ordningen for folkeavstemning.

For borgerforslagenes del er for øvrig regulerings-teknikken som foreslås her, der selve ordningen etableres på grunnlovsnivå og detaljene utpenses i lovgivning, tilsvarende systemet etter EU-retten.

Kort om forslaget til nytt § 49 andre ledd

I § 49 foreslås det et nytt andre ledd om at «[f]olket skal kunne gi uttrykk for sine meninger om offentlige anliggender gjennom borgerdeltakelse». Som nevnt ovenfor er § 49 fanebestemmelsen om demokratiet i Grunnloven, og den har røtter tilbake til 1814. Forslagsstillerne mener det er naturlig at et prinsipp om deltagende demokrati får uttrykk her, i tillegg til hovedprinsippet om indirekte demokrati i første ledd. Nåværende andre ledd om kommunalt selvstyre flyttes til nytt tredje ledd.

Når det gjelder uttrykksmåten i forslaget, så er «borgerdeltakelse» tenkt som et overbegrep som omfatter både borgerforslag og rådgivende folkeavstemninger. Her er det hentet inspirasjon fra kapittel 12 i kommuneloven. Uttrykket «offentlige anliggender» er inspirert av FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 25 bokstav a.

Den operative bestemmelsen i ny § 75 a – fellesbestemmelsen i første ledd

I den operative bestemmelsen i ny § 75 a er det foreslått at første ledd skal lyde som følger:

«Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.»

Denne delen definerer det overordnede virkeområdet for borgerdeltakelsesordningene. For folkeavstemningers del blir virkeområdet ytterligere presisert og avgrenset i tredje ledd, jf. nedenfor.

Definisjonen i første ledd er ment å angi et utgangspunkt om et 1:1-forhold mellom den myndighet Stortinget har, og saker som kan være gjenstand for borgerforslag og forslag om folkeavstemning. Dette har for det første en materiell, eller innholdsmessig, side. Det vil for eksempel si at forslag ikke kan angå noe som vil være i strid med menneskerettighetene i Grunnloven. For det andre har det en personell side. Det vil si at det ikke kan reises forslag som det tilligger andre organer enn Stortinget å bestemme, som for eksempel en del utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål etter Grunnloven § 26 og dømmende virksomhet etter § 88.

Etter sin ordlyd regulerer bestemmelsen hva de stemmeberettigede kan fremsette forslag om. Det vil for eksempel si at et innsendt borgerforslag som er i strid med menneskerettighetene, eller som angår spørsmål som ligger til regjeringen, kan avvises. Men bestemmelsen skal også sende et tydelig signal til Stortinget selv. Den skal tydeliggjøre at et borgerforslag eller resultatet av en folkeavstemning ikke utvider Stortingets myndighet. Sagt med andre ord må Stortinget i sin behandling av slike saker holde seg innenfor rammene av Grunnloven og andre rettsregler det er bundet av. Dette ville riktignok uansett vært tilfellet, men presiseringen er særlig ment å gi et tydelig vern for mindretallet mot potensielle overgrep mot grunnleggende rettigheter.

Om borgerforslag etter andre ledd

Andre ledd gjelder borgerforslag. Bestemmelsen fastslår at Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis et gitt antall av de stemmeberettigede står bak det. Forslagsstillerne fremmer alternative forslag til hvor stor prosentandel som må slutte seg til forslaget, jf. nærmere omtale nedenfor.

Ordlyden er for øvrig inspirert av § 12-1 i kommuneloven. Forslagsstillerne understreker at dersom forslaget oppnår tilstrekkelig støtte, vil Stortinget bare ha en plikt til å behandle forslaget. Det vil ikke være forpliktet til å ta forslaget til følge.

Om rådgivende folkeavstemning etter tredje ledd

Tredje ledd gjelder rådgivende folkeavstemning. At folkeavstemningene er rådgivende, innebærer at de ikke vil binde Stortinget.

Forslagsstillerne har lagt opp til at det skal gis noen ytterligere, tydeligere og sterkere avgrensninger og vern i tillegg til det som allerede følger av første ledd. Dette fordi gjennomføring av folkeavstemning i seg selv kan virke legitimerende for forslag, og positivt resultat i slike avstemninger kan gi et politisk press på tross av å være kun rådgivende. Derfor foreslår forslagsstillerne at fol-

keavstemninger bare kan angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og Grunnloven. Begrensningen opp mot Grunnloven er strengt tatt overflødig ved siden av første ledd, men den skal gjøre det helt tydelig at grunnlovsstridige forslag ikke kan fremmes. Det ville for eksempel vært støtende om det skulle avholdes folkeavstemning om å innføre dødsstraff, som er forbudt etter § 93, selv om resultatet uansett ikke ville vært bindende for Stortinget. Samme hensyn ligger bak avgrensningen mot folkeretten, som blant annet omfatter de internasjonale menneskerettighetene. Forslagene kan imidlertid angå saker som også har med folkeretten å gjøre, så lenge de ikke strider mot folkeretten og ellers er innenfor Stortingets myndighet som beskrevet tidligere – slik som å be regjeringen benytte seg av reservasjonsretten i EØS-avtalen mot nye EU-direktiver.

For det andre foreslås det begrensninger som gjelder enkelte av Stortingets oppgaver og ansvar som er lite egnet for folkeavstemninger, jf. forslaget tredje ledd bokstav a). Dette gjelder for eksempel utnevning av riksrevisor og sivilombudsmann, som er beslutninger som innebærer nøye vurdering av villige enkeltkandidater. Det gjelder også statsbudsjett der enkeltforslag om bevilgninger kan være ødeleggende hvis det ikke tas ansvar for helheten i et budsjett. Derfor foreslår forslagsstillerne noen bestemte sakstype-unntak for hva det kan reises borgerinitiert folkeavstemning om i ny § 75 a, bokstav a), nemlig enkelte av sakene som er nevnt i Grunnloven § 75. Ved å koble unntakene slik unngår man tvilstilfeller. Unntakene er følgende:

- bokstav b) om å åpne lån på rikets kreditt;
- bokstav d) om å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- bokstav e) om å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen m.v.;
- bokstav k) om utnevning av riksrevisorer;
- bokstav l) om utnevning av sivilombudsmann; og
- bokstav m) om å naturalisere fremmede.

Unntatt er også pålegg som nevnt i Grunnloven § 75 bokstav a), det vil si pålegg om skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder. Slike pålegg kan ikke gjelde ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting. Forslagsstillerne mener det ikke er ønskelig med folkeavstemning om denne typen pålegg, både på grunn av at de gjøres som en del av den helhetlige vurderingen av et statsbudsjett og på grunn av tidsbegrensningen. Formuleringen er valgt for at den siste vedtakstypen i § 75 bokstav a, nemlig å gi og oppheve lover, ikke skal være unntatt. Folkeavstemning om lovsaker vil antakelig være praktisk viktigst. For øvrig understreker forslagsstillerne at lovgivnings spørsmål om skatter o.l., som for eksempel om hvorvidt man skal ha adgang til å pålegge

eiendomsskatt eller arveavgift, kan være gjenstand for forslag om folkeavstemning. Det finnes vedtakstyper etter andre bokstaver som forslagsstillerne også anser det som usannsynlig eller upraktisk med folkeavstemning om, slik som etter bokstav h), men forslaget bygger på et prinsipielt synspunkt om at saksområder ikke bør unntas med mindre det kan anses som betenkelig å la det være gjenstand for folkeavstemning. Derfor er ikke for eksempel bokstav h) nevnt.

For det fjerde foreslås det at det ikke kan avholdes folkeavstemning om forandringer i Grunnloven, jf. forslaget tredje ledd bokstav b). Et slikt spørsmål står i en særstilling, jf. Valgordningskommisjonens innstilling III s. 79, og bør eventuelt reguleres særskilt dersom det er ønskelig med en slik ordning. For øvrig bygger allerede dagens prosedyrer for grunnlovsendring etter § 121 på at folket skal involveres etter at forslag er fremsatt på Stortinget, se NOU 2001: 3 s. 287–288.

Om kontroll med hvorvidt vilkårene er oppfylt

Avgrensningene som er lagt inn i bestemmelsen, både etter første ledd og tredje ledd, gir et tydelig vern av menneskerettighetene, folkeretten og Grunnloven, samt begrensninger når det gjelder enkelte uegnede sakstyper. Kontrollen med hva slags forslag som må avvises fordi de ikke er i tråd med disse forutsetningene, må gjøres av Stortinget selv. Forslagsstillerne ønsker ikke å en rettsliggjøring av politikken gjennom å gå i retning av en forfatningsdomstol med abstrakt legalitetskontroll. Det ville ha betydd flere konsekvenser og behov for mer utredning.

Bestemmelsen angir ikke nærmere hvordan Stortinget skal gjøre denne kontrollen. Forslaget er med hensikt formulert for å være fleksibelt. Det åpner for at kontrollen kan foregå når som helst i prosessen. Når og hvordan Stortinget kan gripe inn mot forslag som er i strid med forutsetningene og vilkårene, må utredes videre og reguleres i lov, jf. fjerde ledd. For folkeavstemningers del antar allikevel forslagsstillerne at det vil være mest nærliggende at denne typen spørsmål avklares senest før man beslutter å holde avstemning. Uansett er det viktig å understreke igjen at Stortinget har ansvar for at de beslutningene som treffes, er lovlige. Det vil si at dersom man har vurdert at et forslag vil være i tråd med menneskerettighetene, og sender forslaget ut på folkeavstemning, men det senere for eksempel skulle komme ny rettspraksis som stiller saken i et annet lys, må man foreta en oppdatert vurdering når saken eventuelt kommer til behandling.

Om terskel for å fremme forslag

Grunnlovsforslaget innebærer å grunnlovfeste terskelen for hvor mange borgere som må tilkjenne sin støtte til henholdsvis å få et borgerforslag behandlet i Stortinget og for at det skal avholdes folkeavstemning

om et forslag. Forslagsstillerne mener det bør være høyere terskel for å utløse folkeavstemning om et forslag, enn for kun borgerforslag som Stortinget må behandle. Å gjennomføre folkeavstemninger medfører vesentlig større kostnader enn å motta borgerforslag. I tillegg er det grunn til å anta at et høyt antall folkeavstemninger kan påvirke valgdeltakelsen negativt i hver avstemning, da man kan oppnå en «metning» i deltakelse.

En rekke land har valgt å sette absolutte tall som terskel, slik som 50 000 velgere i Italia. Dette fremstår som den vanligste måten å sette opp terskelen. New Zealand har derimot valgt en modell med en prosentterskel av valgmanntallet på 10 pst. Forslagsstillerne mener at en modell hvor en viss prosentandel av de stemmeberettigete må tilkjenne sin støtte, vil være den beste modellen, særlig fordi antall underskrifter som kreves for å fremme et forslag, da tilpasses utviklingen i antall stemmeberettigete. Forslagsstillerne mener videre det er mest hensiktsmessig å ta utgangspunkt i stemmeberettigede til stortingsvalg, slik at de samme som kan delta i stortingsvalg, kan delta i borgerinitierte folkeavstemninger og borgerforslag.

Forslagsstillerne viser til at det i New Zealand har blitt fremmet totalt 48 petisjoner siden 1993, men at kun fem av dem har kommet frem til en avstemning. Forslagsstillerne ønsker et mer deltakende demokrati og vil derfor foreslå ulike alternativer til terskler, også vesentlig lavere.

Alternativ 1 er 1 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag, og 2 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Alternativ 2 er 3 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag, og 5 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Alternativ 3 er 5 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag, og 8 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Alternativ 4 er 1 pst. av de stemmeberettigede ved borgerforslag, og 8 pst. av de stemmeberettigede for å utløse folkeavstemning.

Om nærmere bestemmelser om vilkår for og behandling av forslag

Fjerde ledd lyder som følger:

«Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.»

Som tidligere nevnt mener forlagsstillerne at ordningen med borgerdeltakelse bør forankres i Grunnloven, men at nærmere bestemmelser bør vedtas i alminnelig lov, blant annet av hensyn til Grunnlovens

tradisjonelle stil. Fjerde ledd legger opp til dette. I lovgivningen vil det da, etter nærmere utredning, vedtas en rekke krav til forslagene og behandlingsmåte. Forslagsstillerne vil her ta for seg noen av disse spørsmålene og illustrere hvordan det kan løses. Stortinget må så klart fritt ta stilling til dette når lovgivningen skal behandles, og kan velge andre løsninger enn de som skisseres her.

Som redegjort for tidligere i begrunnelsesteksten vil det være behov for å fastslå i lov hvordan Stortingets kontroll skal foregå, når det gjelder hvorvidt forslagene er i tråd med kravene i disse foreslåtte bestemmelsene og eventuelle krav i loven. Forslagsstillerne mener det er grunn til å skille mellom tekniske formkrav som kan kontrolleres av for eksempel Stortingets administrasjon på den ene siden, og kontrollen av om forslagene til folkeavstemning særlig skulle stride mot folkeretten og Grunnloven på den andre siden. Kontrollen av det sistnevnte bør kreve stortingsbeslutning.

Dette og andre aspekter av hvordan behandlingen skal foregå, må utredes nærmere og fastsettes i lov, samt Stortingets forretningsorden. Dersom et borgerforslag oppnår tilstrekkelig støtte, er det naturlig med en behandlingsmåte der forslaget fordeles til komitébehandling i Stortinget slik som andre saker, før saken behandles i stortingsmøte. Tilsvarende kan forslag som oppnår tilstrekkelig støtte til å utløse folkeavstemning, først behandles i komité og i stortingsmøte for fastslå hvorvidt forslaget er i tråd med de krav som er fastsatt, og at resultatet av folkeavstemningen og dermed meningsinnholdet så behandles på nytt på tilsvarende måte etter den eventuelle folkeavstemningen.

Forslagsstillerne understreker at ettersom forslagene er rådgivende, vil Stortinget stå fritt til også å gjøre endringer i forslagene. Det kan for eksempel være naturlig for Stortinget å be regjeringen utrede en sak som er reist av borgerne, nærmere og komme tilbake til Stortinget med sak før endelig beslutning fattes, slik som Stortinget gjør i dag med anmodningsvedtak.

Det må også fastsettes formkrav til forslagene i lov. En mulighet er å se hen til hvordan anmodnings- og utredningsforslag i Stortinget formuleres, altså «Stortinget ber ... ». Slik kan forslagene være mer eller mindre konkrete, fra å be om å endre en konkret paragraf i en lov på en bestemt måte, til å bare be om at noe sikres mer overordnet. Slik kan også Stortinget enkelt gjenta forslagens formulering helt eller delvis i sine vedtak ved behandling av forslagene.

Loven må fastsette krav til frist for når tilstrekkelig støtte til et forslag må være tilkjennegett. Jo kortere frist fra et forslag er satt frem til nok støtte må være samlet, desto høyere terskel vil det i praksis være for å oppnå tilstrekkelig støtte. Her bør det sees til tilsvarende modeller i andre land, som i New Zealand der fristen er tolv måneder. Videre bør fristen tilpasses hvor høyt prosentandelerskelen settes.

Det må fastsettes begrensninger i loven for når like-lydende forslag kan fremmes igjen. Dette gjelder særlig når forslag kan fremmes igjen dersom forslagene fikk tilstrekkelig støtte og ble behandlet første gang, men borgerne av en eller annen grunn ikke skulle være fornøyd med Stortingets vedtak eller videre oppfølging av saken ellers. Det kan også være naturlig med strengere begrensning på å gjenta forslag om tidligere avholdt folkeavstemning, enn begrensning når det gjelder borgerforslag.

Det vil videre være naturlig å fastsette i loven en årlig telling av antall stemmeberettigede. Både for å fastslå hvor mange stemmeberettigede det er som påvirker hva terskelen for tilstrekkelig støtte til forslag blir, for å fastslå hvem som har rett til å delta i folkeavstemningene, og for å fastslå hvem som har rett til å fremme borgerforslag og forslag til folkeavstemning. Alternativt kan dette fastsettes ut fra hvem som var stemmeberettiget ved siste stortingsvalg.

Forslaget innebærer for øvrig at endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning tidligst kan tre i kraft ett år etter vedtakelse. Denne delen bygger på den ovenfor siterte anbefalingen fra Venezia-kommisjonen. Hensynet er at de grunnleggende spillereglene for folkeavstemninger ikke skal kunne endres for å påvirke eller hindre resultater. Konstruksjonen som foreslås, vil være en nyvinning, men skal sikre en hensiktsmessig balanse mellom hensynet til stabilitet på den ene siden og hensynet til smidighet på den andre siden. Med et slikt konstitusjonelt fastsatt «semikonstitusjonelt» vern av grunnreglene for gjennomføring av folkeavstemning vil det være mindre problematisk å overlate disse reglene til Stortinget som lovgiver. Når det gjelder hva som skal anses som «grunnleggende bestemmelser», vises det til side 10 i Venezia-kommisjonens rapport (punkt II 2 bokstav c):

«Fundamental rules include, in particular, those concerning:

- the composition of electoral commissions or any other body responsible for organising the referendum;
- the franchise and electoral registers;
- the procedural and substantive validity of the text put to a referendum;
- the effects of the referendum (with the exception of rules concerning matters of detail)
- the participation of the proposal's supporters and opponents to broadcasts of public media.»

Det fjerde strekpunktet er ikke aktuelt, ettersom det allerede er fastsatt i § 75 a at folkeavstemninger bare er rådgivende.

Det er ellers viktig å understreke at det er endringer i de grunnleggende bestemmelsene som tidligst kan tre i kraft ett år etter vedtakelse. Kravet vil altså ikke omfatte

lovgivningen som skal vedtas for første gang etter et eventuelt grunnlovsvedtak.

Økonomiske og administrative konsekvenser

Det må påberegnes økte administrative og økonomiske behov til å motta, publisere og behandle borgerforslag. Det er nærliggende at det vil være Stortingets administrasjon som skal ivareta disse oppgavene. I tillegg kommer ressursene som vil kreves for å gjennomføre flere folkeavstemninger enn i dag.

De økonomiske og administrative konsekvensene av grunnlovsforslagene vil være svært avhengig av hvor mange forslag som går videre til behandling som borgerforslag eller folkeavstemning. Det avhenger igjen av hvor høyt tersklene settes for hvor stor støtte som kreves for at forslag behandles videre, og hvor høy terskelen i praksis vil bli som følge av de nærmere fastsatte bestemmelsene om for eksempel tidsfrister for å tilkjenne støtte og begrensninger for å gjenta forslag.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 49 annet ledd skal lyde:

Folket skal kunne gi uttrykk for sine meninger om offentlige anliggender gjennom borgerdeltakelse.

–

Folket skal kunne gi uttrykk for meningane sine om offentlege tilhøve gjennom borgardeltaking.

Nåværende annet ledd blir nytt tredje ledd.

Ny § 75 a skal lyde:

Alternativ 1:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst 1 prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst 2 prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringer i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende be-

stemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst 1 prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst 2 prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

Alternativ 2:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst 3 prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst 5 prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringer i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandling av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst 3 prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst 5 prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

Alternativ 3:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som hører inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst 5 prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst 8 prosent av de stemmeberettigede slutter seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innenfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringer i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandling av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende bestemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsval, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst 5 prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst 8 prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fast-

sette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

Alternativ 4:

Enhver som er stemmeberettiget ved stortingsvalg, kan fremsette borgerforslag og forslag om rådgivende folkeavstemning om saker som høyrer inn under Stortingets myndighet.

Stortinget plikter å ta stilling til et borgerforslag hvis minst 1 prosent av de stemmeberettigede står bak det.

Rådgivende folkeavstemning skal avholdes hvis minst 8 prosent av de stemmeberettigede sluttar seg til forslaget. Forslag om folkeavstemning kan bare angå beslutning som kan treffes innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlov. Det kan ikke avholdes folkeavstemning om

- a) saker som nevnt i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nevnt i bokstav a, eller
- b) forandringer i Grunnloven.

Nærmere bestemmelser om vilkårene for og behandlingen av borgerforslag og forslag om folkeavstemning fastsettes ved lov. Endringer i grunnleggende be-

stemmelser om folkeavstemning kan tidligst tre i kraft ett år etter vedtakelse.

–

Alle som er røysteføre ved stortingsvalg, kan leggje fram borgarframlegg og framlegg om rådgjevande folkerøysting om saker som høyrer inn under myndet til Stortinget.

Stortinget har skyldnad til å ta stode til eit borgarframlegg dersom minst 1 prosent av dei røysteføre står bak det.

Rådgjevande folkerøysting skal haldast dersom minst 8 prosent av dei røysteføre sluttar seg til framlegget. Framlegg om folkerøysting kan berre gjelde avgjerder som kan takast innanfor rammene av folkeretten og denne grunnlova. Det kan ikkje haldast folkerøysting om

- a) saker som nemnde i § 75 bokstav b, d, e, k, l, m eller pålegg som nemnde i bokstav a, eller
- b) endringar i Grunnlova.

Nærare føresegner om vilkåra for og behandlinga av borgarframlegg og framlegg om folkerøysting blir fastsette i lov. Endringar i grunnleggjande føresegner om folkerøysting kan tidlegast tre i kraft eitt år etter vedtaking.

30. september 2020

Freddy André Øvstegård

Kari Elisabeth Kaski

Torgeir Knag Fylkesnes

Solfrid Lerbrekk

Nicholas Wilkinson

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 25

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen

Dokument 12:25 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Christian Tybring-Gjedde og Per-Willy Amundsen på vegne av Carl I. Hagen om ny § 89 annet ledd (om å gi Høyesterett initiativrett til å prøve om en ny lov strider mot Grunnloven)

Til Stortinget

Bakgrunn

Grunnloven § 83 sier at Stortinget kan be om Høyesteretts uttalelse om hvorvidt et lovforslag er i overensstemmelse med Grunnloven. Dersom en part anker en dom fra lagmannsretten og påberoper seg at lovgrunnlaget for dommen er i strid med en bestemmelse i Grunnloven, avgjør Høyesterett dette spørsmål. Høyesterett kan altså sette til side en dom fordi lovgrunnlaget for dommen strider mot en grunnlovsbestemmelse. Grunnloven § 97 om at ingen lov kan gis tilbakevirkende kraft, er en slik bestemmelse som Høyesterett kan anvende for å oppheve et lovvedtak i Stortinget.

Høyesterett kan imidlertid ikke på selvstendig grunnlag vurdere eller behandle spørsmål om hvorvidt et lovvedtak i Stortinget er i strid med Grunnloven, dersom ingen anlegger en sak for retten med en slik påstand og også anker et mulig tap i tingretten og lagmannsretten til Høyesterett.

Dette vil forslagstiller endre gjennom å gi et nytt ledd i § 89 i Grunnloven. Forslaget innebærer at Høyesterett på eget initiativ eller basert på henvendelser fra en statsborger behandler og tar stilling til om et lovvedtak er i strid med en grunnlovsbestemmelse.

Et eksempel hvor lovforslaget kunne ha kommet til anvendelse, var bankkrisen på begynnelsen av 1990-tallet. En rekke banker hadde da ikke lenger de nødvendige reserver etter en rekke misligholdte lån der renter og avdrag ikke ble betalt. Hele lånet ble da ansett som tapt, og bankenes soliditet tilfredstilte ikke lenger banklovgivningens reservekrav. Daværende banklovgivning hadde klare bestemmelser om hva som skulle skje i en slik situasjon, ved at banken ble satt under offentlig administrasjon med et eget styre som skulle arbeide for å få banken i en bedre situasjon uten å måtte avskrive hele lånet som tapt. Hvis det så ble bedre tider og låntageren igjen kunne betale renter og avdrag, ville lånet igjen komme inn i bankens balanse. Når banken igjen tilfredstilte kravene til reserver, ville banken bli tilbakelevert til bankens aksjonærer.

Daværende banklovgivning ble ikke fulgt av regjering og storting, som i stedet laget en lov som gjorde det mulig for staten å nulle ut aksjene i banken og overta banken. Dette skjedde med Kreditkassen, som hadde tusenvis av småaksjonærer. Sluttresultatet av statens overtagelse av Kreditkassen var at staten tjente grovt på sin såkalte redningsoperasjon, mens de tidligere eierne tapte alle sine penger de hadde i aksjer. Hadde den daværende lovgivning vært fulgt, ville banken blitt satt under offentlig administrasjon for deretter å bli tilbakelevert til aksjonærene. Den nye loven ble altså gitt tilbakevirkende kraft i strid med Grunnloven § 97.

Carl I. Hagen omtalte dette i sin selvbiografiske bok «Ærlig talt» som århundrets største bankran fra statens side og mente at loven som ga adgang til nulling av aksjene, var i strid med Grunnloven § 97 om at en lov ikke kan gis tilbakevirkende kraft. I tillegg rettet Carl I. Hagen i boken sterk kritikk mot at Høyesterett ikke hadde erklært dette lovvedtaket for grunnlovsstridig. Forslags-

stillerne mener, i likhet med Carl I. Hagen, at Kreditkassen ble fraranet de daværende aksjonærer i strid med § 97 i Grunnloven.

Carl I. Hagen ble imidlertid senere gjort oppmerksom på at Høyesterett ikke hadde behandlet saken fordi ingen hadde anlagt sak, og da kunne ikke domstolen behandle spørsmålet.

Forslagsstillerne foreslår at Høyesterett skal kunne behandle spørsmålet om hvorvidt en lov er i tråd med Grunnloven, basert på en henvendelse fra en norsk statsborger eller basert på eget initiativ. I saken som her er beskrevet, var det mange som i den offentlige debatt påpekte at regjering og storting brøt Grunnloven, men Høyesterett hadde ingen mulighet for å behandle spørsmålet.

Forslagsstillerne lar det være opp til Høyesterett selv å vurdere på fritt grunnlag om det er grunnlag for å ta opp saken, og hvordan den i så fall skal behandles.

Høyesterett er selv best egnet til å vurdere om det er grunn til å gå videre, og hvordan dette eventuelt bør avgjøres.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 89 nytt annet ledd skal lyde:

Høyesterett kan på eget initiativ eller basert på en henvendelse fra en norsk borger prøve om en lov strider mot denne grunnlov.

–

Høyesterett kan på eige initiativ eller basert på ein førespurnad frå ein norsk borgar prøve om ei lov strir imot denne grunnlova.

30. september 2020

Christian Tybring-Gjedde

Per-Willy Amundsen

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 26

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Himanshu Gulati

Dokument 12:26 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Himanshu Gulati om endring i §§ 54, 68 og 121 (om å tillate nyvalg midt i en stortingsperiode)

Til Stortinget

Bakgrunn

I mange land med parlamentarisk styresett er det anledning til å oppløse parlamentet og skrive ut nyvalg midt i en valgperiode. I den norske Grunnloven finnes det ikke en slik mulighet.

Det kan være flere situasjoner hvor den parlamentariske situasjonen tilsier at man bør ha muligheten til å skrive ut nyvalg. Det kan enten være i forbindelse med mistillitsforslag, kabinettspørsmål eller andre store nederlag for regjeringen i Stortinget, eller det kan være i forbindelse med andre politiske kriser eller endringer i den parlamentariske situasjonen. Bare i stortingsperioden 2017–2021 har det vært flere mulige store endringer i den parlamentariske situasjonen i Norge, f.eks. om det hadde blitt et annet utfall av Kristelig Folkepartis veivalg i 2018 og ved Fremskrittspartiets uttreden fra regjering i 2020.

I land som Storbritannia og Danmark er retten til å skrive ut nyvalg en rett som tilligger statsministeren. I Sverige er muligheten for nyvalg knyttet til parlamentariske kriser og derfor av et mer begrenset omfang.

Et annet viktig moment er hvordan et mulig nyvalg påvirker valgperiodene. I Sverige har man fast riksdagsvalg hvert fjerde år, og et eventuelt nyvalgt parlament gjelder derfor kun ut den ordinære valgperioden. I Dan-

mark og Storbritannia holdes folketings- og parlamentsvalg senest hvert fjerde og femte år, og fristen for neste valg forskyves når et nytt valg skrives ut.

Forslagsstiller ønsker å gi statsministeren og regjeringen, gjennom vedtak i Kongen i statsråd, muligheten til å oppløse Stortinget midt i en valgperiode og skrive ut nyvalg til nasjonalforsamlingen, uten å endre dagens bestemmelser om ordinære parlamentsvalg. Et eventuelt nyvalgt storting vil med dette forslaget derfor sitte frem til det neste ordinære stortingsvalget. Videre mener forslagsstiller at ytterligere detaljer rundt muligheten for nyvalg bør bestemmes i lov, og at dette allerede dekkes av Grunnlovens eksisterende formuleringer.

Forslagsstiller fremmer med dette to alternative formuleringer til reelt innhold hva gjelder muligheten til å skrive ut nyvalg. Den ene muligheten er knyttet til mistillitsvedtak eller konkret nederlag for regjeringen i Stortinget, mens den andre muligheten legges til Kongen i statsråd uavhengig av dette. Forslagsstiller er av den oppfatning at neste storting bør ha anledning til å drøfte begge muligheter.

Totalt fremmer forslagsstiller fire alternative forslag på dette området, for å ta høyde for mest hensiktsmessig plassering i Grunnloven i tilfelle Stortinget skulle vedta anbefalingene fra valglovutvalget om endringer i § 54 (NOU 2020: 6 Frie og hemmelige valg – Ny valglov).

Som en naturlig følgeendring av muligheten til å skrive ut nyvalg foreslås to endringer som regulerer når Stortinget skal tre sammen etter et ekstraordinært valg, og at grunnlovsforslag må behandles på nytt etter neste ordinære valg, ikke eventuelle ekstraordinære valg, for å kunne bli vedtatt.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

§ 54 nytt annet og tredje ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen kan skrive ut nyvalg til nytt storting som skal avløse det tidligere valgte storting før funksjonstiden til dette storting er omme dersom Stortinget har uttrykt mistillit til regjeringen, eller et vedtak er fattet etter at regjeringen uttrykkelig har motsatt seg det, og statsministeren eller dennes stedfortreder før avstemningen har meddelt at det vil bli utskrevet nyvalg hvis den får et resultat som regjeringen ikke vil godta.

Etter et nyvalg skal neste ordinære valg avholdes på den tiden som følger av første ledd.

–

Kongen kan skrive ut nyval til nytt storting som skal løse av det tidlegare valde stortinget før funksjonstida til dette stortinget er omme dersom Stortinget har uttrykt mistillit til regjeringa, eller eit vedtak er gjort etter at regjeringa uttrykkeleg har sett seg imot det, og statsministeren eller ein statsråd i hans stad før røystinga har gjort kjent at det blir skrive ut nyval om ho får eit resultat som regjeringa ikkje godtek.

Etter eit nyval skal neste ordinære val haldast på den tida som følgjer av fyrste leddet.

Alternativ 2:

Kongen kan skrive ut nyvalg til nytt storting som skal avløse det tidligere valgte storting før funksjonstiden til dette storting er omme.

Etter et nyvalg skal neste ordinære valg avholdes på den tiden som følger av første ledd.

–

Kongen kan skrive ut nyval til nytt storting som skal løse av det tidlegare valde stortinget før funksjonstida til dette stortinget er omme.

Etter eit nyval skal neste ordinære val haldast på den tida som følgjer av fyrste leddet.

§ 68 nytt annet ledd skal lyde:

Etter et nyvalg trer Stortinget sammen senest to uker etter at valgtingene er tilendebrakt.

–

Etter eit nyval kjem Stortinget saman seinast to veker etter at valtinga er avslutta.

§ 121 første og annet punktum skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Kongeriket Norges Grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes senest innen utgangen av september måned i året før et ordinært valg og kunngjøres på trykk. Men først etter neste ordinære valg, og senest innen utgangen av sep-

tember måned høyst to år deretter, tilkommer det Stortinget å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei.

–

Viser røymsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram seinast innan utgangen av september i året før eit ordinært val og kunngjerast på prent. Men fyrst etter neste ordinære val, og seinast innan utgangen av september høgst to år etter det, avgjer Stortinget om endringa skal gjerast eller ikkje.

Alternativ 3:

Ny § 54 a skal lyde:

Kongen kan skrive ut nyvalg til nytt storting som skal avløse det tidligere valgte storting før funksjonstiden til dette storting er omme dersom Stortinget har uttrykt mistillit til regjeringen, eller et vedtak er fattet etter at regjeringen uttrykkelig har motsatt seg det, og statsministeren eller dennes stedfortreder før avstemningen har meddelt at det vil bli utskrevet nyvalg hvis den får et resultat som regjeringen ikke vil godta.

Etter et nyvalg skal neste ordinære valg avholdes på den tiden som følger av § 54 første ledd.

–

Kongen kan skrive ut nyval til nytt storting som skal løse av det tidlegare valde stortinget før funksjonstida til dette stortinget er omme dersom Stortinget har uttrykt mistillit til regjeringa, eller eit vedtak er gjort etter at regjeringa uttrykkeleg har sett seg imot det, og statsministeren eller ein statsråd i hans stad før røystinga har gjort kjent at det blir skrive ut nyval om ho får eit resultat som regjeringa ikkje godtek.

Etter eit nyval skal neste ordinære val haldast på den tida som følgjer av § 54 fyrste leddet.

§ 68 nytt annet ledd og § 121 første og annet punktum skal lyde:

[Som alternativ 1–2]

Alternativ 4:

Ny § 54 a skal lyde:

Kongen kan skrive ut nyvalg til nytt storting som skal avløse det tidligere valgte storting før funksjonstiden til dette storting er omme.

Etter et nyvalg skal neste ordinære valg avholdes på den tiden som følger av første ledd.

–

Kongen kan skrive ut nyval til nytt storting som skal løse av det tidlegare valde stortinget før funksjonstida til dette stortinget er omme.

Etter eit nyval skal neste ordinære val haldast på den tida som følgjer av § 54 fyrste leddet.

§ 68 nytt annet ledd og § 121 første og annet punktum skal lyde:

[Som alternativ 1-2]

30. september 2020

Himanshu Gulati

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 27

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Anniken Huitfeldt, Martin Kolberg, Marianne Marthinsen, Jette F. Christensen, Trine Skei Grande, Terje Breivik og Geir Sigbjørn Toskedal

Dokument 12:27 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Anniken Huitfeldt, Martin Kolberg, Marianne Marthinsen, Jette F. Christensen, Trine Skei Grande, Terje Breivik og Geir Sigbjørn Toskedal om endringer i §§ 25 og 26 (om forsvarsmakten og utenriksstyret)

Til Stortinget

Bakgrunn

Siden Tysklandsbrigaden i 1947–1953 har Norge deltatt i en rekke internasjonale militæroperasjoner sammen med allierte styrker.¹ Grunnloven §§ 25 og 26 inneholder i dag de rettslige konstitusjonelle rammene for forsvarsmakten og utenriksstyret.²

«§ 25.

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

§ 26.

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.»

Disse grunnlovsparagrafene er imidlertid blitt til i en annen tid, hvor deltakelse i internasjonale militæroperasjoner var mindre vanlig. Rapporten fra utvalget for evaluering av Norges deltakelse i Libya-operasjonene i 2011³ (Libya-utvalget), publisert i september 2018, tydeliggjør at Grunnlovens eldre ordlyd ikke gjenspeiler en herskende rettsoppfatning om hvilke rammer og prosesser som faktisk gjelder for norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner.

Manglende samsvar mellom Grunnlovens tekst og de herskende rettsoppfatninger på feltet har den klare ulempen at det lett oppstår uklarhet – og i ettertid kanskje også rettslig og politisk uenighet – om hvilke rettslige rammer som gjelder, og hvilke prosedyrer som skal følges ved norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner. Slik uklarhet er uheldig av flere grunner: Det er uheldig for beslutningstakerne, som i kraft av sine stillinger er nødt til å treffe en beslutning om hvorvidt Nor-

1. Både teksten i selve endringsforslagene og den påfølgende begrunnelsen er i stor grad basert på framlegg om endringer i Grunnloven §§ 25 og 26 fra de tre professorene Benedikte Moltumyr Høgberg (Universitetet i Oslo), Christoffer Conrad Eriksen (Universitetet i Oslo) og Eirik Holmøyvik (Universitetet i Bergen), oversendt til Stortingets utenriks- og forsvarskomiteé 10. august 2020.

2. Stortinget vedtok våren 2020 å flytte bestemmelsen om bruk av militærmakt mot egne innbyggere til § 25 tredje ledd.

3. «Evaluering av norsk deltakelse i Libya-operasjonene i 2011», rapport fra Libya-utvalget, nedsatt av Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet, overlevert 13. september 2018.

ge skal delta i operasjonen, der både beslutning om å delta eller om ikke å delta vil kunne få store menneskelige og materielle konsekvenser. Videre er det uheldig for de personer som er delaktige i de norske bidragene, ved at det stilles alvorlige spørsmål ved legitimiteten til de beslutninger som ligger bak de faktiske militære handlinger. Og det er uheldig for allmennheten og samfunnet for øvrig, som har et berettiget behov for å kunne se beslutningstakerne nærmere i kortene, i hvert fall så langt det er mulig av sikkerhetsmessige hensyn.

Samtidig som Libya-utvalget selv oppsummerte med «at prosessene som ledet fram til beslutningen om norsk deltakelse i Libya-operasjonen, oppfylte de nødvendige konstitusjonelle krav» (side 93), anbefalte utvalget også at Grunnloven bør oppdateres (side 95):

«Den tvil som det er blitt gitt uttrykk for om grunnlovsmessigheten av Libya-operasjonen og andre internasjonale operasjoner, viser at ordlyden i Grunnlovens bestemmelser i §§ 25 og 26 bør revideres, slik at bestemmelsene kan gi et mer dekkende uttrykk for gjeldende rett. Det vil skape klarere og mer forutsigbare rammer for bruk av Forsvaret utenfor landets grenser.»

I 2019 behandlet Stortinget redegjørelsene fra utenriks- og forsvarsministeren om Libya-utvalgets rapport. En enstemmig utenriks- og forsvarskomiteé sluttet seg gjennom Innst. 226 S (2018–2019) til behovet for å oppdatere Grunnloven §§ 25 og 26:

«Komiteen viser til at Norge de siste tiårene har deltatt i flere internasjonale militæroperasjoner sammen med allierte styrker. Grunnloven §§ 25 og 26 inneholder i dag de rettslige konstitusjonelle rammer for norsk utenrikspolitikk og bruk av forsvarsmakt. Komiteen vil påpeke at grunnlovparagrafene imidlertid er blitt til i en annen tid. Komiteen viser til at utvalgets rapport tydeliggjør at Grunnlovens eldre ordlyd ikke gjenspeiler det som er den herskende rettsoppfatning om hvilke rammer og prosesser som gjelder for norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner.

Komiteen mener dette har den ulempen at det lett oppstår uklarhet – og i ettertid også større mulighet for både rettslig og politisk uenighet om hvilke rettslige rammer som gjelder, og hvilke prosedyrer som skal følges ved norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner.

Komiteen merker seg at denne problemstillingen kommer tydelig frem i rapporten:

‘Videre registrerer utvalget at det i Libya-saken, som i flere andre norske bidrag til internasjonale operasjoner, er blitt stilt spørsmål ved om norsk deltakelse i slike operasjoner er forenlig med Grunnloven §§ 25 og 26. Utvalgets evaluering og den vedlagte utredningen viser at ordlyden i de to nevnte grunnlovsbestemmelsene reiser sammensatte tolknings spørsmål, som kan skape tvil om innholdet i de konstitusjonelle rammene for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner. Konstitusjonell praksis over flere tiår har ført til at Grunnlovens ordlyd på flere punkter ikke lenger gir et dekkende uttrykk for gjeldende rett.’»

Oppsummert er det etter forslagsstillernes vurdering tre forhold som gjør det nødvendig å oppdatere Grunnloven for å gi uttrykk for gjeldende rett, klargjøre rammebetingelsene for beslutninger om deltakelse i internasjonale operasjoner og dermed unngå unødvendig uklarhet:

- Klargjøring av kommandomyndigheten over norske styrker under deltakelse i en internasjonal militæroperasjon og hvor langt denne myndigheten strekker seg.
- Definisjonsoppdatering av terskelen for når en regjering må innhente formelt samtykke (et eget stortingsvedtak) for beslutninger om militære utenlandsoppdrag, altså hvor stor andel av Forsvaret må det være snakk om å sende utenlands, jf. de utdaterte begrepene «landvernet» og «linjetroppene» i § 25 andre ledd.
- Grunnlovsfesting av etablert praksis om at regjeringen må konsultere Stortinget før beslutninger fattes i spørsmål om utenlandsoperasjoner og andre viktige utenrikspolitiske spørsmål det i utgangspunktet er opp til regjeringen å fatte beslutninger om.

Om primære og sekundære standpunkter

Per i dag er det bred enighet om gjeldende rett i det sentrale spørsmålet om beslutningsmyndighet ved militære utenlandsoperasjoner: Gjennom kommandomyndigheten i § 25 første ledd («Kongen har høyeste befaling») kan en regjering i vid utstrekning bruke tropper utenfor rikets grenser uten å ha innhentet formelt samtykke fra Stortinget (et eget stortingsvedtak). Samtidig er det etablert praksis at regjeringen konsulterer Stortinget i slike spørsmål. Senest i mars 2020 viste regjeringen til manglende støtte i Stortinget som begrunnelse for å avvise Frankrikes forespørsel om å sende norske spesialsoldater til Mali. Men formelt trenger ikke regjeringen Stortingets samtykke gjennom et eget stortingsvedtak for å sende norske styrker til utlandet – med mindre styrkebidraget er så stort at terskelen i § 25 andre ledd blir relevant, jf. de utdaterte begrepene «landvernet» og «linjetroppene».

Både partier og enkeltrepresentanter har tatt til orde for å endre dagens beslutningssystem ved å ta inn i Grunnloven krav til eget stortingsvedtak for alle, eller flere, typer militære utenlandsbidrag, altså å senke terskelen i § 25 andre ledd for når Stortingets formelle samtykke må innhentes. Gjennom Stortingets behandling av grunnlovsforslag de siste årene har det imidlertid vist seg at det ikke er flertall for en slik substansiell endring av beslutningssystemet for norsk deltakelse i militære utenlandsoperasjoner.

Hensikten med de følgende grunnlovsforslagene er heller ikke en grunnleggende endring av det norske beslutningssystemet for militære utenlandsoperasjoner,

men å sørge for at Grunnloven faktisk reflekterer gjeldende rettsoppfatning, inkludert grunnlovfesting av etablert praksis om at regjeringen må konsultere Stortinget før beslutninger fattes i spørsmål om utenlandsoperasjoner og andre viktige utenrikspolitiske spørsmål det i utgangspunktet er opp til regjeringen å fatte beslutninger om. Ved å klargjøre gjeldende rammebetingelser og prosedyrer for beslutninger om deltakelse i internasjonale operasjoner kan unødvendig uklarehet unngås.

Også partier og enkeltrepresentanter med et primærstandpunkt om en substansiell endring av dagens beslutningssystem vil forhåpentligvis kunne se nytten av sekundært å gi tilslutning til å oppdatere dagens utdaterte og utilgjengelige grunnlovsbestemmelser, slik at Grunnloven gir et dekkende uttrykk for gjeldende rett og det faktiske beslutningssystemet for norsk deltakelse i militære utenlandsoperasjoner.

Grunnloven § 25 første ledd (kommandomyndighet over norske styrker i internasjonale operasjoner)

Grunnloven inneholder ingen eksplisitt regel som regulerer kommando over norske styrker ved deltakelse i internasjonale militæroperasjoner. Utgangspunktet i Grunnloven § 25 første ledd første punktum er at kongen, det vil si regjeringen, har «høyeste befaling» over forsvarsmakten. Videre sier første ledd tredje punktum at disse styrkene ikke må «overlates i fremmede makters tjeneste». Som framhevet av Libya-utvalget (side 91) kan ordlyden være egnet til å så tvil om hjemmelen for og rekkevidden av regjeringens kompetanse til å bidra med norske styrker under kommando som ikke er norsk. Internasjonale militæroperasjoner særpreges imidlertid av at nasjonale styrkebidrag underlegges kommando av en felles styrkesjef fra en av de deltakende stater.

Ut fra både formålet med forbudet mot at norske styrker «overlates i fremmede makters tjeneste» og langvarig praksis, er det klart at Grunnloven ikke forbyr slik kommandooverføring, forutsatt at visse vilkår er oppfylt. Bestemmelsen har, med unntak av språklige endringer, stått uendret siden Eidsvoll-grunnloven av 1814. Historisk var formålet med forbudet mot å overlate norske styrker i «fremmede makters tjeneste» å forby den tidligere praksis med utleie av soldater til andre stater. Det historiske formålet rammer ikke de ordninger hvor norske soldater settes under utenlandsk kommando for å fremme norske interesser og for organisasjoner som Norge er medlem av. I en internasjonal militæroperasjon under ledelse av en styrkesjef fra en annen stat utfører norske styrker oppdrag på vegne av og innenfor rammer fastlagt av norske myndigheter. Dette er konsekvent lagt til grunn i norsk konstitusjonell teori tilbake til 1800-tallet, samt i praksis fra regjering og storting.¹

Siden 1945 har Norge en rekke ganger bidratt med styrker i internasjonale militæroperasjoner under utenlandsk kommando. Når norske styrker i dag «overlates» til fremmede makter, er det altså ikke i den type «tjeneste» mot betaling man hadde erfaring med i 1814, men i form av situasjonsbestemt kommandomyndighet begrenset til konkrete militæroperasjoner for organisasjoner Norge er medlem av og for å fremme norske interesser.

For å sikre at Grunnloven regulerer den typen kommandooverføring som er aktuell i dag og samtidig gir et klart uttrykk for den gjeldende rettstilstand, bør bestemmelsen i § 25 første ledd tredje punktum endres. Den foreslåtte bestemmelsen inneholder et generelt forbud mot å overlate rikets forsvarsmakt til fremmede makter, med mindre riket deltar i en militæroperasjon med sine allierte og de norske troppene forblir under kongens befaling.

I vilkåret om at «troppene forblir under kongens befaling» ligger at norske styrker må være underlagt norsk jurisdiksjon og opptre innenfor rammene av norsk rett og folkerett, og at de for å fremme norske interesser utfører oppdrag på vegne av en organisasjon Norge er medlem av, eller en allianse av stater som norske myndigheter har reell innflytelse i. Dette vilkåret legger en begrensning på hvor omfattende myndighet som kan overføres til militære sjefer som ikke er norske, og det skiller kommandooverføring fra suverenitetsoverføring etter reglene i Grunnloven § 115. Forutsetningen for kommandooverføring etter Grunnloven § 25 første ledd tredje punktum er at norske styresmakter beholder myndighet over de norske styrkene som er underlagt utenlandske militære sjefer. Det er bare den operative kommandoen som overføres i forbindelse med en bestemt operasjon. Det nærmere innholdet i kommandomyndigheten som overføres, vil avhenge av hvilke begrensninger norske myndigheter legger på bruken av norske styrker og utformingen av engasjementsregler.

Videre stiller forslaget krav om at kommandooverføring bare kan skje dersom riket deltar i en militæroperasjon med dets allierte. Dette vilkåret viderefører det historiske forbudet mot utleie av norske styrker, da det må forutsettes at en deltakelse i en militæroperasjon med rikets allierte har som formål å fremme norske interesser. I samsvar med gjeldende praksis kan «fremmede makter» etter omstendighetene også omfatte internasjonale organisasjoner, for eksempel NATO.

I bokmålsversjonen er det også foreslått en endring i § 25 første ledd første punktum, ved at ordlyden «land- og sjømakt» foreslås endret til «forsvarsmakt». Denne

1. For en gjennomgang av konstitusjonell teori og praksis, se Christoffer Conrad Eriksen, «Utredning av konstitusjonelle rammer for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner», Libya-rapporten 2018, side 251–253.

endringen er nødvendig for å sikre at ordet «tropper» i bestemmelsen ellers omfatter alle deler av Forsvaret. Den opprinnelige grunnlovsteksten 17. mai 1814 hadde i § 25 ordlyden «Rigets Land- og Søemagt» – 130 år før Luftforsvaret ble opprettet som egen forsvarsgren ved kongelig resolusjon 10. november 1944. Den foreslåtte ordlyden er lik den gjeldende nynorskversjonen («forsvarsmakta til riket»).

I begge språkversjonene foreslås gjeldende første ledd tredje punktum delt opp, slik at forbudet mot adgang for fremmede makters krigsfolk flyttes til et nytt fjerde punktum.

Grunnloven § 25 andre ledd (terskelen for når stortingsvedtak om utenlandsoppdrag er nødvendig)

Etter Grunnloven er det visse begrensninger for regjeringens myndighet til å treffe beslutning om styrkebidrag til internasjonale operasjoner. Libya-utvalgets rapport side 86–87 viser blant annet til at regjeringens myndighet er begrenset av Grunnloven § 25 andre ledd – Stortingets formelle samtykke skal innhentes når landvern og øvrige tropper som ikke hører til linjetroppene, anvendes utenfor rikets grenser:

«Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.»

Grunnloven § 25 andre ledd setter altså en uttrykkelig grense for regjeringens myndighet til alene å treffe beslutning om bruk av norske styrker utenfor rikets grenser. Ordlyden er i dag utdatert, fordi begrepene «landvernet» og «linjetroppene» både har gått ut av vanlig språkbruk og er tatt ut av lovverket for øvrig. Ut ifra formålet er det likevel klart at bestemmelsen fortsatt har et innhold som setter grenser for hvor stor andel av forsvarsmakten regjeringen kan sende ut av landet, uten Stortingets samtykke gjennom et eget stortingsvedtak.

Bakgrunnen for bestemmelsen om landvern i Grunnloven finnes i organiseringen av forsvarsmakten i det dansk-norske eneveldet. Det såkalte «landeværnet» utgjorde en sentral del av Christian IVs Norske Lov (1604), som igjen bygget på den enda eldre Magnus Lagabøtes landslov. Bakgrunnen utdypes i utredningen om de konstitusjonelle rammer for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner, som lå til grunn for Libya-utvalgets rapport (fotnoter er utelatt):

«I Christian IVs Norske Lov het andre bolk «Landeværnsbolken», og det fremgikk her at almuen var en del av landvernet, og på landet var også gårdene påbudt å ha visse våpen avhengig av gårdstypen. Men ved kongelig beslutning 15. januar i 1742 ble et nytt norsk landvern etablert, og «landvern» fikk en helt ny betydning. Landvernet skulle nå være en del av den stående hæren, og besto vanligvis av mannskaper som hadde gjennomført (udtjent) tjeneste i linjetropper eller feltarmeen. Formålet med det nye landvernet var å sørge for tilstrek-

kelig militærmakt til å kunne forsvare landet ved å tilbakedrive eller oppholde en fiende inntil danske tropper kunne komme med forsterkninger. Det var klart at landvernet ikke kunne kommanderes utenfor rikets grenser.

På papiret besto det nye landvernet av om lag 1/3 av den norske hæren, nesten 10 000 soldater, mens det var noe over 20 000 soldater i linjetroppene.»¹

Bestemmelsen om landvernet var ikke en del av Grunnloven vedtatt på Eidsvoll 17. mai 1814, men kom inn i Grunnloven i november 1814, som følge av unionen mellom Norge og Sverige. I forhandlingene som førte fram til den nye grunnloven for den norsk-svenske unionen, sto forbudet mot å anvende norske tropper utenfor Norges grenser sentralt.² På Stortinget ble det vedtatt at den norske forhandlingsposisjonen blant annet skulle være at norske tropper ikke måtte brukes utenfor Sveriges grenser uten Stortingets samtykke. I debatten som fulgte forhandlingene, framholdt representanten Thomas Bryn at for det norske rikets del ville «Fri-Batallioner, Landeværn og frivillige Korps havde Styrke til at modsætte fiendtligt Overfald på dets egne Grændser».³ Bryns posisjon var altså at landvern og øvrige tropper som ikke hørte til linjetroppene, hadde tilstrekkelig styrke til å kunne forsvare landet. Etter debatten stemte et flertall for å føye til et nytt siste ledd i Grunnloven § 25, i samsvar med Bryns innlegg. Det nye siste leddet hadde følgende ordlyd: «Landeværnet og de øvrige Norske Tropper, som ikke til Linietropper kunne henregnes, maae aldrig bruges udenfor Norges Grændser.» På grunnlag av debatten i Stortinget er det klart at formålet med det nye tillegget til Grunnloven § 25 var å sikre tilstrekkelig militær styrke for å kunne motsette seg fiendtlig overfall mot Norge.

Det absolutte forbudet mot bruk av landvernet og øvrige tropper ble ikke opphevet, selv om den norsk-svenske unionen ble oppløst i 1905. Det absolutte forbudet mot utenlandsk bruk av landvernet og andre styrker som ikke hørte til linjetroppene, ble stående fram til 1908. Da ble bestemmelsen endret slik at Stortinget selv kunne gi samtykke gjennom et eget stortingsvedtak til bruk av landvernet og øvrige tropper utenfor Norges grenser. Bakgrunnen for endringen var omorganisering av Hæren.

Endringene i 1908 medførte altså at forbudet mot å bruke landvernet utenfor Norges grenser ikke lenger var

1. Christoffer Conrad Eriksen, «Utredning av konstitusjonelle rammer for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner», Libya-rapporten 2018, side 237–238.
2. På dagsordenen for Stortingets forhandlingskomité var spørsmålet om kongens rett til å bruke landmakten utenfor Norges grenser ett av til sammen ni dagsordenpunkter, se «Storthingforhandlinger 1814», 1. overordentlige Storthing 24. oktober, side 316–317 (dagsordenpunkt 5).
3. For nærmere omtale av debatten og referanser, se Christoffer Conrad Eriksen, «Utredning av konstitusjonelle rammer for norsk deltakelse i internasjonale operasjoner», Libya-rapporten 2018, side 238–239.

absolutt, men betinget av formelt samtykke fra Stortinget. Formålet var fremdeles å sikre at bruk av norske styrker utenfor riket ikke ville gå ut over gjenværende styrkers evne til å ivareta nasjonal beredskap. Endringen i 1908 ledet til et krav om at Stortingets formelle samtykke måtte innhentes dersom deltakelse i en operasjon i utlandet gikk ut over gjenværende styrkers evne til å ivareta nasjonal beredskap. Etter 1908 har ikke Grunnloven § 25 andre ledd blitt endret utenom rene språklige oppdateringer.

I lys av det opprinnelige formålet med bestemmelsen i Grunnloven § 25 andre ledd – hensynet til Norges militære beredskap – setter bestemmelsen fortsatt grenser for regjeringens myndighet til å beordre store deler av Forsvaret til operasjoner i utlandet. Selv om uttrykkene landvern og linjetropper i Grunnloven § 25 har gått ut av både vanlig språkbruk og lovgivningen, betyr ikke det at det ikke er grenser for hvor stor del av forsvarsmakten regjeringen kan anvende utenfor rikets grenser, uten å måtte innhente Stortingets formelle samtykke. Men som Erik Colban framholdt i boken «Stortinget og utenrikspolitikken» i 1961, ville det være «meningsløst å finne ut av hvilke av de nåværende styrker som svarer til det som var linjetropper i 1814, og hvilke ikke. Man bør heller søke å finne ut hvorledes grl. § 25, annet ledd, bør tolkes hvis bestemmelsen skal tjene sitt formål».¹

I konstitusjonell praksis har også Stortinget gitt samtykke til beslutning om styrkebidrag som har hatt et omfang som har gått ut over gjenværende styrkers evne til å ivareta nasjonal beredskap. Det norske styrkebidraget til den allierte okkupasjonen av Tyskland i 1947–1953 (Tysklandsbrigaden) var en kontingent bestående av ca. 4 200 soldater. Beslutningen om det norske styrkebidraget ble først fattet etter at regjeringen hadde innhentet Stortingets samtykke gjennom et eget stortingsvedtak, basert på en proposisjon fra regjeringen.²

Det kan reises spørsmål ved om bestemmelsen i Grunnloven § 25 andre ledd skal begrenses til Hæren. Samfunnsendringer etter 1814 tilsier imidlertid at bestemmelsen i dag uansett må tolkes til å omfatte hele Forsvaret, altså også Sjøforsvaret og Luftforsvaret. Samtidig har også Norges forsvarskonsept gått gjennom grunnleggende endringer siden 1814. Siden 1949 har det militære forsvaret av Norge vært basert på NATO-alliansen og at allierte styrker om nødvendig vil støtte det norske Forsvaret.

For å sikre at Grunnloven gir klart uttrykk for gjeldende rettstilstand bør bestemmelsen i § 25 andre ledd endres. En endring bør klart få fram at Stortingets formelle samtykke gjennom et eget stortingsvedtak er

nødvendig dersom et styrkebidrag til en internasjonal operasjon vil gå ut over gjenværende styrkers evne til å ivareta nasjonal beredskap, også i tilfeller hvor det vil være aktuelt å endre gjeldende forsvarsplaner for å ivareta beredskapen. Med «gjeldende forsvarsplaner» siktes til de planer og prioriteringer for forsvaret som Stortinget har sluttet seg til.

Videre bør en endring få tydeligere fram at krav til Stortingets samtykke i Grunnloven § 25 andre ledd gir kongen, det vil si regjeringen, en plikt til å innhente Stortingets samtykke, dersom styrkebidrag til en internasjonal operasjon går ut over gjenværende styrkers evne til å ivareta nasjonal beredskap i de tilfellene hvor det vil være aktuelt å endre gjeldende forsvarsplaner for å ivareta beredskapen.

I dagens språkbruk kan innholdet i Grunnloven § 25 andre ledd uttrykkes på flere måter. Ett alternativ er et krav om at Stortingets samtykke skal innhentes dersom deltakelse i en internasjonal operasjon gjør det nødvendig å endre gjeldende forsvarsplaner for å ivareta nasjonal beredskap. Et annet alternativ er at slikt samtykke skal innhentes før en vesentlig del av forsvarsmakten sendes ut av riket. I lys av forhistorien og formålet må uttrykket «vesentlig del av forsvarsmakten» forstås som en henvisning til en del av forsvarsmakten som er så stor at den vil påvirke den øvrige delens evne til å ivareta nasjonal beredskap innenfor gjeldende forsvarsplaner.

Vurderingen av et eventuelt styrkebidrags konsekvenser for nasjonal beredskap utgjorde også en del av beslutningsgrunnlaget for Libya-operasjonen i 2011. Stoltenberg II-regjeringens to kongelige resolusjoner om norsk deltakelse i Libya-operasjonen er offentliggjort og gjengitt i Libya-utvalgets rapport (side 210–219). I begge de to kongelige resolusjonene fremmet av forsvarsministeren (av 23. mars og 17. juni 2011) brukes denne formuleringen under overskriften «Andre konsekvenser» – en indirekte henvisning til formålet bak Grunnloven § 25 andre ledd:

«Det norske militære bidraget vil ikke svekke norsk militær beredskap eller ivaretagelse av prioriterte militære oppgaver i norske områder.»

Forslag til § 26 nytt andre ledd (grunnlovsfesting av regjeringens plikt til å konsultere Stortinget)

Verken Grunnloven § 25 eller § 26 omhandler i dag regjeringens konsultasjoner med Stortinget i viktige utenrikssaker. I noen situasjoner krever bestemmelsene at Stortinget har gitt sitt uttrykkelige samtykke til regjeringens beslutninger, men for norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner vil Stortingets samtykke (et eget stortingsvedtak) normalt ikke være påkrevd. Samtykkekravet etter § 25 er bare aktuelt ved internasjonale militæroperasjoner i tre tilfeller. Den første situasjonen er der fremmede soldater gis tillatelse til å ope-

1. Erik Colban, «Stortinget og utenrikspolitikken», 1961, side 85.
2. Se hemmelig St.prp. nr. 34 (1945–46), «Om innhentelse av Stortingets samtykke til at Norge opptar forhandlinger og slutter avtale med Storbritannia om deltakelse med norske væpnede styrker i okkupasjonen av Tyskland.»

rere på norsk territorium. For Norges allierte vil Stortinget allerede ha samtykket til dette gjennom inngåelse av for eksempel NATO-pakten. Den andre situasjonen er tilfeller hvor styrkebidragets størrelse passerer terskelen i § 25 andre ledd, jf. Stortingets vedtak i 1946 om Tysklandsbrigaden. Den siste situasjonen er der hvor utlån av forsvarsmateriell må anses som så vidt omfattende, at det i realiteten er tale om en forminskning av forsvarsstyrken.

Også § 26 andre ledd inneholder et formelt samtykkekrav fra Stortinget i utenrikssaker, men da i de situasjoner hvor regjeringen ønsker å inngå traktater av særlig stor viktighet. Bestemmelsen dannet i sin tid utgangspunkt for norsk tilslutning til NATO-pakten. Stortinget har derfor allerede samtykket til at regjeringen oppfyller sine plikter etter avtalen, herunder plikten etter artikkel 5 til gjensidig bistand ved angrep mot et av NATO-landene.

Felles militæroperasjoner som har til hensikt å gjenopprette eller sikre den internasjonale fred og sikkerhet, faller derfor normalt utenfor de situasjoner hvor det kreves et eksplisitt samtykke fra Stortinget. Hovedregelen er i stedet det kongelige prerogativ i § 26 første ledd, der kongen kan «begynne krig til forsvar av landet», uten Stortingets samtykke. Libya-rapporten viser at internasjonale militæroperasjoner som har til hensikt å gjenopprette eller sikre den internasjonale fred og sikkerhet med bred støtte i verdenssamfunnet og etter vedtak fattet av FNs sikkerhetsråd, fanges opp av begrepet «krig til forsvar av landet». Tolkningen må anses som sikker rett, men i lys av Grunnlovens ordlyd framstår den ikke som intuitiv. Dette har gitt opphav til diskusjoner om hvorvidt Grunnloven, gjennom denne formuleringen, inneholder et absolutt forbud mot norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner. Det har også foranlediget diskusjoner om hvorvidt samtykkekravet ved traktatinnngåelse etter § 26 andre ledd bør tolkes slik at deltakelse i en internasjonal militæroperasjon utgjør en «traktat» som trenger Stortingets samtykke.

Den rettslige realitet er imidlertid at det for norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner har utviklet seg en fast praksis for at regjeringen konsulterer Stortinget, og da først og fremst Stortingets utvidede utenriks- og forsvarskomiteé (DUUFK). Libya-utvalgets rapport omtaler konsultasjonene forut for Libya-operasjonen på side 95:

«Et sentralt spørsmål i det etterfølgende offentlige ordskiftet var om konsultasjonen ble gjennomført i tide, når norske styrkebidrag alt var annonsert og norske fly var sendt ut av landet. Det er utvalgets vurdering at det ikke bør være rom for usikkerhet om beslutningsprosessen i slike alvorlige saker. Når konsultasjonsordningen knyttet til deltakelse med substansielle styrkebidrag i internasjonale operasjoner ikke er formalisert på annen måte enn i Stortingets forretningsorden, får offentligheten liten veiledning om konsultasjonsplik-

tens betydning i konstitusjonell praksis, og om krav som stilles og ikke stilles til konsultasjonstidspunktet. Det er utvalgets vurdering at tvil knyttet til beslutningsprosessen og hva konsultasjonsordningen innebærer, er uheldig, og at tiltak for å klargjøre rammebetingelsene og kommunisere disse til allmennheten vil være et viktig grep for å bevare tilliten til det norske politiske systemet.»

Det følger i dag av Stortingets forretningsorden § 16 andre ledd at regjeringen bør konsultere Stortingets utvidede utenriks- og forsvarskomiteé i viktige utenrikspolitiske spørsmål før viktige beslutninger fattes:

«Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé har til oppgave å drøfte med regjeringen viktige spørsmål vedrørende utenrikspolitikk, handelspolitikk, sikkerhetspolitikk og beredskap, herunder terrorberedskap. Slik drøftelse bør finne sted før viktige beslutninger fattes.»

Om konsultasjonsplikten skriver Libya-utvalget på side 88:

«Det har vært uttrykt ulike syn på spørsmålet om regjeringen har en rettslig plikt til å konsultere DUUFK. Det er likevel ikke tvil om at det er en klar forventning at regjeringen skal konsultere Stortinget i viktige utenriks- og sikkerhetspolitiske spørsmål, og unnlatelse av å gjennomføre konsultasjon er blitt møtt med skarp kritikk fra Stortinget. I den forstand er det klart at regjeringen har en konsultasjonsplikt selv om det har vært delte meninger om plikten er av konstitusjonell karakter eller ikke. Konsekvensene av at plikten ikke overholdes, er først og fremst politiske og kan resultere i alvorlig kritikk fra Stortinget. Det kan også potensielt føre til mistillitsvedtak og i helt ekstraordinære situasjoner konstitusjonelt ansvar.»

For å unngå uklarhet om hvilke rettslige rammer som gjelder ved norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner eller andre lignede utenrikssaker av vesentlig betydning for landet, bør § 26 suppleres med et krav om konsultasjon i slike saker. Dette vil for det første synliggjøre at formuleringen «til forsvar av landet» i første ledd ikke innebærer et absolutt forbud mot norsk deltakelse i internasjonale militæroperasjoner. Det vil videre synliggjøre at det ikke gjelder et positivt samtykkekrav fra Stortinget. Men det vil synliggjøre at det gjelder en aktiv plikt for regjeringen til å konsultere Stortinget eller et av Stortingets organer før det treffes beslutninger eller tiltak som er av vesentlig betydning for Norge. Dette gjelder særlig beslutninger som er irreversible og som kan lede til omfattende skader på liv og helse, eller samfunnsstrukturer og samfunnsorden, eller som vil få alvorlige konsekvenser for Norges folkerettslige forpliktelser eller Norges relasjoner til andre land.

Grunnloven bør i utgangspunktet ikke ta stilling til hvilke av Stortingets organer som bør konsulteres. De tre foreslåtte alternative grunnlovsbestemmelsene om regjeringens konsultasjonsplikt fremmes derfor alle i to utgaver, A og B, henholdsvis med formuleringen «Stor-

tinget eller dets organer» eller bare «Stortinget». Ut over eventuelt å fastsette at konsultasjonen skal være skriftlig, bør heller ikke Grunnloven regulere hvordan konsultasjonen skal skje. Vi har en lang tradisjon for at statsmaktene selv organiserer seg etter hva som til enhver tid framstår som hensiktsmessig. De siste tiårene har konsultasjon i utenriksaker først og fremst skjedd i DUUFK eller gjennom kontakt med de stortingsrepresentanter som sitter i DUUFK. Formuleres en generell plikt for regjeringen til å konsultere Stortinget eller et av dets organer, vil det være opp til Stortinget selv – gjennom regler fastsatt i Stortingets forretningsorden eller gjennom beslutninger fattet av stortingspresidenten eller presidentskapet – å avgjøre hvor og hvordan møter bør finne sted. Av sikkerhetsmessige grunner kan det for eksempel være naturlig at møter holdes andre steder enn i Stortinget med tilliggende bygg, at møtet slås sammen med møter i Regjeringens sikkerhetsutvalg (RSU), eller at kontakt opprettes uten fysisk møteplass.

Den informasjon og de opplysninger som regjeringen legger fram i slike saker overfor Stortinget eller et av dets organer, vil på vanlig måte være underlagt opplysnings- og informasjonsplikt etter Grunnloven § 82.

De foreslåtte grunnlovsendringene vil også nødvendiggjøre endringer i Stortingets forretningsorden, blant annet i § 16 om Den utvidete utenriks- og forsvarskomiteé.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 25 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates til fremmede makter, med mindre riket deltar i en militær operasjon med rikets allierte og troppene forblir under kongens befaling. Ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

–

Kongen har høyeste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast til framande makter, med mindre riket tek del i ein militær operasjon med sine allierte og troppane blir verande under kongens befaling. Ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Alternativ 2:

Kongen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stor-

tingets samtykke. Den må ikke overlates til fremmede makter, men midlertidig myndighet kan overføres til rikets allierte dersom riket deltar i en felles militæroperasjon og troppene forblir under kongens befaling. Ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

–

Kongen har høyeste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast til framande makter, men mellombels råderett kan overførast til allierte dersom riket tek del i ein sams militæroperasjon og troppane blir verande under kongens befaling. Ingen krigsfolk frå framande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

§ 25 annet ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Kongen kan ikke uten Stortingets samtykke bruke forsvarsmakten utenfor rikets grenser når ivaretagelse av nasjonal beredskap gjør det nødvendig å fravike gjeldende forsvarsplaner.

–

Kongen kan ikkje utan samtykke frå Stortinget nytte forsvarsmakta utanfor grensene til riket når trygging av nasjonal beredskap krev endring i gjeldande forsvarsplanar.

Alternativ 2:

Kongen kan ikke uten Stortingets samtykke bruke forsvarsmakten utenfor rikets grenser når ivaretagelse av nasjonal beredskap gjør det nødvendig med vesentlige endringer i gjeldende forsvarsplaner.

–

Kongen kan ikkje utan samtykke frå Stortinget nytte forsvarsmakta utanfor grensene til riket når trygging av nasjonal beredskap krev monalege endringar i gjeldande forsvarsplanar.

Alternativ 3:

Kongen kan ikke uten Stortingets samtykke bruke forsvarsmakten utenfor rikets grenser dersom dette krever vesentlige endringer i nasjonal beredskap.

–

Kongen kan ikkje utan samtykke frå Stortinget nytte forsvarsmakta utanfor grensene til riket dersom dette krev monalege endringar i nasjonal beredskap.

Alternativ 4:

Kongen kan ikke uten Stortingets samtykke bruke en vesentlig del av forsvarsmakten utenfor rikets grenser.

–

Kongen kan ikkje utan samtykke frå Stortinget nytte ein monaleg del av forsvarsmakta utanfor grensene til riket.

§ 26 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1 A:

I utenrikssaker skal regjeringen rådføre seg med Stortinget eller dets organer før det treffes beslutning eller iverksettes tiltak som er særleg viktig for riket.

–

I utanrikssaker skal regjeringa rådføre seg med Stortinget eller eit stortingsorgan før det blir teke avgjerd eller sett i verk tiltak som er særleg viktig for riket.

Alternativ 1 B:

I utenrikssaker skal regjeringen rådføre seg med Stortinget før det treffes beslutning eller iverksettes tiltak som er særleg viktig for riket.

–

I utanrikssaker skal regjeringa rådføre seg med Stortinget før det blir teke avgjerd eller sett i verk tiltak som er særleg viktig for riket.

Alternativ 2 A:

I utenrikssaker skal regjeringen legge saken fram for Stortinget eller dets organer før det treffes beslutning eller iverksettes tiltak av vesentlig betydning for riket.

–

I utanrikssaker skal regjeringa leggje saka fram for Stortinget eller eit stortingsorgan før det blir teke avgjerd eller sett i verk tiltak som har mykje å seie for riket.

Alternativ 2 B:

I utenrikssaker skal regjeringen legge saken fram for Stortinget før det treffes beslutning eller iverksettes tiltak av vesentlig betydning for riket.

–

I utanrikssaker skal regjeringa leggje saka fram for Stortinget før det blir teke avgjerd eller sett i verk tiltak som har mykje å seie for riket.

Alternativ 3 A:

I utenrikssaker skal regjeringen legge saken skriftlig fram for Stortinget eller dets organer før det treffes beslutning eller iverksettes tiltak av vesentlig betydning for riket.

–

I utanrikssaker skal regjeringa leggje saka fram skriftleg for Stortinget eller eit stortingsorgan før det blir teke avgjerd eller sett i verk tiltak som har mykje å seie for riket.

Alternativ 3 B:

I utenrikssaker skal regjeringen legge saken skriftlig fram for Stortinget før det treffes beslutning eller iverksettes tiltak av vesentlig betydning for riket.

–

I utanrikssaker skal regjeringa leggje saka fram skriftleg for Stortinget før det blir teke avgjerd eller sett i verk tiltak som har mykje å seie for riket.

Nåværende § 26 annet ledd blir nytt tredje ledd.

30. september 2020

Anniken Huitfeldt

Martin Kolberg

Marianne Marthinsen

Jette F. Christensen

Trine Skei Grande

Terje Breivik

Geir Sigbjørn Toskedal

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 28

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Petter Eide, Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Karin Andersen, Lars Haltbrekken, Mona Fagerås og Nicholas Wilkinson

Dokument 12:28 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Petter Eide, Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Audun Lysbakken, Karin Andersen, Lars Haltbrekken, Mona Fagerås og Nicholas Wilkinson om endring i § 25 (om forbud mot atomvåpen på norsk jord)

Til Stortinget

Bakgrunn

Einar Gerhardsen proklamerte «ingen atomvåpen på norsk jord i fredstid» på NATO-toppmøtet i Paris i 1957. Selv om dette ikke er lovfestet, har denne politikken unison politisk støtte i Norge og også tydelig aksept blant våre allierte. Dagens tilstand er imidlertid ingen garanti for fremtiden. En reversering av politikken om at Norge skal være atomvåpenfritt, kan når som helst skje ved et flertall i Stortinget.

Det er derfor forslagsstillernes syn at det verdi-grunnlaget som representeres gjennom at Norge er atomvåpenfritt territorium, bør grunnlovfestes.

Utover på 1950-tallet vokste det frem en stadig sterkere motstand i Norge mot atomopprustning. Spesielt inntrykk gjorde de sovjetiske prøvesprengningene over Novaja Semlja bare vel 60 mil fra Kirkenes. Det vakte voldsom oppsikt da man i januar 1958 fikk meldinger om at det var funnet økende mengder radioaktivt strontium-90 i melken. Angsten for atomvåpnene grep om seg i befolkningen. I 1957 appellerte nobelprisvinnerne Linus Pauling og Albert Schweitzer i Norge mot prøvesprengningene. Dette bidro sterkt til å mobilisere opinionen. Schweitzers appell samlet en kvart million underskrifter i Norge. I juni 1958 gikk det første demonstra-

sjonstoget mot prøvesprengningene i Oslo og samlet 5 000 deltakere. Da sprengningene fortsatte, mobiliserte dette til enda større demonstrasjoner. Samtidig oppsto det en betent situasjon etter Ungarn-oppstanden i 1956. Mange arbeidet for utplassering av amerikanske atomvåpen i alle NATOs medlemsland, inkludert Norge.

Innenfor Arbeiderpartiet var meningene delte. Utenriksminister Halvard Lange hevdet at Norge ikke kunne reservere seg mot NATOs linje, fordi dette ville være det samme som å melde seg ut. Andre var mer skeptiske. Et benkeforslag om at ingen atomvåpen skulle lagres på norsk jord, ble enstemmig vedtatt på Arbeiderpartiets landsmøte i 1957. Likevel vakte det stor oppmerksomhet da statsminister Gerhardsen utvetydig slo fast på et NATO-toppmøte i desember 1957 at Norge ikke ønsket atomvåpen i Norge.

Om rustningskontroll og forslaget

Et grunnlovsforslag om å forby produksjon, innførsel, bruk og utplassering av atomvåpen på norsk jord må ses i et større perspektiv enn Norge alene. Det er bred politisk enighet om at Norge fortsatt skal spille en pådriverrolle for internasjonal rustningskontroll og nedrustning. Et enstemmig storting støttet opp om dette ønsket gjennom behandlingen av nedrustningsmeldingen i 2008 (St.meld. nr. 27 (2007–2008) Nedrustning og ikke-spredning, jf. Innst. S. nr. 29 (2008–2009)).

Å imøtekomme ambisjonen om en atomvåpenfri verden vil kreve en samlet global innsats på flere arenaer, samt at noen går foran og viser hvordan dette kan gjøres i praksis. I løpet av de siste årene har kraften i arbeidet for atomvåpennedrustning økt betraktelig, spesielt knyttet til den FN-drevne avtalen om et forbud mot atomvåpen. Avtalen ble vedtatt 7. juli 2017 i FN. 135 land deltok i forhandlingene, og 122 stemte for den en-

delige teksten. Ingen av atomvåpenstatene deltok i forhandlingene. Nederland deltok som eneste NATO-land, men stemte imot den endelige teksten.

Selv om atomlandene ikke deltar i prosessen med et globalt og folkerettslig atomvåpenforbud, deltar atommaktene i viktige atomnedrustningsprosesser. Tidligere har både president Barack Obamas «reset»-initiativ overfor Russland og Ban Ki-moons fempunktsplan for atomnedrustning vært viktige. Både FNs sikkerhetsråd og NATO fremhever at en atomvåpenfri verden er en felles ambisjon. Dette har ledet til ikkespredningsavtalens tilsynskonferanse i mai 2010, hvor følgende tekst ble vedtatt:

«All States need to make special efforts to establish the necessary framework to achieve and maintain a world without nuclear weapons.»

Som sluttokumentet fra den ovennevnte tilsynskonferansen også vektlegger, er det avgjørende at stater bidrar til rettsliggjøring av atomnedrustningspolitikk slik dette grunnlovsforslaget gjør. I det nevnte sluttokumentet poengterer statene på konferansen deres

«deep concern at the catastrophic humanitarian consequences of any use of nuclear weapons, and reaffirm[ed] the need for all states at all times to comply with applicable international law, including international humanitarian law».

Annen tilsvarende lovgivning i andre land

Mange land har innført tilsvarende og strengere lovgivning enn det som her foreslås, for å forby atomvåpen nasjonalt. I New Zealand sementerte man landets antiatomvåpenpolitikk i New Zealand Nuclear Free Zone, Disarmament, and Arms Control Act i 1987. Denne lovgivningen forbyr produksjon, introduksjon og oppbevaring av atomvåpen i landet. Lovgivningen ulovliggjør også landets borgeres handlinger som bidrar til at andre personer gjør dette. Slike handlinger er også forbudt for alle som handler på vegne av New Zealand, hvor som helst i verden. Lovgivningen forbyr også transport av atomvåpen på land eller i internasjonalt farvann og dertil oppbevaring i landets havner. Selv sivile atomdrevne fartøy forbys ferdsele innaskjærs gjennom denne lovgivningen. Lovgivningen gir også statsministeren rett til å nekte internasjonale fly å lande i New Zealand om de bærer atomvåpen. New Zealands lovgivning på dette feltet er blant de strengeste i verden, ved at denne også umuliggjør inntreden i atomparaplyer.

I 1987 vedtok Filippinene et grunnlovstillegg som konstaterer at landet innfører og vil forfølge en politikk for et atomvåpenfritt Filippinene (Nuclear Weapons-Free Provision in the Philippine Constitution: Artikkel II seksjon 8 i grunnloven av 1987). Denne grunnlovfestede politikken innebærer at regjeringen ikke kan lagre, eller tillate andre å introdusere, atomvåpen på filip-

pinsk territorium. Videre forbyr grunnloven fly, skip og kjøretøy som bærer atomvåpen, å ankomme landet. Denne politikken har vært et effektivt redskap for å bygge nasjonal sikkerhetspolitisk autonomi. Eksempelvis kan landets beslutning fra 1992 om å avslutte avtalen med USA om militære baser i landet anses som et resultat av dette.

I 1992, samme år som de siste russiske troppene trakk seg tilbake fra Mongolia, proklamerte Mongolia i FNs generalforsamling at landets territorium skulle erklæres for atomvåpenfri sone. Denne loven forbyr individer, legale personer og fremmede stater å anskaffe, være i besittelse av eller ha kontroll over atomvåpen. Loven forbyr også utvikling, produksjon, stasjonering, utplassering, transport, dumping og testing av atomvåpen på Mongolias territorium. I dette forbudet mot atomvåpen inkluderes også annet radioaktivt materiale produsert for våpenformål. Mongolias lovgivning er unik ved at en stat unilateralt erklærer seg som atomvåpenfri sone under FN. Denne lovgivningen forplikter derfor FNs sikkerhetsråd til å koordinere den internasjonale institusjonaliseringen av Mongolias atomfrie status.

Japan er det landet som i størst grad har kjent atomvåpenenes virkning. På tross av at Japan, som Norge, har underlagt seg amerikansk atomvåpenparaply, har Japan etablert en tydelig anti-atomvåpenlinje etter krigen. De tre atomvåpenprinsippene i japansk politikk ble formulert av statsminister Sato i 1967, tre år etter at Kina hadde testet sitt første atomvåpen. Disse tre prinsippene sier at Japan ikke skal introdusere, produsere eller besitte atomvåpen. Dette ble formulert i en parlamentarisk resolusjon i 1971, selv om prinsippene aldri er blitt lovfestet. Hver eneste sittende statsminister siden Sato har imidlertid bekreftet at disse tre prinsippene ligger til grunn for japansk atomvåpenpolitikk.

Atomvåpenforbud i norsk grunnlov

På det internasjonale nivået har Norge en lang og god tradisjon i å være blant de absolutt mest progressive på dette feltet. Forslagsstillerne mener at dette grunnlovsforslaget befester den tradisjonen også i Grunnloven. Å introdusere nasjonal grunnlovgivning som forbyr bruk, produksjon, utplassering og introduksjon av atomvåpen i Norge, blir derfor en naturlig del av norsk innsats for en atomvåpenfri verden. Forslaget er også en oppfølging av Norges internasjonale forpliktelser ved at Norge med dette yter en ekstra innsats for å legge til rette for en verden uten atomvåpen i eget lovverk.

En grunnlovfesting av forbud mot atomvåpen i Norge vil også være et verdimesig og politisk fundament for andre internasjonale politiske virkemidler og initiativ med samme mål. Forslagsstillerne mener at en slik grunnlov er i tråd med våre konstitusjonelle tradisjoner ved at vi grunnlovfester helt sentrale verdier og interesser for landet. Forslagsstillerne mener at det er

tilstrekkelig å grunnlovfeste et forbud mot atomvåpen, selv om dette ikke er dekkende for andre typer masseø-

deleggelsesvåpen og våpentyper som må sies å være spesielt inhumane eller skadelige for sivilbefolkningen.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 25 nytt fjerde ledd skal lyde:

Atomvåpen må ikke produseres, innføres, brukes eller utplasseres i riket.

–

Atomvåpen må ikkje produserast, førast inn, brukast eller setjast ut i riket.

Alternativ 2:

§ 25 nytt femte ledd skal lyde:

[Som alternativ 1]

30. september 2020

Petter Eide

Solfrid Lerbrekk

Kari Elisabeth Kaski

Audun Lysbakken

Kari Andersen

Lars Haltbrekken

Mona Fagerås

Nicholas Wilkinson

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 29

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Svein Harberg, Silje Hjemdal, Freddy André Øvstegård, Geir Jørgen Bekkevold, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes

Dokument 12:29 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Svein Harberg, Silje Hjemdal, Freddy André Øvstegård, Geir Jørgen Bekkevold, Une Bastholm og Bjørnar Moxnes om opphevelse av § 116 første punktum (bestemmelsen om Opplysningsvesenets fond)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer i dette dokumentet forslag om å oppheve Grunnloven § 116 første punktum, slik at denne bestemmelsen ikke blir til hinder for en hensiktsmessig forvaltning av fondets verdier etter at fondet er delt mellom staten og Den norske kirke og fondet er blitt statens fond.

Opplysningsvesenets fond har historisk hatt en viktig funksjon. Fondet har sin opprinnelse i eiendommer som fra gammelt av lå til det enkelte presteembetet til underhold av presten. I Grunnloven § 116 første punktum er disse eiendommene – det gods som er benefisert geistligheten – gitt en særskilt beskyttelse, blant annet ved at kjøpesummer og inntekter fra eiendommene bare kan benyttes til kirkelige formål og til utdanningsformål.

Grunnloven § 116 første punktum lyder:

«Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme.»

I 2012 ble bestemmelsene i Grunnloven som regulerte statskirkeordningen, opphevet. Grunnlovsendringene åpnet for ytterligere reformer av forholdet

mellom staten og Den norske kirke, og ved lovendringer i 2016 ble Den norske kirke skilt fra staten 1. januar 2017. Med de dyptgripende endringene som de siste årene er gjennomført i forholdet mellom staten og Den norske kirke, bestemte Stortinget ved behandlingen av Innst. 209 S (2019–2020), jf. Meld. St. 29 (2018–2019) Opplysningsvesenets fond, at fondets verdier skal deles mellom kirken og staten. Denne delingen av fondet er ikke i strid med Grunnloven § 116, slik det er grundig redegjort for i meldingen.

Ved delingen av verdiene i Opplysningsvesenets fond vil statens eierandel utgjøre størstedelen av fondets verdier. I lys av fondets opprinnelse, formål og kirkelige betydning i alle år er det bestemt at den reelle verdien av de eiendelene som staten blir eier av, skal komme Den norske kirke til gode. Dette gjøres ved at de verdiene i fondet som staten blir eier av, skal motsvares ved en tilsvarende statlig innsats for istandsetting og sikring av de kulturhistorisk viktige kirkebyggene.

Kirken skal overta de eiendommene som har særlig kirkelig verdi. Kirken overtar eiendomsretten uten at kirken som eier skal være underlagt andre begrensninger enn de som følger av den alminnelige lovgivningen.

For den gjenstående delen av verdiene i Opplysningsvesenets fond som staten blir eier av, vil Grunnloven § 116 første punktum fortsatt gjelde. Etter forslagsstillerne oppfatning gir det ikke mening å beholde bestemmelsen i Grunnloven § 116 om det benefiserte godset når det nå er avklart hvordan fondet skal deles mellom kirken og staten. Staten bør stå fritt i sin forvaltning av det statlige fondets verdier til fellesskapet beste, uten de begrensningene som følger av Grunnloven § 116 første punktum. Forslagsstillerne går ut fra at det lovmessige grunnlaget for delingen av fondet mellom staten og kir-

ken er vedtatt i tråd med Stortingets forutsetninger i god tid før grunnlovsforslaget kommer til behandling.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 116 første punktum oppheves.

Nåværende § 116 annet punktum blir første punktum.

30. september 2020

Svein Harberg

Silje Hjemdal

Freddy André Øvstegård

Geir Jørgen Bekkevold

Une Bastholm

Bjørnar Moxnes

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsframlegg 30

(2019–2020)

Grunnlovsframlegg frå Trygve Slagsvold Vedum, Sigbjørn Gjelsvik og Nils T. Bjørke

Dokument 12:30 (2019–2020)

Grunnlovsframlegg frå Trygve Slagsvold Vedum, Sigbjørn Gjelsvik og Nils T. Bjørke om endring i § 75 eller § 120 a (grunnlovsfesting av Noregs Banks representantskap)

Til Stortinget

Bakgrunn

Noregs Bank vart skipa i 1816 og er ein av dei eldste sentralbankane i verda. Alt i novembergrunnlova frå 1814 slo paragraf 110 fast at «Norge beholder sin egen Bank og sit eget Penge- og Myntvæsen». Med denne føresegna skulle Noreg sikrast eit sjølvstendig pengestell i personalunionen med Sverige. Ordlyden låg fast heilt fram til 1911. Då vart paragrafen nytta til grunnlovsfesting av Statens Reservefond (fondet vart avvikla i 1925).

Etter initiativ frå dåverande statssekretær i Finansdepartementet, Morten Søberg, skreiv professor Eivind Smith hausten 2011 ei grundig statsrettsleg utgreiing om grunnlovsfesting av Noregs Bank. Utgreiinga vart levert til Finansdepartementet 22. desember og seinare vedlagd Dokument 12:29 (2011–2012) Forslag om ny § 33 i Grunnlova (grunnlovsfesting av Noregs Bank). Framlegget om å grunnlovsfesta Noregs Bank i Grunnlova på nytt vart vedteke med 158 mot 8 røyster 24. mai 2016. I 2020 vart paragrafen om Noregs Bank flytta til § 120 a.

Noregs Bank har heilt sidan 1816 hatt eit representantskap med 15 medlemmer, som er valde av Stortinget. (Unntaket er okkupasjonstida 1940–45.) Skipnaden har lege fast medan rolla til organet har endra seg i samhøve med endringar i lov om Noregs Bank.

Ei ny sentralbanklov vart samrøystes vedteken 12. juni 2019 og tok til å gjelda 1. januar 2020. Noregs

Bank skulle framleis ha eit stortingsvalt representantskap. Lovproposisjonen understreka «[R]epresentantskapets plikt til å rapportere til Stortinget om tilsynet med banken» (Prop. 97 L (2018–2019) kap. 1). Representantskapet er såleis både eit organ i Noregs Bank og ein del av den samla tilsynsfunksjonen til Stortinget.

Paragraf 75 c i Grunnlova slår fast at «[d]et høyrer Stortinget til å føre oppsyn med pengestellet i riket». Føresegna har vore den same sidan 1814, medan pengestellet har endra seg i samsvar med tida og tilhøva. No utgjer setel og mynt utferda og prega av Noregs Bank ein stadig mindre del av pengemengda. Dei fleste pengar er no elektroniske pengar på innskotskonti i bankar og sparebankar. Sentralbanklova slår fast at Noregs Bank pliktar å «oppretthalde en stabil pengeverdi», same kva type norske pengar det er tale om.

Eit anna viktig trekk i utviklinga av verksemda i Norges Bank er den aukande rolla forvaltninga av Statens pensjonsfond utland har fått etter at det fyrste innskotet vart gjort i 1996. Fondet vert forvalta under leiing av Kongen og departementet. Etter vedtak i Stortinget vert underskot på statsbudsjettet dekt med overføringar frå fondet i samsvar med lov om Statens pensjonsfond.

Forslagsstillarane meiner at det stortingsvalde representantskapet er ein viktig del av det samla tilsynet med pengestellet i riket og med verksemda i Noregs Bank. Vidareføringa av institusjonen sitt representantskap i den nye sentralbanklova har no gjort det høgst aktuelt å få vedteke ein grunnlovsparagraf som er dekjande for dette tilsynet i dag.

Ei grunnlovsfesting vil dessutan stengja for seinare lovendingar eller praksisar som hindrar at representantskapet kan føra effektivt tilsyn med Noregs Bank. Dette er særskilt viktig med tanke på at det under føre-

buingane til den noverande sentralbanklova vart sett spørjeteikn ved heile framtida for representantskapet.

Sidan representantskapet er valt av og fører kontroll på vegner av Stortinget, har representantskapet mykje sams med dei eksterne kontrollorgana til Stortinget. Av desse kontrollorgana er det berre Riksrevisjonen som har eksistert like lenge som representantskapet. Riksrevisjonen og Sivilombodsmannen er grunnlovfesta i § 75 bokstav k og l.

Så langt tilsynsfunksjonen til representantskapet gjeld forvaltninga av Statens pensjonsfond utland, inngår tilsynet i Stortingets råddel over statseigedomane etter § 19 i Grunnlova.

Forslagsstillarane føreslår at grunnlovfestinga av det stortingsvalde representantskapet anten skjer i form av eit tillegg til § 75 c om Stortingets kontroll med pengestellet, eller som eit nytt andre ledd i § 120 a om Noregs Bank.

Forslagsstillarane legg fram to alternativ til ein oppdatert § 75 c (alternativ 1 og 2) og to alternative forslag til eit nytt andre ledd i § 120 a (alternativ 3 og 4). Innhaldet er det same, spørsmålet er berre kvar det høver best å synleggjera representantskapet og dei tilsynsfunksjonane som høyrer med.

Plassering i § 75 c framhevar tilknyttinga til Stortingets tilsyn med pengestellet. Både historisk og aktuelt er dette kjernen i sentralbanken sine oppgåver.

Plassering i § 120 a framhevar tilknyttinga til institusjonen Noregs Bank. Tilsynet på vegner av Stortinget bør omfatta alle viktige funksjonar som til kvar tid ligg til banken, utan omsyn til om dei i teknisk forstand kan reknast inn under omgrepet pengestellet slik det vert forstått etter § 75 c. I dag er tilsynet med bankens forvaltning av Statens pensjonsfond utland særskilt viktig.

Begge alternativa får fram det sentrale, som er at representantskapet skal veljast av Stortinget for å føra tilsyn med sentralbanken.

Alternativ 1 i framlegget til oppdatering av § 75 c er henta frå professor Eivind Smiths utgreiing, datert 22. desember 2011. Det går fram av utgreiinga at framlegget ikkje inneber noka endring i fullmaktene, rolla eller funksjonen til Noregs Banks representantskap. Dette er og skal vera regulert i lov om Noregs Bank.

Framlegg

På dette grunnlaget gjer ein følgjande

framlegg:

Alternativ 1:

§ 75 bokstav c skal lyda:

- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen og velge representantskapet i Norges Bank;
-
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket og velje representantskapet i Noregs Bank;

Alternativ 2:

§ 75 bokstav c skal lyda:

- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen og velge et representantskap i Norges Bank som skal føre kontroll med driften av sentralbanken;
-
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket og velje eit representantskap i Noregs Bank som skal føre kontroll med drifta av sentralbanken;

Alternativ 3:

§ 120 a nytt andre ledd skal lyda:

Stortinget velger et representantskap som skal føre oppsyn med driften av sentralbanken.

–

Stortinget vel eit representantskap som skal føre oppsyn med drifta av sentralbanken.

Alternativ 4:

§ 120 a nytt andre ledd skal lyda:

Norges Bank skal ha et representantskap som er valgt av Stortinget. Representantskapet fører oppsyn med driften av sentralbanken.

–

Noregs Bank skal ha eit representantskap som er valt av Stortinget. Representantskapet fører oppsyn med drifta av sentralbanken.

30. september 2020

Trygve Slagsvold Vedum

Sigbjørn Gjelsvik

Nils T. Bjørke

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 31

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner

Dokument 12:31 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner om § 95 nytt tredje ledd (om at staten ikke skal kunne skatte- og avgiftsbelegge rettslige tjenester for saker som skal avgjøres av domstolene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstilleren mener man ved grunnlovsrevisjonen i 2014 ikke i tilstrekkelig grad overveide hensynet bak den opprinnelige bestemmelsen da man skrev den tidligere bestemmelsen i § 98, prinsippet om at staten ikke må avgiftsbelegge adgangen til retts hjelp, ut av Grunnloven.

Hensikten med forslaget er for det første at folk ikke skal måtte betale merverdiavgift som legges på rettsgebyrene. Men de skal heller ikke risikere å måtte betale merverdiavgift på advokatenes salærer når disse er betaling for tjenester advokatene utfører i forbindelse med arbeidet med rettssaker. En person som henvender seg til en advokat og ber om advokatens bistand for å fremme for eksempel et erstatningskrav, må betale advokaten et honorar som i dag medfører et tillegg på 25 pst. merverdiavgift.

Forslagsstilleren mener det ikke er rimelig at staten skal «tjene» på denne statlige virksomheten som rettspleien.

Før endringen i 2014 lød Grunnloven § 98:

«Med Sportler, som erlægges til Rettens Betjente, bør ingen Afgifter til Statskassen være forbundne.»

Bestemmelsen hadde da stått uforandret i Grunnloven siden den ble vedtatt i 1814.

Bestemmelsen hadde vært foreslått opphevet en rekke ganger, men Stortinget hadde vært tilbakeholdne med å vedta endringer. Dette kan ses i sammenheng med den til da gjeldende norske grunnlovskonservatismen som ga seg mange utslag, både i endringspraksis og tolkingstradisjon. Det var også et ønske om å bevare de historiske linjene tilbake til 1814 og bevare synlige bevis på Grunnlovens alder i Grunnloven.

Det Adler-Falsenske grunnlovskast hadde i § 152 en bestemmelse som lød slik:

«Da Retfærdigheden bør administreres uden Betaling, saa bør der, saasnt muligt, ssee Forslag til alle Rets-Sportlers Ophævelse.» (Riksforsamlingens Forhandlinger 3die Del, Grundlovskast, Kristiania 1916, s. 41)

Forbildet hadde Adler og Falsen sannsynligvis funnet i den franske forfatningen av 1791 tredje del (Titre III), kapittel (Chapitre) 5 «Du Pouvoir Judicaire», artikkel (Article) 2, som lød (Frede Castberg, Norges statsforfatning II, Oslo 1964, s. 281):

«La justice sera rendue gratuitement par des juges élus a temps par le peuple et institués par des lettres-patentes du roi qui ne purra les refuser.» (Les Constitutions de la France depuis 1789, Présentation par Jacques Godechot, Garniere-Flammarion, Paris 1979, s. 58)

Bestemmelsens forhistorie viser at den skulle fremme rettsikkerheten. Det var borgernes frihet og rett til en rimelig rettspleie som lå bak bestemmelsen. Dessuten bygget den på at staten ikke skulle profitere på rettspleien. Endringene i uttrykksmåten som skjedde under forberedelsen, må oppfattes som et forsøk på å uttrykke korrekt

hva som skulle være meningen. Sportler var godtgjørelse for utførelsen av rettslige tjenester. Disse tjenestene ble utført av «rettens betjente». Etter datidens språkbruk hørte blant andre dommerne og prokuratoren (saksførerne og advokatene) til disse. Dette kom til uttrykk i den foran omtalte forordningen av 1788 om sportler.

Da sportelreglementet ble opphevet ved lov av 13. september 1830 § 231, inneholdt den nye loven bestemmelser først og fremst om sorenskrivernes rett til sportler, se lovens første avdeling (Samling af Love, Tractater som siden 1814 ere udkomne, Anden Deel, Christiania 1838, s. 172 flg.). Sorenskriverne sto nevnt først i loven, og snart skulle et annet inntrykk av bestemmelsen i § 98 festne seg. Bestemmelsen fikk navnet «sorenskriverparagrafen». Begrunnelsen for bestemmelsen ble etter hvert oppfattet som en beskyttelse av sorenskrivernes inntekter og med det også dommernes uavhengighet. Det er mulig at dette også var tanken bak bestemmelsen da den ble gitt, men det har neppe vært den primære begrunnelsen for regelen. Dens bakgrunn i den franske konstitusjon av 1790 og veien frem til dens endelige utforming i 17. mai-grunnloven viser klart at det var ønsket at staten ved sine skatter og avgifter ikke skulle fordyre rettspleien. I pakt med eidsvollsmennenes pragmatiske tilnærming til grunnlovgivningen fikk prinsippet om «fri rettspleie» en konkret og praktisk utforming. Denne skulle imidlertid snart føre til at bestemmelsen mistet sin praktiske betydning.

Da Stortinget opphevet bestemmelsen i 2014, var begrunnelsen at den bare hadde historisk interesse. Den ble satt i sammenheng med prinsippet om domstolenes selvstendige stilling og ble ansett unødvendig da dette prinsippet skulle komme klarere til uttrykk i en ny bestemmelse (Dokument nr. 16 (2011–2012) s. 118–119 og Innst. 186 S (2013–2014) s. 21).

At bestemmelsens prinsipielle og idémessige grunnlag også var at staten ikke skulle tjene på rettspleien, ble ikke problematisert under arbeidet med den anselige mengden av endringer som skulle skje til 2014-jubileet.

At advokattjenester i dag generelt er belagt med merverdiavgift, er tatt opp av Advokatforeningen, men det har ikke ført til noen endringer i avgiftslovgivningen. Sivilombudsmannen tok spørsmålet opp av eget tiltak, se Sivilombudsmannens årsmelding 2006 s. 30. Det be-

tyr at advokattjenester generelt er pålagt en avgift på 25 pst. For den vanlige kvinne og mann vil et tillegg på 25 pst. til det som betales til advokaten, være en betydelig økonomisk belastning. For advokaten, som kan trekke fra dette beløpet i sin virksomhet, betyr det kanskje ikke så mye. Det oppstår imidlertid også en urimelig ulikhet mellom klienter som kan trekke fra advokatutgifter, og dermed reduserer grunnlag for beskatning, og privatpersoner som betaler avgiften av allerede beskattede midler for å få fremmet sin sak på betryggende vis.

Nå som den gamle bestemmelsen om sportler er opphevet, er det fortsatt et spørsmål om ikke en avgiftsfri tilgang til rettspleien er en del av Grunnlovens «ånd og prinsipper», jf. Grunnloven § 121. Paragraf 98 hadde som nevnt sitt forbilde i den franske forfatningen av 1791, og etter denne skulle rettspleien være gratis. I dag heter det i Grunnloven § 95:

«Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig.»

Det er etter forslagsstillerens mening ikke «rettferdig og rimelig» at staten legger en skatt på 25 pst. på det den alminnelige kvinne og mann skal betale til sin advokat i en tvist som behandles av domstolene. Dette betyr at staten nå nettopp tjener på rettspleien og dermed gjør det tyngre og vanskeligere for den vanlige borger å få adgang til domstolene.

Forslagsstilleren vil på bakgrunn av ovenstående resonneringer fremme følgende forslag.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 95 nytt tredje ledd skal lyde:

Staten kan ikke legge skatter eller avgifter på rettslig arbeid som utføres i forbindelse med saker som behandles av domstolene.

–

Staten kan ikke legge skatter eller avgifter på rettsleg arbeid knytt til saker som skal avgjerast av domstolane.

30. september 2020

Michael Tetzschner

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 32

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Peter Frølich og Morten Wold

Dokument 12:32 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Michael Tetzschner, Peter Frølich og Morten Wold om endring i § 98 (forbud mot uforholdsmessig inngrep i borgernes frihetssfære)

Til Stortinget

Bakgrunn

I norsk rettsteori har det fra tid til annen vært hevdet å eksistere et såkalt forholdsmessighetsprinsipp når en har diskutert hvilke grenser staten og de organer som handler på vegne av staten, må underlegges for å beskytte et kjerneområde av borgernes frihet mot for store offentlige inngrep. Et moderne, komplisert samfunn har behov for mange former for regulerende inngrep i enkeltpersoners og juridiske personers frihetssfære. Disse kan komme i et motsetningsforhold der ønsket om samfunnsregulering på den ene siden støter mot hensynet til personlig handlefrihet og autonomi på den annen side.

Særlig innen norsk forvaltningsrett har det vært ulike syn på om det finnes noe slikt prinsipp, eller om det heller er tale om et samlebegrep som innbefatter henvisning til forskjellige rettsgrunnsetninger som har det til felles at de skal stå som et vern for borgerne mot myndighetenes vilkårlighet. Det er hevet over tvil at et forholdsmessighetsprinsipp per se (i andre nordiske land også omtalt som proporsjonalitetsprinsippet) bare nevnes sporadisk og ikke er gitt noe entydig rettsdogmatisk innhold.

I sin lærebok om forvaltningsrett fra 1991 skriver Arvid Frihagen følgende om forholdsmessighetsprinsippet i norsk forvaltningsrett:

«I norsk forvaltningsrett har prinsippet spilt en tilbaketrunket rolle. Det er i liten grad presentert i forvaltningsteorien og knapt nevnt i rene ord i rettspraksis.» (Frihagen, Arvid: Forvaltningsrett I, 3. utgave, s. 196).

På tross av dette utgangspunkt mener Frihagen at man likevel kan finne god forankring for prinsippet i rettspraksis og i noen grad også i forvaltningsteorien. Konstateringen underbygges ikke av noen konkretisering.

Den rådende oppfatning i norsk forvaltningsrett er at domstolene ikke stiller metodekrav til hvordan forvaltningen bruker sitt frie skjøn, men nøyer seg med å kontrollere om det er utøvet innenfor lovens rammer.

Nyere norsk forvaltningsrettslig teori

Artikkel i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1978, s. 241 ff. av Jan Fridthjof Bernt har modifisert dette utgangspunktet noe. Bernt har gjort seg til talsmann for at det eksisterer et allment forholdsmessighetsprinsipp i norsk forvaltningsrett. Første gang han formulerte dette synet, var i artikkelen «Utenforliggende hensyn som ugyldighetsgrunn» (Opus cit., s. 258 ff.). Etter å ha tatt utgangspunkt i læren om at forvaltningen fritt kan treffe en beslutning innen de ytre rammer for skjønnsutøvelsen, uttaler Bernt:

«Det er vel likevel et spørsmål om det etter omstendighetene vil være en nedre grense for den vekt 'mot-hensynene' kan tillegges, om man ikke må operere med et 'forholdsmessighetsprinsipp' – et krav om et noenlunde rimelig forhold mellom gevinst og totale omkostninger ved det aktuelle vedtak.» (Bernt, op.cit., s. 258 ff)

Forslagsstillerne påpeker at vår rettsutvikling påvirkes av andre, eksterne rettsdannelser som folkeretten, menneskerettighetene og EU-retten, som alle får økt plass i det norske rettskildetilde. På de områder som implementerer EU-retten gjennom EØS-avtalen, vil det ikke være tvil om dette. Men også på andre områder vil det foreligge en påvirkningseffekt.

I en banebrytende artikkel om forholdsmessighetsprinsippet i forvaltningsretten skrevet av Hans Petter Graver i 1995 (Graver, Hans Petter: Forholdsmessighet som krav til forvaltningens skjønnsmessige avgjørelser i Lov og Rett 1995, s. 279 ff.) fremsettes en hypotese om at Høyesterett har etablert et generelt krav om at forvaltningens skjønnsmessige avgjørelser skal være forholdsmessige, dvs. at vedtakskompetansen kun kan brukes i det omfang det er nødvendig, og hvor fordelene overstiger ulempe. Graver mener at forholdsmessighetsprinsippet har vært et sentralt tema i fem høyesterettsdommer: Rt. 1981, s. 745 (Isene), Rt. 1990, s. 861 (Henjum), Rt. 1991, s. 973 (Sikringsdommen), Rt. 1993, s. 587 (von Koss) og Rt. 1994, s. 60 (New York). Ingen av disse avgjørelsene bygger på at Høyesterett har formulert noe uttrykkelig og generelt formulert krav til proporsjonalitet. Domstolen har i stedet valgt å fastslå hva innholdselementene i et forholdsmessighetsprinsipp skulle være. Graver ser likevel ikke dommene som et uttrykk for en planlagt utvikling av et rettsprinsipp over tid, da retten kun har tatt stilling til konkrete spørsmål.

Forvaltningslovutvalgets NOU 2019: 5 Ny forvaltningslov – Lov om saksbehandlingen i offentlig forvaltning (forvaltningsloven), er det nyeste eksempel på en rettsdogmatisk utlegning om proporsjonalitet, særlig med henblikk på inngripende forvaltningsavgjørelser. I NOU-ens kapittel 11.7.6 drøfter utvalget hvorvidt det bør lovfestes et krav om proporsjonalitet i saksbehandlingen:

«I forvaltningsretten har man lenge drøftet om forvaltningens skjønnsetøving er begrenset av et proporsjonalitetskrav. Et krav om proporsjonalitet kan tenkes å romme ulike elementer, og det er vanlig å skille mellom egnethet, nødvendighet og forholdsmessighet i snever forstand. Et proporsjonalitetsprinsipp trenger ikke, uavhengig av hvilke krav det rommer, rekke lenger enn en plikt for forvaltningen til å vurdere forholdsmessigheten av de vedtak som treffes. Men det kan også utgjøre en kompetansebegrensning. At det i noen sammenhenger gjelder et krav til proporsjonalitet, er på det rene. Kravet kan følge direkte av regelgrunnlaget, eller det kan følge av EMK eller EØS-retten. Videre gjelder det krav til forholdsmessighet der forvaltningsorganet knytter tyngende pålegg som vilkår til begunstigende avgjørelser. Utenfor disse områdene har Høyesterett avvist at det gjelder et alminnelig krav til forholdsmessighet, se Rt. 2008 s. 560 avsnitt 48 og Rt. 2011 s. 304 avsnitt 56.

Men at en avgjørelse fremtrer som uforholdsmessig, iallfall ved første øyekast, kan skjerpe kravet til begrunnelsen for vedtaket (Rt. 1981 s. 745 (Isene)). De svenske

og finske forvaltningslovene inneholder et slikt forholdsmessighetsprinsipp. I den svenske förvaltningslagen har det en utforming i tråd med EU-retten, og det bygger også på praksis i Den europeiske menneskerettsdomstol og Högsta förvaltningsdomstolen, som har fastslått et generelt proporsjonalitetsprinsipp.»

Utvalget peker deretter på at man i Sverige og Finland har forvaltningsdomstoler til overprøving av forvaltningsskjønnet og har en annen tradisjon enn i Norge, og at det «derfor ikke er naturlig å innføre i den norske forvaltningsloven den løsningen som er valgt i de svenske og finske lovene».

Til dette må bemerkes at det aldri har vært noe premiss for en proporsjonalitetsnorm verken i forvaltningsloven eller som overordnet rettsnorm i Grunnloven, at den skal håndheves av en forvaltningsdomstol. Også overordnede forvaltningsmessige rettsnormer kan håndheves av ordinære domstoler. For eksempel har det aldri vært et argument for eller mot eksistensen av et ulovfestet proporsjonalitetsprinsipp at vi ikke har hatt spesialdomstoler til å håndheve det.

Forslagsstillerne mener at det etter fremstillingen av rettstilstanden i NOU 2019: 5 ikke er blitt mindre behov for å avklare at forholdsmessighetsprinsippet som et anerkjent rettsprinsipp ved å gi det en uttrykkelig hjemmel som en grunnleggende rettsnorm i vår grunnlov. Grunnlovfesting betyr også at et krav til forholdsmessighet ikke bare blir et minstekrav til innholdet i forvaltningsavgjørelser, men også blir en overordnet norm for beskyttelse av den enkelte borger i all offentlig regelproduksjon som er av inngripende karakter i borgernes frihet, enten det er lov eller forskrift.

For øvrig mener forslagsstillerne at henvisningen til Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og EØS-retten er en påminnelse om at en prøving direkte mot en norsk grunnlovsbestemmelse som bygger på forbildene i EMK og EU-retten via EØS-avtalen, muligens kunne utledet resultatene om en riktig EØS/EU-rett i sakene om trygdemisbruk ved opphold i andre EØS-land (EØS- og NAV-komplekset der man i 2019 oppdaget flere års uriktig rettsanvendelse av EØS-bestemmelsene.)

NAV-lovgivningen er et av flere eksempler på at man i den enkelte særlov, i den grad det i det hele tatt foretas drøftelser av forholdsmessighet, oppskriftsmessig alltid vil konkludere med at en enkelt lov, etter en pliktskyldig drøftelse, oppfyller slike minstekrav. Dette skyldes at det er den enkelte særinteresse knyttet til det enkelte fagdepartement som ønsker seg loven vedtatt, og følgelig ikke kan å stille kritiske spørsmål som reduserer utsiktene til å få lovforslaget vedtatt. En grunnlovsnorm vil sikre en tverrsektoriell kvalitetsstandard til beskyttelse av de individer som blir gjenstand for en overivrig reguleringsiver fra en offentlig sektorinteresse.

Det vil på bakgrunn av en slik grunnlovsbestemmelse bli utviklet en rettsdogmatikk som sikrer en tverrsektoriell kvalitetskontroll av inngripende lovgivning sett fra den berørte private partens perspektiv. I forbindelse med debatten om inngripende tiltak i forbindelse med hastelovgivning som ble fremmet i Stortinget våren 2020, ble det i Stortinget uttrykt verbale forutsetninger om at tiltakene ville være forholdsmessige, men uten at slike ønsker fra lovgivers side var presisert i lovteksten. Med en overordnet grunnlovsnorm som setter krav og skranker for ordinær lovgivning, vil en slik avveining vært sikret uavhengig av ordlyden i den enkelte lov.

Forslagsstillerne vil også understreke at utviklingen på noen felter har gjort behovet for en slik overordnet begrensning av offentlig maktutøvelse mer aktuelt: illegale av administrative straffer, samt økt bruk av fullmaktslovgivning.

1) Omfanget av administrativt ilagte straffer har økt kolossalt. Det vil si at vedtak om sanksjoner for å hindre eller motvirke enkeltpersoners eller juridiske personers atferd skjer ved administrative beslutninger. Flere har påpekt den faren for rettssikkerheten som ligger i at det er samme instans som gjør seg opp en mening om et faktum, gjerne i form av en påstand om overtredelse av en bestemmelse, som så ilagte sanksjoner med straffepreg uten særlig mulighet til kontradiksjon for den som rammes. Dette i motsetning til en domstol som opptrer uavhengig av partene.

Likeledes settes kravet om bevist skyld lavere enn ved annen straff, gjerne gjennom et vilkår om uaktsomhet fremfor forsett. Det blir lettere tema å bebreide noen for hva de burde ha gjort (eller unnlatt) ut fra en aktsomhetsnorm, enn å føre bevis for at borgeren faktisk subjektivt bevisst ønsket å handle mot forbudet/vedtaket/forskriften. Effektivitet har hatt forrang fremfor rettssikkerhet. Samtidig har de administrative vedtakene med straffekarakter vært lettere å akseptere for dem det sanksjoneres mot, fordi man har valgt å kalle det «gebyr», «tilleggsavgift» o.l.

Det har vært mulig å angripe slike forvaltningsavgjørelser gjennom saksanlegg mot staten, men i realiteten er det en meget høy terskel for den som mener seg urettmessig behandlet, å gå til dette skrittet. Prosessrisikoen er høy, og det offentlige har uendelig både med tid og ressurser til å holde en prosess gående mot en privat part.

Intensjonen med forslaget er å bidra til en innholdsmessig forutgående kvalitetssikring som fører til at det i mindre grad treffes vedtak som virker uforholdsmessige overfor de borgere og juridiske personer som rammes av byrdefulle inngrep. Samtidig vil det bli enklere å bringe inn mothensyn mot inngripende regulering fra borgerens perspektiv. Det er særlig den delen av forholdsmessighetsvurderingen som går ut på at det er

den aktuelle offentlige instans som har oppgaven med å forsikre seg om at delkravene til forholdsmessighet er oppfylt.

Sentrale vurderingstemaer vil være:

- Om tiltaket (her brukt som fellesbetegnelse for alle former for offentlige regler og vedtak) er en uforholdsmessig byrde for den enkelte vurdert opp mot viktigheten av målrealisering for samfunnet, slik at det oppstår et uomtvistelig og håndgripelig nytteoverskudd.
- Om tiltaket er egnet til å nå de mål som begrunner det.
- Om tiltaket er nødvendig for å oppnå målene man begrunner inngrepet med, eller om det foreligger andre valg av virkemidler, der de minst inngripende virkemidler skal velges.

En grunnleggende rettsnorm om krav til forholdsmessighet vil forsterke borgerperspektivet i forberedelsen av nødvendig, men inngripende samfunnsregulering. Samtidig vil dette være en norm for etterprøving av at inngrepet er gjort så skånsomt som mulig overfor den enkelte sett i forhold til de fordeler som oppnås.

2) Innholdskravet til forholdsmessighet kan også være et nødvendig bidrag for å motvirke mulige negative effekter av utstrakt fullmaktslovgivning fordi det sikrer en inngrepsfri kjerne.

Allerede i 1960-årene ble det reist kritikk mot den økende tendensen til fullmaktslovgivning, dvs. at Stortinget benytter seg av rammelovgivning som gir hjemmel for departementet til å gi utfyllende forskrifter. Ideelt skal forskriftene respektere de ytre rammene som Stortinget har hatt et bevisst forhold til under behandlingen av lovsaken, slik at forskriftenes detaljbestemmelser fyller ut loven på et mer praktisk plan.

Problemet for rettssikkerhet og forutberegnelighet oppstår likevel når hjemmelsloven ikke inneholder klare ytre grenser som Stortinget har satt. Regelprodusenten, gjerne et departement eller direktorat, vil være fristet til å innfortolke de hjemler de mener er praktiske å ha for hånden. Hvis for store områder blir liggende til forvaltningens egen regelutvikling, uten at Stortinget har hatt anledning til å kontrollere om forskriftene holder seg innenfor de ytre grenser Stortinget satte for loven, innebærer dette at lovgivningskompetansen overføres fra Stortinget til forvaltningen. Det er i så fall det motsatte av demokrati, der det skjer som en overskridelse av hjemmelsloven, dvs. beveger seg på utsiden av hjemmelsloven, eller i en uavklart gråsoner.

Problemet forsterkes også av at en rekke forskrifter fastsettes uten å være bekjentgjort, og at det ikke er etablert rutiner ut over stikkprøvekontroll fra Stortingets side, for å etterprøve om forskriftene er blitt til innenfor rammene av den delegerte lovgivningsfullmakten.

Forslagsstillerne viser til at det bare er forskrifter fastsatt i statsråd som ligger innenfor Stortingets praktiske mulighet til å kontrollere, da disse inngår som en del av statsrådets protokoller og følgelig er tilgjengelig som en del av komiteens gjennomgang av statsrådsprotokollene.

Det er imidlertid bare en liten andel av forskriftene som fastsettes på denne måten. Den folkevalgte kontrollen med lovgivningsvirksomhet «under radaren» knytter seg særlig til forskrifter fastsatt av departementet etter delegert fullmakt.

Dersom det forskriftsutstedende organ er nevnt spesielt i hjemmelsloven, er delegasjonsgrunnlaget helt klart. Reglene om delegasjonsadgangen er for øvrig ikke nedfelt i formelle bestemmelser, og de kan til dels være noe uklare.

Hovedregelen er at det er adgang til å delegere til et underordnet organ. Når loven legger myndigheten til Kongen, kan forskriftskompetansen ved kongelig resolusjon delegeres til departementet eller et annet statlig forvaltningsorgan, og departementet kan overlate slik myndighet til et underordnet direktorat. I et lite antall tilfeller må imidlertid hjemmelsloven oppfattes slik at det ikke er adgang til delegasjon.

Kontroll- og konstitusjonskomiteen har i de senere årene spesielt bedt om å få tilsendt oversikt over forskrifter gitt ved delegert fullmakt, ettersom disse forskriftene ikke inngår som en del av statsrådsprotokollene.

Komiteen ba i Innst. S. nr. 222 (2006–2007) regjeringen i forbindelse med oversendelse av statsrådsprotokollene om å legge ved en oversikt over nye sentralt fastsatte forskrifter og foretatte endringer basert på fullmakt. Komiteen ba også om en oversikt over høringsinstanser for å kunne utøve kontroll med at berørte parter har blitt hørt.

I Innst. S. nr. 121 (2008–2009) ba komiteen om en oversikt over tilfeller der fullmakt til å gi forskrifter var delegert fra departementet til ytre etater. Komiteen ba videre om en redegjørelse for hvilke kontrolltiltak som var iverksatt for å sikre at forskrifter basert på delegert fullmakt var utformet i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger. Ettersom Statsministerens kontor og departementene ikke anser dette materialet som en del av statsrådets protokoller, blir det ekspedert som en egen forsendelse.

Som et ledd i forskriftskontrollen har komiteen i de senere år oversendt utvalgte forskrifter til Stortingets utredningsseksjon for gjennomgang. Siktemålet har vært å undersøke om forskriftene er utformet i tråd med Stortingets vedtak og forutsetninger.

Til orientering følger utdrag fra Dokument nr. 14 (2002–2003) – Rapport fra utvalget til å utrede Stortingets kontrollfunksjon. Stortingets kontroll med regje-

ring og forvaltning, punkt 6.1, Kontroll med delegert lovgivningsmyndighet.:

«Helt siden 1950-tallet har det vært et spørsmål hvordan Stortinget skal beholde en viss innflytelse på de mange områder der det har delegert myndighet til regjeringen til å gi forskrifter. I etterkrigstiden har bruken av en slik fullmaktslovgivning vært stadig stigende, og antall forskrifter er i dag mange ganger høyere enn antallet lover. I en moderne reguleringsstat er Stortinget avhengig av å kunne delegere lovgivningsmyndighet til forvaltningen, men samtidig kan det prinsipielt være et problem at så mye av lovgivningen i samfunnet utformes uten folkevalgt medvirkning. Da Torkel Opsahl i 1965 skrev sin avhandling om 'Delegasjon av Stortingets myndighet', som rettslig sett åpnet for en friere bruk av fullmaktslovgivning, avsluttet han med å påpeke de behov dette reiser for parlamentarisk innflytelse og kontroll. Andre har anført det samme, men konkrete tiltak har det vært færre av.»

Forslagsstillerne ser ikke på den foreslåtte grunnlovsbestemmelse som et svar på den manglende parlamentariske kontroll med delegert lovgivningsmyndighet som i stigende grad skjer utenfor sentraladministrasjonen (departementene), men også i den ytre sentraladministrasjon (direktorater mv.). Forslaget vil imidlertid avhjelpe den delen av forvaltningsvedtakene som retter seg mot enkeltpersoner, på to måter: Vernet mot urimelige utslag av forvaltningsmakt som innebærer uforholdsmessige inngrep, vil bli konkret styrket, mens en uforholdsmessighetsstandard vil pålegge forvaltningen større aktsomhet i utformingen av nytt regelverk.

Forslaget vil i fulltekst lyde slik:

«Ingen lov, forskrift eller vedtak må gripe inn en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Vurderingen hva som er uforholdsmessig skal se hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.»

I dag treffes 9 av 10 beslutninger om rettsanvendelse av forvaltningen i stat og kommune, og bare 1 av 10 av domstolene. Et uttrykt forholdsmessighetsprinsipp vil kunne lette etterprøvbareheten av forvaltningens delegerte lovgivningskompetanse i tillegg til enkeltvedtakene.

Forslagsstillerne viser til at den konstitusjonelle nødrett – i betydningen den aksept for at statsorganer i en gitt nødsituasjon kan overskride sine kompetansegrenser – ikke har utviklet eksplisitte rammer for hvor langt en slik overskridelse kan tillates.

Om dette skriver Hans Petter Graver i *Dommernes krig*, Pax Forlag 2015, s. 179–180:

«Om proporsjonalitet kan ses som en del av nødrettens prinsipp eller ikke, kan diskuteres. Like fullt gjennomsyres etterkrigstidens utlegning av nødrett som

grunnlag for en unntakstilstand av kravet til proporsjonalitet. (...) Den enkeltes frihet må alltid veies opp mot samfunnets behov, det er ikke noe som er spesielt for nødssituasjoner og unntakstilstand. Bruken av autoritære tiltak for å slå ned på rettsstaten er det klassiske liberale dilemma. Utfallet av denne vurderingen vil selvsagt falle forskjellig ut, avhengig av hvor sterkt samfunnets behov er i den enkelte situasjon. Men fordi presset på den individuelle frihet er sterkere i unntakssituasjoner, kan det argumenteres for at domstolens kontroll med myndighetenes skjønn bør være mer intens enn den som er vanlig, ikke mindre, slik man vanligvis har hevdet i norsk teori.»

Forslagsstillerne er av den oppfatning at et grunnlovsfestet vern mot uforholdsmessige inngrep i frihetssfæren for første gang vil ramme inn i nødretten på en måte som bedrer rettssikkerheten, samtidig som man innrømmer myndighetens mulighet til å handle effektivt. Lignende argumenter kan også føres for at de tiltak og lovhjemler som fortløpende oppgraderes for å tillate flere skjulte tvangsmidler, overvåkning av kommunikasjon eller andre inngrep for å forebygge terrorhandlinger, og betydningen av disse, underlegges en generell standard om å være minst mulig inngripende, veid opp mot formålet.

Forslagsstillerne viser til at dette grunnlovsforslaget også vil passe godt til å virke sammen med en eventuell senere etablering av en forvaltningsdomstol, men er likevel uavhengig av en slik organisering.

Plasseringen av bestemmelsen kan, etter forslagsstillerne oppfatning, med fordel være i § 98, som nå knesetter prinsippet om at alle er like for loven, samt forbudet mot usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling. Siden det etter forslagsstillerne mening er en henvisning til et avveiningsprinsipp som kan berøre private en privat parts stilling, også overfor offentlig forvaltning, vil det være slektskap mellom bestemmelsene. Da et forholdsmessighetsprinsipp er av noe mer generell karakter, foreslås dette prinsippet satt inn som første ledd i § 98, mens nåværende første og annet ledd blir hhv. annet og nytt tredje ledd.

Den foreslåtte bestemmelsen er utformet i et alternativ med «offentlig tiltak» som et fellesord for de ulike betegnelser som kan brukes om en offentlig beslutning med konsekvens for borgerne. Det ligger grunnlovspråket nær å benytte overbegreper, som samsvarer godt med Grunnlovens språkstil, der det gjerne benyttes samlebegreper for å uttrykke prinsippene fremfor oppregninger.

For det tilfelle at man mener en oppregning av mer konkrete vedtaksformer er å foretrekke, er det utarbeidet et alternativ med oppregning av de mest benyttede betegnelser.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

§ 98 første ledd skal lyde:

Intet offentlig tiltak må gripe inn i en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig, skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.

–

Ingen offentlige åtgjerder må gripe inn i fridomsfæren til ein borgar dersom inngrepet er mishøveleg. I vurderinga av kva som er mishøveleg, skal ulempa for kvar einskild vegast mot nytta som grunnjev inngrepet. Det skal takast omsyn til om inngrepet er eigna, om det er naudsynt, og om det finst mindre inngripande verkemiddel for å oppnå same nytta.

Nåværende § 98 første og annet ledd blir § 98 annet og nytt tredje ledd.

Alternativ 2:

§ 98 første ledd skal lyde:

Ingen lover, forskrifter eller vedtak må gripe inn i en borgers frihetssfære dersom inngrepet er uforholdsmessig. Ved vurderingen av hva som er uforholdsmessig skal det ses hen til den enkeltes ulempe veid opp mot nytten som begrunner inngrepet. Det skal tas i betraktning om inngrepet er egnet, om det er nødvendig, og om det finnes mindre inngripende virkemidler for å oppnå tilsvarende nytte.

–

Ingen lover, forskrifter eller vedtak må gripe inn i fridomsfæren til ein borgar dersom inngrepet er mishøveleg. I vurderinga av kva som er mishøveleg, skal ulempa for kvar einskild vegast mot nytta som grunnjev inngrepet. Det skal takast omsyn til om inngrepet er eigna, om det er naudsynt, og om det finst mindre inngripande verkemiddel for å oppnå same nytta.

Nåværende § 98 første og annet ledd blir § 98 annet og nytt tredje ledd.

30. september 2020

Michael Tetzschner

Peter Frølich

Morten Wold

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 33

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad

Dokument 12:33 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Trine Skei Grande og Carl-Erik Grimstad om endring i § 100 (legge inn ordet «religion» i bestemmelsen)

Til Stortinget

Bakgrunn

Balansen mellom ytringsfrihet og krenkelser av personers integritet vil alltid være et tema for debatt. Ulike personer og samfunnsinteresser kan ha forskjellige interesser og vurderinger, alt etter den enkelte sak og situasjon.

For et demokratisk samfunn er det av avgjørende betydning at ytringsfriheten er reell, og at maktpolitiske hensyn ikke kan brukes for å kvele fri debatt. Det er derfor viktig med et sterkt juridisk vern av ytringsfriheten. Hvordan ytringsfriheten skal balanseres mot respekt for integritet og tro i det daglige og i de enkelte tilfeller, bør være et spørsmål om samfunnets debattklima, takt og tone og ikke reguleres gjennom lovgivning.

Det er viktig at tro og livssyn kan diskuteres i det offentlige rom, og at samfunnet har stor grad av toleranse både for religiøse ytringer og for kritikk av religion. Alle har krav på respekt for sin overbevisning, men ingen personer eller overbevisninger kan påberope seg rett til å være fritatt for kritikk. Norsk rett må legge ytringsfriheten til grunn som en viktigere verdi enn retten til ikke å bli krenket for sin tro.

Det kan hevdes at dagens § 100 også sikrer dette, ved at religion kan defineres under «hvilken som helst annen gjenstand». Etter forslagsstillernes syn er det imidlertid slik at religion er i en annen stilling enn mye annet – særpreget ved troens karakter, dens store personlige betydning for mange mennesker og dens evne til å bevege. Det er derfor viktig å tydeliggjøre at ytringsfriheten også omfatter retten til religionskritikk.

Under henvisning til dette fremmes forslaget om å legge til ordet «religion» i Grunnloven § 100 tredje ledd første punktum.

Forslaget er tidligere fremsatt som grunnlovsforslag, jf. Dokument 12:15 (2011–2012) og Innst. 185 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men oppnådde ikke det tilstrekkelige grunnlovsmessige flertall.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

§ 100 tredje ledd første punktum skal lyde:

Frimodige ytringer om statsstyringen, religion og et hvilket som helst annet emne er tillatt for enhver.

–

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa, religion og kva anna emne som helst.

30. september 2020

Solveig Schytz

Trine Skei Grande

Carl-Erik Grimstad

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 34

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande

Dokument 12:34 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solveig Schytz, Carl-Erik Grimstad og Trine Skei Grande om ny § 113 b (derogasjon fra menneskerettighetene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslaget grunnlovfester en bestemmelse som regulerer når og hvordan enkelte menneskerettigheter kan fravikes dersom det oppstår en nødtilstand som truer riket. Denne muligheten eksisterer allerede på ulovfestet grunnlag gjennom den konstitusjonelle nødretten. En grunnlovfesting av rammene for en slik konstitusjonell nødrett vil sikre klarere regler for når og hvordan menneskerettighetene kan fravikes, slik at den ulovfestede konstitusjonelle nødretten ikke kan benyttes for å undergrave menneskerettighetene dersom det oppstår en nødtilstand som truer riket.

En derogasjonsbestemmelse er blant annet foreslått av Menneskerettighetsutvalget i Dokument 16 (2011–2012) s. 90 flg.

Etter Menneskerettighetsutvalgets syn burde grunnlovsbestemmelsen slå fast at enkelte rettigheter er av en slik karakter at de aldri kan fravikes. Dette har sammenheng med at unntak fra enkelte bestemmelser vil representere et så fundamentalt angrep på menneskerettighetene og rettsstaten at ingen situasjoner kan berette at det besluttes å gjøre unntak fra disse rettighetene. Det blir derfor foreslått å ta inn et tillegg til derogasjonsadgangen, der det presiseres hvilke bestemmelser i Grunnloven som aldri kan fravikes.

Da man vedtok menneskerettighetskonvensjonene i tiårene etter annen verdenskrig, erkjente man at ulovfestet nødrett lett kunne undergrave borgernes rettigheter. Dette var nettopp grunnen til at man vedtok derogasjonsbestemmelser. Disse reglene sier at i visse krisesituasjoner kan statene fravike menneskerettigheter, men bare på bestemte og strenge vilkår og bare noen av menneskerettighetene. Man ønsket altså å sørge for at statene hadde foretatt betryggende vurderinger av disse grunnleggende spørsmålene før en eventuell krise inntraff. Derogasjon ble innlemmet i menneskerettighetsregimene for å begrense statenes potensielle tilsidesettelse av menneskerettigheter gjennom nødrettstiltak.

Grunnloven skal også under endrede politiske rammebetingelser sikre gjennomføring av rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter. Grunnlovfesting av derogasjonsadgangen vil skape et sterkere bolverk mot mulig nedbygging av demokrati og rettsstatsprinsipper. Det vil gi klare politiske og rettslige rammer for hva som kan og ikke kan gjøres når krisen først er ute. I dagens situasjon er det liten grunn til bekymring, men forholdene kan endres. I en utredning fra 1953 til Stortinget understreket professor Frede Castberg at «Det ligger i dagen at prinsippet om den konstitusjonelle nødrett innebærer en stor fare for misbruk».

Dersom en derogasjonsbestemmelse ikke grunnlovfestes, er det opp til domstolene å innfortolke hva som er rammene for den konstitusjonelle nødretten. Ut fra forutberegnelighets- og tilgjengelighetshensyn er dette ikke en ideell løsning. Den står også i motstrid til et av Stortingets uttalte mål med grunnlovsreformen i 2014 – nemlig at de mest sentrale elementer i vår statsrett bør fremgå av Grunnloven selv.

Om den nærmere begrunnelsen for forslagene vises det til Dokument 16 (2011–2012) s. 90 flg.

Forslagsstillerne fremmer 2 alternative forslag til ny bestemmelse i Grunnloven.

Alternativ 1 er i samsvar med Menneskerettighetsutvalgets forslag til § 116.

Alternativ 2 er basert på en skisse utarbeidet av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), sendt til Stortingets justiskomite i brev 2. juni 2020.

I begge tilfeller foreslås det at bestemmelsen plasseres til slutt i Grunnloven kapittel E om menneskerettigheter, dvs. som enten ny § 113 b eller § 113 a. Dersom et forslag om grunnlovfesting av begrensninger i menneskerettighetene blir vedtatt som ny § 113 a, er det naturlig at derogasjonsbestemmelsen plasseres som § 113 b. I motsatt fall kan den vedtas som § 113 a.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 113 b skal lyde:

Rettighetene i denne grunnlov kan ikke fravikes med mindre det treffes beslutning om midlertidige unntak når en bekjentgjort krigs- eller krisetilstand gjør det åpenbart nødvendig for å sikre demokratiet, rettsstaten eller rikets eksistens.

Det kan ikke i noe tilfelle treffes beslutning om å fravike §§ 16 første punktum, 93 og 96. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

Rettene i denne grunnlova kan ikkje fråvikast så sant det ikkje blir teke avgjerd om mellombels unntak når ein kunnngjord krigs- eller krisetilstand gjer det klårt naudsynt for å tryggje demokratiet, rettsstaten eller eksistensen til riket.

Ikkje i noko tilfelle kan det takast avgjerd om å fråvike §§ 16 fyrste punktumet, 93 og 96. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

Alternativ 2:

Ny § 113 b skal lyde:

Ved nødstilstand som truer riket, skal menneskerettighetene i denne grunnlov sikres ved at enhver fravikelse skal kunnngjøres av statens myndigheter, at fravikelser kun skal forekomme i den utstrekning situasjonen gjør det strengt nødvendig, og at §§ 16 første punktum, 93 og 96 aldri skal fravikes. Tilsvarende gjelder for § 97 i spørsmål om straff.

–

Ved naudstilstand som trugar riket, skal menneskerettene i denne grunnlova tryggjast ved at kvart fråvik skal kunnngjerast av dei statlege styresmaktene, at fråvik berre skal skje i den mon stoda gjer det strengt naudsynt, og at det aldri skal vikast av frå §§ 16 fyrste punktumet, 93 og 96. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

Alternativ 3 og 4:

Ny § 113 a skal lyde:
[Som alternativ 1 og 2]

30. september 2020

Solveig Schytz

Carl-Erik Grimstad

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 35

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Ola Elvestuen, Kari Elisabeth Kaski og Nicholas Wilkinson

Dokument 12:35 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Ola Elvestuen, Kari Elisabeth Kaski og Nicholas Wilkinson om ny § 110 a (om rett til tilfredsstillende levestandard og helse)

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne fremmer med dette forslag om ny § 110 a i Grunnloven om rett til tilfredsstillende levestandard og helse på bakgrunn av forslagene i Dokument 16 (2011–2012).

Stortingets presidentskap besluttet den 18. juni 2009 å nedsette et utvalg for å utrede og fremme forslag til en begrenset revisjon av Grunnloven med det formål å styrke menneskerettighetenes stilling i nasjonal rett ved å gi sentrale menneskerettigheter grunnlovs rang.

Utvalget avga 19. desember 2011 sin rapport til Stortingets presidentskap. Rapporten er trykt som Dokument 16 (2011–2012).

Menneskerettighetsutvalget foreslo en ny § 111 om rett til en tilfredsstillende levestandard og helse. Utvalgets mindretall, Carl I. Hagen, sluttet seg ikke til forslaget, jf. særmerknad gjengitt i Dokument 16 (2011–2012) punkt 11.4.2.

Utvalget viste til at for at enkeltindivider skal kunne leve et liv i verdighet og samtidig benytte seg av den frihet som alle mennesker er født med, er det essensielt at de mest elementære og grunnleggende menneskelige behov er dekket. Dette er tilgang til mat, vann, klær, bolig og helsehjelp. Utvalget viste videre til at grunnlovsfesting av disse rettighetene ikke ville medføre andre rettslige endringer enn selve grunnlovsfestingen. I dag sikrer

den ordinære lovgivningen både sosial trygghet, tilfredsstillende levestandard og best mulig helse. Etter utvalgets syn ville en grunnlovsfesting sikre at statens myndigheter også i fremtiden prioriterer det offentlige ressurser på en slik måte at mennesker i Norge kan leve et menneskeverdig liv. Grunnlovsfesting ville etter utvalgets syn også kunne være retningsgivende ved utforming av regelverk samt ved iverksettelse av tiltak som kan fremme helse og levestandard i befolkningen.

Om den nærmere begrunnelsen for forslaget vises det til Dokument 16 (2011–2012), s. 234 flg.

Forslaget er tidligere fremsatt som en del av Grunnlovsforslag 31 (2011–2012), jf. Dokument 12:31 (2011–2012) romertall VII og Innst. 187 S (2013–2014). Forslaget ble behandlet i Stortinget 13. mai 2014, men fikk ikke det nødvendige grunnlovsmessige flertall.

Forslaget ble også fremsatt i Dokument 12:25 (2015–2016), jf. Innst. 127 S (2018–2019), men fikk heller ikke da det nødvendige flertallet under behandlingen i Stortinget 29. januar 2019.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

Ny § 110 a skal lyde:

Statens myndigheter skal respektere og sikre retten til en tilfredsstillende levestandard, herunder den enkeltes grunnleggende behov for mat, vann, klær og bolig. Likeledes skal statens myndigheter fremme befolkningens helse og sikre retten til nødvendig helsehjelp.

–

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje retten til ein tilfredsstillande levestandard, medrekna den einskildes behov for mat, vatn, klede og husvære.

Like eins skal dei statlege styresmaktene fremje folkehelse og tryggje retten til naudsynt helsehjelp.

30. september 2020

Olav Elvestuen

Nicholas Wilkinson

Kari Elisabeth Kaski

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 36

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg

Dokument 12:36 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 a (om begrensning i menneskerettighetene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Menneskerettigheter i Grunnloven må som regel balanseres mot andre rettigheter. Det er ikke tvil om at Grunnlovens menneskerettigheter gjelder med begrensninger, selv om dette ikke fremgår av Grunnloven selv. Selv om Høyesterett har innfortolket en adgang til begrensning, ser det ikke slik ut for den som leser Grunnloven. Dette kan svekke tilliten til Grunnloven og myndighetene og samsvarer ikke med ambisjonene om å gjøre Grunnloven mer tilgjengelig og forståelig. Det er derfor ønskelig å kodifisere den begrensningsadgang i Grunnlovens menneskerettigheter som domstolene legger til grunn.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

for s l a g:

Ny § 113 a skal lyde:

Enhver begrensning av en rettighet i denne grunnlov må være fastsatt ved lov, være forholdsmessig og respektere kjernen i den enkelte rettighet.

Det kan ikke i noe tilfelle gjøres begrensninger etter foregående ledd i §§ 93, 94, 95, 96, 100 fjerde ledd første punktum og 105. Tilsvarende gjelder for § 97 ved spørsmål om straff.

–

All avgrensning av rettar i denne grunnlova må vere fastsett i lov, vere samnhøveleg og respektere kjernen i den einskilde retten.

Det må ikkje i noko tilfelle gjerast avgrensingar etter førre leddet i §§ 93, 94, 95, 96, 100 fjerde leddet fyrste punktum og 105. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

30. september 2020

Jette F. Christensen

Lene Vågslid

Martin Kolberg

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 37

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg

Dokument 12:37 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Jette F. Christensen, Lene Vågslid og Martin Kolberg om ny § 113 b (grunnlovsfesting av derogasjon)

Til Stortinget

Bakgrunn

Da man vedtok menneskerettighetskonvensjonene i tiårene etter annen verdenskrig, erkjente man at ulovfestet nødrett lett kunne undergrave borgernes rettigheter. Dette var nettopp grunnen til at man vedtok derogasjonsbestemmelser. Disse reglene sier at i visse krisesituasjoner kan statene fravike menneskerettigheter, men bare på bestemte og strenge vilkår og bare noen av menneskerettighetene. Man ønsket altså å sørge for at statene hadde foretatt betryggende vurderinger av disse grunnleggende spørsmålene før en eventuell krise inntraff. Derogasjon ble innlemmet i menneskerettighetsregimene for å begrense statenes potensielle tilsidesettelse av menneskerettigheter gjennom nødrettstiltak.

Et av Stortingets uttalte mål med grunnlovsreformen i 2014 – nemlig at de mest sentrale elementer i vår statsrett bør fremgå av Grunnloven selv – tilsier at derogasjonsbestemmelsen tas inn.

Grunnlovsfesting av derogasjonsadgangen vil skape et sterkere bolverk mot mulig nedbygging av demokrati og rettsstatsprinsipper og gi klare politiske og rettslige rammer for hva som kan og ikke kan gjøres når krisen først er ute. I dagens situasjon er det liten grunn til bekymring, men forholdene kan endres.

Grunnloven skal også under endrede politiske rammebetingelser sikre gjennomføring av rettsstatsprinsipper og menneskerettigheter.

Det foreslås at bestemmelsen plasseres til slutt i Grunnlovens kapittel E om menneskerettigheter, dvs. som enten ny § 113 b eller § 113 a. Dersom et forslag om grunnlovsfesting av begrensninger i menneskerettighetene blir vedtatt som ny § 113 a, er det naturlig at derogasjonsbestemmelsen plasseres som § 113 b. I motsatt fall kan den vedtas som § 113 a.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Alternativ 1:

Ny § 113 b skal lyde:

Ved nødstilstand som truer riket, skal menneskerettighetene i denne grunnlov sikres ved at enhver fravikelse skal kunngjøres av statens myndigheter, at fravikelser kun skal forekomme i den utstrekning situasjonen gjør det strengt nødvendig, og at §§ 16 første punktum, 93 og 96 aldri skal fravikes. Tilsvarende gjelder for § 97 i spørsmål om straff.

–
Ved naudtilstand som trugar riket, skal menneskerettene i denne grunnlova tryggjast ved at kvart fråvik skal kunngjerast av dei statlege styresmaktene, at fråvik berre skal skje i den mon stoda gjer det strengt naudsynt, og at det aldri skal vikast av frå §§ 16 fyrste punktumet, 93 og 96. Tilsvarende gjeld for § 97 i spørsmål om straff.

Alternativ 2:

Ny § 113 a skal lyde:
[Som alternativ 1]

30. september 2020

Jette F. Christensen

Lene Vågslid

Martin Kolberg

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen
president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 38

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Torstein Tvedt Solberg, Anette Trettebergstuen, Åsmund Aukrust, Heidi Nordby Lunde, Sivert Bjørnstad, Jon Gunnes, Ketil Kjenseth og Trine Skei Grande

Dokument 12:38 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Solfrid Lerbrekk, Kari Elisabeth Kaski, Torstein Tvedt Solberg, Anette Trettebergstuen, Åsmund Aukrust, Heidi Nordby Lunde, Sivert Bjørnstad, Jon Gunnes, Ketil Kjenseth og Trine Skei Grande om endring i §§ 1, 3 til 9, 11 til 15, 17 til 32, 34 til 37, 39 til 41, 43 til 48, 62, 67 til 69, 74 til 82, 86 og 121 (om republikk)

Til Stortinget

Bakgrunn

Norges styreform er arvelig monarkisk. Det innebærer at posisjonen som formelt statsoverhode innehas av en person som har arvet denne posisjonen og ikke er gitt den av folket gjennom valg. Ifølge Grunnloven står kongen over det folkevalgte parlamentet.

Enhver stilling som hviler på nedarvede rettigheter, er en anakronisme i demokratiske samfunn. Monarkiet er en fortidslevning fra et autoritært styre og egner seg derfor dårlig som demokratisk symbol. Sist, men ikke minst, en overgang til republikk vil være det naturlige sluttpunktet på den demokratiseringen som startet i 1814, og som var slutført da Stortinget fratok kongen, ved unionsoppløsningen, de siste restene av formell makt.

Republikk er i dag den mest vanlige styreformen i verden. Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt – en president som erstatter for dagens kongehus. Derfor foreslås konkrete endringer i Grunnloven, slik at Norge kan endre sin formelle styreform fra arvelig monarkisk til republikansk.

Hva slags republikk skal det være?

Forslagsstillerne ønsker å endre Grunnloven slik at også Norge får et statsoverhode som er valgt av folket, det vil si en president. Et sentralt spørsmål er hva slags republikk som skal innføres. Blant de mest sentrale spørsmålene er hvilken makt en president skal ha, sett i forhold til makten til regjering og storting, og hvordan presidenten skal velges. Andre spørsmål er blant annet hvem som er valgbar som president, hvor lenge en president kan sitte, og hvor mange ganger på rad man kan velges som president. I tillegg kommer spørsmål om hva som skjer med dagens medlemmer av kongehuset, og en rekke formelle og praktiske spørsmål.

Forslagsstillerne vil derfor i tillegg til grunnlovsforslaget fremme et representantforslag om at Stortinget ber regjeringen utrede ulike alternativer for innføring av republikk som styreform i Norge og legge vurderinger av de ulike alternativene fram for Stortinget slik at de foreligger i god tid før Stortingets behandling i neste valgperiode av det nærværende grunnlovsforslaget om innføring av republikk. Dersom et slikt representantforslag blir vedtatt og utredningen gjennomføres, vil Stortinget ha et godt grunnlag for å kunne ta stilling til sentrale spørsmål knyttet til republikk som statsform innen grunnlovsforslaget her skal opp til behandling i løpet av de tre første sesjonene i neste stortingsperiode.

Folkeavstemning om innføring av republikk

Endring av styreformen for den norske staten er av stor viktighet for folket og landet. Innføring av republikk som ny styreform bør derfor bare gjennomføres dersom et flertall av folket stemmer ja til dette ved en folkeavstemning der valget står mellom å innføre republikk eller fortsatt ha en arvelig monarkisk styreform.

En slik folkeavstemning har ikke vært avholdt tidligere, selv om det er en vanlig påstand at folkeavstemningen i 1905 omhandlet valg av statsform. Beslutningen om en folkeavstemning i 1905 ble fattet av Stortinget og hadde følgende ordlyd:

«Stortinget bemyndiger regjeringen til at optage forhandlinger med prins Carl af Danmark om at modtage valg som Norges konge under forudsætning af, at det norske folk tiltræder denne stortingets beslutning gennem flertallet af de afgivne stemmer ved en folkeafstemning iverksat i det væsentlige efter de samme regler, som kom til anvendelse ved folkeafstemningen 13. august 1905.»

Senere ble dette fulgt opp med en folkeavstemning om hvorvidt folket ville ha den foreslåtte prinsen til konge eller ikke. Avstemningen var ikke et spørsmål om hvilken statsform landet skulle ha, men om den kommende kong Haakon skulle bli konge eller ikke. Det følgende er spørsmålet folket fikk stemme ja eller nei til:

«Er den stemmeberettigede enig i Stortingets bemyndigelse til regjeringen om å oppfordre prins Carl av Danmark til å la seg velge til Norges konge, svarer han: 'ja', er han ikke enig svarer han: 'nei'.»

Selv om mange av de som stemte, og diskusjonene den gang, hadde statsform som tema, er det på det rene at Norge ikke har hatt en folkeavstemning om statsform.

Det er naturlig at styreformen avgjøres ved en folkeavstemning. En slik folkeavstemning bør gjennomføres etter at Stortinget har vedtatt de nødvendige grunnlovsendringene for innføring av republikk som styreform. For at folkeavstemningen skal få betydning, må grunnlovsendringene gjøres betinget av at de får tilslutning i den etterfølgende folkeavstemningen. Forslagsstillerne har derfor tatt inn i grunnlovsforslaget en bestemmelse om at grunnlovsendringene bare trer i kraft dersom innføring av republikk som styreform i Norge får flertall ved en etterfølgende folkeavstemning. Ikrafttredelsestidspunktet settes til 1. januar i året etter at en slik folkeavstemning avholdes, for å gi noe tid til praktiske forberedelser for iverksettelse av den nye styreformen.

Det foreslås også å sette som betingelse at en slik folkeavstemning avholdes innen utgangen av neste stortingsperiode, slik at det grunnlovsvedtaket Stortinget eventuelt fatter i neste periode, ikke kan «vekkes til live» ved en folkeavstemning i en senere periode.

Rekkefølgen på behandlingen av forslaget om å innføre republikk som ny styreform blir dermed:

1. Stortinget vedtar å iverksette en utredning av ulike alternativer for innføring av republikk, og fremme forslag om hovedpunktene i en republikansk styreform.
2. Stortinget vedtar hovedpunktene for hva slags republikk Norge bør ha.

3. Grunnlovsendringer som innfører republikk som styreform, vedtas, men trer først i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform har fått flertall i en folkeavstemning om dette.
4. En folkeavstemning som nevnt avholdes.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

Lovens tittel skal lyde:

Norges rikes grunnlov

–

Noregs rikes grunnlov

§ 1 skal lyde:

Norge er en fri, selvstendig, udelelig og uavhengelig republikk.

–

Noreg er ein fri, sjølvstendig, udeleg og uavhen-
deleg republikk.

Overskriften til kapittel B skal lyde:

B. Om den utøvende makt

–

B. Om den utøvande makta

§ 3 skal lyde:

Den utøvende makt er hos regjeringen og presidenten. Nærmere bestemmelser om presidenten fastsettes ved lov.

–

Den utøvande makta er hos regjeringa og presidenten. Nærare føresegner om presidenten blir fastsette i lov.

§§ 4, 5, 6, 7, 8, 9 og 11 oppheves.

§ 12 skal lyde:

Regjeringen skal bestå av en statsminister og minst syv andre medlemmer. Alle regjeringens medlemmer skal være stemmeberettigede norske borgere.

Regjeringen fordeler gjøremålene blant sine medlemmer slik den finner det tjenlig. Til å delta i regjeringens møter ved siden av de faste medlemmer kan regjeringen i særlige tilfeller tilkalle andre norske borgere, men ikke presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid være medlemmer av regjeringen.

–

I regjeringa skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer. Alle medlemmene av regjeringa skal vere røysteføre norske borgarar.

Regjeringa fordeler gjeremåla mellom medlemmene slik ho meiner det er tenleg. Til å vere med på regjeringsmøte ved sida av dei faste medlemmene kan regjeringa i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ikkje presidenten eller medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje samstundes vere medlemmer av regjeringa.

§ 13 skal lyde:

Regjeringens saker avgjøres ved stemmegivning. Ved stemmelikhet har statsministeren eller, i dennes fravær, den første av de tilstedeværende statsråder to stemmer.

–

Sakene til regjeringa blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

§ 14 skal lyde:

Regjeringen kan utnevne statssekretærer til å bistå regjeringens medlemmer i utførelsen av deres gjøremål utenfor regjeringsmøtene. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av regjeringen som hun eller han er knyttet til, i den utstrekning dette medlem bestemmer.

–

Regjeringa kan utnemne statssekretærar til å hjelpe medlemmene av regjeringa med gjeremåla deira utanfor regjeringsmøta. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av regjeringa som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15 skal lyde:

Ehvert medlem av regjeringen har plikt til å fratruke sitt embete etter at Stortinget har fattet vedtak om mistillit til vedkommende alene eller til den samlede regjering.

Når Stortinget har fattet vedtak om mistillit, kan det bare utføres gjøremål som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

–

Kvar medlem av regjeringa har plikt til å gå av etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til vedkommande åleine eller til heile regjeringa.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan det berre utførast slike gjeremål som trengst for forsvarleg embetsførsle.

I §§ 17, 18, 19 og 22 annet ledd gjøres følgende endringer:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 20 første ledd skal lyde:

Regjeringen har i regjeringsmøte rett til å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å

motta regjeringens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

–

Regjeringa har i regjeringsmøte rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot nåden frå regjeringa eller ta den idømde straffa.

§ 21 skal lyde:

Regjeringen velger og utnevner alle sivile og militære embetsmenn. Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen.

–

Regjeringa vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn. Dei har plikt til å vere lydige og tru mot konstitusjonen.

§ 22 første ledd første og annet punktum skal lyde:

Statsministeren, de øvrige medlemmer av regjeringen og statssekretærene kan uten dom avskjediges av regjeringen. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved regjeringens kontorer eller i utenriksstjenesten, sivile overøvrighetspersoner, sjefer for regiment og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip.

–

Statsministeren, dei andre medlemmene av regjeringa og statssekretæranne kan utan dom avsettast av regjeringa. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved regjeringskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalande på krigsskip.

§ 23 første ledd skal lyde:

Regjeringen kan dele ut ordener til hvem den vil, til belønning for utmerkede fortjenester, som må kunnngjøres offentlig. Regjeringen kan ikke tildele annen rang eller tittel enn den et embete medfører. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, og gir heller ikke fortrinnsrett til statlige embeter. Embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder ikke regjeringens medlemmer eller statssekretærene.

–

Regjeringa kan gje ordenar til kven ho vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngrerast offentlig. Regjeringa kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritek ingen for dei plikter og bører som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av regjeringa eller statssekretæranne.

§ 24 oppheves.

§ 25 første ledd første punktum skal lyde:

Regjeringen har høyeste befaling over rikets forsvarsmakt.

–

Regjeringa har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket.

§ 26 første ledd skal lyde:

Regjeringen har rett til å sammenkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve folkerettslige avtaler og sende og motta sendemenn.

–

Regjeringa har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

§ 27 skal lyde:

Alle regjeringens medlemmer skal møte i regjeringens møter når de ikke har lovlig forfall. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvparten av medlemmene er til stede.

–

Alle medlemmene av regjeringa skal møte i regjeringens møte når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast der når ikkje over halvparten av medlemmene er til stades.

§ 28 skal lyde:

Tilrådingar om embetsutnevnelser og andre viktige saker skal foredras i regjeringens møte av det medlem av regjeringa som har det fagområdet dei tilhører. Han eller ho skal ekspedere sakene i overensstemmelse med regjeringens beslutning.

–

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i regjeringens møte av den medlemmen av regjeringa som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda til regjeringa.

§ 29 skal lyde:

Hindrer lovlig forfall et medlem av regjeringen fra å møte og foredra de saker som tilhører hennes eller hans fagområde, skal disse saker foredras av et annet medlem, som regjeringen konstituerer til det.

Hindrer lovlig forfall så mange fra å møte at ikke flere enn halvparten av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal så mange andre personer som nødvendig konstitueres til å delta i regjeringens møte.

–

Hindrar lovleg forfall ein medlem frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan medlem, som regjeringa konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvparten av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å vere med på regjeringens møte.

§ 30 skal lyde:

I regjeringens møte føres det protokoll over alle de saker som behandles der. De diplomatiske saker som regjeringen beslutter å hemmeligholde, føres inn i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som regjeringen beslutter å hemmeligholde.

Enhver som deltar i regjeringens møte, har plikt til å si sin mening med frimodighet. Mener noe medlem av regjeringen at regjeringens beslutning strider mot statsformen eller landets lover, har hun eller han plikt til å gjøre kraftige motforestillinger og tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke har protestert på denne måte, anses for å ha vært enig i regjeringens beslutning og er ansvarlig for det, slik som det siden blir bestemt, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

–

I regjeringens møte blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som regjeringa vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som regjeringa vedtek å halde løynde.

Kvar den som er med på regjeringens møte, har plikt til å seie si meining med frimod. Meiner nokon medlem av regjeringa at avgjerda til regjeringa strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd i avgjerda til regjeringa og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31 skal lyde:

Alle regjeringens beslutninger utferdiges i dens navn og undertegnes av statsministeren eller, om statsministeren ikke har vært til stede, av det første av regjeringens tilstedeværende medlemmer.

–

Alle avgjerdene til regjeringa blir utferdia i namnet til regjeringa og blir underskrivne av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i regjeringens møte, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§§ 32, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47 og 48 oppheves.

§ 62 skal lyde:

De tjenestemenn som er ansatt ved regjeringens kontorer, bortsett fra statssekretærer og de politiske rådgivere, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og tjenestemenn som

er ansatt i utenriksstjenesten, og tjenestemenn ansatt ved presidentens kontor.

Regjeringens medlemmer kan ikke møte på Stortinget som representanter så lenge de er medlemmer av regjeringen. Det samme gjelder presidenten, så lenge hun eller han er president. Heller ikke statssekretærene kan møte som representanter så lenge de er i embetet, og de politiske rådgivere ved regjeringens og presidentens kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

–

Tenestemenn som er tilsette ved regjeringskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett, tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta, og tenestemenn som er tilsette ved kontoret til presidenten.

Medlemmer av regjeringa kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei er medlemmer av regjeringa. Det same gjeld presidenten så lenge ho eller han er president. Heller ikkje statssekretærene kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved regjeringskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

I § 67 strykes «Kongeriket».

§ 68 første punktum skal lyde:

Stortinget trer i alminnelighet sammen i rikets hovedstad den første hverdag i oktober måned hvert år, med mindre regjeringen eller presidenten på grunn av usedvanlige omstendigheter, så som fiendtlig angrep eller smittsom sykdom, velger en annen by i riket.

–

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje regjeringa eller presidenten på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket.

§ 69 skal lyde:

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av regjeringen dersom den mener det er nødvendig.

–

Når Stortinget ikkje er samla, kan regjeringa kalle det saman dersom ho meiner det trengst.

§ 74 første ledd skal lyde:

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner statsministeren eller den statsministeren utpeker til det, forhandlingene med en tale om rikets tilstand og de forhold som hun eller han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot.

–

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar statsministeren eller den statsministeren set til det, forhand-

lingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna ho eller han særleg vil gjere Stortinget merksam på.

§ 74 annet ledd skal lyde:

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og regjeringens øvrige medlemmer rett til å møte i Stortinget og på lik linje med Stortingets medlemmer delta i forhandlingene når de holdes for åpne dører, men uten å avgi stemme. I de saker som behandles for lukkede dører, gjelder dette bare når Stortinget tillater det.

–

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og dei andre medlemmene av regjeringa rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75 bokstav e oppheves.

§ 75 bokstav f blir bokstav e og skal lyde:

e) å la seg forelegge regjeringens møtenes protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

–

e) å få seg førelagt protokollane frå regjeringasmøta og alle offentlege meldingar og papir;

I § 75 bokstav g, som blir bokstav f, gjøres følgende endring:

«kongen» erstattes med «regjeringen» på bokmål og med «regjeringa» på nynorsk.

§ 75 bokstav h blir bokstav g og skal lyde:

g) å kunne gi enhver påbud om å møte for seg i statsaker;

–

g) å kunne gje kven som helst påbod om å møte for seg i statssaker;

§ 75 nåværende bokstav i til m blir § 75 bokstav h til l.

§ 76 første ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal først gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

Alternativ 2:

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget, enten av en stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringen ved et av dens medlemmer.

–

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant, av presidenten eller av regjeringa ved ein av medlemmene.

§ 77 skal lyde:

Når Stortinget har fattet det samme lovvedtak to ganger etter hverandre, sendes det til regjeringen med anmodning om dens sanksjon.

–

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til regjeringa med oppmoding om sanksjon.

§ 78 skal lyde:

Godtar regjeringen lovvedtaket, forsyner statsministeren det med sin underskrift, og dermed blir det til lov. Godtar regjeringen det ikke, sendes det tilbake til Stortinget med den erklæring at regjeringen for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere det. I så tilfelle kan ikke det storting som da er samlet, legge dette vedtak frem for regjeringen igjen.

–

Godtek regjeringa lovvedtaket, skriv statsministeren under, og dermed blir det til lov. Godtek regjeringa det ikkje, blir det sendt attende til Stortinget med dei orda at regjeringa for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for regjeringa att.

§ 79 skal lyde:

Når to storting med ett valg og minst to storting imellom har fattet det samme lovvedtak uforandret uten at Stortinget i mellomtiden har fattet noe avviken- de endelig lovvedtak, og det da forelegges regjeringen, så blir det til lov selv om regjeringen ikke gir sin sanksjon før Stortinget adskilles.

–

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for regjeringa, så blir det til lov endå om regjeringa ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilst.

§ 80 tredje ledd skal lyde:

Innen denne tid meddeler statsministeren regjeringens beslutning om de lovvedtak som ikke allerede er avgjort (jf. §§ 77–79), ved enten å stadfeste dem eller å forkaste dem. Alle de som ikke uttrykkelig er blitt godkjent, anses for å være forkastet.

–

Innan den tid kunngjer statsministeren for Stortinget avgjerda til regjeringa om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei som ikkje uttrykkeleg blir godkjende, blir rekna som forkasta.

§ 81 skal lyde:

Alle lover (unntatt dem i § 79) utferdiges i regjeringens navn, under Norges rikses segl og med følgende ord: «Den norske regjering kunngjør at vi er blitt forelagt Stortingets vedtak av dato sålydende: (her følger vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hånd og rikets segl.»

–

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til regjeringa, under Noregs rikses segl og med desse orda: «Den norske regjeringa kunngjer at Stortinget har lagt føre oss eit vedtak dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under vår hand og rikseseglet.»

§ 82 annet punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Intet medlem av regjeringen må legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Ingen medlemmer av regjeringa må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

Alternativ 2:

Presidenten og regjeringsmedlemmene må ikke legge frem uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

–

Presidenten og regjeringsmedlemmene må ikkje leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 86 første ledd skal lyde:

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot medlemmer av regjeringen, Høyesterett eller Stortinget, eller presidenten, for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

–

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av regjeringa, Høgsterett eller Stortinget, eller presidenten, for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

§ 86 tredje ledd tredje punktum skal lyde:

Presidenten, medlemmer av regjeringen og medlemmer av Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten.

–

Presidenten, medlemmer av regjeringa og medlemmer av Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten.

§ 121 skal lyde:

Viser erfaring at noen del av denne Norges rikes grunnlov bør endres, skal endringsforslag fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte endring skal finne sted eller ei. En slik endring må likevel aldri motsi denne grunnlovs prinsipper, men bare angå modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke endrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget må være enige i en slik endring.

En grunnlovsbestemmelse som er vedtatt på denne måte, skal underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes regjeringen til kunngjøring som gjeldende bestemmelse i Norges rikes grunnlov.

–

Viser røynsla at nokon del av denne Noregs rikes grunnlov bør endrast, skal framlegget om endring leggast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som

ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til regjeringa til kunngjøring som gjeldande føresegn i Noregs rikes grunnlov.

II

Vedtak I trer i kraft 1. januar året etter at innføring av republikk som styreform i Norge har fått flertall ved en folkeavstemning. Slik folkeavstemning må avholdes innen 31. september 2025.

III

De som på tidspunktet nevnt under II første punktum er regjeringsmedlemmer, får fra da av myndighet, rettigheter og plikter som medlem av regjeringen etter den forandrete grunnloven, og myndighet, rettigheter og plikter som i eller i medhold av lov er tillagt regjeringsmedlemmer eller statsråder. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt kongen, skal fra da av tillegges regjeringen. Myndighet, rettigheter eller plikter som i eller i medhold av lov er tillagt Kongen i statsråd, skal fra da av tillegges regjeringen i regjeringssmøte.

30. september 2020

Solfrid Lerbrekk

Kari Elisabeth Kaski

Torstein Tvedt Solberg

Anette Trettebergstuen

Åsmund Aukrust

Heidi Nordby Lunde

Sivert Bjørnstad

Jon Gunnes

Ketil Kjenseth

Trine Skei Grande

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 39

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich

Dokument 12:39 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Peter Frølich om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 (om domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsværn for domstolene)

Til Stortinget

Bakgrunn

Undertegnede fremmer med dette forslag om endringer i Grunnloven §§ 86 til 88 og 90 til 91. Dette er domstolkommisjonens forslag til et helhetlig grunnlovsværn for domstolene, jf. NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt – Domstolene i endring. Forslagene og begrunnelsen for disse fremmes i sin helhet for å gi Stortinget et godt vurderingsgrunnlag for behandlingen i neste periode.

Et helhetlig grunnlovsværn for domstolene

Innledning

Domstolkommisjonen ble oppnevnt ved kongelig resolusjon 11. august 2017 for å utrede domstolenes organisering. Kommisjonen leverer sin sluttrapport 30. september 2020. En delutredning om struktur ble avgitt 1. oktober 2019 (NOU 2019:17 Domstolstruktur).

Domstolkommisjonen er i mandatet bedt om å vurdere behovet for endringer i Grunnloven. Kommisjonens vurdering er at det er behov for å gi en mer dekkende konstitusjonell regulering av domstolene, herunder styrke det konstitusjonelle vernet for uavhengige domstoler og dommere.

Behovet for grunnlovsendringer

Prinsippet om domstolenes uavhengighet ble ansett som en opplagt følge av maktfordelingsprinsippet Grunnloven bygde på da den ble vedtatt i 1814. De siste tiårene er det nærmere innholdet i prinsippet videreutviklet av organer som overvåker sentrale menneskerettskonvensjoner Norge er tilsluttet. Utviklingen gir grunn til å vurdere om det er behov for en modernisering og oppdatering av Grunnlovens bestemmelser om domstolene. Det rettslige grunnlaget for den tredje statsmakt bør være tilstrekkelig robust for fremtiden.

Betydningen av å verne om domstolenes funksjonsevne og uavhengighet har fått fornyet aktualitet de senere årene. I enkelte europeiske land har man sett en urovekkende tendens til at folkevalgte organer undergraver domstolenes uavhengighet ved lovreformer som angriper arbeidsvilkårene i domstolene. Eksempelvis har EU satt i gang en formell prosedyre mot Polen for å sikre uavhengigheten til polske dommere. Utviklingen har skapt økt bevissthet om betydningen av å verne domstolene mot kortvarige politiske strømninger – også i vesteuropeiske land. Bedre grunnlovsværn for domstolene og dommere kan være et virkemiddel til å forebygge en slik utvikling.

Domstolkommisjonen vil fremheve at selve prinsippet om domstolenes uavhengighet allerede i dag er forankret i Grunnloven, og at det nærmere innholdet først og fremst bør fremgå av alminnelig lov. Enkelte bestemmelser er likevel så viktige for uavhengigheten og funksjonsevnen til domstolene og dommere at kommisjonen mener det er behov for å løfte dem inn i Grunnloven.

En bredere konstitusjonell forankring vil gi domstolene et vern mot raske lovendringer fra et knapt politisk flertall. Et viktig poeng i denne sammenheng er at

grunnlovsvernet bør bygges ut i rolige tider hvor uavhengigheten ikke er truet. Men også i en normalsituasjon der rettsstaten ikke er truet, vil et utvidet grunnlovsvern kunne bidra til økt forståelse for domstolenes stilling som den tredje statsmakt. På denne bakgrunn vil kommisjonen fremme forslag til enkelte endringer i Grunnloven kapittel D.

Ved vurderingen av hva som er så sentralt for domstolene og dommere at det bør forankres i Grunnloven, har kommisjonen for det første søkt å identifisere områder hvor domstolene ville vært særlig sårbare for maktmisbruk. For det andre har kommisjonen søkt å balansere hensynet til stabilitet og forutsigbarhet på den ene side mot hensynet til fleksibilitet på den annen side. Med dette som utgangspunkt løfter kommisjonen frem fem forhold som bør gis konstitusjonell forankring, og som samlet sett vil bidra til å sikre et oppdatert og helhetlig grunnlovsvern for den tredje statsmakt.

Sentrale garantier for uavhengige domstoler

DOMSTOLSHIERARKIET

Grunnloven § 88 første ledd, som fastslår at Høyesterett dømmer i siste instans, forutsetter et hierarkisk oppbygget domstolsapparat der underordnede domstolers avgjørelser kan bringes inn for Høyesterett. Grunnloven inneholder imidlertid ingen nærmere regler om hvilke underordnede domstoler dette er. Riksretten og Høyesterett er de eneste domstolene som omtales av Grunnloven, som ellers er taus om hvilke lavere instanser domstolssystemet består av. Ettersom verken tingrettene eller lagmannsrettene nyter grunnlovsvern, kan lovgiver i prinsippet foreta nokså radikale endringer i domstolshierarkiet.

Etter kommisjonens syn bør også lagmannsrettene og tingrettene stilling i statsforfatningen synliggjøres i Grunnloven. På denne bakgrunn foreslås en bestemmelse om domstolshierarkiet, som utgjøres av Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene. De behandler og avgjør sivile saker og straffesaker. Bestemmelsen er ment å synliggjøre de alminnelige domstolene i tre instanser og avgrense hvilke organer som omfattes av dagens treinstansordning.

ANTALL DOMMERE I HØYESTERETT

I dag følger det av Grunnloven § 88 annet ledd at «Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer». Noe øvre antall dommere er ikke fastsatt i Grunnloven. Det innebærer at den utøvende makt i prinsippet kan utnevne langt flere dommere til Høyesterett enn 20, som er dagens antall.

Etter kommisjonens syn tilsier Høyesteretts særlige stilling som øverste instans og prejudikatdomstol at Grunnloven ikke bare bør gi uttrykk for et minste antall, men også et øvre antall medlemmer av Høyesterett. Bestemmelsen er ment å utgjøre en skranke for de øvrige

statsmaktenes mulighet til å forsøke å påvirke Høyesteretts dømmende virksomhet gjennom å utnevne flere dommere enn det Høyesterett trenger for å oppfylle sin funksjon som øverste domstol. Det fremmes to alternative bestemmelser, der det øvre antallet er satt til henholdsvis 22 og 20 medlemmer, inkludert justitiarius.

UTNEVNELSESPROSESSEN FOR DOMMERE

Kompetansen til å utnevne dommere ligger til Kongen i statsråd, jf. Grunnloven § 21, som regulerer utnevning av embetsmenn. Grunnloven gir ingen detaljerte føringer for utnevningssprosessen for dommere. Den er nærmere regulert i domstollovens tredje kapittel. Etter domstolloven § 55 b innhenter Kongen innstilling fra Innstillingsrådet for dommere før dommere utnevnes.

Kommisjonen mener regjeringens plikt til å innhente innstilling fra et uavhengig råd ved dommerutnevninger bør gis konstitusjonell forankring. Det vil gi domstolene et vern mot politisk påvirkning i utnevningssprosessen og sikre at dommere utnevnes på grunnlag av kvalifikasjoner og egnethet. Dette er sentralt for å sikre at domstolene fungerer uavhengig av de andre statsmaktene. I tillegg vil det ha et pedagogisk formål å samle bestemmelsene om domstolene og dommere i Grunnlovens kapittel om den tredje statsmakt.

DOMMERES STILLINGSVERN

Etter Grunnlovens system regnes dommere som embetsmenn, som ikke må «avsettes uten etter dom», jf. Grunnloven § 22 annet ledd. Arbeidsforholdet til en dommer kan bare bringes til opphør gjennom at det reises sak om avskjed ved domstolene.

Stillingsvernet i Grunnloven § 22 gjelder embetsmenn generelt. Selv om de materielle vilkårene for dom på avskjed i utgangspunktet er de samme for dommere som for andre embetsmenn, tilsier prinsippet om domstolenes uavhengighet at dommere står i en særstilling.¹ Dette bør etter kommisjonens syn komme til uttrykk i Grunnlovens kapittel om den tredje statsmakt. En egen regulering av dommeres stillingsvern vil i tillegg gi dommere en særskilt beskyttelse mot eventuelle fremtidige endringer i embetsmannsordningen. For helhetens og sammenhengens skyld bør også dommeres vern mot forflytning inntas i samme bestemmelse.

Kommisjonen anbefaler videre at aldersgrensen for dommere inntas i samme bestemmelse, som en beskyttelse mot forsøk på å omgå dommeres stillingsvern. En grunnlovfestet aldersgrense vil etablere en skranke mot at aldersgrensen for dommere senkes gjennom alminnelig lovendring, med formål om å utnevne nye dommere som kan representere andre verdier enn dem som må vike sete på grunn av alder. Erfaringene fra Polen de seneste årene har vist at dette er et område hvor dom-

1. Se Borgartings dom i LB-2013-171610-2.

stolene kan være særlig sårbare for maktmisbruk. Kommisjonen anbefaler å ta utgangspunkt i dagens aldersgrense for dommere, som er 70 år.

EN UAVHENGIG ADMINISTRASJON AV DOMSTOLENE

Administrative forhold, som ressurstildeling, arbeidsvilkår, infrastruktur, lokaler mv., angår ikke den dømmende virksomheten direkte, men kan likevel ha en indirekte innflytelse på den dømmende virksomheten. Betydningen av å verne domstolene mot mer indirekte innflytelse fra de øvrige statsmaktene har fått økt oppmerksomhet de senere årene.

Kommisjonen mener det er behov for å grunnlovfeste et prinsipp om at statens myndigheter skal sikre en uavhengig administrasjon av domstolene. Prinsippet må forstås som en presisering av påbudet i Grunnloven § 95 om at staten skal sikre domstolenes og dommernes uavhengighet. Bestemmelsen er ment å omfatte både den administrasjon som utøves lokalt av den enkelte domstolleder, og sentralt av Domstoladministrasjonen. Bestemmelsen vil ikke være til hinder for at administrasjonen av domstolene organiseres på andre måter enn i dag, men kravet om uavhengighet setter visse rammer for organiseringen. Bestemmelsen vil være til hinder for lovgivning som griper inn i domstolleders eller Domstoladministrasjonens administrative myndighet på måter som krenker domstolenes og dommers uavhengighet. Videre innebærer bestemmelsen at ansvaret for administrasjonen av domstolene ikke uten grunnlovsendring kan tilbakeføres til den utøvende makt. Administrasjonsorganet kan heller ikke underlegges departementets alminnelige instruksjonsmyndighet uten at Grunnloven endres. Det vil innebære en vesentlig styrking av domstolenes uavhengige stilling.

PASSERING I GRUNNLOVEN

Gjeldende § 87 foreslås flyttet til § 86 som nytt femte ledd. Forslaget innebærer utelukkende en teknisk restrukturering med formål om å samle bestemmelsene om Riksretten i én paragraf. Det vil frigjøre paragrafnummer § 87 til bruk for en bestemmelse om domstols-hierarkiet. En slik organisering vil gi en bedre struktur i kapittel D og vil i tillegg skille bedre mellom særdomstolen Riksretten og reguleringen av de alminnelige domstolene.

Gjeldende §§ 90 og 91 foreslås flyttet til § 88 som respektive nytt tredje ledd og nytt annet ledd annet punktum. Både §§ 90 og 91 gjelder tematisk Høyesterett, og disse bestemmelsene bør derfor samles i § 88, som er fanebestemmelsen for Høyesterett. Dette vil frigjøre paragrafnummer 90 for regulering av utnevning av dommere og dommers stillingsvern og paragrafnummer 91 for prinsippet om en uavhengig administrasjon av domstolene. I tillegg vil det gi en mer ryddig struktur når bestemmelsene om Høyesterett samles i én paragraf.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

I

§ 86 nytt femte ledd skal lyde:

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

–

De nærare reglane om samansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

II

I § 87 gjøres følgende endring:

Alternativ 1:

§ 87 skal lyde:

De alminnelige domstolene er Høyesterett, lagmannsrettene og tingrettene. De behandler og avgjør sivile saker og straffesaker.

–

Dei allmenne domstolane er Høgsterett, lagmannsrettane og tingrettane. Dei behandlar og avgjer sivile saker og straffesaker.

Alternativ 2:

§ 87 oppheves.

III

§ 88 første ledd skal på bokmål lyde:

Høyesterett dømmer i siste instans. Begrensninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse kan bestemmes ved lov.

IV

§ 88 annet ledd første punktum skal lyde:

Alternativ 1:

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst 4, høyst 21, andre medlemmer.

–

Høgsterett skal vere samansett av ein justitiarius og minst 4, høgst 21, andre medlemmer.

Alternativ 2:

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst 4, høyst 19, andre medlemmer.

–

Høgsterett skal vere samansett av ein justitiarius og minst 4, høgst 19, andre medlemmer.

V

§ 88 annet ledd nytt annet punktum skal lyde:

Ingen kan utnevnes til medlem av Høyesterett før fylte 30 år.

–

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før dei har fylt 30 år.

VI

§ 88 nytt tredje ledd skal lyde:

Høyesteretts dommer kan ikke i noe tilfelle påankes.

–

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

VII

I § 90 første ledd gjøres følgende endring:

Alternativ 1:

§ 90 første ledd skal lyde:

Dommere utnevnes av Kongen etter innstilling fra et uavhengig råd. Nærmere bestemmelser om dommerutnevnelser fastsettes ved lov.

–

Dommarar blir utnemnde av kongen etter tilråding frå eit uavhengig råd. Nærare føresegner om dommarutnemningar blir fastsette i lov.

Alternativ 2:

§ 90 første ledd oppheves.

VIII

§ 90 nytt annet ledd skal lyde:

Alternativ 1:

Før fylte 70 år kan dommere ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

–

Før dei har fylt 70 år, kan dommarar ikkje avsetjast utan etter dom og heller ikkje overflyttast mot sin vilje.

Alternativ 2:

Dommere kan ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

–

Dommarar kan ikkje avsetjast utan etter dom og heller ikkje overflyttast mot sin vilje.

IX

I § 91 gjøres følgende endring:

Alternativ 1:

§ 91 skal lyde:

Statens myndigheter skal sikre en uavhengig administrasjon av domstolene.

–

Dei statlege styresmaktene skal sikre ein uavhengig administrasjon av domstolane.

Alternativ 2:

§ 91 oppheves.

Alternativ 3:

§ 91 a skal lyde:

Statens myndigheter skal sikre en uavhengig administrasjon av domstolene.

–

Dei statlege styresmaktene skal sikre ein uavhengig administrasjon av domstolane.

30. september 2020

Peter Frølich

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

STORTINGET

Grunnlovsforslag 40

(2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås

Dokument 12:40 (2019–2020)

Grunnlovsforslag fra Torgeir Knag Fylkesnes, Une Bastholm, Bjørnar Moxnes, Audun Lysbakken, Solfrid Lerbrekk, Lars Haltbrekken og Mona Fagerås om ny § 112 a (om at de villevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal komme kystsamfunnene til gode)

Til Stortinget

Bakgrunn

Målet med forslaget er å løfte fram to prinsipper som har lang rettstradisjon i Norge, men som på ulike måter utfordres i dag. Allmenningsprinsippet – at havet tilhører fellesskapet, og nærhetsprinsippet – at nærhet til havet gir høstingsrett.

Allmenningsprinsippet

Prinsippet om at fisken i havet tilhører fellesskapet, og ikke kan eies av verken konge eller privatperson, er et eldgammelt prinsipp i Norge. Frostating hadde bestemmelser om dette, som ble videreført i Magnus Lagabøtes landslov, som ble videreført gjennom dansketida og som vi i dag finner i havressurslova.

Havressurslova § 2 slår fast følgende prinsipp:

«Dei villevende marine ressursane ligg til fellesskapet i Noreg.»

Med dette utdypes lovens klare formål nedfelt i § 1:

«Formålet med lova er å sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei villevende marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materi-

alet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»

I Ot.prp. nr. 20 (2007–2008) forklares valget av et eierskap i fellesskap, i stedet for at staten eier ressursene, slik:

«Føresegna etablerer ikkje statleg eigedomsrett til ressursane i juridisk forstand, men uttrykkjer fellesskapet sin rett til ressursane i motsetnad til ein privateigd ressurs.

«Dette fellesskapet vert utgjort både av det samiske folket, det norske folket og alle andre innbyggjarar i Noreg. Fellesskapet sin rett til ressursane er ikkje noko nytt og har lege til grunn som ein grunnleggjande premis for fiskeripolitikken over lengre tid.»

Man har dermed et historisk ansvar og plikt til å verne om fellesskapets ressurser, ikke minst på vegne av kommende generasjoner. Dette bygger på prinsipper i norsk lov, sedvane og tradisjon.

Høsting av villevende marine ressurser foregår ved at fellesskapet gir private en midlertidig rett til å høste av ressurser som tilhører fellesskapet. Det er ikke den enkelte fisker som eier kvoter eller rettigheter, ei heller eier yrkesgruppen fiskere disse rettighetene. De tilhører fellesskapet, og det er fellesskapet som setter rammer og begrenser uttaket.

Mange har påpekt at dagens kompliserte fiskeriregelverk utfordrer prinsippet om at de villevende ressursene tilhører fellesskapet. I dag er det blant annet etablert et marked med kjøp og salg av fiskerettigheter. Fiskekvoter, som opprinnelig ble tildelt vederlagsfritt av fellesskapet til fisker, selges for mange millioner kroner. Fiskekvoter kan pantsettes, det kan være egenandel i opptak av lån og så videre. For alle formål har fiskerettigheter blitt en privat eiendom. Denne privatrettslig-

gjøringen av de viltlevende marine ressursene gjør i beste fall prinsippet om at de tilhører fellesskapet, uklart.

Volstad-dommen illustrerer dramatikken rundt allmenningsprinsippet. Gjennom strukturkvoteforskriften, innført av fiskeriminister Svein Ludvigsen og regjeringen Bondevik II, ble det ikke lagt noen begrensning på hvor mange år strukturvote kunne tildeles. Kvotens varighet ble gjort tidsbegrenset gjennom forskrift. Dette ble endret av den rød-grønne regjeringen, gjennom innføring av en begrensning på 20 år for nye strukturkvoter og 25 år for de fartøyene som fra 2005 hadde blitt tildelt strukturkvoter.

Strukturkvotenes varighet ble sentralt, i Rederiet Volstad AS' sak i Høyesterett, jf. Rt. 2013 side 1345. Rederiet Volstad AS strukturerte i 2005 ved å kondemnere to fartøyer. Rederiet fikk samtidig tilsagn om å videreføre disse fartøyenes grunnkvoter for torsk, hyse og sei nord for 62 grader nord som strukturkvoter på et tredje fartøy, F/T Volstad. Samlet kvotefaktor ble da 3.

Høyesterett oppsummerte dommen på følgende vis:

«Volstad tok ut stevning ved Oslo tingrett med påstand om at tidsbegrensningen i strukturkvoteforskriften var ugyldig for så vidt gjaldt strukturkvoter som var tildelt første gang før 2007. Rederiet vant fram og ble tilkjent sakskostnader. Tingretten kom til at forskriftsendringen var i strid med Grunnloven § 97. Lagmannsretten kom til samme resultat – også på grunnlag av Grunnloven § 97.

Høyesterett delte seg i et flertall på ni dommere som tok statens anke til følge, og et mindretall på åtte dommere som gikk inn for å forkaste anken.

Flertallet la til grunn at tildelingen av strukturkvoter ga Volstad AS en posisjon som kunne være vernet av Grunnloven § 97. Om bestemmelsen var overtrådt måtte bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering av hvilken virkning endringen fikk for rederiet. Flertallet kom til at innføringen av tidsbegrensningen ikke hadde en slik urimelig virkning at Grunnloven § 97 var overtrådt. Flertallet fant heller ikke at det forelå brudd på EMK P1-1.»

Grunnloven § 97 lyder «Inga lov må gjevast tilbakeverkande kraft». At et knappest mulig flertall besluttet at allmenningsprinsippet skulle veie tyngst, viser hvor stort behovet er for grunnlovsfesting av dette prinsippet. Hadde flertallet svingt motsatt vei, ville strukturkvoter, som i dag utgjør om lag halvparten av alle fiskekvoter, blitt privatisert.

Dramatikken rundt allmenningsprinsippet er derfor høyst reell. En grunnlovsfesting vil tydeliggjøre prinsippet og motvirke uthuling gjennom andre grunnlovsbestemmelser, lover eller forskrifter.

Nærhetsprinsippet

Selv om havressursene tilhører fellesskapet Norge, har det vært århundrelang sedvane og prinsipp om lokal førsterett. Ikke bare tilhører de godene havet gir, fel-

lesskapet, de viltlevende marine ressursene har vært grunnlaget for kultur, bosetting og levesett langs kysten. Havressurslova formulerer dette klokt i formålsbestemmelsen. De viltlevende marine ressursene ligger til fellesskapet, og det hviler et spesielt ansvar for at ressursene skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene. Slik sikrer Norge verdiskapning, bosetting og kystkultur.

Nærhetsprinsippet, at nærhet til marine ressurser gir særegen rett til høsting av disse ressursene, har lang rettstradisjon. Dette ble påpekt av Kystfiskeutvalget i NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark:

«Utvalget konstaterer etter dette at sterke trekk i rettshistorien peker i retning av en sedvanerett med en særlig rett til fiske i fjordene for folk i fjordene. (NOU 2008: 5 s. 379)».

Det er ikke bare innen fiskeriene at nærhet til ressursene gir forrang. Også innen jakt eller beite finner vi samme tradisjon.

Dette hevdvunne prinsippet utfordres i dag, noe Riksrevisjonens gjennomgang av kvotesystemet viser med tydelighet (jf. Dokument 3:6 (2019–2020) Riksrevisjonens undersøkelse av kvotesystemet i kyst- og havfiske). Riksrevisjonen konkluderer blant annet med at «Etablerte fiskeripolitiske prinsipper er blitt utfordret», og noen av hovedkonklusjonene er at:

- endringer i den minste kystflåten har negative konsekvenser for kystsamfunn.
- flere fiskeriavhengige kommuner har fått redusert fiskeriaktivitet.
- økte kvotepriser har gjort det vanskeligere å rekruttere nye fiskere.

Alle disse forholdene er, slik Riksrevisjonen påpeker, i strid med nærhetsprinsippet. Det er svært spesielt, sett fra intensjonen i havressurslova, at det i dag føres en politikk som svekker sysselsettingen og bosettingen i kystsamfunnene, og som svekker kystungdommens mulighet til å delta i fiskeriene. Det viser at nærhetsprinsippet har blitt uthulet og direkte undergraves av en fiskeripolitikk som prioriterer helt andre prinsipper enn de som er nedfelt i loven.

Dersom tilgangen til fiskeriene styres bort fra norske kystsamfunn, svekkes også grunnlaget for kystkulturen. Dette er en kultur som Norge har vedtatt å bevare som del av norsk kultur og identitet.

Nærhetsprinsippet griper dessuten inn i viktige spørsmål rundt Norges suverenitet over våre havområder. «Fiskerigransesaken» gjaldt en tvist mellom Norge og Storbritannia som ble brakt inn for Den internasjonale domstolen i Haag i 1951. Tvisten gjaldt uenighet rundt fastlegging av grunnlinjer og bredden på norsk sjøterritorium (Susann Funderud Skogvang: Fiskerigransesaken mellom Norge og Storbritannia og sakens

betydning for norsk rett 60 år senere. Arctic Review on Law and Politics 3 (1) s. 81–107). Norge fikk medhold på bakgrunn av det historiske grunnlaget kystbefolkningen i Norge hadde til fiskeriressursene. Det var med andre ord kystfolkets historiske bruk av havet som ble det avgjørende argumentet for at Norge vant saken, og at forholdsvis store deler av Nordsjøen er norsk territorium – noe som videre la grunnen for Norges oljeeventyr.

Fiskerigrensesaken fra 1951 illustrerer dermed at nærhetsprinsippet også er en viktig del av internasjonal havrett, at kystfolkets hevde rett til å fiske anerkjennes til og med når nasjonene er uenige om grensene. Det er på tide at også Norges grunnlov gir kystbefolkningen dette vernet.

Om forslaget

Dette forslaget handler om å grunnlovfeste prinsippene i havressurslova § 1 og § 2. Prinsippene er en del av norsk lov, sedvane og kultur.

Grunnlovsbestemmelser skal slå fast viktige samfunnsverdier og gi dem særlig juridisk stabilitet og vern mot skiftende politiske interesser. Gjennom en grunnlovfesting av at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet, samt at nærhet til ressursene gir rett til høsting, vil forslagsstillerne gjøre norsk lov, sedvane og tradisjon til del av Grunnloven, slik Stortinget ofte gjør for å hegne om sentrale prinsipper.

En grunnlovfesting av fellesskapets eierskap vil innebære at alle lov- og forvaltningsvedtak må ta tilbørlig hensyn til grunnlovsbestemmelsen og ligge innenfor de rettslige grensene den setter. En grunnlovsbestem-

melse vil ha konsekvenser. For det første vil det begrense hva Stortinget kan bestemme i lov, og hva regjeringen kan bestemme i forskrift. For det andre vil en ny grunnlovsbestemmelse sette grenser for, eller legge føringer på, innholdet i framtidige forvaltningsvedtak etter havressurslova, deltakerloven og andre relevante lover, samt forskrifter knyttet til disse.

Grunnlovsforslagets formål er å forhindre privatisering av fiskeressursene og sikre at de viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og kommer kystsamfunnene til gode. For eksempel vil ikke en kvoteordning for fiskerettigheter i utgangspunktet være grunnlovsstridig, men det må settes klare begrensninger for å hindre at ordningen i realiteten privatiserer tilgangen til å høste av havets ressurser, eller svekker ungdoms mulighet til å starte opp i det lukkede fisket.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Ny § 112 a skal lyde:

De viltlevende marine ressursene tilhører fellesskapet og skal bidra til sysselsetting og bosetting i kystsamfunnene.

–

Dei viltlevande marine ressursane høyrer fellesskapen til og skal medverke til sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.

30. september 2020

Torgeir Knag Fylkesnes

Une Bastholm

Bjørnar Moxnes

Audun Lysbakken

Solfrid Lerbrekk

Lars Haltbrekken

Mona Fagerås

Referert i Stortingets møte 30. september 2020.

«Forslaget blir under presidentens ansvar å bekjentgjøre ved trykken for å komme til avgjørelse på første, annet eller tredje storting etter neste valg.»

Tone Wilhelmsen Trøen

president

Kongeriket Norges Grunnlov

gitt i riksforsamlingen på
Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder etter senere
endringer, senest grunnlovsvedtak av 14. mai 2020.

A.*Om statsformen*

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget forblir vår kristne og humanistiske arv. Denne Grunnlov skal sikre demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

B.

*Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie
og om religionen*

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt således er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion.

§ 5

Kongens person kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fødsels-

Kongeriket Noregs grunnlov

gjeven i riksforsamlinga på
Eidsvoll den 17. mai 1814, slik ho lyder etter seinare end-
ringer, seinast grunnlovsvedtaket 14. mai 2020.

A.*Om statsforma*

§ 1

Kongeriket Noreg er eit fritt, sjølvstendig, udeleleg og uavhendeleg rike. Regjeringsforma er avgrensa og arveleg monarkisk.

§ 2

Verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

B.

*Om den utøvande makta, om
kongen og den kongelege familien og om religionen*

§ 3

Den utøvande makta er hos kongen, eller hos dronninga dersom ho har fått krona etter reglane i § 6, § 7 eller § 48 i denne grunnlova. Når den utøvande makta såleis er hos dronninga, har ho alle rettar og plikter som kongen har etter denne grunnlova og lovene i landet.

§ 4

Kongen skal alltid vedkjenne seg den evangelisk-lutherske religionen.

§ 5

Kongen personleg kan ikkje lastast eller skuldast for noko. Ansvaret ligg på rådet hans.

§ 6

Arvefølga er lineal. Berre barn av dronning eller konge, eller av nokon som sjølv har arverett, kan arve, og barnet må vere født i lovleg ekteskap. Den nærare lina går føre den fjernare og den eldre i lina føre den yngre.

Den ufødde har òg arverett, og barnet tek sin plass i arvefølga så snart det kjem til verda.

Arverett har likevel berre dei som ættar frå foreldra til den sist regjerande dronninga eller kongen.

Når ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone blir fødd, skal namnet og fødselstidspunktet gjerast kjent for Stortinget og først inn i protokollen der.

tid tilkjennevis førstholdende storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne Grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved grl.best. 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil fordres to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige leiligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

For dei som er fødte før 1971, gjeld likevel § 6 slik han vart vedteken den 18. november 1905. For dei som er fødte før 1990, gjeld likevel at mann går føre kvinne.

§ 7

Finst det ingen prinsesser eller prinsar med arverett, kan kongen gjere framlegg om etterfølgjar for Stortinget, som kan avgjere valet dersom framlegget frå kongen ikkje blir stødd.

§ 8

Myndig alder for kongen blir fastsett i lov.

Så snart kongen har nådd den lovfeste alderen, lyser han seg myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tek til med regjeringa, gjer han denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg vil regjere Kongeriket Noreg i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Er det ikkje samla noko storting på den tida, blir eiden gjeven skriftleg i statsrådet, og kongen tek han høgtidleg opp att på fyrste storting.

§ 10

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. februar 1908, sanksjonert 14. mars 1908)

§ 11

Kongen skal bu i riket og kan ikkje utan samtykke frå Stortinget vere utanfor riket meir enn seks månader om gongen utan at han personleg misser retten til krona.

Kongen må ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå Stortinget, og til det krevst to tredjedelar av røystene.

§ 12

Kongen vel sjølv eit råd av røysteføre norske borgarar. I dette rådet skal det vere ein statsminister og minst sju andre medlemmer.

Kongen fordeler gjeremåla mellom medlemmene av statsrådet slik han meiner det er tenleg. Til å ta sete i statsrådet ved sida av dei faste medlemmene kan kongen i særlege høve kalle inn andre norske borgarar, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefolk, foreldre og born eller to sysken må ikkje ha sete i statsrådet samstundes.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan besikke statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og offentlig forvaltning og regulering; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvar med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste Storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 13

For den tida kongen reiser i riket, kan han overlate styringa av riket til statsrådet. Dette skal føre regjeringa i kongens namn og på hans vegner. Det skal ubryteleg følgje så vel føresegnene i denne grunnlova som dei særskilde instruksane som kongen gjev i samsvar med dei.

Sakene blir avgjorde med røysting. Står røystene likt, har statsministeren eller, om han er borte, den fyrste av statsrådene som er til stades, to røyster.

Statsrådet skal gje melding til kongen om dei sakene som blir avgjorde på denne måten.

§ 14

Kongen kan utnemne statssekretærar til å hjelpe medlemmene av statsrådet med gjeremåla deira utanfor statsrådet. Kvar statssekretær handlar på vegner av den medlemmen av statsrådet som ho eller han er knytt til, så langt denne medlemmen fastset.

§ 15

Kvar medlem av statsrådet har plikt til å levere avskilssøknad etter at Stortinget har gjort vedtak om mistillit til denne statsråden åleine eller til heile statsrådet.

Kongen skal gje avskil etter ein slik søknad.

Når Stortinget har gjort vedtak om mistillit, kan statsrådet berre utføre dei gjeremåla som trengst for forsvareg embetsførsle.

§ 16

Alle innbyggjarane i riket har fri religionsutøving. Den norske kyrkja, ei evangelisk-luthersk kyrkje, står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten. Nærare føresegner om kyrkjeskippnaden blir fastsette i lov. Alle trus- og livssynssamfunn skal bli stødde på lik line.

§ 17

Kongen kan gje og oppheve provisoriske lover om handel, toll, næringsvegar og offentlig forvaltning og regulering. Dei må ikkje stri mot konstitusjonen eller dei lovene Stortinget har gjeve. Dei gjeld til neste storting.

§ 18

Kongen lèt i regelen krevje inn dei skattane og avgiftene som Stortinget fastset.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regalier anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge å motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt dødsstraff, med mindre Stortinget har gitt samtykke til noe annet.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile og militære embetsmenn. Disse har lydighets- og troskapsplikt til konstitusjonen og kongen. De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile overøvrighetspersoner, sjefar for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 23

Kongen kan tildele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeter. De embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 19

Kongen ser til at egedommene og regala til staten blir nytta og forvalta slik Stortinget har fastsett, og på den måten som er nyttigast for samfunnet.

§ 20

Kongen har i statsrådet rett til å gje forbrytarar nåde etter at dom er fallen. Forbrytaren kan velje å ta imot kongens nåde eller ta den idømde straffa.

I saker som Stortinget reiser for Riksretten, kan det ikkje gjevast annan nåde enn fritak frå idømd dødsstraff, om ikkje Stortinget har gjeve samtykke til noko anna.

§ 21

Kongen vel og utnemner alle sivile og militære embetsmenn etter å ha høyrst statsrådet. Dei har plikt til å vere lydige og tru mot konstitusjonen og kongen. Dei kongelege prinsessene og prinsane kan ikkje ha sivile embete.

§ 22

Statsministeren, dei andre medlemmene av statsrådet og statssekretærene kan utan dom avsetjast av kongen etter at han har høyrst kva statsrådet meiner om det. Det same gjeld for dei embetsmennene som er tilsette ved statsrådskontora eller i utanrikstenesta, sivile overøvrighetspersonar, sjefar for regiment og andre militære korps, kommandantar på festningar og høgstbefalende på krigsskip. Om embetsmenn som såleis er avsette, skal få pensjon, blir avgjort av det neste stortinget. I mellomtida får dei to tredjedelar av løna dei hadde før.

Andre embetsmenn kan berre suspenderast av kongen og skal då straks stemnast for domstolane. Dei kan ikkje avsetjast utan etter dom eller overflyttast mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan gjevast avskil utan dom når dei har nådd ei aldersgrense fastsett i lov. Det kan fastsetjast i lov at visse embetsmenn, men ikkje dommarar, kan utnemnast på åremål.

§ 23

Kongen kan gje ordenar til kven han vil, til påskjøning for framifrå gagnsverk, som må kunngjerast offentlig. Kongen kan ikkje tildele annan rang og tittel enn den eit embete fører med seg. Ordenen fritek ingen for dei plikter og bærer som er sams for statsborgarane, og gjev heller ikkje førerrett til statlege embete. Embetsmenn som får avskil i nåde, får ha den tittelen og rangen dei hadde i embetet. Dette gjeld ikkje medlemmene av statsrådet eller statssekretærene.

Ingen må heretter få arvelege særrettar, personlege eller blanda.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

Regjeringen har ikke rett til å bruke militær makt mot innbyggerne uten etter lov, med mindre en forsamling forstyrrer den offentlige ro og ikke øyeblikkelig oppløses etter at de lovbestemmelser som angår opprør, tre ganger høyt og tydelig er opplest for forsamlingen av den sivile øvrighet.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

§ 28

Innstillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdel av det bestemte antall medlemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 24

Kongen vel og avset etter eige skjøn hoffstaten sin og hoffbetjentane sine.

§ 25

Kongen har høgste befalinga over forsvarsmakta til riket. Denne makta må ikkje aukast eller minkast utan samtykke frå Stortinget. Ho må ikkje overlatast i frammande makters teneste, og ingen krigsfolk frå frammande makter, så nær som troppar til hjelp mot fiendsleg overfall, må dragast inn i riket utan samtykke frå Stortinget.

Landvernet og andre troppar som ikkje kan reknast som linetroppar, må aldri brukast utanfor grensene til riket utan samtykke frå Stortinget.

Regjeringa har ikkje rett til å nytte militær makt mot innbyggjarane utan etter lov, med mindre ei forsamling skiplar den offentlege roa og ikkje skilst åt så snart den sivile styresmakta tre gonger har lese lovføregnene om opprør høgt og tydeleg for henne.

§ 26

Kongen har rett til å kalle saman troppar, byrje krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og seie opp folkerettslege avtaler og sende og ta imot sendemenn.

Traktatar om særleg viktige saker blir fyrst bindande når Stortinget har gjeve samtykke til det. Det same gjeld alle traktatar som etter konstitusjonen ikkje kan setjast i verk utan ei ny lov eller eit nytt stortingsvedtak.

§ 27

Alle medlemmene av statsrådet skal møte i statsrådet når dei ikkje har lovleg forfall. Inga avgjerd må takast i statsrådet når ikkje over halvta av medlemmene er til stades.

§ 28

Tilrådingar om embetsutnemningar og andre viktige saker skal målberast i statsrådet av den medlemmen som har det fagområdet dei høyrer til. Ho eller han skal ekspedere sakene i samsvar med avgjerda i statsrådet. Det kan likevel gjerast unntak frå behandling i statsråd for eigentlege militære kommandosaker i den mon kongen fastset.

§ 29

Hindrar lovleg forfall ein statsråd frå å møte og målbera saker som høyrer til hennar eller hans fagområde, skal sakene målberast av ein annan statsråd, som kongen konstituerer til det.

Hindrar lovleg forfall så mange frå å møte at ikkje fleire enn halvta av det fastsette talet på medlemmer er til stades, skal så mange andre personar som naudsynt konstituerast til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. Det samme gjelder de militære kommandosaker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning strider mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontrasignereres for å være gyldige. I militære kommandosaker kontrasignereres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

(Opphevet ved grl.best. 14. mai 2020)

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke. Til Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 30

I statsrådet blir det ført protokoll over alle saker som blir behandla der. Dei diplomatiske sakene som statsrådet vedtek å halde løynde, blir førte inn i ein særskild protokoll. Det same gjeld dei militære kommandosakene som statsrådet vedtek å halde løynde.

Kvar den som sit i statsrådet, har plikt til å seie si meining med frimod. Kongen har plikt til å høyre meininga, men kan ta avgjerd etter eige omdømme.

Meiner nokon medlem av statsrådet at avgjerda til kongen strir mot statsforma eller lovene i landet, har ho eller han plikt til å ta kraftig til motmæle og skrive si meining i protokollen. Den som ikkje har protestert såleis, blir rekna for å ha vore samd med kongen og er ansvarleg for det, slik som det sidan blir fastsett, og Stortinget kan setje vedkommande under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle avgjerder kongen ferdar ut, må kontrasignerast for å bli gyldige. I militære kommandosaker skal avgjerdene kontrasignerast av den som har målbore saka, men elles av statsministeren eller, om statsministeren ikkje var til stades i statsrådet, av den fyrste av dei medlemmene som var det.

§ 32

Dei avgjerdene regjeringa tek når kongen ikkje er til stades, blir utferda i kongens namn og underskrivne av statsrådet.

§ 33

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 14. mai 2020)

§ 34

Kongen gjev føresegner om titlar for dei som har arverett til krona.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, har ho eller han rett til å ta sete i statsrådet, men utan røyst eller ansvar.

§ 36

Ei prinsesse eller ein prins med arverett til Noregs krone må ikkje gifte seg utan løyve frå kongen. Ho eller han må heller ikkje ta imot ei anna krone eller regjering utan samtykke frå kongen og Stortinget. Samtykke frå Stortinget krev to tredjedelar av røystene.

Handler ho eller han i strid med dette, misser vedkommande retten til Noregs trone for seg sjølv så vel som for etterkommarane sine.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er samlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse i overensstemmelse med Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet bestyrelsen av riket.

§ 42

(Opphevet ved grl.best. 18. november 1905)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyndige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal skriftlig avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tilstilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 37

Dei kongelege prinsessene og prinsane skal for sine personar ikkje svare for andre enn kongen eller den han set til dommar over dei.

§ 38

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 39

Om kongen døyr og tronføljarer enno er umyndig, skal statsrådet straks kalle inn Stortinget.

§ 40

Til dess Stortinget kjem saman og innrettar regjeringa for den tida kongen er mindreårig, skal statsrådet stå for styringa av riket, i samsvar med Grunnlova.

§ 41

Er kongen utanfor riket utan å vere i felt, eller er han så sjuk at han ikkje kan ta seg av regjeringa, skal den næraste arvingen til trona stå for regjeringa som mellombels utøvar av kongemakta, så framt ho eller han har nådd myndig alder for kongen. I motsett fall er det statsrådet som står for styringa av riket.

§ 42

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 18. november 1905)

§ 43

Stortinget skal velje formyndarar til å stå for regjeringa for den umyndige kongen.

§ 44

Den prinsessa eller prinsen som står for regjeringa i dei tilfella som er nemnde i § 41, skal skriftleg gjere denne eiden for Stortinget: «Eg lovar og sver at eg skal stå for regjeringa i samsvar med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitande!»

Blir det ikkje halde storting på denne tida, skal eiden gjevast skriftleg i statsrådet og sidan sendast til neste storting.

Den prinsessa eller prinsen som har gjort eiden, tek han ikkje opp att seinare.

§ 45

Dei som mellombels har stått for statsstyringa etter §§ 40, 41, 43 eller 48, skal så snart ho er over, gjere rekneskap for henne til kongen og Stortinget.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvende makt etter § 40.

C.

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget. Stortingets representanter velges gjennom frie og hemmelige valg.

Innbyggerne har rett til å styre lokale anliggender gjennom lokale folkevalgte organer. Nærmere bestemmelser om det lokale folkevalgte nivå fastsettes ved lov.

§ 50

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtinnet holdes, har fylt 18 år.

I hvilken utstrekning dog norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller foranstående betingelser, er stemmeberettigede, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved g.rl.best. 26. oktober 1954.)

§ 53

Stemmerett tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger, i overensstemmelse med hva som bestemmes i lov om dette

§ 46

Om ikkje statsrådet straks kallar saman Stortinget etter § 39, har Høgsterett så snart det er gått fire veker, ei vilkårslaus plikt til å syte for innkalling.

§ 47

Stortinget fastset korleis oppsedinga av den umyndige kongen skal styrast dersom begge foreldra er døde og ingen av dei har late etter seg ei skriftleg føresegn om det.

§ 48

Er kongesætta utdøydd og ingen tronfølgjar kåra, skal Stortinget velje ny dronning eller konge. I mellomtida gjeld § 40 for den utøvande makta.

C.

Om borgarretten og den lovgjevande makta

§ 49

Folket utøver den lovgjevande makta gjennom Stortinget. Stortingsrepresentantane blir valde gjennom frie og hemmelege val.

Innbyggjarane har rett til å styre lokale tilhøve gjennom lokale folkevalde organ. Nærare føresegner om det lokale folkevalde nivået blir fastsette i lov.

§ 50

Røysterett ved stortingsval har dei norske borgarane som har fylt 18 år eller fyller 18 år i det året valtinget blir halde.

I kva mon norske borgarar som på valdagen er busette i utlandet, men elles stettar vilkåra ovanfor, skal ha røysterett, blir fastsett i lov.

Reglar om røysterett for elles røysteføre personar som på valdagen openbert lir av alvorleg psykisk svekking eller nedsett medvit, kan fastsetjast i lov.

§ 51

Reglar om manntallsføring og om innføring av dei røysteføre i manntalet blir fastsette i lov.

§ 52

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 26. oktober 1954.)

§ 53

Røysteretten misser

- a) den som blir dømd for strafflagde handlingar, i samsvare med føresegner om dette i lov,

b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være tilendebrakt innen september måneds utgang.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som fastsettes ved lov. Stridigheter om stemmerett avgjøres av valgstyret, hvis kjennelse kan innankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grl.best. 23. mars 1972.)

§ 57

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.

Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert distrikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innbyggere samt dets areal, når hver innbygger gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert åttende år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene avholdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter nedenstående regler.

De sammenlagte stemmetall for hvert parti innenfor de enkelte valgdistrikter blir å dele med 1,4; 3; 5; 7 og således videre inntil stemmetallet er delt så mange ganger som det antall mandater vedkommende parti kan forventes å få. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

b) den som går i teneste for ei framand makt utan samtykke frå regjeringa.

§ 54

Valtinga blir haldne fjerdekvart år. Dei skal vere avslutta seinast i september.

§ 55

Valtinga skal styrast slik det blir fastsett i lov. Valstyret avgjer tvistar om røysterett. Avgjerda kan klagast inn for Stortinget.

§ 56

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 23. mars 1972.)

§ 57

Det skal veljast 169 stortingsrepresentantar.

Riket blir inndelt i 19 valdistrikt.

150 av stortingsrepresentantane skal veljast som distriktsrepresentantar og 19 som utjamningsrepresentantar.

Kvart valdistrikt skal ha 1 utjamningsmandat.

Talet på stortingsrepresentantar som skal veljast frå kvart valdistrikt, blir utrekna på grunnlag av høvet mellom innbyggjartalet og flatevidda i distriktet på den eine sida og innbyggjartalet og flatevidda i heile riket på den andre sida. I denne utrekninga gjev kvar innbyggjar 1 poeng og kvar kvadratkilometer 1,8 poeng. Utrekninga skal gjerast kvart åttande år.

Nærare føresegner om korleis riket skal delast i valdistrikt, og korleis stortingsmandata skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 58

Valtinga blir haldne særskilt for kvar kommune. På valtinga blir det røysta direkte på stortingsrepresentantar med vararepresentantar for heile valdistriktet.

§ 59

Valet av distriktsrepresentantar er eit høvestalsval, og mandata blir delte mellom partia etter reglane nedanfor.

Røystetalet for kvart parti i kvart valdistrikt skal delast med 1,4; 3; 5; 7 og så bortetter. Det fyrste mandatet går til det partiet som får den største kvotienten, det neste mandatet går til det partiet som får den nest største kvotienten, og så bortetter til alle mandata er utdelt.

Listesamband er ulovleg.

Med sikte på best mogleg samsvar mellom røystetal og representasjon blir utjamningsmandata delte mellom dei partia som er med i utjamninga, på grunnlag av høvet mellom røystetala deira i heile riket. Kor mange

Utjevningsmandatene fordeles mellom de i utjevningen deltagende partier på grunnlag av forholdet mellom de sammenlagte stemmetall for de enkelte partier i hele riket i det øyemed å oppnå størst mulig forholdsmessighet partiene imellom. Ved en tilsvarende anvendelse for hele riket og for de i utjevningen deltagende partier av reglene om fordeling av distriktsmandatene angis hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha. Partiene får seg deretter tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som vedkommende parti etter den foranstående angivelse skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn hva det etter foranstående angivelse skal ha, skal det foretas ny fordeling av utjevningsmandatene utelukkende mellom de andre partier, således at det bortses fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om fordelingen av partienes utjevningsmandater på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke former de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler uten personlig fremmøte på valgtिंगene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å være stemmeberettiget.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, statssekretærene og de politiske rådgivere dog unntatt, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og de tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte som representanter på Stortinget så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke kan statssekretærene møte som representanter så lenge de bekler sine embeter, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre han eller hun

- a) er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget
- b) har møtt som representant på alle storting etter forrige valg

stortingsmandat hvert parti skal ha i alt, finn ein ved å nytte reglane for tildeling av distriktsmandat tilsvarande for heile riket for dei partia som er med i utjamninga. Så får kvart parti tildelt så mange utjamningsmandat attåt distriktsmandata det alt har fått, at det til saman utgjør så mange stortingsmandat som partiet skal ha i alt. Har eit parti alt ved utdelinga av distriktsmandata fått fleire mandat enn det skulle hatt etter framgangsmåten ovanfor, skal utjamningsmandata delast berre mellom dei andre partia, såleis at ein ser bort frå det røystetalet og dei distriktsmandata som det fyrstnemnde partiet har fått.

Ingen parti kan få utjamningsmandat utan å ha fått minst 4 prosent av det samla røystetalet for heile riket.

Nærare føresegner om korleis utjamningsmandata til partia skal delast mellom valdistrikta, blir fastsette i lov.

§ 60

Om og korleis dei røysteføre kan røyste utan å møte personleg på valtinga, blir fastsett i lov.

§ 61

Ingen kan veljast til representant utan å ha røysterett.

§ 62

Tenestemenn som er tilsette ved statsrådskontora, bortsett frå statssekretærar og politiske rådgjevarar, kan ikkje veljast til representantar. Det same gjeld medlemmene av Høgsterett og tenestemenn som er tilsette i utanrikstenesta.

Medlemmer av statsrådet kan ikkje møte på Stortinget som representantar så lenge dei har sete i statsrådet. Heller ikkje statssekretæranne kan møte som representantar så lenge dei er i embetet, og dei politiske rådgjevarane ved statsrådskontora kan ikkje møte på Stortinget så lenge dei har stillingane sine.

§ 63

Den som blir vald til representant, har plikt til å ta imot valet, om vedkommande ikkje

- a) er vald utanfor det valdistriktet der ho eller han har røysterett,
- b) har møtt som representant på alle storting etter førre val,

c) har avgitt skriftlig erklæring om at vedkommende ikke ønsker å stå på en valgliste.

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov innen hvilken tid og på hvilken måte en som velges til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han eller hun vil motta.

§ 64

De valgte representanter forsynes med fullmakter hvis lovlighet bedømmes av Stortinget.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltagelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsamlinger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, velger en annen by i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

§ 71

Stortingets medlemmer fungerer i fire sammenhengende år.

c) har gjeve skriftleg fråsegn om at ho eller han ikkje vil stå på ei valliste.

Frist og framgangsmåte for å gjere retten til å nekte val gjeldande blir fastsett i lov.

Like eins skal det fastsetjast i lov når og korleis ein som er vald til representant for to eller fleire valdistrikt, skal gie fråsegn om kva val ho eller han vil ta imot.

§ 64

Dei valde representantane får tildelt fullmakter. Stortinget avgjer om fullmaktene er lovlege.

§ 65

Alle representantar og innkalla vararepresentantar får frå statskassa lovfastsett godtgjersle for kostnader til reiser til og frå Stortinget og frå Stortinget til heimen og attende under feriar på minst 14 dagar.

Dessutan får dei lovfastsett godtgjersle for deltaking på Stortinget.

§ 66

På reisa til og frå Stortinget og medan dei er der, er representantane fritekne frå pågriping, om dei ikkje blir gripne i offentlege brotsverk. For meiningar ytra i forsamlingane til Stortinget kan dei ikkje dragast til ansvar utanfor desse forsamlingane. Alle har plikt til å rette seg etter den ordenen som er vedteken av Stortinget.

§ 67

Representantane som er valde på den ovannemnde måten, utgjer Kongeriket Noregs Storting.

§ 68

Stortinget kjem i regelen saman i hovudstaden den fyrste kvardagen i oktober kvart år, om ikkje kongen på grunn av usedvanlege omstende, så som fiendsleg åtak eller smittsam sjukdom, vel ein annan by i riket. Ei slik avgjerd må gjerast kjend i tide.

§ 69

Når Stortinget ikkje er samla, kan kongen kalle det saman dersom han meiner det trengst.

§ 70

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 71

Dei valde representantane er medlemmer av Stortinget i fire år på rad.

§ 72

(Opphevet ved grl.best. 29. mai 1990)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdelen av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å åpne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;
- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordre enhver til å møte for seg i statsaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;
- i) å revidere midlertidige gasje- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- k) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det

§ 72

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 29. mai 1990.)

§ 73

Stortinget utnemner ein president, fem visepresidentar og to sekretærar. Storting kan berre haldast dersom minst helvta av medlemmene er til stades. Grunnlovsframlegg kan berre behandlast dersom minst to tredjedelar av medlemmene er til stades.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, opnar kongen eller den han set til det, forhandlingane med ei tale om tilstanden i riket og dei emna han særleg vil gjere Stortinget merksam på. Inga drøfting må skje med kongen til stades.

Når forhandlingane i Stortinget er opna, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og til liks med medlemmene der ta del i forhandlingane når dei blir haldne for opne dører, men utan å røyste. I saker som blir behandla for stengde dører, gjeld dette berre når Stortinget gjev løyve til det.

§ 75

Det høyrer Stortinget til

- a) å gie og oppheve lover; å fastsetje skattar, avgifter, toll og andre offentlege bører, som likevel ikkje gjeld etter 31. desember året etter, om dei ikkje blir uttrykkeleg fornya av eit nytt storting;
- b) å opne lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med pengestellet i riket;
- d) å løyve dei pengesummane som trengst til statsutgiftene;
- e) å fastsetje kor mykje kongen skal få utbetalt til hoffstaten sin kvart år, og fastsetje den kongelege families apanasje, som ikkje kan vere i fast eigeendom;
- f) å få seg førelagt protokollane frå statsrådet og alle offentlege meldingar og papir;
- g) å få melding om dei folkerettslege avtalene som kongen har gjort med framande makter for staten;
- h) å kunne gie kven som helst påbod om å møte for seg i statsaker, så nær som kongen og den kongelege familien; likevel kan dei kongelege prinsessene og prinsane kallast inn dersom dei har embete;
- i) å revidere lister over mellombels løner og pensjonar og gjere dei endringane som Stortinget meiner trengst;
- k) å utnevne fem revisorar som skal sjå gjennom statsrekneskapane kvart år og kunngjere utdrag av dei på prent; revisorane skal få rekneskapane tilsende innan seks månader etter utgangen av det året som Stortinget har gjeve løyvingar for; og å gie føresegner om ordninga av desisjonsmakta overfor rekneskapstenestemennene til staten;

år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbe-
tjenter;

- l) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å føre kontroll med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;
- m) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget tilføyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den. I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammensatt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modneste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv om kongens sanksjon ikke gis innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

- l) å utnemne ein som ikkje er medlem av Stortinget, som etter nærare føresegner fastsette i lov skal føre kontroll med den offentlege forvaltninga og alle som er i offentlig teneste, for å hindre at det blir gjort urett mot den einskilde borgaren;
- m) å gje innføddsrett.

§ 76

Alle lovframlegg skal fyrst gjerast på Stortinget, anten av ein stortingsrepresentant eller av regjeringa ved ein statsråd.

Etter at framlegget er vedteke der, skal Stortinget ta det opp til ny vurdering og anten godta eller forkaste det. Blir det forkasta, skal framlegget med merknader frå Stortinget takast opp til vurdering endå ein gong av Stortinget, som anten legg framlegget bort eller vedtek det med dei nemnde merknadene.

Mellom kvar slik behandling må det gå minst tre dagar.

§ 77

Når Stortinget har gjort same lovvedtaket to gonger på rad, går vedtaket til kongen med oppmoding om sanksjon.

§ 78

Godtek kongen lovvedtaket, skriv han under, og dermed blir det til lov.

Godtek han det ikkje, sender han det attende til Stortinget med dei orda at han for tida ikkje meiner det er tenleg å sanksjonere det. I så fall kan ikkje det stortinget som då er samla, leggje dette vedtaket fram for kongen att.

§ 79

Når to storting med eitt val og minst to storting imellom har gjort same lovvedtaket uendra utan at Stortinget i mellomtida har gjort avvikande endeleg lovvedtak, og det då blir lagt fram for kongen med dei orda at Hans Majestet ikkje vil nekte å sanksjonere eit lovvedtak som Stortinget etter ei grundig vurdering held for gagnleg, så blir det til lov endå om kongen ikkje gjev sanksjon før Stortinget skilt.

§ 80

Stortinget blir verande samla så lenge det sjølv meiner det trengst, og avsluttar forhandlingane når gjere-måla er fullførte.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikets segl og i følgende uttrykk: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato sålydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi herved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg derved skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D.

Om den dømmende makt

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts

I samsvar med reglar i den ordenen Stortinget har vedteke, kan forhandlingane takast opp att, men dei blir avslutta seinast siste kvardagen i september.

Innan den tid kunngjer kongen for Stortinget avgjerda si om dei lovvedtaka som ikkje alt er avgjorde (jf. §§ 77–79), med anten å stadfeste eller å forkaste dei. Alle dei han ikkje uttrykkeleg godkjenner, blir rekna som forkasta av kongen.

§ 81

Alle lover (så nær som dei etter § 79) blir utferda i namnet til kongen, under Noregs riksesegl og med desse orda: «Vi N.N. gjer kunnig: at Oss er førelagt vedtak frå Stortinget dagsett dato som lyder slik: (her kjem vedtaket). Vi godkjenner og stadfester dette vedtaket som lov, under Vår hand og rikseseglet.»

§ 82

Regjeringa skal gje Stortinget alle dei opplysningane som trengst for behandlinga av dei sakene ho legg fram. Ingen medlemmer av statsrådet må leggje fram urette eller villeiande opplysningar for Stortinget eller eit stortingsorgan.

§ 83

Stortinget kan hente inn utgreiing frå Høgsterett om juridiske emne.

§ 84

Stortinget blir halde for åpne dører, og forhandlingane blir kunngjorde på prent, så nær som i dei tilfella noko anna blir vedteke med røystefleirtal.

§ 85

Den som lyder eit påbod som har som føremål å skiple fridommen og tryggleiken til Stortinget, gjer seg skuldig i svik mot fedrelandet.

D.

Om den dømmende makta

§ 86

Riksretten dømmer i fyrste og siste instans i dei sakene som Stortinget reiser mot medlemmer av statsrådet, Høgsterett eller Stortinget for eit strafflagt eller anna rettsstridig tilhøve når dei har brote sine konstitusjonelle plikter.

Dei nærare reglane om påtale som Stortinget reiser etter denne paragrafen, blir fastsette i lov. Det kan likevel ikkje setjast kortare foreldingsfrist enn 15 år for høvet til å gjere ansvar gjeldande ved tiltale for Riksretten.

Dommarar i Riksretten er 6 medlemmer valde av Stortinget og dei 5 etter embetsalder eldste fast utnemnde medlemmene av Høgsterett, mellom dei leiaren av

justitiarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitiarius forsetet.

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, trer ikke ut av retten selv om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyesterettsdommer som er medlem av Riksretten, trer ut av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

§ 87

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Dog kan innskrenkninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer.

§ 89

I saker som reises for domstolene, har domstolene rett og plikt til å prøve om det strider mot Grunnloven å anvende en lovbestemmelse, og om det strider mot Grunnloven eller landets lover å anvende andre beslutninger truffet under utøving av offentlig myndighet.

§ 90

Høyesteretts dommer kan i intet tilfelle påankes.

§ 91

Ingen kan beskikkes til medlem av Høyesterett før han eller hun er 30 år gammel.

E.

Menneskerettigheter

§ 92

Statens myndigheter skal respektere og sikre menneskerettighetene slik de er nedfelt i denne grunnlov og i for Norge bindende traktater om menneskerettigheter.

§ 93

Ethvert menneske har rett til liv. Ingen kan dømmes til døden.

Ingen må utsettes for tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal holdes i slaveri eller tvangsarbeid.

Statens myndigheter skal beskytte retten til liv og bekjempe tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

Høgsterett. Stortinget vel medlemmene og varamedlemmer for 6 år. Ein medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikkje veljast til medlem av Riksretten. I Riksretten har leiararen av Høgsterett forsetet.

Dei som har teke sete i Riksretten som valde av Stortinget, blir sitjande jamvel om tida dei er valde for, går ut før Riksretten har avslutta saka. Like eins blir høgsterettsdommarar sitjande i Riksretten jamvel om dei går av som medlemmer av Høgsterett.

§ 87

Dei nærare reglane om samansetjinga av Riksretten og om saksbehandlinga blir fastsette i lov.

§ 88

Høgsterett dømmer i siste instans. Grenser for høvet til å få Høgsteretts avgjerd kan fastsetjast i lov.

Høgsterett skal vere samansett av ein leiar og minst fire andre medlemmer.

§ 89

I saker som blir reiste for domstolane, har domstolane rett og plikt til å prøve om det strir mot Grunnlova å byggje på ei lovføresegn, og om det strir mot Grunnlova eller lovene i landet å byggje på andre avgjerder tekne med offentlig styringsmakt.

§ 90

Ein høgsterettsdom kan ikkje i noko tilfelle ankast.

§ 91

Ingen kan utnemnast til medlem av Høgsterett før ho eller han er 30 år gammal.

E.

Menneskerettar

§ 92

Dei statlege styresmaktene skal respektere og tryggje menneskerettane slik dei er fastsette i denne grunnlova og i traktatar om menneskerettar som er bindande for Noreg.

§ 93

Kvart menneske har rett til liv. Ingen kan dømmast til døden.

Ingen må utsetjast for tortur eller anna umenneskeleg eller nedverdiggende behandling eller straff.

Ingen skal haldast i slaveri eller tvangsarbeid.

Dei statlege styresmaktene skal verne retten til liv og stri mot tortur, slaveri, tvangsarbeid og andre former for umenneskeleg eller nedverdiggende behandling.

§ 94

Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep.

Den pågripne skal snarest mulig fremstilles for en domstol. Andre som er berøvet sin frihet, kan få frihetsberøvelsen prøvet for domstolene uten ugrunnet opphold.

De som uberettiget har arrestert noen eller ulovlig holdt noen fengslet, står til ansvar for vedkommende.

§ 95

Enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid. Rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten kan likevel lukke rettsmøtet dersom hensynet til partenes privatliv eller tungtveiende allmenne interesser gjør det nødvendig.

Statens myndigheter skal sikre domstolenes og dommernes uavhengighet og upartiskhet.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom.

Enhver har rett til å bli ansett som uskyldig inntil skyld er bevist etter loven.

Ingen kan dømmes til å avstå fast eiendom eller samlet formue, med mindre verdiene er benyttet til eller er utbytte fra en straffbar handling.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Alle er like for loven.

Intet menneske må utsettes for usaklig eller uforholdsmessig forskjellsbehandling.

§ 99

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

§ 94

Ingen må fengslast eller bli fråteken fridommen på anna vis utan i dei tilfella og på den måten som lovene fastset. Fridomstapet må vere naudsynt og ikkje utgjere eit mishøveleg inngrep.

Den pågripne skal snarast råd framstillast for ein domstol. Andre som er fråtekne fridommen, kan få fridomstapet prøvd for domstolane utan grunnlaus dryging.

Dei som utan rett har arrestert nokon eller halde nokon ulovleg fengsla, står til ansvar for vedkommande.

§ 95

Alle har rett til å få saka si avgjord av ein uavhengig og upartisk domstol innan rimeleg tid. Rettargangen skal vere rettviss og offentlig. Retten kan likevel stengje rettsmøtet dersom omsynet til privatlivet til partane eller tungtvegande allmenne interesser krev det.

Dei statlege styresmaktene skal sikre at domstolane og dommarane er uavhengige og upartiske.

§ 96

Ingen kan dømmast utan etter lov eller straffast utan etter dom.

Alle har rett til å bli rekna som uskulde til skuld er prova etter lova.

Ingen kan dømmast til å avstå fast eigedom eller heile eiga si om ikkje verdiane er nytta til eller er utbytte frå ei strafflagd handling.

§ 97

Inga lov må gjevast tilbakeverkande kraft.

§ 98

Alle er like for lova.

Ikkje noko menneske må utsetjast for usakleg eller mishøveleg forskjellsbehandling.

§ 99

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 100

Ytringsfridom skal det vere.

Ingen kan haldast rettsleg ansvarleg for å ha motteke eller komme med opplysningar, idear eller budskap om det ikkje lèt seg forsvare halde opp imot den grunngevinga ytringsfridommen har i sanningsøking, demokrati og den frie meiningsdanninga til individet. Det rettslege ansvaret skal vere fastsett i lov.

Alle har rett til å ytre seg frimodig om statsstyringa og kva anna emne som helst. Det kan berre setjast slike klårt definerte grenser for denne retten der særleg tungtvegande omsyn gjer det forsvarleg halde opp imot grunngevingane for ytringsfridommen.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk utenfor anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Enhver har rett til å danne, slutte seg til og melde seg ut av foreninger, herunder fagforeninger og politiske partier.

Alle kan møtes i fredelige forsamlinger og demonstrasjoner.

§ 102

Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon. Husransakelse må ikke finne sted, unntatt i kriminelle tilfeller.

Statens myndigheter skal sikre et vern om den personlige integritet.

§ 103

(Opphevet ved grl.best. 13. mai 2014.)

§ 104

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling.

Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Barn har rett til vern om sin personlige integritet. Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet, fortrinnsvis i egen familie.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Enhver som oppholder seg lovlig i riket, kan fritt bevege seg innenfor rikets grenser og velge sitt bosted der.

Ingen kan nektes å forlate riket med mindre det er nødvendig av hensyn til en effektiv rettsforfølgelse eller

Førehandssensur og andre førebyggjande åtgjerder kan ikkje nyttast om det ikkje trengst for å verne born og unge mot skadeleg påverknad frå levande bilete. Brevsensur kan ikkje setjast i verk, så nær som i anstaltar.

Alle har rett til innsyn i dokumenta til staten og kommunane og til å følgje forhandlingane i rettsmøte og folkevalde organ. Det kan i lov setjast grenser for denne retten av omsyn til personvern og av andre tungtvegande grunnar.

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for eit ope og opplyst offentleg ordskifte.

§ 101

Alle har rett til å skipe, melde seg inn i og melde seg ut av foreiningar, medrekna fagforeiningar og politiske parti.

Alle kan møtast i fredelege forsamlingar og demonstrasjonar.

§ 102

Alle har rett til respekt for privatlivet og familielivet sitt, for heimen sin og kommunikasjonen sin. Det må ikkje utførast husransakingar, så nær som i kriminelle tilfelle.

Dei statlege styresmaktene skal sikre eit vern om den personlege integriteten.

§ 103

(Oppheva ved grunnlovsvedtak 13. mai 2014.)

§ 104

Born har krav på respekt for menneskeverdet sitt. Dei har rett til å bli høyrd i spørsmål som gjeld dei sjølv, og det skal leggjast vekt på meininga deira i samsvar med alderen og utviklingssteget.

Ved handlingar og i avgjerder som vedkjem born, skal kva som er best for barnet, vere eit grunnleggjande omsyn.

Born har rett til vern om den personlege integriteten sin. Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for utviklinga til barnet og mellom anna sjå til at det får den økonomiske, sosiale og helsemessige tryggleiken som det treng, helst i sin eigen familie.

§ 105

Krev omsyn til samfunnet at nokon må gje frå seg sin faste eller rørlige eiendom til offentlig bruk, skal ho eller han få fullt vederlag av statskassa.

§ 106

Alle som oppheld seg lovleg i riket, kan fritt ferdast innanfor grensene og velje bustad der.

Ingen kan nektast å forlate riket om det ikkje trengst av omsyn til effektiv rettsforfølgning eller fordi

for avtjening av verneplikt. Norske statsborgere kan ikke nektes adgang til riket.

§ 107

§ 108

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 109

Enhver har rett til utdanning. Barn har rett til å motta grunnleggende opplæring. Opplæringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene.

Statens myndigheter skal sikre adgang til videregående opplæring og like muligheter til høyere utdanning på grunnlag av kvalifikasjoner.

§ 110

Statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan tjene til livets opphold ved arbeid eller næring. Den som ikke selv kan sørge for sitt livsopphold, har rett til støtte fra det offentlige.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

§ 111

§ 112

Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevarer. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterlekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.

§ 113

Myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov.

F.

Alminnelige bestemmelser

§ 114

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere

dei skal gjere verneplikt. Norske statsborgarar kan ikkje nektast tilgjenge til riket.

§ 107

§ 108

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at den samiske folkegruppa kan tryggje og utvikle samisk språk, kultur og samfunnsliv.

§ 109

Alle har rett til utdanning. Born har rett til å ta imot grunnleggjande opplæring. Opplæringa skal utvikle evnene til kvart barn og ta omsyn til dei behova det har, og fremje respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettane.

Dei statlege styresmaktene skal sikre tilgjenge til vidaregåande opplæring og likt høve til høgare utdanning på grunnlag av kvalifikasjonar.

§ 110

Dei statlege styresmaktene skal leggje til rette for at kvart arbeidsført menneske kan leve av arbeidet sitt eller næringsverksemda si. Den som ikkje sjølv kan forsyrte seg, har rett til stønad frå det offentlege.

Nærare føresegner om medråderetten til dei tilsette på arbeidsplassen blir fastsette i lov.

§ 111

§ 112

Alle har rett til eit helsesamt miljø og ein natur der produksjonsevna og mangfaldet blir haldne ved lag. Naturressursane skal disponerast ut frå ein langsiktig og allsidig synsmåte som tryggjer denne retten òg for kommande slekter.

Borgarane har rett til kunnskap om korleis det står til med naturmiljøet, og om verknadene av planlagde og iverksette inngrep i naturen, slik at dei kan tryggje den retten dei har etter førre leddet.

Dei statlege styresmaktene skal setje i verk tiltak som gjennomfører desse grunnsetningane.

§ 113

Styresmaktene må ha grunnlag i lov for å gripe inn overfor einskildmennesket.

F.

Allmenne føresegner

§ 114

Til embete i staten kan det berre utnemnast norske borgarar som talar språket i landet og

- a) anten er fødde i riket av foreldre som då var norske statsborgarar,

- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år
- d) eller blir naturalisert av Stortinget.

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsuler på fremmede steder.

§ 115

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 116

Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 118

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommisser må for ettertiden opprettes.

§ 119

Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning og de begrensninger den bør ha, bestemmes ved lov.

§ 120

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 120 a

Norges Bank er landets sentralbank.

- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som då ikkje var statsborgarar i noko anna land,
- c) eller har opphalde seg i riket i 10 år,
- d) eller får innføddsrett av Stortinget.

Andre kan likevel utnemnast til lærarar ved universitetet og dei lærde skulane, til lækjarar og til konsular på framande stader.

§ 115

For å sikre internasjonal fred og tryggleik eller fremje internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels fleirtal gje samtykke til at ein internasjonal samskipnad som Noreg er tilslutta eller sluttar seg til, på eit sakleg avgrensa område får råderett som elles ligg hjå dei statlege styresmaktene etter denne grunnlova, men likevel ikkje rett til å endre denne grunnlova. Når Stortinget skal gje sitt samtykke, skal minst to tredjedelar av medlemmene vere til stades, som ved behandling av grunnlovsframlegg.

Føresegnene i denne paragrafen gjeld ikkje ved deltaking i ein internasjonal samskipnad der avgjerdene berre har reint folkerettsleg verknad for Noreg.

§ 116

Kjøpesummar og inntekter av det benefiserte godset til presteskabet skal berre nyttast til gagn for presteskabet og til å fremje opplysinga. Eigedommane til milde stiftingar skal berre nyttast til deira eige gagn.

§ 117

Odels- og åsetesretten må ikkje opphevast. Dei nærare vilkåra for korleis han skal stå ved lag til størst mogleg nytte for staten og gagn for landallmugen, blir fastsette av det fyrste eller andre stortinget.

§ 118

Heretter kan det ikkje skipast grevskap, baroni, stamhus eller fideikommiss.

§ 119

Alle statsborgarane har i regelen den same skyldnaden til å verne fedrelandet ei viss tid, utan omsyn til fødsel eller formue.

Korleis denne grunnsetninga skal gjennomførast, og kva unntak ho skal ha, blir fastsett i lov.

§ 120

Forma og fargane på det norske flagget blir fastsette i lov.

§ 120 a

Noregs Bank er sentralbanken i landet.

§ 121

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.

§ 121

Viser røynsla at nokon del av denne grunnlova for Kongeriket Noreg bør endrast, skal framlegget om endring leggjast fram på det fyrste, andre eller tredje stortinget etter eit nytt val og kunngjerast på prent. Men det er fyrst det fyrste, andre eller tredje stortinget etter neste val som avgjer om endringa skal gjerast eller ikkje. Ei slik endring må likevel aldri stri mot prinsippa i denne grunnlova, men berre gjelde modifikasjonar i einskilde føresegner som ikkje endrar ånda i denne konstitusjonen, og to tredjedelar av Stortinget må vere samde i ei slik endring.

Ei grunnlovsføresegn som er vedteken på denne måten, skal underskrivast av Stortingets president og sekretær og sendast til kongen til kunngjering på prent som gjeldande føresegn i Kongeriket Noregs grunnlov.

